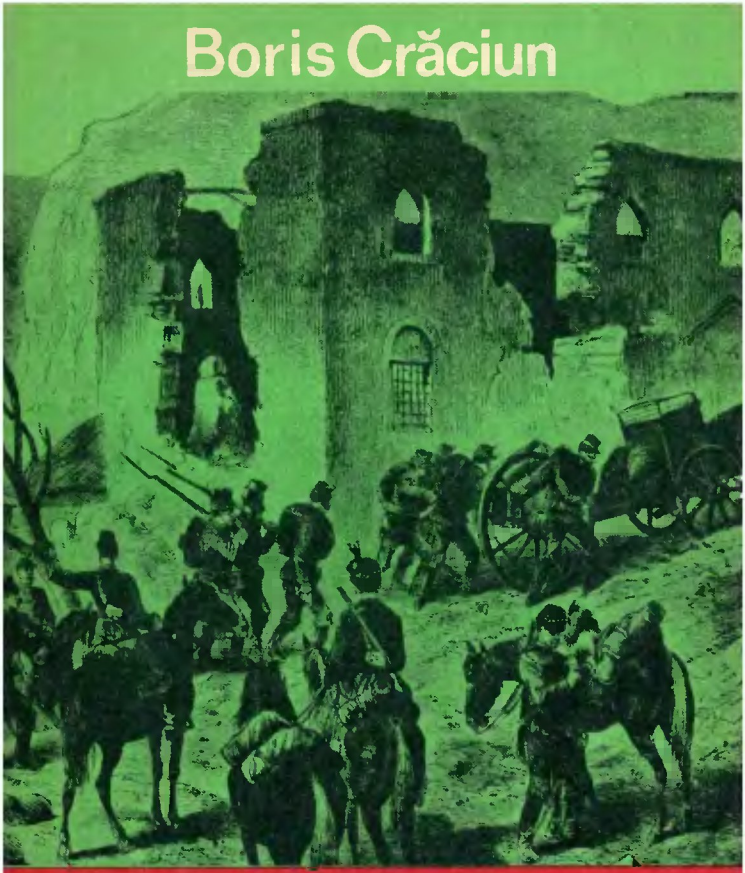
Boris Crăciun

LA PORȚILE ORIENTULUI

Junimea

BORIS CRĂCIUN

●

LA PORȚILE ORIENTULUI

Ilustrator copertă :
MIHAI BUJDEI

Boris Crăciun

LA PORȚILE ORIENTULUI

ROMAN

JUNIMEA - IAȘI • 1980

Coperta : MIHAI BUJDEI
(după o ilustrație de epocă)

Mai bine o libertate primejdioasă decît o sclavie liniştită.

(J. J. Rousseau)

Minte de bătrîn, putere de tînăr şi curaj de nebun se cer la război.

(Proverb românesc)

Capitolul 1

ZVON DE RĂZBEL

La conacul din Moara se petrecuse un fapt neobișnuit, care răscolise tot satul. Cineva își înfipsese furca în pîntecele arendașului Păun.

— Auzi, măi Antoane, — grăia crîșmarul cu frică — amarnic l-a mai împuns. Cu patimă, cu mare patimă.

— Au dibuit vinovatul ?

— Încă nu. Pe uliță era beznă, de mergeai ca orbul. Oamenii au auzit vaietele domnului Păun și-au sărit cu felinarele. În șanț zăcea, într-un lac de sînge.

— Trăiește ?

— L-au dus noaptea la Vaslui, cu trăsura. Cine știe...

Flăcăul dădu țoiul de rachiu pe gît. Fața lui se umbri deodată. Păsise în crîșma lui Max cu pieptul înainte și zîmbetul pe buze. Nalt cum era, îi ședea bine cu cizme lucitoare și pălărie neagră. Tocmai căzuse în sat după o lipsă de vreo două luni.

— Uiu, ce mi se năzare ? S-a întors Anton — se bucura Mogîldea, răsărit în prag. A venit cocoșelul. Unde-s oare fetele ? Ar sări să-l ciufulească...

Prietenii se strîngeau în brațe, mai să prăvălească tejgheaua. Anton Negru uită povestirea tristă a crîșmarului și radia acum de veselie, căci vesel era din fire. Ca să cinstească revederea, aruncă fălos niște monede de argint noi-nouțe lui Max, de rămase Mogîldea cu ochi de statuie. Sticla gîlgîi în țoiuri licoare mirositoare de tescovină.

— M-ai lăsat lampă.

Hohoteau amîndoi. Mogîldea cel mărunțel și oleacă mai frumos decît dracul rîdea cam tont și-și plescăia într-una buzele umede. Cine-l vedea în clipele lui de haz, cînd se-nroșea ca un călugăr, ziceai că-i prostul satului, bun doar de văcar și nimic altceva. Se băga-n vorbă cu stîngăcie, plîngea cînd trebuia să rîdă, rîdea cînd era firesc să plîngă. Un omuleț cam sucit, aruncînd cuvinte pe muchie, șolticar fără pereche, de făcea alb din negru și negru din alb, spre plăcerea celor din jur.

— Mă bufonule, — îi scăpă Anton mîna grea peste umăr — să știi c-am cîștigat binișor.

— Nu ți-au păpat muierile banii ?

— O parte, da !

— Cealaltă parte ți-o papă Max, haha ! Hai noroc !

— Noroc, spiridușule ! Eu cred că, din greșeală, te-a scăpat satana pe pămînt.

— Bine că nu mi-a dat chip de femeie...

Și iată că, în timp ce sătenii beau liniștiți pe la mese, vorbind cu teamă despre isprava necunoscutului care atentase la viața arendașului Păun, cei doi flăcăi se distrau nevoie mare, zornăind sticluțele și pufăind din țigări. Sala începu să se anime. Alți flăcăi făceau roată în jurul tînărului care văzuse trenul, ba și călătorise cu această namilă mișcătoare.

— Anton, zici c-ai lucrat la calea ferată.

— Da.

— Ia povestește, frate, despre arătările astea...

— Măi Mogîldea, — răspunse noul venit, privind cu fală în jur — te bîțîi ca o babă din gara Iașului. Am văzut-o eu. Cînd a dat cu ochii de locomotivă, se uita la mașinărie ca o smintită. Deodată, namila a șuierat și-a luat-o din loc. Atunci baba s-a făcut albă, avea ochii ca cepele, a apucat să-și facă sfînta cruce și-a căzut mototol pe peron. Leșinase, săraca babă. Abia am trezit-o cu trei căldări de apă. A fugit de-acolo ca lunatica, scuipînd în sîn. Așa ai să pățești și tu, mititelule.

— Doar n-o să mă scap pe mine — se roti Mogîldea cu sprinteneală, făcîndu-i pe ceilalți să icnească de rîs.

Anton Negru nu-și terminase povestirea. Prin ceea ce spusese, voia să cîștige interesul consătenilor prezenți. Sosise momentul să arate ce știe. Ridică ușor capul ca la fotograf și continuă să grăiască, pe alt ton :

— Toate țările înaintate și-au făcut drumuri de fier. Noi am rămas ceva mai la coadă. Dar, pînă la urmă, le-am construit în mare grabă. Numai în cîțiva ani, am împînzit țara cu linii ferate. La iuțeală te duce trenul în capitală. Nu mai chinuiești caii, prin hîrtoape, zile și nopți întregi. Ș-apoi, ce greutate poate trage locomotiva ! Te crucești, nu alta. (Oamenii tăceau chitic și rămîneau trăsniți de istețimea flăcăului care trudise la șine și traverse. Umbletul prin lume, traiul printre muncitori, cititul gazetelor îi luminaseră mintea tînărului, făcîndu-i vorba frumoasă și limpede. Neîndoios, Anton devenise alt om.) Al naibii de puternice sînt mașinăriile astea. Trag cu ușurință convoaie de vagoane pline cu persoane ori mărfuri diferite. Inginerii austrieci au făcut liniile pînă la hotarul nostru de nord. Ce s-au gîndit ? Marfa lor ar fi adusă mai ușor cu trenurile, primind de la noi prețuri bune. De ce n-ar face rețea ferată și mai în jos ? Prin construcție, ar avea cîștiguri mărișoare. Zis și făcut ! S-au grăbit să pună mîna pe lucrare bogătașii austrieci, apoi cei prusaci și de alte neamuri apusene. Ei au pus mintea, noi brațele și paralele. Și iată că țara se bucură de binefacerile drumului de fier. Traiectul Ițcani—București—Vîrciorova e terminat. Ba mai are și niște ramuri, cum e cea de la Pașcani la Iași.

— Dar Vasluiul nostru cînd o să aibă șine cu urieși, ca să se sperie bunicu-meu Paraschiv ?

Anton îl privi pe Mogîldea ca un cărturar atotștiutor.

— Află că s-a întocmit plan îndrăzneț ca să tragă legătură ferată de la Tecuci prin Bîrlad și mai departe spre Iași. Cică o să fie greu la dealul Bîrnovei, unde vom scormoni pămîntul precum cîrtițele și vom face tunel de piatră.

— Poveşti, Antoane ! — se strîmbă Mogîldea.

Crîşmarul Max rînduia ţoiurile în faţa băutorilor, dar cu urechea trăgea spre cel care aducea în sat o grămadă de noutăţi. Ultima înştiinţare i se părea şi lui că miroase a scornitură. Nu-i venea să creadă. Simţind împotrivirea celorlalţi, Anton sări cu o explicaţie :

— Spui că-s poveşti, măi Mogîldea ? Nici urmă de poveste. Va fi adevărat cum mă vezi şi cum te văd. Clar ? Mîne-poimîne laşi coasa şi pui mîna pe tîrnăcop. Sau poate c-o să ajungi fochist pe-o locomotivă. Negru ca tăciunele.

Bucuroşi de răspuns, sătenii se-ndesau la ţuică, împresurîndu-l pe Anton. Preocupaţi de povestire, nici nu observaseră că-n crîşmă intrase un brad de om, în floarea tinereţii, cu oleacă de mustaţă, care prinsese o frîntură din conversaţia oamenilor de la tejghea. Era Constantin Ţurcanu din tîrgul Vasluiului, bărbat vrednic şi cam tăcut, căruia avea să i se spună mai tîrziu Peneş. Intrase vijelios în încăperea largă a cîrciumii, dar nimeni nu-l luase în seamă.

„Oare cine-o fi vorbăreţul de colo, care le umple mintea cu asemenea năzdrăvănii ? — gîndea ultimul sosit. E din sat, sigur, dar lucrează undeva, la linie... Prea se fudulește dumnealui, ziua-n amiaza mare, cînd lumea ar trebui să fie la treabă, nu la taclale. Eu n-am zilieri la muncă şi limbutul îmi ţine oamenii de vorbă. Auzi, noi facem drumul de piatră, construim poduri, iar dumnealui umblă cu scorneli despre linia ferată."

Ţurcanu glăsui cu voce tare :

— Cum puteţi crede, oameni buni, plăsmuirile îndrugate ?

Lumea se întorsese spre supraveghetorul drumului, făcîndu-i loc să înainteze la tejghea, acolo unde trona Anton Negru. Cu toţii îl cunoşteau pe Ţurcanu, bărbat vînjos, croit dintr-o bucată. Participa la construirea şoselei prunduite şi ţinea rostul lucrărilor. Tare-i mai plăcea cînd ieşeau zilierii la treabă, după cum amarnic se supăra, devenind de-a dreptul aspru, cînd apăreau puţini

la lucru. Așa se-ntîmplase și-n ziua aceea de primăvară. Conștiinciosul cantonier nu adunase, la turnarea unui podeț, decît vreo doi salahori. Se-nfurie straşnic și porni prin sat. Și astfel, îi găsi pe cei căutați în crîșma lui Max. Ei beau și lui îi crăpa măseaua după lucrători. Asta era peste măsură.

— Sigur că da — continuă el, cu siguranță-n glas — sînt plăsmuiri. Facem șosea de piatră, nu drum de fier. Să fie limpede ! Poate în viitor o să treacă pe-aici și trenurile. Hehei, mai e multișor pînă atunci. Sau poate că n-o să se facă deloc cale ferată. Cine știe ? Citesc toate gazetele. Nimic nu scrie de tren prin părțile noastre. Nimic. Vedeți bine, i-o născocire de-a lui...

— Cine ești tu, de ne strici petrecerea ? — se burzului Anton.

Cei doi bărbați voinici se aflau față-n față. Se pîndeau ca doi curcani gata de încăierare. Acum se înfruntau pentru prima dată. Cîteva vorbe în plus și s-ar fi stîrnit scandalul. Încleștarea era pe punctul de a se dezlănțui, căci între lucrătorul de la drumuri, Constantin Țurcanu, și cel de la calea ferată, Anton Negru, se porni o vrăjmășie de neînțeles, chiar de la cea dintîi întrevedere. Tocmai cînd încordarea era în toi, veni în grabă un călăreț de la curte, care striga pe uliță :

— Domnul arendaș Păun trăiește !

Această noutate sosi la vreme. Oamenii uitaseră de neînțelegerea din cîrciumă și ieșiră afară ca să-l descoase pe călăreț. În acea împrejurare, cerbicia celor doi bărbați se înmuie.

— O să ne mai întîlnim.

— Abia aștept.

Cantonierul îl mai măsură odată pe îndrăzneț, de la pălăria neagră pînă-n vîrful cizmelor lucitoare. Luă un pahar cu vin, ca să se răcorească, și-l dădu pe gît, dintr-o înghițitură. Plăti și plecă.

Anton rămase singur, lîngă tejghea, gîndindu-se la drumul său de fier ori la fetele satului, la glasul aspru

al cantonierului sau poate la cel care-l lovise cu furca pe arendașul Păun...

* * *

Ajutat de jandarmi, primarul Ilarion începu cercetările pentru aflarea vinovatului. Știa că satul mocnea din pricina unor neînțelegeri de la tocmelile agricole și se temea să nu se producă scînteia unei răzmeriţe. Arendașul devenise hrăpăreț și poate de aceea a fost atacat. În tot cazul, trebuia găsit răufăcătorul, pentru a se da o pedeapsă de pomină. Șeful de post Dobrică adunase cîțiva bănuiți și-i burduși așa de hain, încît vreo trei își recunoscură vinovăția, numai ca să scape de bătăi. Nervos că ancheta iese anapoda, primarul îl certă și le dădu drumul nevinovaților. Strigă la jandarmi să se împrăștie prin comună.

Anton Negru tocmai părăsise crîșma cu oleacă de chef. Căldura amiezii îl moleșea. Năzuia spre rîmnicul din valea grădinii, unde putea să se răcorească.

— Hei, Antoane, — îl strigă de departe șeful de post. Ia fă-te încoace, voinicule !

Glasul era poruncitor, cu puțină răutate, de parcă s-ar fi întîmplat ceva neobișnuit. Flăcăul se apropie de domnul Dobrică.

— Să trăiți ! zise el, oprindu-se milităreşte.

Ia spune-mi tu — vorbi în colțul gurii șeful postului de jandarmi — cînd te-ai întors la Moara ? Nu cumva aseară, înainte de lovirea arendașului ?

Întrebarea căzu ca trăsnetul. Voia bună pieri de pe chipul lui Anton. Înțelegea încotro bate jandarmul, ce vrea să-i comunice. Cu alte cuvinte, îl bănuiește. Sau vrea numai să-l încerce. Hotărî să răspundă anapoda, ca să se mai distreze.

— Păi, dom' plutonier, eram ciupit și nu prea-mi amintesc cînd m-am întors... Era seară ? Era zi ? Ce rost are ?

— Ahaa, — făcu Dobrică mulțumit — va să zică te-ai întors aseară.

— N-am zis asta...

Șeful de post se-nroși de plăcere, acționînd cu brutalitate, ca de obicei. Îl înșfăcă pe Anton de sub braț și-l trăgea spre primărie.

— L-am prins frate, l-am prins ! El trebuie să fie. Sigur. Mamă-sa are datorii la arendaș ? Are. Și mai e ceva. Margareta, fătuca ceea oacheșă. Asta-i. Îi place flăcăului, dar și domnului arendaș...

Rînjea într-un fel aparte, cu înțeles. Spusele jandarmului și rîsul jignitor îl tulbură pe Anton. Afla un lucru care-i răscolea ființa. Se desprinse din strînsură.

— Adică ce vreți să spuneți, dom' plutonier ? Că Păun umblă după Margareta ?

— Cam așa-i. Iar tu l-ai împuns. Poftește la primărie, neamule, ca să sfîrșim ancheta. Pușcăria te mănîncă.

Îl apucă iarăși de braț, împingîndu-l pe uliță. Al doilea jandarm îl prinse de partea cealaltă și se trezi dus spre primărie.

— Sînteți smintiți ? ! Nu l-am lovit eu. Lăsați-mă dracului.

— Ba tu, ucigașule !

Toată ura se zvîrcoli în făptura voinicului flăcău. Dintr-o mișcare, se eliberă din strînsura jandarmilor. Izbi cu cizma în burta șefului de post Dobrică și le croi cîțiva pumni zdraveni la amîndoi, ca să-și descarce furia. Dorea să-i calce în picioare, să se răzbune în neștire, cînd auzi vocea primarului Ilarion.

— Gata, Antoane ! Ajunge !

Tînărul se întoarse.

— Bun găsit, nea Ilarioane. Frumos am mai fost primit...

— Ce-i cu bătaia asta ?

Dobrică se sculase de lîngă gard, abia găsindu-și chipiul. Se rușina, în fața mulțimii adunate, din cauza pumnilor încasați. Porni să dea cu gura :

— Dom' primar, l-am prins. Anton e !

— Ce să fie Anton ?

— Răufăcătorul.

Cel învinovățit izbucni într-un hohot de rîs, de se molipsiră și sătenii adunați ca la urs.

— Bade Ilarion, domnul Dobrică ținea să mă aducă la primărie cu de-a sila. De asta m-am supărat...

Primarul, om respectat pentru cuvîntul său greu, pentru hotărîrile chibzuite, cîntărea situația și nu-i venea deloc să rîdă.

— Totdeauna te pripești, măi Dobrică.

— El e vinovatul, dom' primar. Să-l arestăm !

— Nu ! — își ieși din răbdări conducătorul obștei comunale. Anton și fecioru-meu Culai au călătorit, astă noapte, de la Iași încoace. Trăsura a sosit dimineață. Eu i-am întîmpinat. Așa că n-avea cum să fie aseară-n sat. E limpede. Hai să căutăm vinovatul în altă parte.

Dobrică înghiți gălușca și se grăbi să-l urmeze pe primar.

*

* *

Ce bine se simțea acasă !

Sub nucul bătrîn, mama pregătea masa. Ștergar înflorat, cusut de mîna ei cu bujori mășcați, de un roșu aprins. Străchini cu smalțul pictat, linguri de lemn neîncepute.

Sorbea hulpav, mușcînd din ardeiul iute. Mama grăia într-una, rotindu-se grijulie prin jurul mesei, ștergîndu-și palmele ude de pestelcă.

— Băiete, văd că-ți prieste acasă. Aici ești și tu un fel de... boier. Tare-ți place, nu-i așa ? (Anton avea gura ocupată și dădea mereu din cap, abia auzindu-se cîte-un „ihîm".) Că, sărmanul de tine, cine știe pe unde îmbuci prin străini, din gamele, pe mal de șanț, doamne păzește. Nici măligă, nici zamă de pui. Poate niște lături, de la cazan, ia cu o chișcătură de slănină, ca să-ți amăgească gustul. Viață de lucrător. Că doar n-o să mîncați voi bine. Mănîncă alții, n-ar mai ajunge ziua de mîne.

Nu vezi c-or făcut lege nouă de tocmeli, care-o calcă pe cea a lui Cuza ? Cică au voie să te tîrîie, la moşie, cu forţa. Vin jandarmii şi te scot la muncă sub ameninţarea baionetei, de parcă nu s-a isprăvit cu robia. Racul să-i ucidă ! Vai de tine, băiatul meu ! Numai necuratul te-a îndemnat să dai în vătăjei. Teme-te de ei. Păstrează mînia în suflet şi te pîndesc cînd ţi-e mai dragă viaţa. Atunci se răfuiesc. Fereşte-te de răzbunarea lor parşivă. Făgăduieşti ? (Anton dădea din cap : îhîm !) Păi tu erai o mogîldeaţă, cînd s-a petrecut năpasta cu taică-tu. Era tot aşa, puternic şi mîndru. Odată, se-ncăierase cu slugile boierului. Nu l-au dovedit atunci, însă l-au pîndit altădată şi l-au ciuruit de plumbi, într-o vie. Mort a rămas şi fără răzbunare. (Anton auzise povestea tatălui de nenumărate ori, dar şi acuma îl impresionă, împingînd strachina de ciorbă deoparte.)

După masă, bău apă din găleată şi plecă în livadă. Alese nişte mere şi se opri sub pîlcul de sălcii din jurul rîmnicului. Avea plăcerea să se bălăcească, în ochiul acela de apă, ca-n vremea copilăriei. Îşi aruncă straiele prin iarbă şi-şi dădu drumul în bulboană. Cînd se răcori de-a binelea, ieşi pe mal. Somnul îi dădea tîrcoale. Ronţăi din mere, la umbra unui stog de fîn, pînă aţipi.

Dormi adînc, pînă se înnoptă şi răsări luna. Nu se odihnise de două zile. Într-un tîrziu, distinse aproape o răsuflare caldă. Deschise ochii.

— Margareta !

— Anton !

Fata se frînse ca o ramură de salcie plîngătoare. Paravanul întunericului le ascundea iubirea. Se tăvăliră prin fîn, în îmbrăţişări pătimaşe. Anton văzu că fata-şi pierde capul şi se lasă moale în voia dezmierdărilor. Atunci îi apăru în minte rînjetul şefului de post şi-i răsunau în urechi vorbele acelea de ocară. Palmele lui deveniră deodată aspre. O cuprinse strîns de umeri, într-o încleştare dură, de-i rămaseră întipărite semnele degetelor. Margareta gemu.

— Ţi-a făcut ceva arendaşul ?

— Nimic, Anton ! Ţi-o pot dovedi...

Îl trase deasupra ei, fiind gata de orice. Fecioara tremura ca varga şi dorea să se ştie a lui pentru totdeauna. Anton se pierdu în îmbrăţişări. Dulci momente de voluptate îl învăluiră. O clipă crezu că se lasă ispitit de plăcerile dragostei. Se gîndi însă că trăieşte o seară hotărîtoare pentru amîndoi. Dacă-i lua fecioria, urma să se însoare şi să se aşeze la casa lui, ca un gospodar cuminte. Anton însă visa altceva. Visa drumuri de fier, locomotive pe care să le conducă în goană nebună, îl mai pasionau petrecerile vesele, înfruntările bărbăteşti. Îşi dădea seama că încă nu e făcut pentru un trai tihnit lîngă fusta femeii, ci pentru o viaţă neastîmpărată, în continuă mişcare. Aşa era el croit.

Margareta rămase năucită cînd se simţi luată în braţe şi dusă prin întuneric. Se trezi zburînd împreună cu Anton. O plescăitură înfundată, ca un butoi căzînd în baltă, un hohot de neînţeles şi răcorosul fior al apei, care spulberă vraja dorinţelor. În sfîrşit, înţelese că se află în rîmnic, tot în braţele lui Anton. Năstruşnicul flăcău o stropi din belşug cu apă, fata se molipsi de la veselia lui şi-l împroşcă la rîndul ei, voind să se prindă de iarba malului. Dar el o trase din nou în unda rîmnicului, o afundă cu capul în bulboană, de se sperie săraca fecioară. Hîrjoana terminîndu-se, ieşiră la liman. Uzi leoarcă, tremurînd în răcoarea nopţii, păşeau repejor prin porumbişti spre casele de pe panta dealului...

*

* *

Circiuma lui Max înfundată de fum şi miros de rachiu. Felinare agăţate de pereţi, de jur împrejur. Vorba ceea : crîşma e scara pe care se coboară în iad.

Primarul Ilarion era în mare vervă. Îşi cinstea feciorul întors acasă şi-i poftea pe toţi la masa lui. Avea o poftă nebună de povestiri şi snoave şi cîntece.

Anton Negru apăru din întuneric, călcînd fălos, cu zîmbetul pe buze. În urmă, păşea ca o umbră Mogîldea, aruncîndu-şi glumele ţepoase, ca să-i facă plăcere prietenului.

— Mă nepoate, — veni în fugă primarul şi-l prinse pe Anton de braţ — ia urmează-mă la primărie, că şeful de post Dobrică te bănuieşte de omor.

Flăcăul care lucra la drumul de fier pricepu jocul primarului şi răspunse supus, ca un vinovat :

— Dacă primăria matale, bade Ilarioane, e masa de colo, eu recunosc omorul ce-am făptuit şi mă supun la osîndă.

Ilarion hohoti hîtru, îl lovi cu palma peste umăr şi-l trase la masa ospăţului. Max sări cu alt rînd de ulcele şi turnă vin alb din podgoria Huşilor. Tava cu plăcinte aburinde stătea între căni, făcîndu-le muşteriilor cu ochiul.

— Credeam, Antoane, că umbli după fuste.

— Umblu, bade, şi după fuste, şi după vin. Dar ştiu să nu le amestec...

Cînd chefuia, primarul Ilarion îşi pierdea din acel aer trufaş, de dominare a celor din preajmă. Judecata şi cumpătarea recunoscută se spulberau într-o voioşie tonică şi-n gălăgioase intervenţii, care-i zdruncinau obrajii umflaţi şi burta lunguiaţă, trecută peste cingătoare. Aşa arăta şi-n seara aceea. Isteţimea vorbei lui Anton devenea ferment pentru rîsul gălăgios al edilului.

— Fecioru-meu Culai zice că învălui femeile ca un prinţ.

— Aşa-i, bade Ilarioane. Păi, să-ţi povestesc ce-am păţit. Eu şi Culai. Vrei ?

— Haide !

Ilarion murea de nerăbdare.

— Ai un fecior cheie de biserică — o luă pe departe povestitorul. Cînd se-apropie vreo damă, se face roş ca ardeiul. Ce-mi zic ? Ia să-l fac bărbat pe băiatul primarului. Poate-mi răspunde cu vreun bine taică-su.

— Măi, ce pezevenchi ești, Antoane ! — se bătea nea Ilarion pe burtă.

— Îl duc pe strada gării, unde... nu mai zic... hehei, înțelegeți...

— Cum să nu !

— Dame frumoase, domnule, ce mai ! Eu intru într-un separeu, Culai într-altul. Deodată, țipete de muiere dincolo, unde intrase Culai al meu. Sar iute, dau perdeaua deoparte. Ce văd ?

— Ce ? ! — se boldea primarul curios.

Anton făcu anume o pauză, trăgînd cu coada ochiului spre cel despre care istorisea.

— ...Culai stătea în genunchi, ca în fața icoanei. Parcă se ruga...

— A înnebunit ?

— Nu. Cerea mîna frumoasei dame.

— Fără știrea mea ? — se burzului Ilarion.

— Fără.

— Și ?

— Femeia a leșinat în pat. Nimeni n-o mai ceruse în căsătorie.

Primarul s-a înfundat de rîs, molipsindu-i și pe ceilalți vorbitori. Au curs, în seara aceea, o grămadă de snoave, pînă li s-au umflat burțile, pînă le-au amorțit fălcile. Anton și Mogîldea erau într-o vervă nemaipomenită. La un moment dat, Ilarion se întoarse spre fecioru-său :

— Bre Culai, tu mereu taci, nu povestești nimica. Ia grăiește, mă, ce-ați făcut voi la drumul de fier ? Ce v-a atras acolo, de-ați părăsit școala de meserii din Copou ? Ați fugit amîndoi de la învățătură, ca să vă apucați de lucru. Trebuia să vă trag de urechi, dar v-am lăsat în pace. Mi-am zis : lasă-i să cunoască altă lume !

Culai era om tăcut din fire, de-i scoteai vorba cu cleștele. Toată seara nu grăise deloc, iar rîsul și-l măsurase cu grijă.

— Dacă vrei matale, tată, am să-ți povestesc — abia porni el depănarea cuvintelor, în crîșmă lăsîndu-se o

liniște respectuoasă. Eu nu-s prea deștept, știi bine asta. Nici meșter la vorbă. Ce mi-am zis, în mintea mea ? Dacă la școală am cam bătut coada, dacă în sat am trăit mereu în umbra părintelui meu, ce-ar fi să-mi încerc norocul prin alte părți ? M-am luat după Anton. Amîndoi am căutat ceva... ceva care să ne facă viața plină. (Anton zîmbea mulțumit, încurajîndu-și din priviri prietenul de drumeție.) Și-am găsit împreună un rost. În baracă, printre cei plecați de la plug, pe șesul rîului, printre ingineri pricepuți, am deprins de-adevăratelea rostul trudei. Truda pentru înflorirea țării. Bucuria asta am găsit-o, tată.

După cascada de rîsete de mai înainte, între meseni se lăsau clipe grave, provocate de intervenția lui Culai. Primarul era tulburat. Poate că nici el, vorbărețul din adunările populare, n-ar fi găsit așa simple și adînci cuvinte. Tăcutul său băiat grăia ca un înțelept. Nu-i venea să creadă.

— Ați încheiat linia ?

— Am încheiat-o — răspunse Anton. De asta am sosit acasă. Ne mutăm în altă parte.

Primarul își goli ulcica și-o împinse pe masă. Convorbirea ajunsese într-un punct interesant.

— Va să zică, măi băieți, voi sînteți cuprinși de rostul trudei. Ce spuneți : drumul ăsta de fier e o afacere sau ba ?

Aici, se ridică în picioare Anton Negru.

— Este, bade Ilarion. Ca să facem negoț bun, țara trebuie legată cu toți vecinii prin drumuri de fier. Dacă ne legăm de dînșii, sîntem la un pas de întreaga lume — așa ne zicea un domn inginer, deștept om. Le dăm grîu, ne trimit batoze. Românașii noștri nu mai pleacă în străinătate cu poștalioanele, ci se suie drept în tren, ca domnii. Uite, s-au unit, la capete, căile noastre ferate cu ale vecinilor.

— Eu am credința — interveni primarul, fără să-și dezvăluie întregul gînd — că noua legătură de trenuri

va avea și altă misiune. Mi-a ajuns la urechi un zvon. Îl știi, Antoane ?

— Cum să nu ! La Iași, toată lumea știe. Se pregătește mare război. Între turci și ruși.

Noutatea era ca o explozie subită într-o cîmpie dominată de cîntul pitpalacilor. Sătenii săriră electrizați, holbîndu-se spre cei care le dezvăluiau această veste.

— Războiul între turci și ruși ? — își zgîlțîi capul Mogîldea.

— Întocmai.

— Dacă au ceva unii cu alții, de ce nu se bat pe marea cea mare ? — continuă mărunțelul, plescăindu-și buzele. Să-și facă multe vapoare, să pornească odată de la țărmuri și să se zdrobească acolo, în mijlocul apelor. Care învinge rămîne deasupra, care nu, buf în fundul mării, hrană pentru pești. Așa gîndesc eu. Ce tot caută, într-una, pe pămîntul nostru ? Am învățat la istorie, într-a patra, că de-o grămadă de ani se ciocnesc osmanliii cu muscalii. Nu știu ce dracu au de împărțit. Nici una, nici două, hopa năvălesc prin țărișoara noastră. Cică, de, pe unde să treacă ?! V-am zis doar : prin mijlocul mării...

Mogîldea cuvînta, pentru prima oară, fără să așeze ideile pe muchia cuțitului. Pe obraz nu-i răzbătu nici o undă de ironie. Războiul, știa el, e o treabă deosebită. Văzuse de-atîtea ori harta acestui colț de lume și nu-i trecea prin cap de ce armiile celor două nații de hotar nu-și găseau alt pămînt pentru război decît teritoriul străbun al românilor, distrugînd, prădînd, ucigînd.

— De ce trec pe la noi ? — dădu explicația așteptată primarul Ilarion, care-și mai clătise mintea de aburul îmbătării. Iacă ce cred eu, oameni buni ! Ar fi o nebunie să pui două armii, să zicem de două sute de mii de ostași, ca să lupte pe mare. Ce-s smintiți să strice atîtea corăbii ? Mai bine ne strică nouă rodul și casele. Păi, în ziua de azi, tunurile grele și pedestrimea cîtă frunză-n codru trebuie să se întîlnească pe pămînt, nu pe apă sau, fe-

reşte doamne, prin văzduh. Frontul se face bine pe pămînt, pricepeţi ?

— Pe pămîntul nostru !

— Ei, aici e buba — bătu cu pumnul în masă vorbitorul. S-a întîmplat să vieţuim chiar în calea ţărilor puternice. Asta-i. Trebuie să ne apărăm, cum putem, ca să scăpăm întotdeauna de năpastă, cu obraz curat. Apărarea noastră e cumînţenia. Da, da ! Dacă s-ar isca iarăşi o încăierare între neamuri, cum se zvoneşte, e bine să stăm blajini deoparte. Alte cale nu văd.

La crîşma lui Max, sătenii discutau politică, după priceperea lor, cei mai isteţi dîndu-şi cu părerea. Opinia primarului îl făcu pe Culai să se zvîrcolească-n scaun. Posacul se ridică pentru a doua oară în picioare, căci avea ceva de spus :

— Bună ţi-a fost judecata, tată, nu zic ba. Matale ştii să legi frumos cuvintele. Dar la urmă, să-mi fie cu iertare, ai cam scrîntit-o.

— Cum ? — se supără primarul de îndrăzneala fiului, care-l înfrunta înaintea mulţimii de băutori.

— Bade Ilarioane, — se băgă misterios Anton Negru — te sfătuiesc să-l asculţi cu răbdare. Pe şantier, am avut răgazul să ne înfruptăm de la înţelepciunea unui om deştept, care ne-a luminat parcă minţile. Am deprins de la el o grămadă de lucruri. Astăzi nu vedem numai pînă în zare, dar şi mai încolo...

— Nu mai spune, bre ! — ţîţii printre dinţi primarul, făcînd gestul nedumeririi.

Culai îşi trase mîna prin păr, ca şi cum şi-ar fi netezit gîndurile :

— Cînd neamurile vor să se-ncaiere, chibzuieşte bine ce ai de făcut. Dacă cel bătrîn te-a osîndit îndelung, luîndu-ţi bogăţiile din bătătură, caută să-l ajuţi pe cel tînăr, ca să scapi de prădăciunile primului. Nicidecum nu sta deoparte, cu mîinile-n sîn. Nicidecum. S-alegi cumînţenia ? Să fii blajin, cum ne sfătuieşti matale, tată ? Nu. Că dacă ar cîştiga bătălia neamul bătrîn, şi-ar face de cap ca înainte. Iar dacă va învinge tînărul, de unul

singur, s-ar putea să fie ceva mai hain ca cel dintîi. Așa că dă-te bine pe lîngă neamul tînăr, arată-i limpede că numai cu ajutorul tău nepreţuit poate fi biruit bătrînul şi intră-n încăierare la vreme. Smulge-i făgăduielile cînd îi crapă colţu-n gură. Şi așa, cînd va fi victorios asupra celui vlăguit, vei obţine uşor ceea ce meriţi dintotdeauna...

— Culai, tu ai scornit istorioara asta ?

— Nu, tată ! — se lăsă ursuz feciorul în scaun. De la un doctor o ştiu.

— Doctor ? !

Anton interveni ca să explice :

— La barăci am cunoscut un doctor tînăr, care ne veghea nu numai sănătatea, dar şi sufletele. Sară de sară, venea printre noi şi ne povestea felurite întîmplări pilduitoare, mai ales din politica lumii. La orice întrebare de-a noastră avea meşteşugite chei, deschizîndu-ne porţile ferecate. Ba mai mult, ne-a băgat în tainele învăţăturii, cu răbdare, ne-a dat de citit cărţulii şi gazete.

— Cum se numea doctorul vostru ?

— Nicolae Codreanu. Așa de limpede ne-a istorisit povestea neamurilor, că singuri am desprins pilda. Şi-avea dreptate, mare dreptate. Dacă vrem să trăim liberi, apoi nu avem răgaz să stăm deoparte. Trebuie să intrăm îndrăzneţi în încăierarea urieşilor. Așa mîntuim ţara de atîrnare, numai așa ! „Ori totul, ori nimica“ — ne zicea doctorul.

Primarul Ilarion, ceilalţi săteni de faţă trăiau profund învăţătura discuţiei lor de seară. Petrecerea cu snoave pipărate şi vin aspru se transformase, pînă la urmă, într-o înfruntare serioasă, datorită tinerilor întorşi de la drumul de fier. Şeful obştei plăti consumaţia lui Max, îşi prinse feciorul de braţ, ca şi cînd ar fi dorit să-l izbăvească de umbra apropiată a războiului, şi plecă trist din cîrciumă, fără să-şi ia rămas bun. Era frămîntat de gînduri negre. Omul care purta în cîrcă nevoile unei comune întinse, omul care se zbătuse zadar-

nic ca să-l afle pe vinovat, atacatorul arendașului Păun, le uită parcă pe toate. Avea acum făptura cuprinsă de-o mare grijă a colectivității : războiul cel nou, care-și lustruia armele la fruntarii. Cînd va începe ? Cum va fi ? Cine anume o să-l poarte ? Din ce parte în ce parte ? Iar românii încotro vor îndrepta puștile ?

*

* *

Noaptea tîrziu, pe cînd stelele-și jucau scînteile palide, nepăsătoare la zbaterile fierbinți ale oamenilor, Anton Negru intra în casa Ilincăi.

Odaia cusătoresei strălucea de curățenie la lumina lămpii cu abajur alb. Ștergare albe înșirate pe pereții albi, față de masă albă cu niște flori albicioase, patul cu albituri imaculate și prostirea albă a plapumei desfăcute, capotul alb al gospodinei. Această culoare îi luă ochii musafirului.

Ilinca îl primi tandru, cu zîmbet ademenitor. La apusul tinereții, mai păstra sclipiri de frumusețe. În imperiul nopții, paloarea se estompa pe obrajii ei rumeniți de vrerea dragostei. Aroma de levănțică domina odaia. Fără bărbat, pe care-l pierduse la douăzeci de ani, fără prunci, femeia își număra zilele singură, din mîinile ei harnice ieșind cusături fine.

— Credeam că nu mai vii.

— Am zăbovit la crîșmă, cu primarul.

— Se cunoaște, ai băut...

— I-am povestit despre război.

— Război ? Care ?

— Se zvonește că vine — lămuri Anton. Rușii cu turcii. Cică o să se bată la noi...

— Nu mai spune !

Ea exclamă cuprinzîndu-i gîtul. Părea că o interesează vorbele flăcăului despre război, dar se gîndea, de fapt, numai și numai la dragoste. Așteptarea îndelungată, teama că n-o să sosească în seara aceea o făcuseră să tremure. Cînd apăruse Anton, se liniști. Strîngînd-o de

mijloc, cu mîinile amîndouă, se topi deodată, simțind din nou un fior prin întreaga făptură.

Împreună au petrecut o noapte plină de patima iubirii. O clipă doar tînărul își aminti de Margareta, de fecioria și dragostea ei curată. Ca într-o fulgerare, revăzu scena frumoasă de pe malul rîmnicului. Parcă o zărea pe Margareta în mijlocul bulboanei, bosumflată și cu rochia leoarcă. Îi veni să rîdă.

— Ești fericit, Anton ? — se cuibări Ilinca la pieptul holteiului.

— Da ! — își ascunse el privirea.

Toate dorințele pentru Margareta se mistuiau în așternuturile Ilincăi. Iar în odaia albă, cu limba de lampă coborîtă sub abajurul alb, vibrau două trupuri cuprinse de neostoite dorinți. Aroma de levănțică îi învăluia ca o vrajă...

Capitolul 2

JURNALUL CANTONIERULUI

„Am trăit o zi deosebită din viața mea. Necazuri am avut cu zilierii din Moara, care mă ajută la șosea. Pînă la urmă i-am adunat și-am lucrat la podeț. Oamenii se strînseseră la palavre într-o crîșmă, ascultînd istoriile unui limbut, care cică muncește la drumul de fier. Anton, îi zice, și nu mai știu cum. Un bărbat bine făcut, frumos și mîndru, dar cam îndrăzneț și obraznic. Eram față-n față, de credeam că ne luăm la bătaie. Nu ne-am încăierat, dar am să-l țin minte. De fapt, aș vrea să nu-l mai întîlnesc.

Cînd m-am întors la Vaslui, am auzit un zvon despre apropierea războiului. M-am dus la învățătorul meu, domnul căpitan Grigore, care-mi este întocmai ca un părinte bun ori ca un prieten mai în etate. De treabă om și cu multă învățătură. Ce-am auzit acolo, la sfatul ofițerilor veniți în ospeție, nu trebuie să uit niciodată. De aceea, m-am hotărît să scriu totul în jurnal..."

Nu știu cum, dar de-o vreme încoace, nu trece nici o zi fără să însemn ceva în jurnalul meu. Deprinderea am luat-o de la domnul Grigore, care are zeci de caiete încărcate cu vorbe. Bun obicei ! Mi-a citit, chiar el, fragmente notate cu zece-cincisprezece ani în urmă. Astfel, amintirile sale se deapănă mai bine. Ce plăcere ai, după ani și ani, să-ți citești însemnările și să chibzuiești ce-ai făcut în viață, ce mai e de făcut. Neîndoios, jurnalul e o indeletnicire folositoare și făgăduiesc să n-o las baltă.

Şi-apoi, mie îmi place să caligrafiez cuvintele. Învăţătorul şi prietenul meu (aşa-l socotesc eu, nu ştiu ce spune dînsul) m-a învăţat frumoasă limbă românească, m-a deprins să desenez literele, că-mi ies aşa de arătoase. Pot zice că scriu mai bine decît vorbesc. Domnul Grigore m-a lăudat pentru paginile jurnalului, zicîndu-mi într-o zi : „Măi Costachi Ţurcanu, tu ai o scriitură aleasă. Of, dac-ai depăna şi graiul ca slovele, ar fi de minune. Dar eşti ursuz, flăcăule, parcă ai limba-n belciuge. Eşti cam mut, greu deschizi gura."

E adevărat, nu tăgăduiesc. Grăiesc anevoie cu semenii, însă îmi place totuşi să vorbesc. Cum ? Eu şi cu mine, fără să deschid gura. Adică un fel de taifas între mine şi gîndurile care mă stăpînesc. De aici şi nevoia jurnalului.

Uite, chiar şi-acuma, cu toate c-a trecut de miezul nopţii, scriu şi bîigui singurel, ca un huhurez. Oamenii trudiţi, şi eu sînt, dorm somnul cel dulce, visează un trai mai acătărea ; numai eu năduşesc mintea cu jocuri de cuvinte.

Mă întorsesem, aşadar, de la lucru. Fiind sîmbătă sara, m-am spălat în cazanul din cuhne, m-am ras frumuşel, pipăindu-mi mustăcioara în creştere şi mi-am pus straiele de sărbătoare, cu dorinţa de a mă repezi la Rariţa, fata cizmarului Zaharia, cu care sînt în prieteşug. Tot zărindu-mă în oglindă, mi-a trecut un gînd năstruşnic : oare cum mi-ar sta în uniformă de dorobanţ ? Hopana ! În acelaşi moment, m-am încruntat rău, de-am tresărit. Eu oştean ? Se poate, mi-ar sta binişor. Înalt, voinic, cu puşca pe umăr. Dacă vine războiul înfricoşat, cum se aude, cred că mă înhaţă şi pe mine. Doar n-o să-i înroleze pe neputincioşi ori pe femei. Măi-măi ! Treaba asta cu războiul zău că nu-i de şagă. Trebuia s-o lămuresc neîntîrziat, să aflu noutăţi. Să las naibii fusta fetei pe altădată şi să alerg la nea Grigore, om al oastei, că poartă galoane de căpitan. Sigur, e bărbat luminat şi-o să-mi arate ca la şcoală. Să înţeleg şi eu mersul vremii de faţă...

La dînsul mă aflu întocmai ca la mine acasă. Oricînd îmi deschide ușa cu bunătate și înțelegere. De mirare mi-a fost cînd am pășit în ograda ofițerului. Era luminație, mai ales în salon, de unde răzbăteau glasuri bărbătești. Am apăsat pe clanță și-am intrat în tindă. Cățeluța a lătrat a prietenie, cunoscîndu-mă ca pe stăpîn. A ieșit căpitanul în persoană, vesel și primitor, m-a bătut ușurel pe obraz, cum obișnuia, trăgîndu-mă în salonul cel mare, unde-și primise oaspeții.

— Ai căzut la vreme, Costachi. Știi, nevastă-mea e la țară, am rămas singurel. Cine să mă ajute în servirea musafirilor ?

Și iar mă păli încet peste obraz, cu simpatie. În adevăr, cînd mă duceam la fostul meu dascăl, pentru o carte ori vreun sfat, mă primea ca pe-un frate mai mic. Cît stăteau la tăifăsuială cu oaspeții, lăfăindu-se în fotolii, el și buna lui soață Titza mă rugau ba să le aduc vin din beci și mîncare din cămară, ba să le fierb cafea cu guleraș, căci de la dînșii învățasem s-o fac astfel, de mă lăudau prin mahala. Ajunsesem de pomină, zău.

Așa că se înțelege cu ce suflet mă întîmpinase domnul Grigore. Dorea s-o facă pe feciorul, în lipsa gospodinei, deoarece avea musafiri de vază. În salon am aflat doi ofițeri cu grade înalte, pe care nu-i mai văzusem pînă atunci. Fără să vreau, am luat poziție de drepți și-am rostit ca un soldat : „Să trăiți !“. Militarii au pufnit într-un rîs ascuțit, de-am crezut că greșisem cu ceva. Se veselea și învățătorul meu.

— Vă întrebați unde-s oștenii noștri ? — vorbi musafirul cu grad de maior. Iată unul posibil. Are stofă de soldat. Dați-i o uniformă și puneți-i în mînă o pușcă. Se bate cu trei musulmani.

Auzisem bine. Am lăsat capul în jos, rușinat de pornirea mea militărească, dar și fericit de laudele ofițerului superior.

— Pînă la bătaia cu turcii — interveni gazda — zic să se bată Costachi al meu cu butelcile din zămnic, că s-a isprăvit vinul din căni. (Întorsătura era frumoasă,

de-au hohotit militarii şi-am zîmbit şi eu, ridicîndu-mi ochii din podele.) El îmi cunoaşte casa ca pe degete. Costachi, îţi ordon — glumi domnul căpitan — să iei un coş şi să te repezi la ospătăria lui Izu. Adă-ne găini fripte, plăcinte şi alte gustări. Drepţi ! Executarea !

Ca să le fac plăcere, am clămpănit din călcîie şi-am făcut stînga-mprejur, mai bine ca un căprar destoinic. Din nou s-au distrat ofiţerii pe seama mea. Am priceput, pe dată, că le-am cîştigat inimile. Ca o ordonanţă vrednică, am fugit în beci cu lampionul, umplînd cănile cu vin înspumat, apoi zburînd pe stradă la ospătăria din colţ. Jupînul Izu, priceput în astfel de împrejurări, mi-a încărcat coşul cu bunătăţuri. Repejor m-am întors în locuinţa căpitanului. Le-am întins o masă strașnică, iar la sfîrşit le-am împuşcat cîte-un stacan de cafea gulerată, stropită cu rom, de s-au crucit musafirii. Ofiţerii tot lăudau cina, sorbeau caimacul cu poftă şi spuneau : Hehei, s-avem noi aşa ordonanţe la popotă ! Dar eu nu mă înfoiam prea tare de-aşa cinstire, ci trăgeam cu urechea la ciondăneala lor prietenească despre război. Găsisem ocazia să aflu răspuns la întrebările care mă frămîntau.

— Războiul, domnii mei ?

Căpitanul Grigore aproape că strigă, sărind de la masă şi îndreptîndu-se spre bibliotecă. Întinse mîna spre un raft şi scoase o carte veche, cu acoperămînt din piele cafenie. O deschise taman la un semn şi citi cu subliniere :

— Încă Herodot, istoricul antichităţii, medita astfel : „Nimeni nu este atît de nebun să aleagă războiul în locul păcii. În timp de pace, copiii îşi îngroapă părinţii, iar în timp de război părinţii pe copii.“ Dacă doriţi, vă reproduc şi din alţi înţelepţi ai lumii, care-au blestemat războiul — adăugă el, scoţînd o altă carte, verzuie şi cu coperta scorojită. „Nebuni ce sînteţi, voi care căutaţi gloria în lupte şi credeţi că puteţi pune capăt suferinţei oamenilor prin sulițele războinice“. Este Euripide.

— Foarte bine ! — aprobă cel mai vîrstnic militar, despre care aveam să aflu puţin mai tîrziu că e locotenent-colonelul Sachelarie, sosit de la regimentul ieşean. Cel mai sfînt lucru e pacea. De aceea, scumpi colegi de arme, susţin sus şi tare că poziţiunea ideală a românilor este neutralitatea. Să aşteptăm înţelepţi mersul vremii şi să obţinem neatîrnarea fără un strop de sînge. Ca militar vechi şi moşier cumpătat, adopt ferm poziţiunea fericită a partidului conservator. Şi vă sfătuiesc s-o îmbrăţişaţi, pentru că e firească şi salvatoare.

Oaspetele celălalt, mai mic în grad şi ceva mai tînăr, lăsă zgomotos ceaşca-n farfurie, dar nu zise nimic. Am priceput că nu împărtăşeşte părerea vorbitorului. Domnul Grigore deschise iar cartea, la altă pagină.

— Permiteţi, vă rog, să mai citesc din acelaşi autor grec. „Înţeleptul fuge de război ; dar dacă războiul izbucneşte, înţeleptul trebuie să moară vitejeşte pentru onoarea patriei sale ; este ruşinos să mori ca un laş."

— Bravo ! — ţişni maiorul Lecca, bărbatul mai tînăr, despre care am aflat că e comandantul batalionului din Vaslui. Aşa da ! Decît să mor ca un laş, mai degrabă mă azvîrl, de la început, în luptă. Neutralitatea e primejdioasă, domnule locotenent-colonel Sachelarie. Iertare, dar stăm cu fundul în două luntre şi riscăm să cădem în apă. Personal sînt pentru angajarea armatei noastre, cu orice preţ.

— Aceasta este şi opiniunea mea — completă domnul Grigore. Trebuie să intrăm în vîrtejul războelului eliberator. De bună voie, Imperiul otoman nu ne acordă neatîrnarea. Abia s-a îndouplecat, la presiunile Europei, să recunoască Unirea Moldovei cu Ţara Românească. Abia-abia, după ani de tărăgănare. Nu-ţi atribuie sultanul independenţa nici dacă-i ucizi o sută de mii de nizami.

Locotenent-colonelul Sachelarie nu se dădu nici el bătut. Se îndîrji în discuţie, sporind vălmăşagul de cuvinte care-mi asaltau urechile.

— Mă vasluienilor, voi sînteți cam războinici. Vedeți să nu vă pierdeți izmenele la primul bubuit de tun. Nu uitați că românii, de bine de rău, n-au încins război de-o grămadă de vreme. Gazda noastră știe un car de istorie, nu-i așa ? De ce am fost feriți de lupte armate ? Pentru că am stat sub aripa Porții. Nu țin cu osmanlîii, ferească sfîntul ! Altceva vreau să zic, iar voi să recunoașteți : rău cu rău, dar mai rău fără rău. Turcii ne-au oropsit, însă și-au respectat în mare capitulațiile. Da, da ! Citiți atent actul de la Adrianopole, semnat în 1829, și vedeți că, după aceea, Sublima Poartă și-a urmat, punct cu punct, făgăduielile. Niciodată turcii n-au întins coarda mai mult decît trebuie, deși puteau s-o facă. Erau puternici. Nu s-au amestecat în religia și limba noastră. Deloc. În '29, toată turcimea din stînga Dunării a trecut dincolo, în pașalîcul bulgăresc. Raialele au fost părăsite, după cum a fost învoiala. Nici un mahomedan, domnilor ofițeri, nu avea dreptul să-și stabilească domiciliul în Moldova ori Țara Românească. Asta să fie limpede : nu s-au atins de biserica și obiceiurile românilor, de ființa noastră națională. În această privință, să recunoaștem că sînt mai cinstiți decît alte puteri. Și apoi, nu s-au amestecat — atunci cînd au promis — în treburile administrației interne. Domnitorii investiți aveau putere deplină înlăuntrul provinciilor, dacă respectau hatișerifurile. Mai mult, în schimbul unui tribut, că doar nu erau s-o facă degeaba, ne-au asigurat liniștea multă vreme, neîngăduind nimănui să ne încalce pămîntul.

Locotenent-colonelul de la regiment se încinsese la vorbă. Înclinam să-i dau dreptate. Din cînd în cînd, trăgea fum dintr-o lulea lunguiață, pe care m-am chinuit s-o aprind. Văzuse, în rafturile bibliotecii, narghilelele gazdei și stăruise să fumeze ca un turc. Pînă la urmă, am aprins trei pipe. Vai de tata, ce rotocoale mai ieșeau prin salon. Afumau bunătate de mobile, nu alta.

Vorbitorul tuși de iuțeala tutunului și continuă :

— Căpitane Grigore, cunoști cînd Moldova a fost supusă de Poartă ?

— După moartea lui Ştefan Voievod — răspunse gazda, vrînd să-i facă plăcere musafirului din Iaşi. În vara lui 1538, Soliman cădea la Dunăre cu două sute de mii de ostaşi, iar Petru Rareş n-avea nici a treia parte din armata musulmană. Polonii n-au venit în ajutor. Pe deasupra, boierii l-au vîndut pe domn. Şi astfel, ţara a căzut sub papucii sultanului, pierzîndu-şi independenţa. Începe vremea peşcheşului şi haraciului şi mucaretului.

Sachelarie se arăta nemulţumit, căci nu aici dorea s-ajungă. Am ghicit eu asta şi-am pornit să-l pîndesc. Vedeam cum clocoteşte supărat, sugînd cu înverşunare din narghilea.

— Au căzut, apoi, şi valahii sub suzeranitatea Turciei — interveni el grăbit. În zadar s-au ridicat domnitorii noştri viteji ca să scape de asuprire. Dominaţia păgînă s-a lungit peste veacuri. E adevărat, arborele vestit al lui Osman I a îmbătrînit, însă mai are vlagă şi rădăcini adînci. Nu-l poţi doborî uşor. Turcul e mai blînd, parcă s-a mai domolit, dar nu lasă nicicum prada din gură. Viclean, s-a dat după timpurile de azi. A găsit un mod ceva mai dulce de a ne supune.

— Ne umflă în continuare tributul — îl întărîtă maiorul Lecca.

— Tributul de astăzi e nimica toată. Ia, cîteva milioane. În schimb, musulmanii ne asigură pacea. Nimeni nu ne încolţeşte la hotare, de teama Porţii otomane. Noi nu cunoaştem de mult războiul. Bărbaţii ţării nu-şi dau jertfa de sînge pe cîmpurile de măcel. Asta e bine, nu?

Maiorul Dimitrie Lecca spumega. Găsi clipa potrivită să-şi arate părerea.

— După cîte înţeleg, domnule locotenent-colonel, dumneavoastră vreţi să rămînem înainte atîrnaţi de Istambul.

— Nu! — ţipă Sachelarie. Visez independenţa sfintei mele patrii, dar fără lupte armate. Europa să ne recunoască liberi în concertul naţiunilor. Şi atît. Fără cimitire de leşuri.

Pricepeam greu unde vrea s-ajungă fiecare. Mi se înnodaseră gîndurile, de parcă mă zbăteam într-un hăţiş des şi nu găseam poteca de ieşire. Ofiţerii se cam întrecuseră cu băutul vinului, aveau feţele îmbujorate şi-şi pregăteau cu iscusinţă loviturile din urmă.

— Am înţeles — dădu din cap maiorul Lecca. Doriţi independenţă prin neutralitate. Dacă nu se poate astfel, împărtăşiţi opiniunea proprietarilor de pămînt de a rămîne, în continuare, sub aripa Porţii. Aşa-i ?

Locotenent-colonelul încuviinţă din cap, admirîndu-şi narghileaua.

— Nu vă fie cu supărare — zise calm maiorul — dar personal mă aflu pe altă poziţiune.

— Să auzim, te-ajută şi domnul căpitan Grigore — aruncă o ironie vîrstnicului militar, voind s-arate, prin asta, că e gata să-i înfrunte pe amîndoi.

Comandantul batalionului vasluian se afla în picioare.

— Imperiul turcesc e în decădere. Arborele despre care aminteaţi se vestejeşte. Popoarele balcanice, îngenunchiate de secole, încep să se trezească. A venit marea clipă a răfuielii. Trebuie să răzbunăm tot plînsul trecutului... Dar nici acum sultanii nu se lasă de vechiul obicei. Sug mai puţin, dar sug. Pe calea blîndă a tratativelor nu se înduplecă turcii să ne recunoască slobozenia deplină. A aştepta mila lor e o prostie. Trebuie să profităm de războiul apropiat şi să încercăm a cîştiga neatîrnarea pe calea armelor. Independenţa se cucereşte cu sîngele nostru. Altfel nu se poate, domnule locotenent-colonel. Aşadar, jos neutralitatea !

Pumnul maiorului Lecca era încordat, de i se vedeau vinele. Pe chip i-am citit îndîrjirea. M-am speriat oleacă de înfăţişarea lui. Bănuiam că adversarul său va încerca să urle pentru a-l înfrunta. Sachelarie însă rîdea ca înainte. Zise cu glas scăzut :

— Nu pricep de ce ne ciondănim, dragii mei, din pricina neatîrnării. De fapt, dacă judecăm la rece, descoperim că Principatele Unite sînt practic independente. Toată zbaterea naţiei noastre vine de la o formalitate,

de la o ambiție : că nu avem recunoașterea Curții suzerane și a puterilor europene. O simplă formalitate ! Uitați-vă, tratatul de la Paris din 1856 ne-a acordat o administrație independentă și națională, citez din memorie, o deplină libertate a cultelor, legislației, comerțului, navigației. Nimeni n-are voie să se amestece în treburile noastre lăuntrice. Pentru ordinea interioară și securitatea granițelor, ni se îngăduie o forță armată națională. Deci sîntem un stat suveran, domnilor ofițeri din Vaslui. Avem putere deplină de a ne administra în libertate. Turcii nu se amestecă în treburile noastre interne, deci ne bucurăm de privilegiul autonomiei. Ai văzut vreun fes pe-aici, tinere ?

Locotenent-colonelul Sachelarie îmi făcu ușurel cu ochiul. Am dat din cap că n-am zărit nici un turc. În adevăr, avea dreptate. Pe fața lui zîmbitoare am aflat, imediat după aceea, un zvîcnet al fălcilor, urmat de scrîșnirea măselelor. Comandantul regimentului de dorobanți, ros de împotrivirea celorlalți, se făcu vînăt, aruncă luleaua fumegîndă și bătu cu pumnul în masă :

— Sîntem o națiie liberă !

Așa strașnic zbierase, c-am rămas neclintit. Numai cățeluța, care moțăise cuminte pe-o pernă, se sperie de strigăt și porni să latre îndîrjit spre domnul locotenent-colonel Sachelarie, sărind să-i rupă bunătate de pantaloni. Se încinse larmă prin salon, cu glasuri și lătrat ascuțit, de nu știam ce să mă fac. Înflăcăratul vorbitor nu găsea pe unde să se-ascundă, căci potaia dracului ataca pe sub mobile. În sfîrșit, m-am aruncat sub masă și-am prins cățeluța de zgardă, mîntuindu-l pe cel atacat. Am dus-o în cuhnea din spate și-am închis bine ușa, deoarece mai avea porniri dușmănoase contra ofițerului superior. Cînd m-am întors în salon, bărbații stăteau potoliți în scaune și grăiau cu mai puțină patimă.

— În adevăr — zicea domnul Lecca — România e un stat suveran, însă sub protecția Porții și cu obligație de tribut anual. Cu alte cuvinte, o suveranitate mărginită. În treburile din afară, mai ales, ne împiedicăm de

mari îngrădiri. Nu ni se îngăduie să ne aliem cu dușmanii sultanului. Sublima Poartă nu recunoaște denumirea de România. Politicienii de la Constantinopol ne socotesc tot supuși otomani. Pentru Principate, sînt obligatorii convențiile dintre Turcia și alte țări, românii urmînd să se supună orbește poruncilor sultanului. Avem voie la o armată de numai 30.000 oșteni, moneda noastră trebuie să poarte semnul imperiului și alte nedreptăți cunoscute îndeobște. Datorită acestor îngrădiri, statul român nu se poate bucura de legături egale și statornice cu celelalte popoare suverane. Toți ne socotesc robi la turci.

Vajnicul apărător al cumințeniei în caz de război ruso-turc sta pipernicit în scaun, jucîndu-se cu narghileaua stinsă. Atunci l-am văzut pe căpitanul Grigore dornic să se amestece. Trase un pahar cu vin, știind că băutura e sămînță de vorbă.

— Să nu credeți, scumpi musafiri, că independența deplină are numai motivațiuni exterioare. Nu. Între hotarele patriei, atîrnarea are ecou nefericit. Națiunea nu poate înflori pe măsura vrerii, din pricina unor bariere pe care le știm bine, foarte bine. Într-o țărișoară eminamente agrară, iată se-nfiripă oleacă de industrie.

— Industrie ? — se mira Sachelarie, ca și cum i-ar fi fost silă de această vorbă. Noi cultivăm grîu și creștem animale. De veacuri facem asta, domnilor. Ce ne trebuie nouă fabrici împuțite ? Mai bine vindem cereale și cumpărăm trenuri, coloniale, orice bunuri dorim. Românul e plugar, stimabile.

— Dar poate fi și fabricant — răspunse maiorul Lecca.

— Nu facem noi purici cu fabricile de săpun ori de postav. Prefer să-mi cumpăr ce-mi trebuie de la nemți.

— Aici e poziționea dumneavoastră greșită, domnule locotenent-colonel. Fabricile noastre se află la început. E adevărat că bunurile făcute nu arată ca, de pildă, cele austriece. Dar peste un timp le vom fabrica mai bine. Politica vamală de astăzi dă în cap fabricanților noștri. În concluziune, dă o lovitură propriei țări. E bine că

grîul românesc merge peste fruntarii fără vamă ; e bine pentru moşierime, văd că sînteţi fericit. În acelaşi timp, domnule locotenent-colonel, e tare rău că nu s-a pus vamă pe importurile străine, care zdrobesc firava noastră industrie.

— Recunosc, domnule Lecca, sînt pentru liber-schimbism. Respect legile ţării. Şi-mi convine să trec grîul peste graniţă fără un sfanţ.

— Normal, doar la cîrmă se află conservatorii dumneavoastră.

— Exact — rîse Sachelarie satisfăcut. În frunte cu moldoveanul nostru Lascăr Catargiu, minte luminată...

— Şi apărător al moşierimii — adăugă maiorul Lecca. Miroase de departe de ce clasa boierească nu doreşte să ne cucerim independenţa pe cale armată. Proprietarilor şi arendaşilor le dîrdîie bărbile numai la simplul gînd că ţăranii ar primi puşti cu gloanţe adevărate. De aceea, se declară mulţumiţi cu „deplina noastră autonomie" şi aşteaptă să cadă din ceruri un aranjament cuminte, prin care „bunul sultan" să ne mîntuiască de asuprirea seculară. Cum ? Fără vărsare de sînge, haha !

Rîsul maiorului Lecca devenise molipsitor. Izbucnise şi domnul Grigore, ba m-a buşit şi pe netrebnicul de mine, care stătusem respectuos deoparte. Mă aşteptam ca ofiţerul ieşean, mai mare-n grad ca ceilalţi, să bată iar cu pumnul în masă. Bine că dusesem căţeluşa în cuhnea din spatele casei. Deodată, l-am văzut pe locotenent-colonel cum hohoteşte şi el cu poftă. Sufletul mi-a venit la loc, dar nu pricepeam nimic din veselia comună.

— Ştiţi de ce rîd ? — lămuri Sachelarie. Acum pricep filipica lui Lecca. Haha ! Am auzit eu ! Şi-a băgat banii într-o făbricuţă de spirt. Industriaş, ce mai ! Hahaha ! Poate şi liberal radical. Pfuuu ! Crăp de rîs. Salvează-mă, tinere, cu o cană de vin !

I-am turnat şi a băut cu lăcomie. Slavă domnului că scăpasem de ciondăneală. Mă temusem să nu-şi arunce cănile-n cap. Cu băutura nu te poţi pune. Sucește min-

ţile. Dacă Sachelarie se cam săturase de vorbărie, nu acelaşi lucru pot spune despre Lecca.

— Flăcăule, ia fă-te încoace — mă chemă el. Cum zici că te numeşti ?

— Constantin Ţurcanu.

Maiorul Lecca îmi puse mîna pe umăr şi mă sfredeli cu ochii lui pătrunzători.

— Îţi pun cîteva întrebări. Te rog să răspunzi cinstit, fără ocolişuri ori teamă.

— Domnule maior, — i-am spus — la noi este o vorbă : mai bine să taci decît să spui drept.

— Spune drept şi cu glas tare. Bine ?

— Fie.

— Eşti ţăran ?

— Da. Numai în ultima vreme lucrez la drumuri.

— Tot ţăran se cheamă. Părinţii ?

— Plugari.

— Perfect. Ai auzit conversaţia noastră despre războiu.

— Auzit.

— Ţi-ar place să pui mîna pe armă şi să pleci la luptă ?

Mă gîndeam unde vrea s-ajungă. Să răspund fără ocoliş, cum îmi ceruse ? Am dat cu privirea de căpitanul Grigore. Am înţeles că trebuie să răspund cum îmi dictează inima.

— Nu !

Răspunsul meu l-a făcut pe locotenent-colonelul Sachelarie să sară de bucurie, zicînd :

— Vedeţi ? Ţăranii gîndesc precum moşierii. Bravo, tinere ! Totdeauna clasele noastre au făcut trup comun. N-aş dori ca-n războiu să-ţi schilodeşti trupul ori să crăpi prin tranşee. Nici tu, nici alţi flăcăi. Pentru nimic în lume. Să fie limpede, dragi ofiţeri : sătenii vor să trăiască în tihnă. Ce le pasă lor de independenţa absolută ? Nu-şi riscă viaţa nici pentru zece pogoane de pămînt.

— Păi, dacă ar fi să spun drept, — am adăugat eu, stîrnit de ultimele cuvinte ale moşierului în straie militare — aş pleca pe front.

— Hm ?! — se supără Sachelarie. De ce schimbi vorba ?

Am șovăit cîteva clipe, apoi mi-am luat inima-n dinți :

— Nu schimb vorba. La început am fost întrebat dacă mi-ar place să merg la război. Și-am răspuns că nu-mi place. Așa este. Cine dorește să umble prin plumbi ! ?

— Vedeți, domnilor ? — exclamă moșierul satisfăcut.

— După aceea, — am continuat eu — cînd ați amintit de cele zece pogoane, s-a aprins în sufletul meu o flacără. Am zis : dacă-mi făgăduiește pămînt, gata, mă duc pe jos pînă la Țarigrad, cu pușca-n mînă, îl prind pe sultan de piept și-i grăiesc astfel : „Mărite stăpîne, lasă-ne slobodă țara, că dacă nu îți zbor creierii și-ți plîng harapii de milă.“ Așa aș face dacă ne-ar făgădui pogoanele celea. Pentru pămînt, țăranul intră și-n gaură de șarpe.

În urma celor spuse de mine, locotenent-colonelul s-a învinețit, pe cînd ofițerii vasluieni s-au luminat. Sachelarie părea înfrînt. Scoase ceasornicul din buzunăraș și se cruci.

— E tîrziu, domnii mei. Ne-am înfruntat deajuns... Oricum, a fost o seară folositoare. Gazda minunată, vinul bun... Am judecat situațiunea războiului pe-o parte și pe alta. Fiecare cu opiniunea lui. Și totuși — se ridică el în picioare, aranjîndu-și tunica — să nu uităm că sîntem oșteni. Oșteni ascultători ai armiei române. Indiferent de convingeri și păreri, trebuie să executăm ordinele primite, pentru a dovedi de-a pururi disciplină și supunere. Dacă principele domnitor ne va trimite contra otomanilor, ne vom supune întocmai ordinului. Militarul trebuie să fie disciplinat.

După plecarea oaspeților, am mai zăbovit acasă la domnul Grigore. Îl ajutam la aranjarea salonului, la strîngerea mesei. Frămîntările care mă stăpîneau înainte de a-i păși pragul se mai limpeziseră după participarea la sfatul ofițerilor. Aflasem o puzderie de lucruri despre înfruntarea armată care se pregătea la hotarele țării. Nu

mai începea îndoială că și eu voi fi luat de valul vremii și voi îmbrăca uniforma ostășească. Mă și vedeam în haine de dorobanț, cu arma în mînă.

— Domnule învățător !

Eram sfios, abia îndrăzneam să deschid gura.

— Ce-i, Costachi ?

Mă învîrteam într-una, găsindu-mi treabă prin casă.

— Zi mă, ce te perpelești ?

— Domnule învățător, am să vă cer un sfat...

— Vrei să te-nsori cu Rariţa ?

— Încă nu. Am de gînd să las drumul și să...

Mi se punea un nod în gît.

— Ce să faci ! ?

— Să bat la poarta cazarmei... să mă fac soldat... Se poate ?

Căpitanul Grigore păși spre mine. Nu se așteptase la una ca asta.

— Te-ai gîndit bine ? Nu cumva ți-am îmbuibat noi capul, în seara asta ? Ori te-ai înfoiat peste măsură cînd ți-a zis maiorul că ai stofă de soldat.

Tăceam chitic. Mă temeam să nu-mi respingă rugămintea. Cine știe ce-i putea trece prin minte ca să mă refuze. Îmi cunoștea, fir cu fir, întreaga ființă. Bucuriile și necazurile vieții, puterea de muncă și dragostea pentru fată, sărăcia de-acasă și boala mamei, iubirea de carte și neputința de-a urma școlile dragi. Îi povestisem despre truda mea, din zori pînă noaptea, pentru o pîne neagră, despre îngrijirea șoselei, ținerea ordonată a rostului lucrărilor, întocmirea socotelilor de plată a zilierilor. Mă obișnuisem cu drumul, îmi părea rău să-l părăsesc, dar simțeam că o altă stea îmi călăuzește calea vieții...

— Te înțeleg, flăcăule. Bine te înțeleg. Mai demult, așa am pățit și eu. Eram învățător și pot zice că-mi mergea binișor. Mă înfundasem, însă, cu prea mare patimă în letopisețe și cărți de istorie. Am găsit acolo nenumărate fapte eroice, care mi-au înfierbîntat sîngele. Din-

tr-odată, cînd nimeni nu se aştepta, am bănuit în preajmă, ca şi tine, o cale nouă, călăuzită de-o altă stea. Astfel, am părăsit şcoala şi-am îmbrăţişat meşteşugul armelor.

— Mă sfătuiţi să pornesc pe calea asta ?

— Te sfătuiesc. Luni te-aştept la cazarmă.

Domnul Grigore mă strînse în braţe, ca pe-un fecior de-al său. Îmi venea să vărs lacrimi de bucurie. Abia le-am stăpînit, că-mi era ruşine. Oşteanul nu plînge ca muierile.

Capitolul 3

RANG DE DOROBANȚ

Omul vrednic e binevenit oriunde — gîndea Constantin Țurcanu. Am înțeles treaba asta de la cincisprezece ani, cînd m-au primit la muncă pe șosea. Încă din copilărie, îmi plăcea lucrul temeinic făcut. Așa m-a deprins tata : să mă scol dis-de-dimineață și să fiu primul la faptă, nu la vorbă. Părintele meu zicea că lenea la om e ca rugina de fier și soră bună cu sărăcia. Avea dreptate. Bine că nu s-a prins lenevia de mine. Întotdeauna am avut ambiția de a fi cel dintîi. Cînd m-am trezit lucrător cu palmele, căram fără încetare roabe cu piatră grea, dădeam într-una la lopată, de se minunau cu toții de unde am atîta vlagă. Văzîndu-mă silitor și cu oarecare știință a socotelilor, supraveghetorul drumului, alde nea Vasile Picherul, a aflat nădejde-n mine și-mi încredința rostul lucrărilor, știind că toate o să meargă strună.

Vestea că plec la oaste l-a amărît peste măsură. Îmi mărturisea că n-o să mai găsească supraveghetor ca mine. L-am încredințat că, după armată, o să mă întorc la drumuri. Îmi părea rău că-l părăsesc, întreținerea șoselei îmi plăcea, dar hotărîsem să pășesc pe altă potecă a vieții.

Meșteșugul armelor mi s-a lipit lesne de inimă. Căpitanul Grigore mă primise la cazarmă cu neasemuită căldură. Înțelegea zbaterea din sufletul meu mai dihai ca oricine și mă povățuia pas cu pas, de parcă se temea să nu se spargă ceva în mine. Sigur că da, mă ținea grijuliu ca pe-o tavă scumpă de cristal. M-a dus cu dînsul

la frizer, ca să nu mă sluțească prea tare, apoi la baie și la doctor, ba chiar și la magazie, cu mîna lui alegîndu-mi straiele de dorobanț.

— Îți stă bine, Costachi.

Mă priveam în oglindă. Adevărat, îmi stătea bine în uniformă de dorobanț. Pușca o proptisem colea lîngă șold și mă fuduleam nevoie mare. De mustață nu se atinseseră, că nu scrie-n regulament de raderea ei, ci numai de înlăturarea pletelor, pentru a nu-și face cuib parșivii de păduchi. După tuns, sărmanul meu cap semăna cu ogorul de grîu secerat. Chiar așa, zău ! Sau poate c-un dovleac de cel cu sămînță măscată. Se vede că ajunsesem de tot rîsul, însă învățătorul meu nici nu miji vreun zîmbet. Asta m-a încurajat.

Rarița ori celelalte fete din mahala ar fi chicotit văzîndu-mi frumusețea de tărtăcuță tunsă. De ce spun asta ? Fata mea, fiica cizmarului Gavrilă Zaharia, e blajină și s-ar putea să verse lacrimi. Una-două, ea plînge. În prima zi de cătănie, am lăsat-o la poarta căzărmii, unde mă condusese împreună cu tata. Mama boleşte și n-a putut să vină. Eu intrasem pe lîngă santinele, oleacă spăriet, dar cu pieptul înainte. Am tras cu ochiul în urmă și-am zărit-o pe Rariţa ștergîndu-și lacrimile. Numai eu bănuiam ce zace-n făptura ei. Suferea, sărmana, că mă fac ostaș. Și nu pentru că trebuia să m-aștepte vreo cîțiva ani. Era în stare să rabde zece. Fiind de-o samă cu mine, adică binișor trecută de douăzeci, lumea spunea că-i fată bătrînă. Fetele se mărită la cinșpe-șaișpe ani, numai dînsa e mai trecută. Eu unul nu mă uit la una ca asta, nu-mi pasă. Hotărîsem s-o iau de nevastă, pentru că e bucățică din viața mea, ne potrivim și ne înțelegem de minune.

O întîlnisem pe Rariţa lui Zaharia chiar pe drumul meu, mai în sus de urbea natală. Lucram la un loc ce-i zice Priponul, unde zăbovesc drumeții la un izvor. Într-o bună zi, căci rea nu putea fi, iacă vine o căruță de moldovean, acoperită c-un coviltir. Tocmai beam apă ca să-mi astîmpăr setea. Stăpînul căruței a adăpat caii, le-a prins

traistele de ovăz după coame și-am intrat în vorbă despre căldură, despre drumul pînă la Ieși, căci într-acolo mergea. Am aflat că e cizmar din tîrgul Hușilor și-și duce încălțările pentru vînzare. Cînd colo, din fundul căruței ieși o fată oacheșă, cu gîtul dezvelit din pricina nădușelii. Stai, frate — mi-am zis. Chipul ei mi-i cunoscut. De unde oare ? A, da ! Păi — mi-am sfredelit eu amintirile — de la școala primară. Am stat amîndoi în bancă. Măi-măi, ce frumoasă s-a făcut Rariţa Zaharia ! Era o mucoasă, care fîrnîia cuvintele cînd o punea la citit, și uite ce s-a împlinit. Mi-a ieșit norocu-n cale, ce mai !

Acolo, lîngă izvor, ne-am adus aminte de învățătorul Grigore, de năzdrăvăniile copilăriei petrecute în tîrgul cel liniștit dintre podgorii. Apoi ne-am despărțit, am visat-o năuc, dar n-am întîlnit-o decît după un an, cînd cizmarul și-a mutat locul meseriei la Vaslui. La început, cînd ne întîlneam din întîmplare, sporovăiam ca niște vechi cunoștințe. După aceea, ne-am deprins unul cu altul așa de bine, că într-o sară cu lună, plimbîndu-ne amîndoi în afara urbei, ne-am sărutat cu foc pe-un covoraș de iarbă, de era să intrăm în păcat. Dar nu s-a întîmplat una ca asta. M-aș fi trezit în gîlceavă cu cizmarul, care deja se arăta nemulțumit de meseria mea nebănoasă. Mi-a ajuns la urechi ce zicea nea Zaharia despre mine : că-s calic și fudul. Asta cam așa era, însă nu-mi plăcea să mă vorbească prin mahala.

Ce să fac dacă-s născut din oameni săraci ? Țin minte zicala tatei, aceea cu banii care nu se culeg de la trunchi precum surcelele. Banul era rărișor în casa noastră, îl făceam greu cu palmele. Pot spune că m-am deprins cu traiul rău și trăiesc bine. Trai de-acest fel am întîlnit și-n armată. Dacă-mi plăcea cătănia și aveam cu ce-mi unge mațele, credeam că trăiesc bine. Dar nu asta mă frămînta. Eram fericit că-mi pot dovedi vrednicia și oamenii din jur mă prețuiau. Da, da ! Omul vrednic e binevenit oriunde. Chiar și la oaste.

Oastea ! Dulcea oaste !

Să-ncep oare a mă lăuda ?

Calea nouă pe care păşisem era ca o potecă de munte, presărată de iarbă deasă şi flori. Că pe potecă-şi lăsau umbrele pinii cei ţepoşi, iar dihăniile mă pîndeau din adîncul codrului — asta nu-mi păsa deloc. Gîndurile şi sforţările mele le dăruiam meşteşugului militar. Trecuse un an şi ceva de la intrarea în batalionul dorobanţilor. Aşa de bine mi se potriveau hainele cu bumbi strălucitori, mînuiam cu atîta pricepere carabina, plus că ştiam cu ochii închişi reglementul, încît ai fi jurat că-s croit pentru armată. Ce mai încoace şi-ncolo ? Milităria mi-era mai dragă decît fata iubită. Pe cinstea mea. Nimeni să nu rîdă, dacă spun drept. Rariţa a simţit schimbarea asta şi-a pornit să sufere înverşunat, de-a ajuns ca un ţîr. Eu unul mă mîngîiam cu o zicală auzită la cazarmă : băiatul cere puşcă şi fata poartă furcă. Aşadar, o lăsăm pe Rariţa să-şi pregătească lada cu zestre, iar eu îmbrăţişam puşculiţa, ca pe-o mireasă, o curăţam şi-o ungeam mereu, de teamă să nu prindă rugină. La cîmpul de instrucţie, la executarea comenzilor nu mă întrecea nici un căprar. De la dorobanţi la ofiţeri, cu toţii îmi lăudau zelul şi purtarea.

— Măi Costachi, — îmi vorbea bunul meu prieten Petrea Păciucă, gornistul batalionului — tare mă tem c-ai să te logodeşti cu ţaţa cătănia. Pui prea mult suflet. Nu ştiu unde-ai s-ajungi. De sărbătoare, în loc să umbli după fată, îţi găseşti de lucru la batalion. Rariţa o să-şi caute alt flăcău...

Pe-o ureche-mi intra, pe alta-mi ieşea. Zeflemeaua lui Petrea nu mă atingea nicidecum, de parcă purtam ochelari de cal şi vedeam numai înainte. Dragostea mea pentru armată îl umplea însă de bucurie pe căpitanul Grigore, care mă trăsese la compania sa.

— Eşti un fecior destoinic. Sînt mulţumit de tine. Ai să ajungi ostaş de nădejde.

Cînd auzeam asemenea laude, mă umflam în pene şi căutam să fiu şi mai sîrguincios. Învăţam să ţintesc bine

cu puşca, deprindeam şiretlicurile luptei corp la corp, mărşăluiam ca să-mi întăresc trupul. Împătimat de îndeletnicirea armelor, nici n-am observat că-n plutonul vecin şi-au făcut apariţia tineri nedoriţi.

Era într-o dimineaţă de brumărel. În poligon bătea vînt răcoros de toamnă, semn că vara se sfîrşise. Colbul mă pălise în faţă şi plumbii nu şi-au atins ţinta. Căpitanul aduna rezultatele.

— Şi-acum Ţurcanu. Foarte bine ?

— Îmi pare rău, nici un glonţ în ţintă — răspunse supărat cel care număra găurile din scîndurele.

— Cum ? Niciunul ?

— Nu, dom' căpitan.

Domnul Grigore m-a privit cu nedumerire. Mi-am lăsat ochii-n pămînt. I-am închis pentru că mă usturau din cauza colbului. Atunci am auzit, în spatele meu, rîsetele unor ostaşi.

— Slab trăgător !

— Decît aşa ţintaş, mai bine la drum pălmaş.

Înţepăturile mă scoteau din cizme. Se veseleau toţi dorobanţii. Jignire mai mare nici că se putea. Două palme ar fi fost floare la ureche faţă de asemenea vorbe. Sîngele mi-a năvălit la tîmple. Am aşteptat să se îndepărteze comandantul şi m-am întors la răcanii care rîdeau de mine, gata să-i înhaţ. M-am trezit faţă-n faţă cu nişte chipuri cunoscute. Am văzut o jigodie de dorobanţ, cu mantaua hîită şi mînecile prea lungi, cu chipiul tras pe frunte. Era flăcăul cela şolticar, cu limba ascuţită. Cît pe ce să-i înfund o cizmă-n burtă, ca să mă ţină minte. Presimţind vrerea mea bătăioasă, mititelul s-a dosit în spatele unui camarad voinic, proptit dîrz în cizme. Cine era îndrăzneţul ? Fiind îmbrăcat în uniformă ostăşească, aproape că nu-l recunoşteam. Citeam în uitătura lui trufaşă o împotrivire fără temere, care mi-a amintit îndată de înfruntarea din crîşma lui Max. Mă sfida flăcăul din Moara, limbutul de la drumul de fier. Înalt şi puternic. Cu obrazul alb, ras cu îngrijire. Păr ca pana corbului. Omul care mă neliniştise. Anton îi

spune, l-am însemnat și-n jurnal. Doream să nu-l mai întîlnesc, dar iată-l răsărind înaintea mea, ca o nălucă neînfricată.

De neînțeles rămîne faptul că m-am domolit pe dată. Oare de frică ? Ei, asta nu ! Sau poate din respect pentru căpitan, ca să nu se stîrnească tulburare în companie.

— Ne mai întîlnim noi — am spus, întorcîndu-mă la linia de tragere.

— Abia aștept.

Răspunsese Anton, omul care mă tulbura. Cum o fi ajuns în compania noastră ? Cred că așa mi-e sortit : să-mi taie calea ca o stavilă supărătoare. Întîmplarea din poligon îmi răvășea întreaga ființă. În sara aceea, m-am răzbunat pe Anton scriind în jurnal cuvinte aprige, ca să mă răcoresc. Aproape îl înjuram, făgăduind să-i dau o lecție de neuitat.

Vremea a trecut, ne pîndeam cîinește, așteptînd cumpăna înfruntării. Ne-am trezit în plină iarnă. Rodul cîmpului se afla în hambare și se pregăteau pe dealurile împrejmuitoare mari manevre militare. Viața de garnizoană se înăsprise, toată ziulica făceam instrucție la cataramă, marșuri de pregătire. Se zvonea într-una că se dezlănțuie războiul puterilor învecinate. Unii ziceau că ne alăturăm turcilor, alții, dimpotrivă, că-i așteptăm pe ruși, în sfîrșit, mai sporovăiau alții că o să treacă munții austriecii. Veștile se băteau cap în cap, de nu știai ce să crezi. Un singur lucru era limpede : că trebuia să fim mereu gata pentru a izbăvi țara de orice încercare vrăjmașă.

După sărbătorile de iarnă, cînd omătul învelise coclaurile și casele urbei, frigul înroșindu-ne obrajii, a apărut pe neașteptate dorobănțimea ieșeană, străbătînd în marș ulițele Vasluiului. Lumea s-a speriat, crezînd că se pornește războiul. Încolonați în ordine, cu baionetele deschise, noii sosiți băteau pasul în cadența fanfarei, umplînd curtea garnizoanei. Așteptam încolonați în careu, cu steagurile desfășute. Trîmbița lui Petrea Păciucă sună ascuțit, de ne treceră fiori prin vine. Pași apăsați,

comenzi scurte, sunet de arme lăsate la picior. Acum eram mulți și puternici. Ne gîndeam că și-n alte părți se adună armata noastră. Cînd ne-om strînge pe front, zău c-om face un zid de neclintit, vrednic de faptele străbunilor apărători de glie strămoșească. Puhoiul ostășesc din jur ne stîrnea un simțămînt de încredere și mîndrie națională.

— Vine generalul Alexandru Cernat! — răzbătu o veste prin coloane ca vîntul prin spice.

— Care-i ?

— Acela cu decorații.

— De pe calul alb ?

— Da.

— Cu barbă stufoasă ?

— El !

— Are chipul blînd.

— Așa-i.

— Frumos general !

Era un bărbat arătos, în floarea vîrstei. Numele său era îndeobște cunoscut și rostit cu admirație. De un sfert de veac slujea armata cu neostoită dăruire. Participase la contopirea străjilor pămîntene ale Moldovei și Valahiei, după sacra Unire, sub stindardul lui Vodă Cuza.

Stăteam smirnă. Generalul descălecă sprinten. Nu răzbătea nici o șoaptă prin rînduri. Doar suflarea vîntului și copitele armăsarilor. Atunci sună glasul său adînc. Ne saluta. Am răspuns în cor, de se auzi ecou pe dealul Paiului :

— Să trăiți, dom' general !

Din nou, liniște deplină. Alexandru Cernat se răsuci mulțumit și ne ținu o scurtă cuvîntare :

— Dragi ofițeri și ostași, țara se află în pragul unei clipe istorice. Armia noastră, dormitînd de veacuri, se trezește astăzi pentru a-și face o datorie sfîntă : aceea de a iscăli cu sîngele ei neatîrnarea României. Așadar, vă încredințez misiunea de a vă instrui temeinic pentru eliberarea patriei iubite. Veți dovedi sîrguința în manevrele care încep mîine. Vreau să vă anunț, cu această ocaziune,

că prin înalt ordin de reorganizare a armatei, unitatea voastră capătă denumirea de Regimentul 13 dorobanți, cu două batalioane, la Iași și Vaslui. Sîntem înrolați în divizia a patra teritorială. Felicitările mele cordiale și succes la manevre !

— Să trăiți, dom' general !

*

* *

Manevrele s-au rînduit într-un chip neașteptat. Se vede că generalul Alexandru Cernat născocise un fel nou de a le înfăptui. Ne-a lăsat să ne hodinim în tihnă pînă a doua zi, fără să dea alarma la miezul nopții, cum preziceau bătrînii plutonieri. Dimineața, goarnele au răsunat tîrziu, cam pe la șapte. Mirarea ne-a cuprins văzînd că nu se servește supa. Din careu, coloanele batalioanelor s-au scurs spre poartă și-apoi peste șesul înghețat, către un țel cunoscut doar de ofițerii superiori. Ușurel-ușurel, ne-am trezit urcînd dealul Rediului și hălăduind în neștire prin zăpada înțepenită de frig. A fost un marș scurt, ca o înviorare. Nici tu alergătură, nici tu aruncări pe burtă. Nimic. Pășeam încet, precum mersul leșinat al plăvanilor, sporovăind de-ale noastre.

— Nu-i a bine — mormăia Petrea gornistul. E semn de vînzoleală, o să vedeți...

Însă nu s-a întîmplat nici o vînzoleală. Ne-am întors cuminți la cazarmă, căutînd să dăm cu ochii de general, care ascundea o taină. Dar niciunul nu l-a văzut. Am intrat cu rîndul în sala de mese, dornici să îmbucăm orice. Masa arăta frumos, ca niciodată, fiind încărcată cu mîncăruri care ne luau nasul. Înaintea fiecărui dorobanț, cîte-un stacan plin cu rachiu.

— Aveți răbdare — ne opri căpitanul Grigore — căci trebuie s-apară domnul general.

În castroane supa aburea, țuica mirosea tărișor, iar sfertul de pîne albă ne făcea cu ochiul. Îmi venea să mă arunc spre bucate și să înfulec pe săturate. N-am așteptat prea mult. Cînd limbile ceasornicului de perete arătau

două ore, a apărut întreaga suită de ofițeri, cu generalul Cernat în frunte. Ne-am ridicat, sucind gîturile spre masa ofițerească.

— Cum a fost marșul ? — rîdea generalul, privindu-ne pieziș.

— Uș ooor ! — a huit sala.

— Vi-e foame ?

— Daaa !

— Păi, atunci să ridicăm paharul pentru armia românească. Noroc și poftă bună.

— Să trăiți, dom' general !

Zău, mi s-a părut că închinăm la vreo nuntă. Soldații ieșeni și vasluieni ciocneau zgomotos stacanele, le goleau cu poftă și se îndesau la mîncăruri.

— Nu-i a bine — cobea iarăși prietenul meu, gornistul.

— Taci, mă Petrea, și îndestulează-ți pîntecul. Fără așternut zdravăn n-ai putere de sunat trîmbița. Hai noroc !

— Noroc !

După amiază, am avut program de voie. Simțeam că se pregătește ceva deosebit, dar s-a lăsat sara, am cinat boierește, ca la prînz, pe la nouă goarna fermecată a lui Păciucă vestind stingerea. Trompetul sosi vesel în dormitoare, își puse goarna la căpătîi și-am tras cîte-o mahorcă pînă ne-a prins somnul. Dacă Petrea dormea tihnit era semn că urma o noapte cuminte.

Deodată însă, cînd somnul era mai dulce, am sărit ca ars. La miez de noapte, trîmbița anunța sculare. Îmi venea să-mi sudui prietenul. Îndată au năvălit plantoanele și ofițerii, zorindu-ne să fim gata în cîteva clipe. Umblam ca spiriduși.

— Doar ne-a spus Petrea că nu-i a bine. Gornistul le miroase pe toate.

Jos în careu, comenzile nu conteneau. Era frig al dracului. Îmi sărise bunătate de somn și aveam dorința să aflu ce se va întîmpla. Începea vînzoleala prevestită de Petrea Păciucă. Generalul și comandanții au apărut că-

lări. Vasluianul nostru, maiorul Lecca, și-a înfrînat calul în fața batalionului local. Dorobanții ieșeni, răspunzînd la comanda maiorului Macri, au ieșit pe poartă în pas alergător. Se pierdeau în pîcla nopții, urmați de armăsarul alb al generalului.

Măi-măi ! Ce taină ne pregătește ? Cine știe încotro ne duce ? Nu-i a șagă, zău. La luminile palide ale felinarelor, ne frămîntam în neștire, așteptînd comanda. După îndepărtarea ieșenilor, șefii de companii au strigat drepți, de-am rămas ca lumînările.

— Dragi ostași, — grăi de pe cal maiorul Lecca — domnul general a ordonat începerea manevrei. Avem misiunea de a ataca în zori poziținea inamică de pe colina Rediu. Dușmanii noștri, înțelegeți că vor fi soldații primului batalion, vor săpa pînă dimineață șanțuri de apărare. Noi ne pregătim temeinic de atac. Pornim de la șes și cucerim panta, năpustindu-ne asupra tranșeelor vrăjmașului. De pe-un pinten de deal domnul general Cernat va urmări desfășurarea luptei. Sper să nu mă dați de rușine.

Ni s-a împărțit cîte o pîne neagră, pe care am înfundat-o în raniță, și-am plecat să executăm ordinul. Ceața s-a îndesit, omătul amorțit își trimetea ascuțișul frigului prin cizme și mantale. Căciulile galbene, cu fundurile rotunjite, ne încălzeau creștetele, lăsînd totuși puiul de ger să ne muște urechile. Greul abia începea. În zori, la porunca maiorului Lecca, ne-am răsfirat pe vale, ascunși de ceață și sălcii, ne-am aburcat pe povîrniș, fără nici o larmă, atacînd poziția vrăjmașă la ceasul hotărît, pe cînd se lumina de ziuă. Mă străduiam s-ajung primul pe muchia dealului. L-am zărit pe Anton cum rîvnește să mi-o ia înainte. Înfumuratul nu se lăsa, căutînd să mă întreacă. Se înțelege că m-am supărat și-am zbughit-o spre șanțul inamic. Băieții m-au urmat și-am ocupat poziția.

Pe deal se rărise pîcla. Vedeam calul generalului și așteptam sfîrșitul manevrei, dornici să ne întoarcem acasă. Frigul ne răzbise pînă la ciolane, osteneala ne

muia genunchii. Cînd colo, se răspîndi un nou ordin : batalioanele pleacă într-un marş de 40 kilometri, jumate înainte, jumate înapoi. La una ca asta nu ne aşteptam. Mîncarea pe-o zi întreagă, vasăzică, era o pîne şi nimic altceva. Militărie la cataramă. Generalul Cernat, care ne oferise ţuică şi bucate pe săturate, a întors foaia şi ne-a copt-o. Voia să ne arate, vezi bine, cum o s-o ducem pe front dacă s-a isca războiul.

Marşul a fost crîncen. Rodeam pîinea din mers, ne stingeam setea la puţurile din drum. Am făcut doar un singur popas, la mijlocul căii. Plutoanele s-au răsfirat pe covorul de omăt dintr-o sihlă. Trudiţi, unii erau gata să aţipească, alţii îşi desfăceau încălţările pentru oblojeala bătăturilor. Dar generalul, care-şi lăsase calul şi mărşăluia în rînd cu dorobănţimea, a ordonat întoarcerea. Bine făcuse. O parte din soldaţi erau leoarcă şi i-ar fi prins răceala zăpezii. Putea ieşi vreo dandana, ştia el generalul.

Cînd am ajuns la cazarmă, în pas de front, sosise altă noapte. Gerul ne ardea feţele. Era o vreme haină, să n-alungi cînele din casă. După o noapte de nesomn, o dimineaţă de încleştare a batalioanelor şi-o zi întreagă de marş, mai aveam putere să cîntăm şi să batem pasul, în careul garnizoanei. Am prins apoi un somn adînc. Scăpasem de raniţe şi puşti. Uitasem de amorţeala genunchilor. Ne-am prăvălit pe crivaturi precum trunchiurile de brazi tăiate de la rădăcină. Trompetul Păciucă sunase leneş stingerea. Se brodise şi-un sfîrşit de săptămînă, aşa că ne-am trezit duminică. Ştiam că inspecţia generalului se termină cu adunarea întregii suflări a regimentului 13 dorobanţi.

La ceasul cînd negura se mistuia, alungată de soarele lui februar, bătătura căzărmii devenise furnicar de uniforme albăstrii. Ne-am aşezat pe companii, în ordine deplină. Priceputii suflători ai fanfarei regimentului au început, la un semn al tamburului-major, să-şi gîdile alămurile, întîi o muzică legănată, apoi un marş patriotic, de zbîrnîiau geamurile ca la bubuitul tunurilor. În

preajma companiilor, se aliniau ofiţerii de toate gradele, doctori, furieri, croitori şi cizmari, lemnari şi fierari. Ba mai apăruse pe-o latură şi escadronul de cavalerie, cu mîndreţe de cai abia struniţi în harnaşamente. Călăreţii stăteau ţepeni, cu săbiile atîrnate la şolduri. Tunici roşcate, cu fireturi negre şi bumbi aurii, pantaloni albi, strînşi pe picioare, cizme lucitoare, mantale scurte şi centuri late. Erau mîndri roşiorii. Ne priveau parcă din ceruri. Însă nici noi, dorobanţii, nu arătam umiliţi, căci ne lungeam gîturile, cu neasemuită fală, avînd arcuite într-o parte vîrfurile cuşmelor gălbui.

Deodată, fanfara şi-a contenit cîntul. Comenzi iuţi, poziţii de drepţi, clipe de aşteptare. Cobora pe scări generalul Alexandru Cernat, însoţit de suită. Costumele şi decoraţiile de paradă ne luau ochii. Uitasem de supărarea aprigului marş. Îl ascultam pe general, care-şi dădu drumul glasului :

— Dragi ofiţeri şi ostaşi ! Manevrele regimentului de dorobanţi şi escadronului de cavalerie s-au încheiat cu bine. În felul acesta, s-a isprăvit prima perioadă de instrucţie militară. Sînt mulţumit de pregătirea voastră şi vă adresez felicitările mele cordiale. Voi raporta domnului ministru de război că răspundeţi prezent la orice chemare a patriei. În faţa drapelului, cu inscripţie nouă, comandanţii batalioanelor vor prinde pe epoleţii celor mai destoinici ostaşi galoanele de caporal.

La un semnal dinainte ştiut, am pornit spre drapelul regimentului, aflat în centrul careului, mai mulţi dorobanţi din cele două batalioane, aliniindu-ne în dreptul generalului. Eu eram primul din batalionul 2 Vaslui. Simţeam sîngele fierbinte din creştet pînă-n tălpi. Au bătut tobele, au sunat trîmbiţele. Comandantul nostru, maiorul Lecca, s-a apropiat şi mi-a prins tresa de caporal. Zîmbea cu bunătate, îmi adresa cuvinte dulci, însă capul îmi vîjîia de emotivitate şi, drept să zic, n-am înţeles nimica. Colac peste pupăză, m-am trezit cu generalul doar la un pas, care-mi strîngea mîna cu putere. M-am dumirit după îndepărtare, cînd maiorul aşeza ga-

loane celorlalți dorobanți. Între ei, l-am văzut pe Anton, omul care mă supărase de-atîtea ori. Se umfla în pene, cu o îndrăzneală fără pereche. Cînd i-a întins palma pentru felicitare, generalul i-a spus :

— Aș vrea s-ajungi un pui de vultur.

— Ba am s-ajung un pui de leu.

Era să cad jos. Anton se arăta mai obraznic decît credeam. Bine, bine, mă înfrunta pe alde mine ori pe-un leat de sergent, dar se apucase dumnealui să răspundă comandantului de divizie. Nu merita el tresa de căprar, ci scurtarea limbii. Tare m-am minunat de poziția generalului Cernat, căruia-i jucau pleoapele de bucurie.

— Frumos răspuns, caporale. Îmi place. Ostașul trebuie să fie viteaz, dar și isteț. Un război nu se face numai cu forța trupului, ci și cu forța minții. Îți doresc s-ajungi, în adevăr, un pui de leu.

Îl bătea prietenește pe umăr, de era să crăp de ciudă. Eu stătusem țeapăn și mut, iar năzdrăvanul de Anton se băgase în vorbă, stîrnind simpatia domnului general.

— Cum te cheamă ?

— Anton Negru.

— Plugar ?

— Nu tocmai.

— Adică ?

— Păi, sînt de la țară, dar lucrez la drumul de fier.

Domnul general nu-și mai lua mîna de pe umărul lui Anton. Ziceai că-s prieteni de cînd lumea.

— Știi ce se cere, așadar, soldatului ? Curaj și minte ascuțită.

— Este-o zicală pe la noi — îndrăzni iarăși Anton. Permiteți ?

Generalul făcu semn că da.

— Răposatul meu bunic așa spunea, dumnezeu să-l ierte : Minte de bătrîn, putere de tînăr și curaj de nebun se cer la război.

— Bravo, caporale ! Ești destoinic. Am să țin minte acest proverb din popor.

Pe toate chipurile se citea încintarea. Numai eu simțeam că-l pizmuiesc pe Anton Negru. Îmi aminteam de înfruntările mocnite din crîșma lui Max ori din poligon. Și iată-l în favorurile înaltului oaspete. Obraznicul mînca praznicul, iar cel cuminte nici că se vedea. Astfel se întîmplase și-n careu. Sufeream că sînt ursuz și nu vorbăreț ca flăcăul din Moara. Această mîhnire îmi cuprinsese făptura. Întorcîndu-mă la companie, căpitanul Grigore mă privi binevoitor și fericit. Camarazii mă felicitau, trăgîndu-mă de mînecă. Aveam motive să mă fudulesc față de camarazi, însă eram încărcat de amărăciune. După masă, cînd aveam liber să ieșim din cazarmă, urbea umplîndu-se de uniforme albastre și roșii, m-am dus năcăjit acasă, în odaia mea. Mă gîdilau degetele să iau plumbul și să deschid foile memorialului.

„1 februar 1877. Simt nevoia să mă spovedesc, să-mi notez gîndurile, ca să suplinesc lipsa de semeție a vorbei. Am fost mîhnit astăzi din pricina acestei metehne. La încheierea manevrelor de iarnă, urmărite de generalul Alexandru Cernat, am primit și eu gradul de caporal. Nici că se poate un prilej mai bun de desfătare. E o răsplată pentru sîrguința mea în meșteșugul armelor. Am trăit însă clipe de supărare, venind de la cusurul tăcerii. Mă pierd cu firea, sînt molîu, nu îndrăznesc să dau drumul la glas cînd trebuie. Așa am pățit și-n bătătura cazarmei, cînd domnul general mi-a strîns mîna. Mi-a adresat cuvinte frumoase și nu știu ce-am răspuns. În tot cazul, am bîiguit niște sunete neclare, în timp ce potrivnicul meu Anton, omul care mă tulbură prin cutezanța lui, l-a fermecat pe general prin istețimea răspunsurilor. Sufăr că n-am darul vorbirii alese. Iar cu vrăjmașul meu am să mă înfrunt aprig odată și odată.

Of doamne, încep să fac din jurnal un prilej de cleveteală. Oare nu greșesc ? Însemnările de față, în loc să fie scrise fără patimă, așa cum m-a învățat domnul căpitan Grigore, au iz de răzbunare ascunsă. Atunci, să las războirea și să notez, mai degrabă, această zi măreață,

cînd am devenit caporal. Dragostea mea pentru cătănie începe să-și afle roadele. Așadar, steaua cea nouă îmi luminează bine calea. Pot spune că sînt fericit. Am deprins tainele îndeletnicirii militare, am putere de tînăr și curaj de nebun, care se cer în război. Oricînd sînt în stare să răspund la chemarea patriei. N-am putut să-i vorbesc generalului despre această hotărîre, însă o înscriu aici în jurnal ca un jurămînt de suflet, pe care n-am să-l încalc niciodată. Jur să-mi slujesc țara cu prețul sîngelui. Jur !".

Capitolul 4

FANTASME DE DEMULT

Nu era nici vreme de moină, dar nici ger ascuţit ca-n zodia peştelui. Zăpada amorţea pămîntul şi nu-i dădea voie să se moaie. Glodul îngheţase în strînsoare cu fîşia de omăt, iar în văzduhul cuminte plutea o pîclă subţirică. La prînz, cînd soldăţimea umplea străzile tîrgului, soarele împrăştia vremelnic pînza negurei de iarnă. Cei scăpaţi din cazarmă se-ndesau să-şi cheltuie solda prin birturi, glumind cu ospătăresele, în timp ce alţi dorobanţi, din satele apropiate urbei, se grăbeau să ajungă acasă. Anton, Culai, Mogîldea şi alţi flăcăi părăsiseră degrabă Vasluiul, nu înainte de a se încălzi cu o duşcă de rachiu. Urmau să se plimbe colea pe uliţa mare a comunei Moara, laolaltă cu fetele, ori să sporovăiască la crîşma lui Max, în faţa unui ţoi, despre manevre, general, război. Aveau îngăduinţa de a rămîne acasă două nopţi şi două zile. E lesne să urmărim drumul caporalului Anton Negru. O scurtă oprire la crîşmă, ca să se fălească din nou cu tresa de pe umăr, apoi popasul în casa mamei, care-l aştepta cu bucatele pe masă, apoi întîlnirea la portiţă cu Margareta şi noaptea de jar în odaia Ilincăi...

În acest timp, Constantin Ţurcanu îşi privi însemnările zilei în jurnal. Supărarea rămase închisă între coperţi. Se înveseli subit, deoarece avea de gînd să păşească în casa cizmarului Zaharia, pentru a o pofti pe Rariţa la plimbare prin tîrg. La ospătăria lui Izu, din

colţ, îi aşteptau bucate alese, plăcinte rumenite, cocoşei şi dulciuri, vin cu apă gazoasă, aşa cum îi plăcea fetei.

Tocmai cînd îşi înştiinţa părinţii despre petrecerea după-amiezii, slujnica domnului Grigore intră val-vîrtej în bucătărie şi-l chemă degrabă acasă la căpitan. Spunea că are oaspeţi de vază, între care şi-un general.

„Va să zică — gîndea caporalul — ofiţerii s-au adunat, ca de obicei, în locuinţa primitoare a sfătuitorului meu. Domnul general Cernat n-a plecat spre Iaşi cum bănuiam, ci mai zăboveşte în tîrgul nostru, ca să petreacă după manevrele regimentului. Bine face ! Iar dacă mă poftește căpitanul, înseamnă că are nevoie de mine. Doamna Titza şi slujnica-s acasă, e adevărat, dar omului îi crapă măseaua după ajutor. Cine ştie de ce ? Să tai lemne, să scot vin din zămnic ori să le potrivesc cafea cu guleraş. Poate vrea să mă trimită după cumpărături la ospătărie. Trebuie să mă duc, chiar dacă m-aşteaptă Rariţa. În două zile, am vreme şi de dînsa... Hehei, voi fi iarăşi lîngă domnul general, am să trag cu urechea, ca atunci, la sfatul ofiţerilor. Straşnică treabă !".

Şi-a aruncat mantaua pe umeri şi-a ajuns repejor la destinaţie, căci locuinţa căpitanului era aproape. Din salon răzbăteau glasurile ofiţerilor, înfierbîntaţi într-o conversaţie de istorie militară, de vreme ce grăiau aprins despre Vodă Ştefan, Moldova, Podu Înalt, hoardă otomană şi alte vorbe care ajungeau la auzul caporalului Ţurcanu. Jinduia să intre-n salon, ascuns într-un colţişor, ca să asculte pe-ndelete întreaga discuţie. Slujnica aducea tacîmurile argintate şi vasele în care se ospătaseră musafirii, iar doamna Titza zorea cu cafelele.

— Costachi, — spuse căpitanul Grigore, cînd ieşi din salon — trebuie să te duci iute la grajduri cu scrisorica asta.

— Mă duc.

— Vii repede cu patru cai gata înşeuaţi. Domnul general vrea să ajungă, cît e ziuă, la locul bătăliei lui Ştefan cel Mare. Ca glonţul să fugi, hai !

Nu peste mult timp, caii nechezau nerăbdători, cu căpestrele strunite, în faţa casei căpitanului. Era şi armăsarul cel alb al generalului, înalt şi sprinten, cu o coamă deasă, de toată frumuseţea. Abia-l ţinea un roşior din escadronul de cavalerie. Cînd domnul general Cernat îl bătu pe greabăn, armăsarul se domoli deodată, lăsîndu-se încălecat. Maiorul Lecca şi căpitanul Grigore se aruncară în şei, doar un cal rămînînd liber.

— Suie, caporal Ţurcanu ! — ordonă gazda ofiţerilor.

— Să trăiţi, am înţeles !

Ţurcanu îi urmă pe ofiţeri. Ceata călăreaţă zăbovi la biserica lui Ştefan Vodă, ieşi prin bariera de jos a urbei şi-o luă la trap prin lunca pîrîului, năpădită cu smîrcuri şi răchiţi, cu tufe de spini uscaţi. Şesul era spoit cu pîclă aburindă precum spuma de lapte. Copăceii zăvoaielor aveau flori de promoroacă. Faţă de forfota tîrgului, pe bahna neguroasă domina o linişte de mormînt, tulburată doar de copitele cailor şi sporovăiala ţărcilor. În pustietatea cîmpului albicios, patru militari hălăduiau în căutarea unor fantasme de demult.

Caporalul deprinsese de la învăţătorul său cultul istoriei. Orice faptă sau povestire din trecut avea, pentru el, putere de vrajă. În închipuirea lui, vitejiile pămîntenilor înscrise-n letopiseţe şi cărţi se amestecau cu isprăvile cutezătoare ale eroilor de basm, zămislind încă din pruncie nişte chipuri ireale de uriaşi, văzute cu ochii minţii. Cînd era copilandru şi se juca la poarta de intrare a tîrgului, împreună cu prietenul Petrea Păciucă, i-a fost dat să-l vadă pe domnitorul Alexandru Ioan Cuza, într-o caleaşcă luxoasă, străjuită de-un pîlc de călăreţi. Coborînd maiestuos în faţa autorităţilor urbei, vodă avea aceeaşi înfăţişare ca-n pozele gazetelor. Copilul de-atunci rămăsese cu gura căscată privind decoraţiile din pieptul domnului, şnururile cele aurite ale costumului sclipitor. Imaginea aceea i-a rămas în amintire. Datorită istorisirilor fermecătoare ale învăţătorului Grigore, contururile acelui portret s-au îngroşat, metamorfozîndu-se într-o reprezentare grandioasă a lui Vodă Cuza, care-l fascina ca o

icoană. Chipul blînd al lui Vodă Cuza se pulverizează din faţa voinicului oştean, apărînd deodată, tot mai clar, altă arătare uriaşă. Era imaginea îndeobşte cunoscută a voievodului Ştefan, răzbătînd din veacuri îndepărtate. De data asta, parcă s-a topit zîmbetul bun de pe buzele lui, distingîndu-se o încruntare pătrunzătoare, care împrăştia temere. Ţurcanu se mişcă în şa, speriat de ochii crînceni, plini de răutate şi dorinţă de răzbunare ai domnului Ţării Moldovei.

— Am ajuns !

Se pomeni strigînd. Calul se răsuci într-o parte scormonind zăpada. Era semn că sosiseră la locul vestitei bătălii de la Podu Înalt. Vedenia măreaţă de pe cortina cetei se şterse. La chemarea caporalului, s-au repezit într-acolo ofiţerii. Caii se roteau ca într-o horă prin răchitişul desfrunzit, lăsîndu-şi urmele pînă la rîpa Bîrladului. Nu se vedea nici un semn al luptei de odinioară.

Caporalul îl urmărea pe general cum îşi foieşte armăsarul. Îl călărea cu vădită nervozitate. Cernat avea ochii întredeschişi, chipul palid, căutătura acrită. Ce se petrecea cu dînsul ? Porniseră, după un prînz îmbelşugat, la o plimbare plăcută. Aburul vinului aspru trebuia să se împrăştie, pentru a reînnoi pofta de petrecere. Aşa stînd lucrurile, de ce generalul arăta cătrănit şi călărea năuc ? Tînărul însoţitor nu-şi închipuia ce gînduri adînci îl frămîntă pe general. N-avea cum să ştie. Doar căpitanul Grigore bănui, încă din conversaţia încinsă acasă, neliniştile mari care-l tulburau pe comandantul diviziei. Dorinţa nestăpînită de a vizita cîmpul fostei bătălii nu era deloc întîmplătoare, ci avea un anume ţel.

— Domnule general, — îndrăzni să vorbească domnul căpitan — ceaţa ne împiedică să admirăm locul bătăliei lui Ştefan. Fără tăgadă, pe-aici s-a dat lupta cu turcii, acum patru veacuri. Pămîntul de sub noi era semănat cu oseminte şi săbii. Vara, macii roşii poate se hrăneau cu sîngele luptătorilor. Oh, e o metaforă ! Crudă metaforă ! În tot cazul, după o sută de ani de la crîncena

bătălie, un călător polonez a mai văzut mormane de oase. Jalnic decor trebuie să fi fost pe această vale a lacrimilor.

Cernat stătea tăcut, cuprins de fiorul clipei. Însoţitorii vasluieni nu i-au tulburat momentele de meditaţie. Se instaurase o linişte adîncă, fără fir de vînt, fără sporovăit de coţofene, fără glas de om. Pînă şi caii stăteau împietriţi, ca şi cum ar fi priceput starea sufletească a călăreţilor. Lui Ţurcanu îi reapăru înainte umbra uriaşă a voievodului.

— Să urcăm dealul — îi îndemnă maiorul Lecca. Se povesteşte că de-acolo îşi comanda Ştefan oştile.

Sus, ceaţa era mai rară, cu dîre ca de fum. Valea rămînea ascunsă într-o spumă de lapte, zărindu-se numai coastele de deal care flancau vîlceaua lunguiaţă. Toţi patru descălecară. Caporalul legă caii de nişte copăcei şi continua să-l pîndească pe general.

— Priviţi, domnule general, — întinse căpitanul Grigore mîna ca o săgeată — hoarda otomană urca pe firul văii spre Vaslui. Era în ianuarie 1475. Cronicarul Ureche zicea că împăratul turcesc Mehmet i-a dat lui Soliman-Paşa o oaste de 120.000 luptători. Ştefan Vodă n-avea nici a treia parte din acest număr, dar nu s-a pierdut cu firea. Pînă la urmă, cum se ştie, i-a învins „nu aşa cu vitejia, cum cu meşteşugul", spune letopiseţul. Aici se ascunde cheia biruinţei moldovenilor.

— Cum a găsit această cheie ? — se arătă interesat Lecca. Cred că era un înţelept... un geniu militar...

— Ca nimeni altul, stăpînea meşteşugurile bătăliilor armate. Prin Ştefan cel Mare, arta militară din vechimea neamului atingea apogeul. Lupta de la Podu Înalt a dovedit-o cu prisosinţă, uimind lumea.

Caporalul Ţurcanu sorbea întreaga povestire, aşteptînd nerăbdător intervenţia generalului Cernat, care continua să tacă.

— Podul celebru o fi existat ? — îl întrebă maiorul pe căpitan.

— Sigur că da. Era undeva, prin valea asta. O legendă nu se naşte din nimic. Neîndoios, în jurul acelui

pod s-a aplecat cumpăna bătăliei în favoarea lui Ștefan.

— Dar cheia succesului ? Hai să tăiem firu-n patru. Osmanlîii au făcut o mare greșeală, plecînd în campanie iarna. Moldovenii au otrăvit fîntînile, au pustiit totul în cale, după năravul lor cel vechi. Flancurile păgînilor erau hărțuite de călăreții domnitorului. Iarna, frigul, foamea, frica — iată adevărata cheie a înfrîngerii turcilor. Istoria războaielor e plină de asemenea explicații.

— Subliniez că acestea au fost doar împrejurările care și-au pus adînc amprenta la finalul înfruntării. Însă izbînda a avut o altă cheie asupra căreia am cugetat îndelung...

Abia acum, l-a văzut Țurcanu pe general cum își ciulește urechile și se întoarce brusc spre povestitor. Grigore, observînd și el interesul răsărit pe chipul lui Cernat, se arăta bucuros să dea explicația decisivă, care-l învăluia de plăcere :

— Așadar, un moldovean avea în față trei luptători musulmani. Ștefan a înțeles că vitejia trebuie trecută pe planul al doilea, iar meșteșugul urcat pe cel dintîi plan. Bine a băgat de seamă cronicarul. În ce a constat meșteșugul ? Iscusitul voievod și-a atras dușmanul într-o mare capcană, întinsă cu vicleșug. Da, da, cu vicleșug, căci o bătălie frontală l-ar fi nedreptățit. Și-a ispitit prada într-un loc strîmtorat, unde urdia numeroasă a lui Soliman nu se putea desfășura în voie. Chiar dacă e ceață, priviți la îngustimea văii Bîrladului ! Păgînii se-ndesau pe vechiul drum, desfundat de-o moină păcătoasă. În plus, se risipise o pîclă mai deasă ca acum. Ștefan a ales deci locul și timpul atacului. Ascultători, moldovenii așteptau porunca domnească. Vodă avea totuși o neliniște, cugetînd că și-n asemenea împrejurare va fi anevoie să-i biruie. În sfîrșit, cu strîngere de inimă îngăduia pedestrimii să lovească. Puhoiul turcesc i-a înghițit însă oamenii din față. Atunci, mintea lui ascuțită a chibzuit la o altă cale : o diversiune, cum zicem azi, care să-i împrăștie pe otomani, să samene neorînduială și spaimă. Cu alte vorbe, un vicleșug. Aici e cheia izbînzii din dimineața lui 10

ianuar 1475. A atras hoarda în mlaştină. De pomină a ajuns în istorie larma înşelătoare a buciumelor din luncă. Crezînd că într-acolo e grosul oastei nesupusului voievod, musulmanii s-au repezit în baltă, gheaţa s-a spart, turcimea s-a înglodat, cu cai şi tunuri, stîrnindu-se anarhie. Atît i-a trebuit lui Ştefan. Şi-a scos sabia temută, poate chiar de-aici, a răcnit poruncă de atac neiertător, năvălind el însuşi în fruntea moldovenilor. Iureşul a fost năpraznic. Atacatorii aveau să fie crînceni, întocmai ca Măria-Sa. În asemenea caz, nimic nu se iartă. Totul se trece prin ascuţişul paloşelor. Sînt răzbunaţi cei ucişi, copiii luaţi cu sila, sînt răzbunate prădăciunile şi nelegiuirile năvălitorilor. Trei zile moldovenii au tăiat fără milă, i-au vînat pe fugari ca pe haitele de lupi. În pornirea lor sîngeroasă, au făcut leşuri şi din prizonieri, pînă s-au săturat de ucis. Din vreo 40.000 de trupuri se scurgea sîngele, înroşind cîmpul şi pîrîul dezmorţit. Pînă-n jos, spre Siret, s-a aşternut un apocaliptic ţintirim de cadavre. Era o adevărată vale a plîngerii. Se ducea vestea pretutindeni că moldovenii cei blajini şi primitori devin crînceni şi neînduplecaţi cînd vrăjmaşii le încalcă hotarul. Învăţătură de minte pentru doritorii de cuceriri...

Seara de iarnă se lăsa leneş în acea pustietate. Limbile pîclei urcau spre colină, învăluindu-i pe militarii din ceata generalului. Armăsarul alb porni să necheze, frămîntînd omătul. Ţurcanu distinse o înviorare pe chipul generalului Cernat. Povestirea căpitanului Grigore, depănată chiar pe locul bătăliei, îi deschidea oaspetelui o poartă la care bătuse, pînă atunci, zadarnic. După o lungă tăcere, generalul dădu drumul glasului :

— Înainte de a veni la Vaslui, am răsfoit hrisoave şi tomuri de istorie despre ilustra bătălie. Mi-am întipărit în minte o grămadă de date folositoare. Cu toate acestea, aveam nişte neînţelegeri, pe care le-am lămurit graţie confruntării la faţa locului. Îţi mulţumesc, căpitane Grigore. Eşti un ofiţer cultivat. Oastea română are nevoie de asemenea oameni.

Caporalul pricepu că generalul vrea să plece și se minună cînd îl văzu pe domnul Grigore cum îl oprește.

— O clipă, domnule general! Nu vă fie cu supărare. Interesul unui înalt comandant pentru vechea campanie militară e firesc. Trebuie să pătrundem istoria operațiunilor armate. Însă niciodată nu cercetăm bătăliile trecute numai de dragul cunoașterii. Din contra, sînt învățături folositoare pentru vremurile noastre...

Căpitanul îl atacase frontal, obligîndu-l la întreaga destăinuire. Generalul Cernat își trecu mănușa albă prin barba stufoasă. Simțea că nu mai putea ascunde adevărul călătoriei.

— Îți spuneam, căpitane, că ești un ofițer cultivat. Iată că-mi dovedești și capacitate de pătrundere a lucrurilor. Sigur că da, ai perfectă dreptate. Am fost chinuit de întrebări cardinale, fără răspunsuri limpezi. M-am frămîntat, în sinea mea, cum a fost posibil ca o armie mică, a unui popor nu prea numeros, să rămînă dreaptă înaintea puhoaielor devastatoare. Vitejie? Bine, fără ea nu se poate. Meșteșug? Am aflat, din povestirea dumitale, că meșteșugul e cheia izbînzii de la Podu Înalt și nu numai de la Podu Înalt. Ne-ai dezvăluit taina luptei lui Ștefan Vodă și nu numai a lui Ștefan Vodă. A fost o lecție folositoare pentru vremurile noastre. Recunosc, ai intuit bine. Am ales manevrele de la Vaslui tocmai pentru a afla învățătura bătăliei. Sînt fericit că am găsit-o. Aici și acum am găsit-o. Învățătura meșteșugului străbun trebuie să fie pildă vie pentru oștenii zilelor noastre. Să nu uităm, dragii mei confrați de arme, că ne aflăm în pragul unei aprige bătălii. Războiul pentru neatîrnare bate la ușă. Imperiul otoman e pe calea apusului, dar se mai bizuie pe-o armată mare, de luptători încercați. S-ar putea ca mica noastră oaste, lîncezind de veacuri întregi, să aibă prilejul de a se lovi cu hoarda cea numeroasă a musulmanilor. Din nou, o înfruntare între două armate inegale. E nevoie de vitejie? Da, însă mai ales de meșteșug și împrejurări prielnice, cum desprindem din exemplul ilustru al victoriei din această

vale a plîngerii. A venit vremea să întrebuinţăm orice mijloc pentru a ne împlini marele vis al independenţei. Avea perfectă dreptate flăcăul cela isteţ, cu proverbul său : Minte de bătrîn, putere de tînăr şi curaj de nebun se cer la război...

Alexandru Cernat se îmbujorase. Îşi descreţise fruntea lată şi-şi mîngîie iarăşi barba stufoasă cu degetele mănuşii. Ţurcanu se repezi să-i dezlege armăsarul alb, ştiind că e momentul apropiat al plecării. Peste puţin timp, ceata călăreaţă cobora panta în desimea pîclei. Cădea umbra înserării şi trecerea prin smîrcurile bahnei devenea anevoioasă. Caii ofiţerilor se ţineau la pas pe urmele caporalului, care dibuia drumul. Ceaţa sîcîitoare îi strîngea, din toate părţile, ca un zid albicios.

Constantin Ţurcanu, care călărea înainte, se restrăsese în găoacea sufletului său. Însoţirea ofiţerilor se dovedea de bun augur, deoarece asistase la un sfat înţelept, purtat de nişte capete luminate. Orice dorobanţ l-ar fi invidiat pentru această călătorie. Calea întoarcerii în tîrg se arăta nesfîrşită. Caii păşeau încet, unul după altul, auzindu-se doar sunetul monoton al copitelor, care răscoleau crusta zăpezii. Pe lîngă aceste zgomote, caporalul distingea în negura fioroasă trosnituri neobişnuite, tînguiri încete, apoi freamătul nesigur se amplifica într-un vuiet sperios, cu nechezat de cai, larmă de luptă, trîmbiţe şi tobe, bubuituri de tunuri, şuier de săgeţi. Umbrele neclare se mişcau într-una împrăştiind temere. După aceea, ţişni un răcnet de războinic şi pe cortina pîclei se profilă un uriaş contur de călăreţ, care venea ca tăvălugul. Voievodul cel bun, muşcat de durere şi dor de răzbunare, avea priviri aprige şi mişcări crîncene. Era tot mai aproape. Potcoavele calului său striveau îngrămădirile păgîne, ca pe nişte vietăţi nemernice. Purtătorii de fesuri plesneau înroşind pămîntul, iar paloşul lui tăia şiruri întregi de tidve, care se prăvăleau ca bilele în rîpe. Marea încleştare se stîrni în jurul unui pod de piatră înalt, cu boltă enormă, de unde cădeau în genune care cu boi, cai cu călăreţi, tunuri greoaie, jos

ridicîndu-se o îngrămădire de carne şi lemne şi fiare cît o movilă. Zăpada era pătată cu trupuri sfîrtecate şi sînge vrăjmaş. Maţele împrăştiau o duhoare scîrboasă. Noroiala roşcat-pămîntie se scurgea bolborosind printre leşuri şi bombarde, spre mlaştina unde se pisau osmanlîii între dînşii, în neştire, apoi tulbura scursura cristalină a rîuleţului cu dîre colorate straniu. Pe maluri, lupi înfometaţi înghiţeau cu nemiluita stîrvuri, iar corbii ciuguleau cu poftă ochii morţilor. Imaginile de iad se perindau într-una ca prin farmec.

Acea vale a plîngerii, cu fantasme de demult, prevestea o altă vale a plîngerii.

Capitolul 5

CEI ZECE

Zilele babei erau răutăcioase, cu fulguială și vînt sicîitor. Pe-așa o vreme haină, caporalul Țurcanu continua să-și instruiască grupa de recruți. Dorobanții stăteau zgribuliți, dar executau comenzile cu supunere. Numai Țînteș, un flăcău lung și deșirat, îndrăzni să zică :

— Dom' căprar, toți au fugit la adăpost. Să mergem și noi.

— Tacă-ți fleanca, măi Țînteș — ripostă Țurcanu. Crezi că acolo, pe front, o să fie ca pe cuptor ? Să ne deprindem cu răul, așa cum ne-a învățat generalul.

Țînteș avea gîdilici la limbă.

— Pe front om răbda, dar aicea ba !

— Are dreptate — răsunau alte glasuri. Hai și noi, doar nu vin turcii !

Caporalul simțea împotrivirea celor nouă recruți. Nu mai puteau suporta frigul și zloata. Frații gemeni Ion și Gheorghe Călin pufniră înfundat la vorba cu turcii. Toma și Șoimanu, din spate, se molipsiseră și ei. Nesupunerea din ultimele momente îl enervă pe Constantin Țurcanu. Buzele i s-au subțiat de supărare.

— Grupă, drepți ! — răsună comanda pînă la geana pădurii. La dreapta ! Pas alergător, de trei ori în jurul cazarmei. Executarea !

Dorobanții cunoșteau asprimea caporalului. Văzură că nu-i de șagă și porniră să alerge cu puștile în poziție de tragere. Comandantul grupei gonea în coasta rîndului.

Sus, pe la geamuri, soldaţii rîdeau ca la jocul ursului de Anul Nou. După ce înconjurară cazarma de două ori îi opri căpitanul Grigore.

— Ce-i cu voi ?

— Au arătat nesupunere la ordin. Drept pedeapsă, le-am comandat înconjurul cazarmei de trei ori.

— Orice ordin se execută pînă la capăt — hotărî comandantul companiei. Aşa-i în fiece armată disciplinată. După execuţie, mergeţi la dormitor. Sînteţi liberi pînă la masă.

Cei nouă şi cu Ţurcanu zece au mai făcut o tură prin lapoviţa cea cîinoasă, intrînd apoi în corpul dormitoarelor. Puştile au rămas atîrnate pe rastele. Cizmele noi, înşirate la locul fiecăruia şi unse din belşug, erau destinate numai pentru zilele de sărbătoare ori concentrări, fiind cu desăvîrşire interzise în zilele de obişnuită instrucţie, pentru a se feri de stricăciuni. Aşa suna, de altfel, înaltul decret relativ la înlocuirea opincilor trupelor de dorobanţi cu cizme, căpitanii în persoană avînd datoria de a priveghea la buna conservare a noilor încălţări cu care era dotată oastea. Ca să scape de umezeala de la picioare, căciularii şi-au desfăcut opincile, întinzînd obielele pe sobă. Mantalele erau agăţate de colţurile paturilor suprapuse. După asemenea alergătură, nimeni nu mai sporovăia. Îşi aranjau ţinuta, în linişte, lungindu-se deasupra păturilor cazone. Prin uşa deschisă, se auzi în dormitorul vecin o conversaţie între două catane.

— Ce căprar cărpănos ! Ai văzut cum îşi năpăstuieşte oamenii ?

— Văzut. Se poartă ca un vătaf de curte. E ţanţoşul cantonier Ţurcanu, care silea zilierii la muncă. Scoate untul din răcani.

— Ştii ce vrea ?

— Ce ?

— S-ajungă sergent.

— Cînd mi-oi vedea eu ceafa, haha !

Ţurcanu înghiţi în sec, înfrînîndu-şi mînia. Ar fi dorit să sară de pe pat şi să le vină de hac. Recunoscu

vocile lui Anton și Mogîldea, flăcăii potrivnici din Moara. În schimb, țîșni la ușă deșiratul de Ținteș, roșu de necaz.

— Care a grăit, mă ?

— Noi.

Anton Negru îi răsări sub nas, Mogîldea însoțindu-l ca o umbră. Ținteș îl lovi scurt pe cel dintîi, însă Anton nu se clătină, ci-i răspunse cu o pălitură aprigă, de se prăvăli pe-un pat apărătorul lui Țurcanu. Era să iasă încăierare zdravănă dacă nu apărea un plutonier, care-i sfădi aspru și închise ușa între dormitoare. Îi amenința cu arestul și baterea în cuie a ușii.

Încurcat de situația în care se găsea, caporalul Țurcanu își muie ștergarul în căldare și ștergea sîngele care bușise din nasul lui Ținteș.

„Limba taie mai rău ca sabia — cugeta el. Îndrăznețul de Ținteș m-a scos și pe mine din papuci, aruncînd cuvinte piezișe. Din pricina lui i-am pedepsit pe recruți, pînă le-a ieșit sufletul. Iată că dorobanțul meu limbut nu ține într-însul răutatea. A uitat-o repede și-a sărit ars cînd cineva m-a vorbit de rău. Înseamnă că are inimă dreaptă și mă pot bizui pe dînsul. Hehei, săracul de tine, ce te-a lovit leatul ! Anton are pumnul greu, știe să dea. Numai eu am să-l înfrunt, pentru că am pălitura ca maiul. Dar mi-a ordonat domnul căpitan Grigore să mă stăpînesc, cunoscînd vrajba dintre noi, despre care i-am povestit la un ceas de spovedanie. I-am făgăduit să-mi frînez pornirile, dar nu știu cît o să stau domol. Totuși, pentru că nu m-am băgat, oamenii din grupă mă privesc chiorîș. Așa cred. În tot cazul, am aflat că țin la mine, deși sînt aspru la instrucție. Cu alte cuvinte, mă socotesc prieten, iar nemernicul de mine nici n-am observat asta. Trebuie să fiu mai bun cu ei. Bun și drept."

Dorobanții s-au liniștit prin paturile lor, căci pînă la masă mai erau vreo două ceasuri. Mînia lui Ținteș, care jura să se răzbune pe Anton, se domoli cu timpul, mai ales după sosirea poștei. În loc să tacă, tot el începu cu glumele. Deoarece obielele de pe sobă duhneau neplă-

cut, Ţinteş aruncă o vorbă veselă : „Soldatul cînd merge cîntă, iar cînd stă pute." Toma Măgură rosti o zicală din cătunul Dobrovăţului, la adresa lui Ţinteş : „Caprei îi cade coada de rîie şi tot în sus o ţine." Pînă şi caporalul porni să zîmbească, lăsînd gazeta deoparte. Mai încolo, fluierul lui Ilie Cobuz îngîna un cîntec bătrînesc.

Atunci, unul din cei doi fraţi gemeni, Ion sau Gheorghe, nu se ştia precis, pentru că semănau ca două picături de apă, veni lîngă Ţurcanu cu rugămintea să-i citească epistola de-acasă. Niciunul din grupă n-avea învăţătură de carte ca dom' căprar. Doar junele căciular Vlad Axinte, lucrător la topitoria de cînepă, cunoştea să descifreze slovele întortochiate, însă nu aşa de bine precum Ţurcanu, care avea şase clase făcute pe muchie la o şcoală din Huşi.

— Citeşte-ne !

Fraţii gemeni Călini s-au aşezat pe dunga patului. Comandantul grupei stătea în capul oaselor şi, citind răspicat scrisoarea, în jur s-au adunat toţi dorobanţii. Numai Cobuz, cocoţat pe-un crivat etajat, doinea cu jale.

„Dragă Ion şi dragă Gheorghe,

Aflaţi că duminică, venit-a la mine tatăl vostru bun, care m-a rugat să vă scriu această epistolă, căci el este neştiutor de carte. Pentru asta, mi-a adus subsuoară o curcă în dar, însă eu i-am spus s-o ia înapoi acasă, s-o îngraşe şi s-o pregătească pentru Paşti, cînd veţi veni în permisie. Cum ştiţi, părintele vostru mă mai ajută în treburile gospodăreşti. Eu am mare dragoste faţă de dînsul, deoarece e cumpătat şi evlavios, mai ales de la naşterea voastră, cînd şi-a prăpădit nevasta. V-a crescut cu credinţă, muncind din zori pînă noaptea ca să vă hrănească. Noroc de mămuţa voastră, care v-a îngrijit ca pe copiii ei, pînă şi-a încovoiat umerii. De aceea, pentru tată şi bunică să aveţi iubire veşnică şi respect fără hotar.

Tatăl vostru mă roagă să vă scriu că e sănătos şi-a primit de mai multe ori solda. Spune că nu era nevoie

să-i trimiteţi banii, că el e în puterea vîrstei şi se hrăneşte cu palmele. Iar dacă aţi trimis solda, tatăl vostru s-a hotărît să n-o cheltuie, ci s-o păstreze pentru voi, cînd veţi scăpa de cătănie. Are de gînd să ridice două case gospodăreşti, una lîngă alta, unde să vă statorniciţi după rînduiala nunţilor. Fetele voastre, zice, vă aşteaptă cuminţi, pregătindu-şi lăzile cu zestre. Visul lui este să vă facă odată nunta, cu mulţi lăutari, astfel ca să răsune satele o săptămînă încheiată. Dacă a fost dat să vă naşteţi împreună, apoi ar trebui să vă însuraţi odată şi să trăiţi cinstit, în bună înţelegere frăţească.

Amintindu-mi de mama voastră, pe care am spovedit-o la ceasul morţii, după ce vă născuse pe voi, preţuind ajutorul dat de Călin, părintele vostru, în treburile mele gospodăreşti, m-am hotărît să vă fiu nun. Cînd i-am zis una ca asta, tatăl vostru mi-a sărutat mîna şi-a început să lăcrimeze ca un prunc. Aşadară, vă sfătuiesc să aveţi purtare frumoasă faţă de ofiţeri şi să deprindeţi temeinic mînuirea armelor, pentru a mîntui ţara de lifta păgînească. Dacă s-a stîrni război, să fiţi primii în luptă, să vă feriţi de plumbi şi să vă întoarceţi cu bine la vatra strămoşească. Atunci, vom petrece împreună la nunta voastră, unde am făgăduit să vă fiu nun.

Am scris această carte eu, parohul Iraclie Stoian, la rugămintea tatălui vostru bun, Vasile Călin".

Dorobanţii adunaţi în jurul cititorului au rămas cu gîndurile în gol. Pînă şi fluierul lui Ilie Cobuz şi-a stins cîntul. Ochii gemenilor s-au umezit. Apoi se văzu o altă scrisoare, pornind de la Toader Burcel şi trecînd din mînă-n mînă pînă sub ochii caporalului. Se deprinseseră căciularii să-şi citească epistolele împreună, ca să se bucure şi să sufere laolaltă.

Burcel, tînăr pe cît de voinic, pe atît de blajin, era singurul dorobanţ însurat din grupa lui Ţurcanu. Nevasta, Lucreţia, mai vîrstnică decît el, îi scria cam odată la o săptămînă. Cu toţii aşteptau să asculte cuvintele dulcege ale femeii, care-şi alcătuia singură scrisorile.

Avea cîteva clase primare și caligrafia frumos literele. Neștiind deloc carte, zdrahonul de Burcel era nevoit să se supună lecturii cu voce tare. Și de data asta, nevasta își arăta simțămintele de dor, scriind că noaptea nu poate dormi, zvîrcolindu-se în așternut și visînd la îmbrățișările lui aprinse. La asemenea vorbe, dorobanții se foiau morocănoși, gîndind la fetele cu care erau în prieteșug. Numai lunganul cela de Ținteș nu-și ținu gura :

— Măi Burcel, ai o nevastă cam focoasă, după cîte înțeleg. Nu ți-e teamă de... înțelegi tu de ce... Că este o zicală veche : La gospodină bună, mulți vecini s-adună.

Soldații s-așteptară ca Ținteș să mai încaseze un pumn peste bot, căci Burcel era ca ursul. Cel atins de glumă, însă, nu-și pierdu cumpătul. Din contra, se arăta liniștit și cu poftă de a-și dezlega baierele inimii. Camarazii cunoșteau doar o parte din povestea lui. Era mai bine s-o știe pe-ndelete, pentru a se curma șoaptele pe ascuns.

— Ai dreptate, măi Ținteș... Am femeie focoasă... I-ați văzut chipul... e și frumoasă... încă frumoasă... și s-ar putea să... Da, ai dreptate...

— Fugi de la cazarmă — zise Bran, cel mai scund ostaș din grupă.

— Lasă totul baltă și du-te la dînsa — adăugă Toma Măgură, holteiul din sihăstria Dobrovățului.

— Nu pot fugi...

Acum Țurcanu îl înțelegea bine. Voia să afle întreaga taină a vieții lui Burcel.

— Fiind sărac lipit pămîntului, m-am prins argat la gospodăria temeinic așezată a unui megieș. Lucreția era măritată c-un om supus, pe nume Ghiță al lui Tofan. Pe atunci aveam vreo șaptesprezece ani. Muierea n-avea astîmpăr... Odată, am văzut-o de-a hinelea cum făcea dragoste și mi-a stîrnit pofta... A început să-mi placă. Atunci s-a întîmplat nenorocirea..

— Ce nenorocire ? — întrebă Șoimanu.

— Într-o noapte, Ghiță al lui Tofan a închis ochii, pe neașteptate. Lucreția și-a îngropat bărbatul. Dar nici după aceea nu s-a astîmpărat...

— A pus ochii pe tine, măi Burcel ?

— Așa-i. Continuam să-i fiu argat. Era cu unsprezece ani mai mare, dar muream după dînsa. Tăcut cum sînt, n-am îndrăznit.

— Tot ea !

— Încă purta broboadă neagră. Într-o seară, după ce-am închis vitele, i-am dus în odaie un braț de lemne. Fără nici o vorbuliță, mi-a sărit de gît și m-a sărutat. Am luat-o în brațe și-am dus-o pe pat. Făceam pentru prima dată dragoste. Am început s-o iubesc ca un smintit. Ziua o slugăream, iar noaptea... Aprigă femeie !

— Și pînă la urmă ? — se interesă Bran.

— Mi-a zis să ne însurăm, că nu mai poate fără mine. Știam că-i mai mare, dar asta nu-mi păsa. Mă subjugase de-a binelea. Și-apoi, drept să vă spun, mă gîndeam de mult să scap de sărăcie. Rîvneam să pun mîna pe gospodăria unde trudisem ca argat. Ne-am luat în grabă, fără nuntă, iarna trecută în cîșlegi.

Toader Burcel își dăduse piatra de pe inimă. Șoimanu îi întinse o țigară aprinsă, din care zdrahonul trase cu sete, privind la caporal.

„Fiecare soldat — gîndea Țurcanu — are povestea vieții lui. Cu vremea, intru în sufletele tuturora, mă apropii tainic de fiecare camarad. Simt că între noi se leagă o adevărată prietenie. Uite, chiar azi, cînd i-am mușt ruluit prin frig, nu m-am îndepărtat de ei, ci din contra ne-am legat și mai mult. Asprimea mea pe cîmpul de instrucție nu-i o stavilă între noi. Dorobanții mă înțeleg. Știu că ne aflăm în pragul războiului și trebuie să se pregătească pe îndelete. Acasă, cum s-a văzut, fiecare are greutățile lui. Și-au lăsat plugul de izbelițe, casele pline de nevoi, fetele și nevestele în părăsire, pricepînd așa cum se cuvine chemarea la arme. Cu toții, avem un mare vis : să izbăvim țara de jugul musulman. Sîntem gata să ne batem fără crîcnire, deoarece credem că, după sfîntul război, vom primi pămînt, vom duce trai mai ușor."

*

* *

După ce baba Dochia își scuturâ cojoacele, se pierdu în împărăția munților, lăsînd drum liber primăverii anului 1877. Un val de căldură răzbătu din jos, aducînd cîrduri de cocoare, colț de iarbă și muguri prin copaci.

Bucuria noului anotimp al semănăturilor era însă tulburată de veștile amenințătoare citite prin gazete. Deși se vorbea mereu de neutralitatea României, lumea înțelegea că puii de vultur din armia patriei vor pleca la Dunăre, ca să pecetluiască prin jertfe mult dorita independență. Țurcanu știa bine, de la sfetnicul său mai vîrstnic, că odată cu primăvara puhoiul oastei rusești va străbate pămîntul românesc, pentru a sări în ajutor popoarelor din Balcani, aflate sub crunta asuprire a Porții otomane.

— Bate războiul la ușă — grăi Țurcanu într-o clipă de răgaz, pe cîmpul de pregătire.

— Așa-i, măi Costachi, — adeverea căpitanul Grigore, mereu pus la punct cu noutățile. În vara asta nu mai scăpăm. Trupele rusești stau ciucure la Prut, gata să năvălească spre Balcani. Politica neamestecului nostru în conflictul ruso-turc e vorbărie goală. Am tot bătut la ușile puterilor europene să ni se acorde independența, pe cale pașnică, fără curgere de sînge nevinovat. N-a fost chip să obținem nici un capăt de ață. În asemenea situațiune, n-a rămas decît calea armelor. Poarta suzerană nu se lasă înduplecată de agenții noștri. Dimpotrivă, a scos o constituțiune care aduce României o crudă ofensă.

— ? !

— Scrie în această spurcată lege că țara noastră e o „provincie privilegiată" a Imperiului otoman, fiind asimilată cu vilaietele și pașalîcurile turcești. În imperiu, posesiunile actuale și provinciile privilegiate alcătuiesc un tot indivizibil, iar toți supușii, indiferent de religie, sînt otomani. Auzi, pe noi ne socotesc dumnealor otomani ! Tu ești otoman, caporale ?

— Ferească sfîntul, dom' căpitan !

— Constituțiunea lor parșivă e o lovitură de trăsnet. La hotarul Dunării se adună trupe, gata de bătaie. S-ar putea ca turcii să treacă, într-o zi, dincoace, ca să mute la noi teatrul luptelor. Ne-ar pîrjoli iarăși țara. În timp ce unii politicieni, mai ales domnii conservatori, mai hămăie floricele despre neutralitate, oastea noastră se înarmează, căci în fruntea ei a fost numit un nou ministru de război. Știi cine ?

— Nu.

— Un bărbat de vază și ostaș neînfricat. Îl cunoști.

— Eu, dom' Grigore ? — se minună caporalul, stînd ca pe ace.

— Ai fost nu de mult lîngă el, ți-a strîns mîna la înmînarea galonului și l-am însoțit la Podu Înalt.

— Generalul Alexandru Cernat ? !

— Da.

— Ministru de războl ? !

Comandantul companiei adeveri din cap, deoarece lui Țurcanu nu-i venea să creadă. Fuseseră în iarnă alături de acest militar de seamă și-i cunoscuseră gîndurile. Au asistat atunci la frămîntările generalului, care căuta să pătrundă arta militară a marelui voievod Ștefan. Erau de-a dreptul fericiți că Alexandru Cernat aflase, la Vaslui, taina victoriei moldovenești împotriva urdiei musulmane. Găsise acolo, la Podu Înalt, cheia succesului unei armate mici în înfruntarea cu o oaste numeroasă. Venind în fruntea junei armii românești, noul ministru urma să aplice concepția sa militară. Iar primele măsuri impuneau deșteptare și veghere. Cu alte cuvinte, înarmare, pregătire și strajă ageră la fruntarii. Era lesne de priceput oă voia să renască gloria trecută a micii armii românești.

Capitolul 6

AȘA S-A NĂSCUT LEGENDA

Tîrgoveții vasluieni și plugarii din satele vecine știau că, în zilele de Paști, pe toloaca din josul urbei se întindea mare bîlci. De departe, se zăreau multe scrînciobe înalte, cu scăunașe prinse în lanțuri și panouri viu colorate. Cînd porneau a cînta țiganii din fanfară, scrînciobarii puneau în mișcare leagănele, într-o vîjîială plăcută pentru fete și flăcăi. Apăruseră și alte năzdrăvănii : acrobați pe sîrmă, încăperi cu fiare din țările calde, pitici buclucași, femei care împleteau cu degetele de la picioare, urși care făceau tumbe, apoi tombole și jocuri de noroc, saltimbanci și iluzioniști, comercianți gălăgioși, vînzători de cocoșei și acadele, în fine tot ce se cere unui tîrg înfloritor, unde monedele se duc ca pe apa sîmbetei.

Nu lipseau de la bîlci nici feciorii noștri din Moara. În jurul lui Anton și Mogîldea se grupau consătenii, unii în uniforme de oșteni, alții în port național. Își risipeau bănuții la tombole și la poligonul de tir. Flecarul de Mogîldea, buburuzul de om cu limba lungă, îi spuse lui Anton, făcînd cu ochiul :

— Cazi de-abușilea, Antoane, dacă îți arăt ceva !

— Ce vrei, mă pezevenchiule ?

— Vezi tu colea, lîngă gard, niște fetișcane ?

Cînd i se grăia de fete, Anton sărea ca un arc, căci tare-i mai plăceau flăcăului. De data aceasta, nu reacționă ca de obicei, deoarece își omorîse noaptea în așternuturile Ilincăi.

— Uită-te acolo !

— Lasă-mă dracului, urîtule.

— Nu te las, pentru că fata aceea cu codiţe, pe nume Rariţa, e în prieteşug cu dom' căprar Ţurcanu, hihihi !

Vestea îl făcu pe Anton Negru să-şi ciulească urechile şi să se uite într-acolo.

— Nu-i de aruncat fata...

— Pe deasupra-i şi cuminte. Pun rămăşag pe-un pol că n-o poftești în scrînciob. Te repede cît colo. Hai, te prinzi ?

Mogîldea îl stîrni pe caporal. Îl ispitea rămăşagul. Avea prilejul să se împăuneze în faţa celorlalţi, iar pe deasupra să umfle şi-un pol. Bătură palmele. Un consătean luă banii pariului de la amîndoi. Fără sfială, Anton intră în vorbă cu fetele, gesticulînd continuu şi povestindu-le cine ştie ce. Feciorii se ghionteau cu satisfactie.

— Mogîldea, îţi linge Anton gologanii !

Cel tachinat îşi plescăi buzele umede.

— Urma alege. Dacă răsare iubitul adevărat, căprarul Ţurcanu, îi sfîrîie lui Anton căcîiele.

— Să nu iasă dandana.

Ce le povesti, cum le brodi, că fetele îl priveau cu simpatie pe Anton, rîzînd ascuţit, de-ai fi zis că se cunoşteau de cînd lumea. La un moment dat, Rariţa îi întinse palma şi dorobanţul îi ghicea, vorbind într-una, de rămaseră fetele cu gura căscată. La fel se întîmpla şi cu cei care pîndeau. Mogîldea bătea din buze, părîndu-i rău că poate pierde banii. Anton e un drac şi jumătate. Uite, îi ţine palma în mîini. Fata îl priveşte în ochi. Acu-i acu ! Oare o face să meargă-n scrînciob, cum au pus rămăşag ? Ei, asta-i bună ! Phtiu, să-şi scuipe-n sîn. Nemaipomenit, fetele îl urmează voioase, urcă scările, Anton le ajută să se suie-n scăunele. El are grijă, şmecherul, să-şi aleagă locul din spatele Rariţei.

— Gata, cîntaţi barагladinilor !

S-auzea de jos cum strigă la ţiganii din fanfară. Proprietarul suflă dintr-un fluier şi băietanii tocmiţi porniră să învîrtă leagănul. Alămurile acopereau zgomotele lanţu-

rilor. Cei de sus se învîrteau ameţitor, hîrjonindu-se unii cu alţii. Pişicherul de Anton prinse scaunul dinainte şi-l răsuci. Cînd îi dădu drumul, Rariţa se învîrti titirez prin aer, chiţăind ca un şoricel. Din rotirea ameţitoare a scrînciobului, frumosul tînăr se uita triumfător spre pîlcul de consăteni. Îl sfida pe Mogîldea, deoarece cîştigase rămăşagul. Prinse din nou lanţurile, o trase pe fată lîngă el şi-i spunea alte năzdrăvănii la ureche. Mogîldea stătea cu fundul pe jar, suportînd ironiile privitorilor. Deodată, rămase cu priviri de broască. Să cadă la pămînt, nu alta!

— Aţine-te, Antoane, c-ai dat de necuratul! — exclamă el.

— Ce s-a întîmplat?

Vinovatul nu mai putea scoate nici un sunet, făcîndu-se cît un purice. Le arătă holteilor spre un grup de dorobanţi. Era prietenul fetei, caporalul Ţurcanu, gornistul Petrea Păciucă, deşiratul de Ţinteş, care se încăierase cu Anton la dormitoare, precum şi alţi căciulari.

— Eşti pocit la gură, Mogîldea. Anton dă de belea.

— Trebuie să-i sărim în ajutor. Ia te uită, l-au zărit. El nici nu ştie ce-l aşteaptă...

— Ne batem?

— Ce să facem!

Se sfătuiau prietenii lui Anton, năzuind spre scările scrînciobului, lîngă grupul noilor sosiţi.

— Costachi, — îl aţîţă gornistul Păciucă — ia vezi că-ţi suflă fata. Ţi-am tot zis să laşi naibii cătănia şi să te ocupi de Rariţa. Tu nu m-ai ascultat şi iacă ce păţeşti. Fata-şi caută alinare în altă parte.

— Asta-i culmea! — se înfurie Ţinteş, găsind momentul să se răzbune pe Anton. Hai să-i tragem o păruială soră cu moartea.

Se înfipse mai aproape, aşteptînd cu nerăbdare să se oprească mişcarea leagănului.

„Poate că are dreptate Petrea — cugeta calm Ţurcanu. Prea m-am logodit cu cătănia şi-am uitat de fata cizmarului Zaharia. N-am întîlnit-o de vreo lună, nici nu i-am scris. Cînd m-a căutat, la poarta căzărmii, eram

plecat în misiune la Iași. Altădată, în duminica floriilor, l-am ajutat pe căpitan la primirea musafirilor și n-am mai ajuns pe la dînsa. Rariţa o fi crezînd c-o ocolesc. Mai știi ce-i în capul ei ? Sau poate că-i place de Anton. Ei, asta nu se poate. Cu oricine să fie, treaba ei, numai cu vrăjmașul meu nici în ruptul capului. Înfumuratul îmi calcă vîrtos pe coadă. Mi-o coace demult. Oare cît am să rabd ? Bine, i-am făgăduit căpitanului să... În sfîrșit, îmi spunea să nu... Ah, dar nu mai pot ! L-aș bea într-o lingură de apă. Ţinteș e pornit pe zîzanie. Dacă ne apucăm de lovit, iese bătaie zdravănă între dorobanți, de ne facem de rîs în tîrg. Se va auzi și la batalion."

Veșnicul amorezat cobora vesel scările, povestind fetelor cum a căzut odată din leagăn peste o gogoșăreasă cît butoiul. Însoțitoarele hohoteau nepăsător, nici ele neștiind ce se poate întîmpla în acel colț de bîlci. Deodată, s-au trezit în fața dorobanților din grupul lui Ţurcanu. De pe obrajii vinovatului dispăru veselia. Cîntări dintr-o ochire situația, îi văzu aproape pe ai săi și nu se pierdu cu firea. Fetele continuau să rîdă, numai Rariţa se întunecă, neîndrăznind să se uite la Costachi.

— A fost grozav ! — se lăuda neștiutoare una din fete.

— Am ameţit ca un pui de curcă plouat — adăugă alta.

— Dom' căprar Anton știe să ghicească-n palmă. I-a spus Rariței că iubește un flăcău care nu-i poartă de grijă. Așa-i ! Cică e mutălău și vine la ea din an în paști.

— Bine i-a mai zis !

— În dungile din palmă i-a ghicit că iubitul pleacă pe-un drum lung, are o cumpănă, dar pînă la urmă se întoarce la dînsa...

Ţurcanu asculta sporovăiala fetelor și-n minte-i răsăreau cuvintele căpitanului Grigore despre drumul greu pe care aveau să apuce. Întoarse capul și întîlni privirile candide ale Rariței. Știa că are 23 de ani, ca dînsul, că alte fete la această vîrstă au o droaie de plozi. Se simțea stînjenit. Vina ei, de a se lăsa curtată și de altcineva, dacă

acest lucru era adevărat, se dovedea mai mică decît a lui, care o neglijase. Doar n-avea să-şi împletească cosiţă albă în aşteptarea lui.

De aceea, cînd îl văzu pe Ţinteş gata de încăierare, iar pe Anton în stare să riposteze violent, ca atunci în dormitor, făcu doi paşi înainte. Îl avea iarăşi în faţă pe omul potrivnic. Vrăjmăşia lor se iscase la crîşma lui Max, fără motive temeinice, continuase şi-n cazarmă, neputîndu-se înghiţi unul pe altul. Acum se înfruntau din nou, în mijlocul mulţimii strînse la bîlci.

Şolticarul de Mogîldea, care se ştia vinovat de tărăşenie, el băgînd zîzanie prin provocarea rămăşagului, se pomeni intervenind de după umărul prietenului :

— Nu e frumos ca doi caporali să se încaiere în văzul lumii.

— Nici gînd de încăierare — ripostă Ţurcanu. Mă gîndeam să-i răspund „ghicitorului"...

Încordarea s-a mai spulberat. Se întîmplase să răsară, între holteii din Moara, o fată care se cuibări la pieptul lui Anton Negru. Era Margareta. Purta cosiţă de flori în păr şi se topea în îmbrăţişarea iubitului.

— Ascult, caporal Ţurcanu — zise Anton.

— E adevărat, voi pleca pe-un drum lung. De fapt, toţi vom pleca. Pînă la un punct ai ghicit binişor. Vom cunoaşte mari cumpene. În război, căci despre el este vorba, ne vor învălui primejdiile. Nu se ştie dinainte cine anume va scăpa de plumbi. Aici ai greşit-o, ghicitorule. Cît despre mine, mi-ar părea bine să mă întorc la fata care-i în stare să m-aştepte...

La asemenea vorbe, Rariţa păşi sfioasă şi-l luă de mînă pe Constantin Ţurcanu. Prin acest gest, voia s-arate că ea era fata în stare să-l aştepte pînă la finele războiului.

— Aşa-mi place ! — ţopăi Mogîldea în mijlocul grupului, ştiind că de-acum primejdia trecuse. Hai să ne distrăm olecuţă ! Fac propunerea ca mîndrii noştri caporali să se întreacă la jocurile bîlciului. Vreţi ?

Aprobară din capete atît dorobanții, cît și fetele.

— Abia aștept ! — se înfoie Anton.

— Fie ! — se înduplecă și Țurcanu.

Un murmur străbătu din glasurile tinerilor, dar Mogîldea ridică mîna să se facă liniște.

— Să-și arate puterea la baterea ciocanelor și dibăcia la tir.

— Daaa !

Cei doi caporali, cu fetele de mînă, au însoțit ceata gălăgioasă pînă la stîlpul ciocanului. Stăpînul jocului, un chelbos mărunțel și guraliv, oferea clientului un mai greoi, în schimbul unor monede de argint, trei la număr. Băga banii în buzunar, după ce-i încerca între dinți, și zicea : „Hai, trei lovituri !“ Dacă din pălitura pe pragul de jos bila reușea să urce pînă sus, auzindu-se un clopoțel, înseamnă că mușteriul a cîștigat, chelbosul înapoindu-i îndoit banii. Mulți izbeau cu ciocanul, dar foarte puțini aveau puterea să ridice bila pînă-n vîrful stîlpului. Proprietarul își umplea buzunarul de monede.

Anton se grăbi să plătească primul. Margareta îl încuraja. La fel Mogîldea și ceilalți consăteni. Își scoase tunica și-și suflecă mînecile cămășii. Privi în jur cu fală, căci se adunaseră o mulțime de gură cască. Se încordă și lovi cu sete. La trei lovituri, de două ori a sunat clopoțelul, ceea ce era bine.

— Voinic băiat ! — îi pipăi chelbosul mușchii și-i dădu, cu părere de rău, patru monede. Dacă am mulți clienți ca mătăluță, caporale, dau faliment.

Lumea rîdea. Anton cîștigase o monedă. Venea rîndul lui Țurcanu. Petrea îi șoptea să nu se grăbească. Trebuia să bată clopoțelul măcar de două ori, ca să nu rămînă de rușine. Se făcu liniște. Țurcanu ridică încet maiul deasupra capului, îl privi pieziș pe Anton, scrîșni din măsele și păli apăsat. O dată, de două ori, de trei ori. Tot atîtea urale ale mulțimii. Bila lovise clopoțelul de trei ori, Mogîldea rămînînd uluit. Înseamnă că ursuzul caporal avea forță, nu glumă. Îl întrecuse pe Anton Negru.

— Măi-măi ! — plescăia ghidușul, plin de rîcă.

— Dă-i degrabă șase monede ! — se îndesa Ținteș spre stăpînul jocului, căruia îi tremurau degetele cînd număra banii.

— Vai de mine ! Plecați degrabă, că mă aduceți la sapă de lemn. Phtiu diavole, ăștia-s urși, nu oameni !

Rămase bodogănind, căci în loc să cîștige, plătea din punga sa. Însă așa ceva nu păţea în toate zilele.

Prin urmare, la baterea ciocanului cîștigase Ţurcanu, dar nici Anton Negru nu se făcuse de rîs. Urma proba de dibăcie la tras cu arma de tir. Puhoiul de curioși se înmulți în preajma dorobanților. Ţinteș alese o pușcă și făcu o încercare. Se știa, în tot batalionul, că este cel mai înzestrat trăgător. Își oprea răsuflarea, mîna nu-i tremura de fel și nimerea întotdeauna cu precizie. Într-o clipită, săriră talerele.

— Merge bine.

Ţinteș îi întinse arma potrivnicului său, care-o luă în palmă, cîntărind-o. Nu-i păsa de căutătura răutăcioasă a celui care încercase pușca. Anton pierduse la prima întrecere și voia să triumfe aici, unde se considera bun ţintaș. Începu să tragă. Rînd pe rînd, cădeau tăbliţele de pămînt ars. Nu greși nici o lovitură. Toate tăbliţele clămpăniră doborîte. Margareta îl luă de gît și-l sărută. Mogîldea sărea ca o maimuţă.

— Nu te bucura degeaba — îl bătu pe umăr Vlad Axinte, lucrătorul de la topitoria de cînepă. Dacă Ţurcanu nimerește, rămîi cu buzele umflate.

Participanții la întrecere și-au potolit larma. Stăteau ciotcă, numai ochi și urechi. Ţurcanu se arăta stăpîn pe sine. În mîna lui se afla soarta înfruntării cu Anton și dorea, cu tot dinadinsul, să-i dea peste nas dușmanului, în fața lumii. Arma sună. Discurile cădeau zgomotos.

— Bravo ! — se auzea încurajarea lui Ţinteș.

Rariţa ţinea pumnii strînși. Se uita la panoul mobil, fără să înțeleagă unde erau ţintele și dacă ochirea era o ispravă adevărată. Deodată, îl văzu pe stăpînul jocului de tir ridicînd mîna : „Greșit !“. Fata înțelese, ca și cei

din jur, că un plumb fusese tras pe lîngă țintă și un disc nu căzuse. Înseamnă că prietenul ei a pierdut. Mărunțelul de Mogîldea se urcă pe umărul unui consătean, strigînd :

— Liniște, cinstiți gospodari și gospodine ! Dumnealor, caporalii Anton Negru și Constantin Țurcanu, mîndri nevoie mare, s-au întrecut în putere și dibăcie. Fiecare a cîștigat o întrecere. Se cheamă că-s egali..

Glasul șolticarului se pierduse taman cînd voia să arunce o glumă. Alunecă de pe spinarea acelui holtei, ca dintr-un copac, și-i dispăru tărtăcuța prin mulțime. Cu toții se treziră duși de-un val, căci îi cuprinse încleștarea unui puhoi de oameni. După un timp, se aflau într-o mică arenă, împrejmuită cu gard înalt, unde se luptau aprig doi cocoși, unul alb și altul roșu. Privitorii puneau pariuri, pe margine, țipînd în neștire la fiecare rotire a cocoșilor.

Săltîndu-și capetele, dorobanții vedeau, în cercul de sîrmă din centru, gîturile împăunate ale păsărilor năpădite de sînge, penele care zburau, la fiecare lovitură, din ciocuri. Lui Anton începu să-i placă, trăgînd-o pe Margareta după dînsul. În apropiere, Țurcanu asista și el la lupta cocoșilor. Mai întîi, spectacolul îi păru sîngeros, Rarița făcîndu-se galbenă de milă. Apoi, începu să-i placă încăierarea și-și zise, în mintea sa, c-o să cîștige roșcatul. În adevăr, creasta albiciosului atîrna înroșită de sînge. Cocoșul roșu parcă voia să-l mănînce de viu pe cel alb. Atunci, sări în arenă proprietarul și-l prinse pe războinic de picioare.

— A cîștigat roșul ! Atențiune ! Cocoși luptători se întîlnesc mai des, onorați privitori. În arena mea, însă, o să fiți martori la un spectacol rar : lupta curcanilor.

— Curcani ? ! — își spuse Țurcanu, strîmbîndu-și mustața.

Proprietarul dispăru după o cortină de catifea, în timp ce fetele lui, în rochii pline de steluțe și mărgele, strîngeau în niște tipsii banii de la public. Cînd isprăviră, surîzătoarele domnișoare traseră draperia în două

părți și tatăl lor apăru cu doi curcani sub braţe. Spectatorii aplaudau, iar cei mai nărăviți făceau iarăși răsmășaguri. Întărîtaţi de fluierat și batice roșii, curcanii au pornit să se umfle în pene. Mărgelele de pe capete s-au făcut ca floarea de mac. Aripile ștergeau pămîntul. În sfîrșit, lupta se dezlănțui, privitorii scoțînd un murmur de satisfacție. Se loveau cu ciocurile încovoiate, se scurmau cu ghearele. Penele săreau cît colo, pînă dincolo de îngrăditura circulară a sîrmei. Margareta prinse o pană lungă, cu vîrf albăstrui și rotocoale multicolore. Era frumoasă ca o podoabă. O șterse de colb, ca să-i dea strălucire. Întorcîndu-se spre Anton, o bătu un gînd năstrușnic : fălosului ei prieten i s-ar potrivi de minune acea pană la capelă.

— Îți place ?

— E frumoasă. Parcă-i de păun.

— Dă-mi capela.

— Ce vrei să faci ?

— Hai, dă-o !

Anton se descoperi, îi întinse capela de dorobanț, dar continua să se holbeze în arenă, deoarece curcanii se mîncau înfiorător. În acest timp, fata fixă pana într-o parte a capelei și-i puse chipiul pe cap. Cînd văzu una ca asta, Mogîldea prinse a rîde, se aplecă peste gărduț, ridicînd mai multe pene de curcan și împărțindu-le ghiduș dorobanților. Îndată, toate chipiurile s-au împodobit cu fire din penajul curcanilor încăierați. Podoaba le plăcea oștenilor, uitîndu-se cu trufie, pe sub sprîncene, la domnișoare. Fără doar și poate, le stătea bine. Rariţa îi potrivi lui Constantin Ţurcanu același ornament.

— Parcă ești Peneș din poveste ! Îți șade frumos.

— Măi dorobanți, semănați cu niște curcani ! — exclamă hîtrul cela de Mogîldea, mereu pus pe glume.

Cel care le dase dorobanților nume de curcani, stîrnindu-le astfel porecla îndeobște cunoscută, își aranjă și el o pană la chipiu. Cică atunci, la iarmarocul din Vaslui, s-a zămislit legenda curcanilor.

Abia se termină lupta guleraţilor, cînd în arenă sosi un crainic de la primărie, care bătea o darabană, semn că avea de făcut o înştiinţare importantă. Lumea-l cunoştea pe omul acela pipernicit şi cu voce groasă.

— Atenţiune, oameni buni ! — glăsui crainicul primăriei. Ascultaţi o mare veste, venită prin telegraf.

Între privitori răzbătu un freamăt, care îndată se domoli. Caporalul Ţurcanu bănuia ce trebuie să fie.

— Prin înalt ordin, semnat de Măria-Sa şi ministrul de război Cernat, se mobilizează sub arme cele patru divizii ale armatei permanente, ca şi rezerva lor, armata teritorială, compusă din dorobanţi şi călăraşi, miliţiile şi garda civilă. Soldaţii, rezervele şi concediaţii sînt chemaţi la datorie, în mare grabă, începînd de mîine dimineaţă, orele şapte. Bărbaţi ai ţării dragi ! A venit clipa să ne ridicăm, pînă la unul, pentru apărarea mumei noastre bune, Patria, s-o scoatem de sub robia seculară. Adunaţi-vă în armată, ca să izbăvim România de lifta păgînească. Cu braţele bravilor noştri bărbaţi să pecetluim neatîrnarea patriei, aşa cum au făcut-o în vechime Ştefan şi Mihai. Părinţii, fetele, nevestele, cei rămaşi acasă nu trebuie să verse lacrimi, ci să răspundă asemenea cu bravură la această chemare, pentru că ostaşii nu pleacă aiurea, ci merg să apere matca patriei de ameninţările vrăjmaşe. Oameni buni ! Faceţi ofrande pentru cumpărarea de arme şi muniţii, căci fără ele avem braţele legate. Să înştiinţaţi tot poporul cu apelul de faţă. Mîine încep înrolările !

Crainicul primăriei fusese ascultat cu interes. Bătu iar din darabană şi ieşi din arenă, ca să împrăştie comunicarea şi-n alte colţuri ale iarmarocului. Mulţimea reacţionă în diferite feluri. Unii rămăseseră pe gînduri, alţii aveau chipurile-ncărcate de mîndrie, iar Margareta începu să plîngă deodată de întoarseră oamenii capetele spre dînsa. Rariţa îl strîngea de braţ pe Ţurcanu, ca şi cum se temea să nu-l piardă, însă nu-şi umezi genele. Cei doi caporali, care se înfruntaseră la bîlci, în acea zi de paşti, au ajuns unul lîngă celălalt.

— Caporal Anton Negru, ai proorocit bine : plecăm pe-un drum lung, plin de cumpene.

— Așa e, caporal Constantin Țurcanu. Nimeni nu știe care se mai întoarce la vatră. Cît despre noi, se pare că n-am încheiat socotelile.

La o asemenea vorbă, cel poreclit Peneș tresări. Amîndoi înțeleseră că sînt făcuți pentru a se dușmăni continuu. Între dînșii, greu se putea statornici împăcarea.

— Plecăm pe front. Avem timp berechet să ne întrecem. Acolo vom vedea care pe care. Numai acolo.

Penele de curcan, lungite pe capele, se vălureau deasupra mulțimii ca un semn de mîndrie și bărbăție...

*

* *

Era ultima seară înainte de plecare.

La portiță, pe întuneric, Margareta își rezemă fruntea de pieptul lui Anton. Dorea să rămînă cuibărită acolo, să-l strîngă de mijloc și să nu-i mai dea drumul.

— Plec în zori. Nu ne mai vedem.

— Vai, nu mai spune așa ! — îi astupă ea buzele cu palma. Să nu fii pocit. Nu ne mai vedem la plecare, însă o să ne întîlnim la întoarcere. Cînd se coc strugurii, vă lasă la vatră. Știu eu asta...

— Călătorim departe, Margareta, tocmai spre Dunăre. Cine știe ce-o să se întîmple ?

— Nu ! Tu ai să trăiești.

Cea care izbucnise la bîlci în plîns, cînd auzise comunicarea crainicului, avea din nou pleoapele umezite. Doar noaptea ascundea lacrimile mocnite. Întunericul tăinuia vrerea Margaretei de a se destăinui lui Anton înainte de plecare. Inima îi șoptea că, măcar în ultimul ceas, trebuie să-i zică drept ce se întîmplase atunci, în noaptea cînd fusese rănit arendașul Păun. Cînd Anton o zguduise, lîngă rîmnic, să-i spună dacă s-a întîmplat ceva, fata îi răspunsese că nu. Avusese apoi mustrări de cuget, că tăinuise adevărul, simțindu-se datoare să-i vorbească acum, la despărțire. Flăcăul însă se grăbea.

— Rămîi cu bine, Margareta !

— Nu pleca, Anton, că eu...

— E tîrziu.

O sărută apăsat, nelăsînd-o să grăiască. Dacă ar fi intuit dorința ei de destăinuire, s-ar fi înduplecat să asculte.

— Margareta, îți făgăduiesc că, după război, o să fii nevasta mea. Mai vrei ceva ?

— Juri, Antoane ? N-ai să mă uiți ?

— Sigur că jur. Numai să nu-mi ia viața vreun diavol de plumb.

— Ți-am mai zis : ai să te întorci sănătos. Iar eu am să te aștept cum m-ai lăsat. Făgăduiesc.

Margareta era în al nouălea cer, deoarece Anton îi promitea, pentru prima oară, s-o ia de nevastă. Seara la portiță devenea neasemuit de frumoasă. Nu putea tulbura acele clipe de fericire printr-o aducere aminte, care nu era chiar atît de gravă. În fond, ea nu păţise nimic în noaptea cînd arendașul fusese împuns cu furca...

— Rămîi sănătoasă, Margareta.

— Să nu mă uiți, Antoane, să nu mă uiți...

Flăcăul fugea prin întuneric. Nu se mai auzea decît țîrîitul monoton al greierilor. Margareta intră în ogradă și-o bușî un plîns năvalnic, de dîrdîia ca o căruță purtată prin arătură.

Lui Anton Negru îi părea bine că făcuse acea făgăduială, mai mult pentru sufletul ei decît pentru dînsul. Cînd bărbații pleacă la război, fetele au nevoie de jurăminte, pentru a le fi așteptarea mai ușoară. Își dădea seama că promisiunea de a o lua de nevastă nu e deșartă, ci pornită din inimă. Cugeta că, după aventura războiului, mai dihai ca toate aventurile visate de el, urma să se așeze la casa lui, ca orice gospodar. Margareta îi putea fi o soață vrednică și iubitoare.

Se grăbea s-ajungă acasă. Era frînt de osteneală. Dimineață trebuia să fie la cazarmă. Drumul trecînd prin ulița mare a satului, văzu lumină la ferestrele cîrciumei lui Max. Își propuse să nu intre și s-o ia înainte spre casă, amăgindu-se cu gîndul că-l așteptau bucatele ma-

mei. Ouă roşii, friptură de miel, pască. Vechea patimă şi dorinţa, peste voinţa lui, de a fi prezent acolo unde se fierb povestirile îi dădea însă ghes. Rămase locului, în mijlocul drumului, şi-şi aprinse o ţigară. Îşi zicea că, în crîşmă, se vor fi adunat prietenii, la ultima seară de sporovăială. Poate venise şi primarul Ilarion împreună cu fiu-său Culai. Cine ştie ce grăiesc ! Nu mai putea rezista. Intră în încăperea năpădită de fum. Băutorii îl întîmpinară cu chiote, căci se aflau în toiul petrecerii. Cineva îi împinse un stacan cu vin, dar gustă în silă.

— Ce naiba ai, Antoane ? Nu te-a primit ibovnica ?

Rumen la faţă şi duhnind de la o poştă, Mogîldea abia articula cuvintele, spre distracţia celorlalţi.

— Te-ai făcut cui, urîtule.

Anton îl lovi tărişor după gît, ca să-l mai trezească. Însă Mogîldea era gata-gata să vină cu botul în podele. Noul venit îl propti de masă, spunîndu-i să stea frumuşel. Toţi mesenii erau cam trecuţi cu băutura, în frunte cu primarul. Chiar şi Max întrecuse măsura, aducînd ulcele cu nemiluita. Numai Culai arăta treaz, dar se retrăsese în tăcere ca scoica în cochilie.

— Spune şi tu, Antoane, — continua primarul Ilarion o discuţie anterioară — e drept ce face arendaşul nostru ? E drept oare ?

Flăcăul ciuli urechile. Ce avea nea Ilarion cu arendaşul Păun ? Doar întotdeauna îl apărase, zicînd că dacă e harnic şi gospodar, i se iartă meteahna de a fi buhaiul satului. Omului îi plăceau fustele, ce să-i facă ? Se află în lumea asta om fără pată ? Nici unul. Toţi au cîte-un beteşug. Păun nu s-a lecuit nici după ce a fost străpuns cu furca, în noaptea ceea de pomină. Trecuseră vreo doi ani, de-atunci, şi încă nu se descoperise făptaşul. La mijloc nu putea fi decît răzbunarea unui bărbat, din pricina unei muieri.

— Dar ce-a făcut arendaşul ? ! — îl iscodi Anton. A mirosit altă fustă ?

— Fusta Ilincăi ! — rînji Mogîldea, mai-mai să cadă de pe scaun.

Anton s-a supărat puţin, dar s-a prefăcut că nu-i pasă.

— Bine, bine — continuă primarul cu glas dogit de băutură. În ultimul timp, îşi petrece nopţile la vadană. Asta se ştie. Altceva vreau să zic, măi feciori. De cînd cu încercarea de a-l ucide, s-a făcut cîinos cu oamenii. A ţipat şi la mine, ca la un argat. La mine, care l-am ţinut pe palme ! La mine, care i-am ocolit mîrşăviile ! (Era rău pornit primarul, se destăinuia în neştire). Încă de la legea lui Cuza din '64, cînd boierul nostru i-a dat pămîntul în arendă, domnul Păun arăta poftă de înavuţire. Spunînd că moşierul e prin străinătăţi şi nu poate hotărî fără dînsul, nici azi n-a făcut dreptate celor din Sărătură. Şapte ani a amînat să aplice legea. Cu greu le-a dat pămînt. Şi ce fel de pămînt ? Cel mai rău, tocmai în secătura ceea, de mor sărmanii de foame şi mi se jăluiesc într-una. Ce să fac ? Ca şef al obştei, m-am dus la arendaş, ca să-i scoată din sărăcia ceea, unde nici iarba nu creşte. Parcă-l lovise strechea. A spus că fac rebeliune cu mitocanii. Numai afară nu m-a dat. L-am iertat, în sinea mea, că el e pînea şi cuţitul. Şi iacă, acum am pe cap alte belele. Le ştiţi şi voi. Necazurile izvorăsc de la tocmelile agricole. Obişnuieşte dumnealui să prindă oamenii la ananghie, mai ales iarna. Cu multă bunătate le dă popuşoi şi chiar parale. Nu uită, însă, să le întindă un colţ de hîrtie, unde stă scrisă învoiala. Omul semnează ori pune degetul. În învoială scrie, negru pe alb, că-şi vinde braţele din casă pentru o vară, dacă nu pe patru ori cinci ani, după caz. Cine nu cunoaşte ? Obicei vechi boieresc. Preţul îl hotărăşte domnul arendaş : o nimica toată. Muncesc plugarii de le ies ochii ani întregi ca să scape de datorii. Uite, bre, acu-i iar primăvară şi arendaşul Păun are nevoie de braţe de muncă la arat şi semănat. Pe unii îi are prinşi din învoielile trecute şi mă pune pe mine să-i scot silit la treabă, cu jăndarmii. Dară pe lîngă dînşii sînt mulţi ţărani care muncesc vara fără învoieli, căci la îngrămădeală proprietarul plăteşte de două ori mai bine.

— Ai dreptate, nea Ilarion, — zise un însurățel — nu pun degetul nici dacă mă spînzuri. Nu mai fac eu învoieli cu arendașul, că m-am fript de două ori.

— Vedeți ? Oamenii nu se lasă și arendașul Păun urlă de mînie. Hrăpărețul vede că pierde bucățica cea grasă. Ce-și zice ? Ia să chem eu primarul, că face regulă cu dorobanții. M-a chemat, cum v-am spus. Am căutat să țin parte plugarilor. El s-a făcut verde. Spumega. Mi-a zis : „Ții cu ei ? Lasă că v-arăt eu, țopîrlanilor. Cine vrei să are pămîntul ? Eu ?". Și m-a amenințat că am să mai fiu eu primar cînd și-o vedea el ceafa...

— Iaca scîrbă — vorbi cu năduf Culai.

Atîta zise fecioru-său. Anton distinse în acea exclamație o ură adîncă. Își dădea seama că tăcutul flăcău cocea un profund dispreț față de arendaș și chiar avea o pornire ascunsă de a-l înfrunta. Pe de altă parte, descoperi în istorisirea pe șleau a primarului Ilarion o anume revoltă, care poate venea de la fecior.

— Ia mai toarnă, dom' Max, că am sufletul cătrănit. Tare cătrănit.

Nea Ilarion dădu cana pe gît.

— Vine războiul — se ridică Anton, cu gînd să plece. Crezi matale că, la rechiziții, o să se-nghesuie arendașul ?

— Da de unde ! Tot bieții plugari. Hehei, o să dăm și cai și căruță și ultima vacă din ogradă. Așa o să fie.

— De ce nu poartă războiul bogații ?

Morocănosul de Culai sărise revoltat de pe scaun și izbi cu pumnul în masă, de se răsturnară ulcelele cu vin. Anton citea pe chipul lui o nestăpînită dușmănie. Își dădu seama că împotrivirea dîrză a lui Culai venea de la învățăturile doctorului Nicolae Codreanu, bărbat luminat, întîlnit la drumul de fier. Aflase mai tîrziu că doctorul „propovăduia socialismul" și făcea parte dintr-un „cuib de revoluționari", cum îi șoptise cineva din părțile Bîrladului. Culai îi povestise că idolul său fusese numit, din toamna trecută, medic de plasă la Puiești, în județul Tutova. De-acolo trimitea articole la ziare românești și chiar de peste hotare. Cică într-o duminică,

astă iarnă, l-a reîntîlnit la Vaslui, unde junele doctor Codreanu ţinea o conferinţă, într-o sală plină cu lucrători şi profesori. A luat şi el loc într-o bancă, rămînînd crucit cît de aspru lovea în bogătaşi. Era lesne de înţeles, sămînţa de revoltă a lui Culai de acolo izvora.

— Bogaţii ar trebui să ducă greul războiului, nu sărăcimea — continuă fiul primarului. Nici moşierii, nici fabricanţii n-o să-şi trimită feciorii în prima linie. Vorba ceea : la război nebunii intră în foc şi înţelepţii se folosesc. O să stea departe de foc, în uniforme curate, şi-o să se laude apoi c-au fost pui de lei. La urmă, o să primească decoraţii. Mi-e scîrbă de asemenea bravură. Cine o să lase jertfa de sînge ? Care clasă ? E limpede : a ţăranilor. Tot sărmanii de ţărani ! Rechiziţii cine o să dea mai vîrtos ? Tot săracii de ţărani ! Atunci, nu-ţi vine să dai foc conacelor şi să-ţi vîri furca într-înşii ? Îţi vine, zău !

Primarul Ilarion, cît era de cherchelit, rămase năucit la cuvîntarea înflăcărată a feciorului. Acesta tăcea cît tăcea, însă cînd repezea nişte vorbe, îi venea să cadă jos, nu alta. Începuse să se teamă de dînsul, ştiindu-l neînduplecat. Dacă i se năzărea, într-o noapte, făcea pîrjol la curtea boierească. Cît era primarul de isteţ, nu reuşea să-şi determine fiul, unicul său fiu, ca să nu plece pe front. Putea să obţină o scutire, dar Culai se arăta mai îndărătnic ca un catîr. Nici mai mult, nici mai puţin, voia să intre în botezul focului. Îl rugase de-o mie de ori, plînsese ca un copil. Degeaba. N-avea cu cine se înţelege. Auzind că fiu-său pomeneşte de furcă, îşi aminti de atacarea arendaşului Păun. E posibil ca mutul de Culai, cu ideile lui de dreptate, să fi săvîrşit acea faptă. Doamne fereşte ! Ţîşni în picioare şi-şi aranjă pălăria. Tremura din creştet pînă-n tălpi.

— Bravo, Culai ! — interveni tîmpul de Mogîldea, pocit de băutură. Şi mie-mi place să vîr furca-ntr-înşii. Ştii cum sună burta, mă ? Ca beşica porcului împunsă cu sula, hihihi !

Primarul se întoarse spre Mogîldea, care rîdea mînzește. Poate că el l-a lovit pe arendaș. Eh, peste putință! Neisprăvitul cela nu-i în stare să taie o găină. Numai limba de el! Nu mai înțelegea nimic. Au trecut ani buni de atunci și încă nu s-a descoperit vinovatul. Fusese acuzat Anton Negru, dar sărise în apărarea lui, judecînd că sosise la Moara abia a doua zi, odată cu Culai. Nu cumva lucraseră toți trei, în noaptea aceea? Prea-s buni prieteni. Și iaca la băutură-s gata să recunoască. Se frămînta primarul Ilarion ca puiu-n găoace. Chibzui să-i scoată repede de-acolo ca să nu clămpănească Mogîldea cine știe ce. Se temea de complicitatea lui Culai, de scandalul ce s-ar stîrni, de proces și compromiterea ca șef al obștei. În sinea lui, se bucurase că cineva-i pusese arendașului pielea-n țăpușă, dar se temea că acel cineva să nu fie propriul fiu. Așadar, trebuia să pună capăt serii și să-i mîie pe la case.

— Dorobanți, drepți!

Holteii vedeau că primarul glumește și le plăcea. Se supuneau poruncii. Sunet de cizme și opinci. Mîini la cocardă. Numai Mogîldea nu reușea să se țină pe picioare.

— E vremea să mergeți acasă. Dimineață se face apelul, la cazarmă. Plecăm?

— Plecăm! — răspunse Anton, care-l ținea pe Mogîldea să nu cadă.

Au părăsit crîșma și s-au răspîndit prin noapte.

Căzuse păcatul pe Anton ca să-și tîrîie prietenul spre casă. Șolticarul se împleticea și chiuia, de stîrnea o droaie de jigodii.

— Antoane, — se destăinuia el în neștire — află că... țin mult la Margareta.

— Tu, mă?

— Daaa! Eram mort după ea. Mort. N-ai știut?

— Nu.

— Ehei, eu și cu tine sîntem prieteni. Așa-i?

— Așa.

— Ce m-am gîndit? Dacă fata te iubește, să mă las păgubaș. Să dea domnul să fiți fericiți.

Anton se crucise. Pînă atunci, nu-i trecuse prin minte că dracul de Mogîldea se perpelește după Margareta. Omul la băutură spune totul.

— Ascultă, Antoane ! Numai ție îți dau voie... numai tu poți pune mîna pe Margareta. Dacă s-apropie altcineva, îl căsăpesc. Da, da ! Tocătură îl fac ! Chisăliță ! Îi bag furca în pîntece... Noaptea, pe furiș... Ca beșica porcului să plesnească... Sss ! Așa să sune...

Mogîldea căzu ca un pietroi. Nu mai putea spune nimic. Anton îl tîrîi pînă la prispă și bătu la geam ca să-l dea în grija părinților. Peste puțină vreme, hălăduia singur pe ulițe, cu țigara aprinsă, trecîndu-i prin minte toate mărturisirile serii : făgăduiala Margaretei, năduful primarului Ilarion față de hrăpărețul arendaș, ura dezlănțuită a lui Culai față de bogătași și destăinuirea neașteptată a prietenului apropiat Mogîldea. Multe mărturisiri ! Iar pe deasupra, supărarea adîncă din suflet că buhaiul satului umblă după fusta Ilincăi. Îl rîcîia această veste și voia să se încredințeze dacă-i adevărată. Se abătu din cale și încercă portița vadanei. Era închisă. La ferestre se zărea lumină. O umbră se contura pe perdea, apoi dispăru. Anton intră prin grădină, pe drumul vechilor nopți de iubire... Păși pîrleazul. Cățelul voi să latre, dar îl recunoscu, gudurîndu-se la picioare. Mergea încet spre casă. Se trezi în cerdac, lîngă geam. Nu știa ce vrea să facă. Înăuntru se auzeau glasuri. Găsi o despicătură în perdea și distinse chipul arendașului Păun. Era gata să izbească în geam, să rupă ușa și să-i mute fălcile. Dar se gîndi că n-are nici un drept asupra femeii, că fusese bună cu dînsul și-l primise cu dragoste. Atunci, ce rost avea să stîrnească lumea ? Ilinca nu l-ar ierta niciodată.

Impulsivul flăcău își mușcă buza, înfrînîndu-și mîndria.

Plecă acasă...

Capitolul 7

CUIBUL PĂRĂSIT

M-a cuprins o jale răscolitoare, precum a păsării călătoare care-şi părăseşte cuibul — cugeta Constantin Ţurcanu zis Peneş. De fapt, mă zbat între părerea de rău după părinţii gîrboviţi, după fata lăsată singură, pe de o parte, şi glasul chemării la datorie, pe de altă parte. Cînd convoiul soldăţesc a luat-o în marş spre Iaşi, am simţit că mi se frînge inima. Cîteva femei vărsau lacrimi ca după mort. Una bocea de-a binelea : „Unde te duci tu, băiatule ? Un fecior am şi pe acela mi-l iau, uhuhuuuu." Mama, covrigită de boală pe laviţă, n-a plîns deloc. Cine ştie ce amar îi era sufletul, căci se află cu un picior în groapă. Am bănuit, în sinea mea, că mă îmbrăţişează pentru ultima oară. Voia, săraca, să mă încurajeze şi cred că de asta-şi dosea lacrimile. O fi izbucnit în hohot după ce a auzit uşa închizîndu-se. Tata, ceva mai în putere, îmi dădea sfaturi de mult ştiute. Cu Rariţa m-am sărutat în văzul lumii. Citeam în ochii ei tăria de a mă aştepta cu credinţă...

Intrînd în Iaşi, am prins din mers tot felul de zvonuri : că bat tunurile-n Calafat, că păgînii au să năvălească peste Dunăre, că ruşii au declarat război turcilor şi-au trecut Prutul la Ungheni şi multe altele, de nu ştiam ce să mai cred. Aşteptînd la o barieră, am auzit deodată :

— Un tren cu muscali !

— Ia să-i vedem !

Era un tren lung, încărcat cu tunuri, corturi, muniţiuni, cai şi o puzderie de soldaţi ruşi, care rîdeau şi jucau după nişte armonici, ca la cumătrie. Oare aşa-i războiul ? Văzîndu-i cum se poartă, ne-am descreţit frunţile. Eram bucuroşi c-am scăpat de marş. Urma să ne suim şi noi în tren, ca să ne mai oblojim bătăturile. După atîta amar de drum, nu mai simţeam picioarele. Făcusem vreo şaptezeci de kilometri pe jos. Puşca şi raniţa ne încovoiau umerii. Luasem cu noi şi mantalele, căci aşa era porunca. Se bănuia c-o să ne prindă iarna în campanie. Pe deasupra, eu păstram şi jurnalul în raniţă.

— Ia-l pe front şi să-l ţii lîngă tine, precum ţii puşca — mă povăţuise căpitanul Grigore. Cu puşca îţi aperi trupul, iar cu el îţi mîngîi sufletul. Şi eu mi-am luat memorialul, deoarece războiul îmi va da ghes să fac însemnări. De cînd lumea, ostaşii ţin acest obicei. Dacă trăiesc, rămîne jurnalul pentru mine. Dacă pier, rămîne pentru alţii. Ca să nu se uite niciodată amintirea pilduitoare a faptelor.

Străbăteam oraşul şi lumea ne întîmpina cu încredere. Cineva aruncă nişte violete, care căzură pe goarna lui Petrea Păciucă. Trebuia să dovedim privitorilor că sîntem bine pregătiţi pentru marea înfruntare. Comenzile sunau scurt. Mergeam ţanţoşi, cu pasul apăsat şi zîmbet pe buze, penele de curcan săltînd ca spicele de secară. Găteala, începută la bîlciul Vasluiului, le plăcea ofiţerilor noştri, iar comandantul batalionului încuviinţă purtatul penelor. Aflasem că are de gînd să propună superiorilor podoaba ca semn deosebit al întregului regiment.

Noi, curcanii, am urcat dealul Copoului, printre case arătoase şi castani înfloriţi, spre garnizoană. Cîntam marşuri de-ale noastre şi trăgeam cu ochiul după fetele ce se plimbau prin grădina publică. În curtea regimentului eram aşteptaţi cu fanfara de batalionul-frate. Camarazii ieşeni, pe care-i găzduisem şi noi la manevrele de iarnă, ne mîncau din priviri, minunîndu-se de găteala capelelor. Zău că le plăcea ! Pe unii dintr-înşii îi cu-

noşteam binişor, atît de la manevre, cît şi din misiunile mele la regiment. După cantonare, în loc să-mi hodinesc cele picioare, ca ceilalţi dorobanţi, am pornit-o prin cazarmă, în căutarea prietenilor. Întîi, m-am dus să-l caut pe sergentul-major Gheorghe Ţintilă, om prietenos şi vorbăreţ, întîlnit cu vreo trei ani în urmă, cînd veneam pentru întîia oară la Iaşi, căutînd o gazdă în Păcurari. Era noapte şi zloată. Pe-o străduţă întunecoasă, cineva îmi strigă să stau şi să-i arăt actele. Ce era să fac ? Am ascultat ce-mi porunceşte subcomisarul Gh. Ţintilă. Nefiind omul urmărit de dînsul, mi-a arătat casa căutată şi-am făcut acolo o seară de pomină. Gazda, un vasluian strămutat la Iaşi, ne cunoştea pe amîndoi. Astă iarnă, cînd venise generalul Cernat la manevre, m-am reîntîlnit cu subcomisarul Gh. Ţintilă într-un chip ciudat, care-l făcu să rîdă în gura mare. Ne aflam la manevre. Batalionul nostru ataca, în zori de zi, din pîcla văii, poziţia duşmană, de pe coama dealului. Cînd am năvălit în şanţul vrăjmaşilor, adică peste camarazii ieşeni, peste cine credeţi c-am dat ? Chiar peste Gh. Ţintilă, care purta acum uniformă de dorobanţ. În loc să-l atac, aşa cum se cerea la manevră, i-am zis :

— Să trăiţi, dom' subcomisar !

— Taci, mă vasluianule, că-s sergent-major. La dorobanţi, nu la poliţie. Haha !

Mă recunoscuse. Cît au durat uralele atacatorilor, ne-am veselit de întîmplarea revederii, povestind soldaţilor cum mă luase drept hoţoman în mahalaua Păcurarilor. Gh. Ţintilă şuguia că, drept răzbunare, doream să-l omor ca pe-un turc. Avea haz, zău ! Pînă la urmă, ne-am împrietenit, ne vedeam într-una la cazarmă şi, înainte de a pleca batalionul ieşean, l-am poftit acasă la mine, într-o după amiază liberă, făcînd un pui de petrecere mai dihai ca altădată. Am aflat atunci că sergentul-major Gh. Ţintilă, subcomisarul din viaţa civilă, făcuse de trei ori cerere la Bucureşti pentru a fi înrolat voluntar în armată. Ţinea morţiş să păşească şi el în vîrtejul războiului eliberator.

Acum ne întîlneam din nou, în cazarma regimentului.

— Ce-mi văd ochii ? Constantin Ţurcanu !

— Bun găsit, dom' subcomisar.

— Haha ! Lasă-l, mă, pe subcomisar în pace. Acu-s dorobanţ şi vreau să mă fac ofiţer. Aşa-mi cere logodnica din Sărărie.

— Iertare, dom' sergent-major.

Gh. Ţintilă, poznaş cum era, puse mîna pe capela mea şi-o îndesă şmechereşte pe-o ureche.

— Îmi stă bine cu pana ?

— Mda.

— Cine naiba a născocit podoaba ?

— Noi, la iarmaroc.

— Frate, pana de curcan e semn de îngîmfare. Cînd o s-o vadă turcii, fug iepureşte. Am să-mi pun şi eu una, să ştii.

Voiam să aflu noutăţi de la camaradul meu înalt, cu faţa smolită şi mustaţa ascuţită de poliţai.

— Cînd plecăm la Dunăre ?

— Nici o grabă, puişor. Păzesc oltenii hotarul, că-i în coasta lor. Cică au legat, de-a lungul apei, toate potăile din sate. Dacă vin başbuzucii, are cine-i scula de lîngă muieri, hihi !

Năstruşnicului de Gh. Ţintilă îi ardea de glume. Cînd am plecat de acasă, mă chinuise o jale zguduitoare, iar dumnealui avea de gînd să plece pe front ca la nuntă.

— Tot maiorul Macri vă conduce ?

— Da, e militar destoinic, bărbosul. Adevărat, e cam aspru. Odată am vrut să-i spun o glumă. Mi-a retezat-o deodată, de-am rămas cu limba între dinţi. Locotenent-colonelul Ion Petrovan, comandantul regimentului, parcă-i mai deschis, nu aşa morocănos. Pe Macri îl respect, fără doar şi poate. Are maiorul însă ceva care te dărîmă. Vreau să spun că răspîndeşte aşa... un simţămînt de teamă... Mi-e frică de dînsul, pe onoarea mea. Se vede că aşa-i stă bine unui comandant...

— Şi-n oraş ?

— Oamenii sînt grozavi. Zilnic se fac tombole pentru armată, se adună bani, ofrandele curg continuu. Listele cu donaţii sînt scrise prin gazete. Toţi vor să contribuie la subscripţii, pentru cumpărarea de puşti şi gloanţe. La fel, se înghesuie românaşii să se înroleze. E o modă, zău. Pînă şi puştanii, abia scăpaţi de la ţîţă, abia cu tuleiele ieşite, ţin să devină oşteni. Mare nebunie, caporale. Ai aflat ce-a păţit primarul oraşului ?

— Nu.

Gh. Ţintilă îmi înapoie capela şi-mi povesti :

— Să vezi ! Primarul nostru, bărbat respectabil, are doi feciori şi amîndoi s-au înrolat.

— Nu s-a supărat tatăl ?

— Ba da ! Celui mai mare, hai, îi dau drumul — zicea domnul Pastia, bătrînul. Ţara are nevoie de doctori. În campanie, răniţii trebuie îngrijiţi. Dar lui Ion, mezinului, cum să-i dau consimţămîntul ? E un copil, în prima clasă a Liceului Naţional. Are numai 17 ani.

— Şi ?

— Ion Pastia, elevul, e îndărătnic ca un catîr. Plînsul mamei ? Rugăminţile tatei ? Ca nuca-n perete, frate Ţurcanule. S-a băgat copil de trupă la regimentul 5 linie. Voluntar. A ieşit, auzi, primul la examenul de sergent. Mic-mic, însă are voinţă mare. E ca un pui de leu, ce mai ! Despre dînsul, vorbeşte întreg Iaşul. A ţesut un fel de legendă, încît au sărit sute de alţi băietani să se înroleze.

— Nu mai spune !

Mi-a umplut capul cu o grămadă de istorii. Am avut ce povesti fraţilor din grupă, pînă m-a toropit somnul. Buştean am dormit, pînă la ivirea zorilor. M-au trezit privighetorile, care cîntau prin copacii din grădina publică. De la geamul garnizoanei, vedeam frumuseţea de pădurice abia înfrunzită, monumentul leilor albind în sclipirile răsăritului. Dorobanţii dormeau somnul cel dulce. Deodată, mi-am amintit că, în sara trecută, aţi-pisem fără să însemn nimic în jurnal. Nici una, nici două, m-am repezit la raniţă şi-am scos caietul memorialului.

Memorialul de campanie, căci așa mi-a venit în gînd să-i spun, l-am început pe colțul acela de fereastră, în culorile dimineții și cîntul privighetorilor.

„Memorial de campanie

27 april 1877. Zarul a fost aruncat, cum zice domnul căpitan Grigore. Cică-i o cugetare veche, de la strămoșii romani. Bine se mai potrivește în clipa de față, cînd s-a stîrnit război între puterile vecine. Tăvălugul ne ia și pe noi. Să ne împotrivim vîrtejului și să stăm nepăsători? Să fugim în munți, așa cum ne îndeamnă niște gazete? Nicidecum. Am hotărît să ne adunăm puterile într-un uriaș braț bărbătesc și să sărim la fruntariile de jos. Trebuie să dobîndim neatîrnarea României cu orice preț.

Mînați de asemenea voință, am părăsit cuibul părintesc, taman cînd păsările călătoare s-au întors din țările îndepărtate. Să fiu drept, am avut oarecari neliniști cînd m-am despărțit de tata, de mama și de Rarița. Apoi, cînd am pășit în capitala Moldovei și-am văzut atîta forfotă, m-am înveselit. Puhoiul de soldățime din curtea regimentului mi-a dat încredere și speranță-n izbîndă. Înseamnă că nu sîntem, colea, numai o mînă de luptători, ci foarte mulți. Iar dacă adunăm cap la cap regimentele în divizii, se poate spune că sîntem o forță. Sfătuitorul meu atoateștiutor mi-a zis că oastea noastră bate la 100.000 de oameni. Oho, asta-i putere mare, cum nu s-a pomenit nici pe timpul lui Ștefan cel Sfînt! Cam strîmbă din nas megieșii, dar n-au ce ne face. În ziua de azi, națiia care n-are armie bună, o încolțesc dulăii și-i rup gardurile de nuiele. Așa-s vremurile. Numai dacă ridici gard trainic din piatră, iar la metereze stau străji agere, poți alunga dulăii cei răi.

Doamne, a venit clipa să mă fac străjer de hotar!“

Au trecut vreo două săptămîni de la cea dintîi însemnare în jurnalul de campanie. De atunci, am umplut multe file, așa cum mi-a ordonat căpitanul Grigore.

Calea cea lungă, făcută cu trenul, a fost un prilej de încîntare. Am uitat năcazurile de-acasă şi ne-am trezit veseli ca niciodată. Oare veselia venea de la primăvara zîmbitoare, de la berzele din lunca Siretului, pe unde trecea trenul? Ilie Cobuz lăsase doînele la o parte, fluiera numai cîntece săltate, de-i trăsese Ţinteş la sîrbă, în mijlocul vagonului, pe mulţi dorobanţi. Jucau cu foc Toma, Şoimanu, fraţii Călini, Bran, ba şi botosul de Toader Burcel, omul cu muierea neastîmpărată. Se băgaseră, între ai mei, şi alţi dansatori din companie, de se bucura căpitanul ca un copil. Mi-am stricat oleacă gustul zărindu-i în cerc pe feciorii din Moara, cu încrezutul de Anton Negru în frunte, dar m-am făcut că nu-i văd. Vrăjmaşul meu, căci ne aveam într-una ca miţa cu cînele, parcă-mi făcea în ciudă. Sărea straşnic de-i scăpărau călcîiele. De la punerea trenului în mişcare, avusese gîdilici la limbă. Bătea darabana că drumurile de fier sînt grozave şi-o să înlocuiască şoselele. S-a zis cu poştalioanele şi cu drumurile colbăite! Pricepeam eu unde bate dumnealui! Se lega, adică, de ocupaţia mea din civilie, cea de cantonier. Voia să le arate că meseria lui, de lucrător la linia ferată, e mai bună. M-am prefăcut că nu aud, uitîndu-mă prin deschizătura oblonului. Călătoream cu un vagon de vite, primul din garnitură. Odată, Anton Negru s-a căţărat pe vagon şi a păşit prin fum pînă la locomotivă. Privea la negritura aceea ca la o femeie frumoasă. Naiba să-l priceapă. Fochistul a aruncat o lopată de cărbuni în cuptor şi l-a poftit acolo. Nebunul s-a agăţat de-o bară, sărind la bordul locomotivei, în plină viteză. Dorobanţii s-au minunat de îndrăzneala lui Anton. Îl vedeam cum o face pe fochistul, zvîrlind cu sprinteneală cărbuni în dogoarea roşcată, cum trage de-o sîrmă, de şuiera maşina ca o sută de flăcăi la hore. Grozav îi plăcea pe locomotivă!

La întoarcere, Anton avea obrazul mînjit de funingine.

— Dom' căpitan, ştiţi ce zice mecanicul?

— Ce?

— Domnul ştie dacă intrăm, cu trenul, în Valahia.

Ne-am ascuțit auzul.

— Cum adică ?

— S-ar putea ca turcii să arunce în aer podul de la Barboși. Ar rupe-n două traiectul de cale ferată, întîrziind înaintarea rușilor.

— Nu cred ! — răspunse căpitanul nostru. Rușii au ajuns de mult la pod. Canonierele otomane nu mai pot intra pe Siret pînă la Barboși.

— Dar dacă...

Căpitanul nu-l lăsă să continue :

— Nici un dacă, Antoane ! Pericolul a trecut. Se știe că principele nostru l-a înștiințat pe marele duce Nicolae, fratele țarului, că avem nevoie de torpile ca să închidem gura Siretului. Torpilele or fi fost puse, ca să ne apere podul de monitoarele otomane. Mica noastră flotilă, compusă din patru bastimente, s-a retras pe Prut, la adăpost sigur.

Întotdeauna, mintea căpitanului găsea răspuns la întrebările noastre. Noaptea, cînd mai eram cuprinși de teama podului, trenul îl trecea lin, călcătura roților sunînd metalic. Pe maluri, erau îngrămădite trupele aliate. Focurile pîlpîiau prin răchitiș, văzîndu-se umbrele soldaților ruși. Dimineața, ne-am trezit în Gara de Nord. Capitala era ca mușuroiul de furnici. Comercianți, politiceni, femei, copii, într-o vînzoleală nemaiîntîlnită. Fel de fel de trăsuri, care de care mai luxoase. Se mai zăreau militari de la toate armele, convoaie de roșiori, căruțe grele cu tunuri trase de cîte șase cai, coloane de pedestrași. Pe peron, ne-au întîmpinat vocile dogite ale vînzătorilor de gazete :

— Cumpărați „Telegraful" ! Rușii sînt în țară. Brăila bombardată de turci.

— „Războiul" ! Armata română la Dunăre. Două regimente apără Bucureștiul.

— Citiți „România liberă" ! Tunurile bat la Calafat. Primii răniți ! Pericolul invaziei păgîne !

— A apărut „Românul" ! Poporul cere proclamarea independenței !

Am strîns un braţ de ziare. Ştiutorii de carte zoream să le citim celorlalţi, cu voce tare. Apoi, a venit poruncă să defilăm prin Bucureşti, în acea zi de mai, pînă la amiază, cînd aveam să ne suim iarăşi în vagoane, pentru a ajunge degrabă la Dunăre, în josul Bucureştilor. Urma să sporim puterea armatei, pentru a face zid în faţa turcimii. Dar numai după două zile de la aşezarea în bivuac, ne-am întors pe cîmpul de la Cotroceni, unde domnitorul trecea în revistă divizia a patra. Spre seară, cînd parada s-a isprăvit, regimentul 13 dorobanţi s-a adunat iar în vagoane, în dimineaţa următoare ajungînd cu trenul la Piatra Olt. Era poruncă să coborîm, cu arme, bagaje, muniţiuni, pentru a face cîteva poşte de marş spre sudul Valahiei-Mici.

La două săptămîni de la părăsirea cuibului părintesc, eram străjeri de hotar pe malul fluviului, trăiam în corturi, continuînd să ne pregătim de bătălie, patrulînd zi şi noapte, cu schimbul, pe ţărmul Dunării, pentru a o păzi de năvala osmanlîilor lui Osman-paşa din Vidin.

Într-o sară frumoasă de la începutul lunii mai, înainte de culcare, am auzit urale spre mijlocul taberei. În loc să sune stingerea, o trîmbiţă dădea semnalul adunării. Cei din compania noastră ne-am repezit spre comandant. Sub un felinar de curte, atîrnat pe-un stîlp, am aflat chipul fericit al căpitanului Grigore, care nu mai avea astîmpăr. Frămînta nişte foi în palme, mai-mai să le rupă.

— Dragi ostaşi — cuvîntă el, cînd se lăsă liniştea. Dacă aş avea o vadră cu vin de Cotnari, aş împărţi-o la toţi, ca să beţi în cinstea unei clipe istorice din viaţa românilor. La două zile după plecarea noastră din capitala ţării, adică la 9 mai, corpurile legiuitoare, Adunarea deputaţilor şi Senatul, au proclamat Independenţa absolută a României, la cererea arzătoare a poporului. Dominaţiunea otomană multiseculară se sfîrşeşte. S-a anulat tributul către Poartă. Turcia ne-a declarat război. Cu alte cuvinte, neatîrnarea adevărată trebuie s-o cucerim pe

cîmpul de luptă. Cel puțin eu ard de dorința de a trece Dunărea. Cred că și voi, dragi oșteni !

Am aprobat cu toții din cap. Noaptea de mai era călduroasă, de ne lăsasem în cămăși. Mantalele și tunicile stăteau aruncate prin calabalîc. A început să cînte muzica regimentului. În frunte cu domnul Grigore, am pășit spre fanfară, unde se făcuse o roată de dorobanți. Răsuna bivuacul de cîntece naționale. Cred că se zvîrcoleau păgînii prin somn, minunîndu-se de veselia românilor.

— Hora, dom' tambur-major !

Plutonierul făcu semn muzicanților, pornindu-se o horă țapănă, moldovenească, de ne-am prins în joc ofițeri și ranguri inferioare. Amîndouă batalioanele, la vreo mie de suflete, dansau voios, chiuind și zicînd felurite strigături de pe la sate. Sub zîmbetul lunii pline, care lumina ca ziua, am rotit fără oprire hora, bucurîndu-ne de vestea cea mare a libertății românești. Uitîndu-mă în jur, parcă vedeam un tablou de poveste și-mi simțeam inima cum crește fără stavilă.

Capitolul 8

BIVUAC LA DUNĂRE

Vechea rîcă dintre caporalii Anton Negru şi Constantin Ţurcanu avea să se înteţească în tabăra de pe malul Dunării. Întîmplările de pomină care-au urmat, în timpul lunilor de şedere în preajma Bechetului, i-au adus iarăşi faţă-n faţă.

...Venise vara. Lunca era înţesată de verdeaţă, cu ascunzişuri printre sălcii şi tainice ostroave. Prin bivuacuri, unde erau cantonate batalioanele, se încingeau la amiază corturile, mînînd oştenii la umbra copacilor. Canicula nu-i împiedeca pe ofiţeri să-şi întrerupă pregătirile. În vreme ce caraulele stăteau în avanposturi, cu ochii pe cursura rîului, armata se instruia fără răgaz. Sosise armament nou. Luptătorii trebuiau să înveţe mînuirea tunurilor de asediu şi a puştilor ruseşti Krnka, cele cu baioneta lungă în trei muchii, care abia fuseseră aduse în lăzile harabalelor. Armele Dreyse se învechiseră şi nici nu băteau decît pînă la mijlocul fluviului. În fine, fiecare militar era înzestrat cu armă, căci pînă atunci se rînduiau, la unele unităţi, cîte doi oameni la o puşcă.

Bucuria primirii armamentului s-a răspîndit pe malul stîng al Dunării. De la ieşirea din munţi pînă la vărsarea Oltului se desfăşurase armata română, prin aşezarea celor patru divizii în poziţii de apărare, iar ruşii ocupaseră întregul mal din sudul Munteniei. În felul acesta, invazia otomană nu se mai putea înfăptui.

Lunile se scurgeau și trecerea fluviului era amînată la nesfîrșit. Aveau loc încăierări de artilerie, tunurile bubuiau într-una, monitoarele otomane făceau incursiuni spre țărmul nordic, dar dorobanții din regimentul 13 încă nu văzuseră, de aproape, fesuri turcești. Curiozitatea le-a fost împlinită într-o dimineață, cînd santinelele aduseseră patru bașbuzuci legați fedeleș, părăși și uzi leoarcă precum cîinii scoși din apă. Se uitau în jur cu ură.

— Fiind de pază, — povestea una din caraule — auzim pe-un cot grohăit de porci. Doamne, zicem, porcii nu se taie după miezul nopții. E ceva necurat. Încărcăm puștile și ne tupilăm după o movilă, învăluind coliba unui păstor. Hopa-na ! Se-aud glasuri. La mal, se bălăbănea luntrea cu care veniseră hoțomanii. Vaietul păstorului oltean se curmă deodată. Am sărit și i-am prins pe toți patru. Dar săracul om își dădu sufletul în brațele mele. Îl tăiaseră cu iataganele, spurcăciunile.

— Să-i omorîm !

Dorobanții, înfiorați de povestire, strîngeau cercul în jurul ucigașilor. Se auzi, atunci, porunca aspră a maiorului Macri, care le striga să se îndepărteze. Numai Ținteș îl bușì cu cizma pe unul din turci, Peneș abia trăgîndu-l deoparte.

— Lasă-l. O să-și primească pedeapsa meritată...

— Așa-s turcii, dom' căprar ? Parcă-s fiare.

— Mă Ținteș, bașbuzucii alcătuiesc bande neregulate, fără soldă, care au îngăduința să prade și să omoare cu nemiluita. Cică așa-i legea la ei : le rămîne tot ce fură de la noi. Îi lasă în voie pentru că răspîndesc frica pe țărmul nostru.

— Ah, dacă prind eu vreunul în luncă, îi turtesc fesul. Moartea trebuie răzbunată prin moarte.

Aveau înainte chipuri adevărate de turci. Nu erau nici mai înalți, nici mai vînjoși decît românașii noștri. Din contra, arătau mai pirpirii. În largul lor, mai ales în puterea nopții, puteau să-și dovedească iuțeala în mînuirea iataganelor și cruzimea peste închipuirile omenești. La buza corturilor, se auzeau seara istorii sîngeroase puse

pe seama hoardelor de başbuzuci. Pe seama lor, ori a armiei regulate turceşti. Se-nfiorau dorobanţii de grozăviile povestite. Cu greu dădeau geană peste geană, visînd leşuri şi dîre de sînge. Cea mai uşoară pedeapsă a blestemaţilor de otomani era spînzurătoarea. De obicei, se dedau la schingiuiri sîngeroase, precum tăiatul capetelor, scurtarea mîinilor. Nu scăpau de furia lor nici femeile ori pruncii. În timpul răzvrătirilor din Balcani, siluiau fetele, ardeau bătrînii pe foc, iar femeilor însărcinate le despicau pîntecele şi înfigeau feţii în suliţe. Un român dintr-un sat bulgăresc, dezertat într-o noapte cu barca, le înfăţişa o întîmplare din Serbia, înfăptuită de armata regulată turcească ce înăbuşea răscoala. Zicea că fanaticii războinici trecuseră prin sabie populaţia creştină dintr-un oraş. Ajung la o şcoală, unde elevii se aflau la cursuri. Blestemaţii au siluit două institutoare, în faţa copiilor îngroziţi, apoi i-au ucis pe toţi şi-au dat foc clădirii.

Dorobanţilor li se făcuse părul măciucă, precum la vederea lupului în pădure. Unii mai sperioşi adormiseră îmbrăţişîndu-şi puşca. Se zvonea că, prin alte părţi, spurcaţii nimeriseră noaptea prin bivuacuri.

După cîteva zile, aveau să dea nas în nas cu başbuzucii chiar cei din compania lor. Într-o seară, o căprărie de dorobanţi, sub comanda lui Ţurcanu, patrula în avanpost pe-o limbă de pămînt dintre Dunăre şi-un lac năpădit de hăţişuri. Păsările băteau stufărişul, iar ştiucile făceau rotocoale pe luciul apei.

— Hai să frigem nişte peşte !

Îi provoca Vlad Axinte, lucrătorul la topitoria de cînepă. Făcu celorlalţi cu ochiul şi scoase din buzunarul tunicii o sfoară subţirică şi tare, cu plumb şi cîrlig în bună regulă, căci dorobanţul avea patima pescuitului. Din alt buzunar mai răsări un sul. De la plecarea-n campanie îşi înfundase raniţa cu unelte, chibzuind că la Dunăre trebuie să fie şi peşte pentru astîmpărarea foamei. Se putea spune că e meşter la prins, deoarece ofiţerii îl trimiteau mereu ca să le aducă prospătură.

Sforile sale de cînepă, prinse-n pripoane, se răsfirau în albia fluviului, norocul surîzîndu-i adesea. Odată, într-un duel de tunuri, un obuz plescăi taman în dreptul momelei, buhni înfundat şi ridică apa cît colo. Peştii hărăziţi pentru domnii ofiţeri săltară cu burţile-n sus, iar pescarul o luă la sănătoasa, venindu-i să se lase de meserie. Bine că scăpase nevătămat ! De-atunci îndrăznea rar să coboare la ţărm cu pripoanele. Se mulţumea cu incursiunile prin lacurile de margine, ferite de împuşcăturile vrăjmaşilor.

Patima îi dădea ghes şi-acum să scoată peşti din adîncul apei lacului. Seara era numai bună de pescuială. Foamea nelăsîndu-i în pace, camarazii s-au tolănit pe iarbă, după iezătură, făcînd glume pe seama lui Vlad. Cobuz îşi trase fluierul din cingătoare şi doinea cu faţa-n sus. Fraţii gemeni Ion şi Gheorghe Călin adunau vreascuri într-o gaură şi ascuţeau ţepuşele. Cunoşteau ei iscusinţa pescarului ! În adevăr, Vlad începea să scoată caraşi şi crapi, pentru îndestularea căprăriei. Cu toţii s-au repezit cu bricegele, ca să cureţe peştii şi să-i frigă în foc mocnit. Patrulele au mîncat pe săturate şi moţăiau pe covoraşul de iarbă. Cînd toropeala era în toi, numai ce răzbătu un glas slab, ca o părere : „Turcii !“. La al doilea strigăt, ceva mai deslușit, şeful cetei sări ars, urcîndu-se pe-un dîmb. Căprăria îl însoţi speriată. Un oltean ieşea din baltă, cu obrazul însîngerat şi veşmîntul ferfeniţă. Avea chipul îngrozit.

— Ce-i, omule ?

— Văleu, turcii îmi omorîră muierea şi fata. Le siluiră, vai de mine !

— Cum ? !

— Voii să le apăr. Mă loviră, dădui şi eu. Sării în baltă, altfel mă căsăpeau. Vălelicăăăă !

Se zbătea de durere şi se tînguia după ajutor.

— Haideţi ! — hotărî degrabă Peneş. Arată-ne drumul. Să-i prindem ca-n găoace.

Fugeau. Din mers şi-au încărcat puştile, dorind să pună mîna pe bandă. Ţinteş avea prilejul să le turtească

fesul, așa cum promisese. Se grăbeau s-ajungă, la locul faptei, Burcel, Cobuz, frații Călini, Toma, Șaimanu, Vlad și alți oșteni din pîlcul lui Peneș.

— Cîți sînt ?

— Zece, poate mai mulți...

Atacurile bandelor de bașbuzuci se înmulțiseră în ultimele zile. Ambarcațiunile lor apăreau ziua și noaptea, ca să ridice oi, vite, tot ce le cădea în mînă. Dădeau foc la bordeie și stoguri de fîn, omorau ciobani și pescari, ba se apucaseră s-atace și-un pichet, măcelărind doi soldați și incendiind ghereta. Cu cîteva zile în urmă, răpiseră vasele cu grîne staționate la Bechet. Din jurnalul de operațiuni al diviziei a patra, cunoscut îndeobște la batalioane, reieșeau o mulțime de înfruntări cu bandele turcești. În dimineața de 27 mai, de pildă, o sută de bașbuzuci trecuseră Dunărea în două caiace, pe care le-au ancorat lîngă malul oltenesc. De-aici, au țîșnit în bărci, au străbătut vărsăturile de apă și-au debarcat pe-o insulă în dreptul comunei Călărași. Pe insulă erau niște cîini, o turmă de porci, vite și-un păzitor. Prilejul de prădăciune le mijea. Au măcelărit păstorul, fugeau după vite și-au dat foc stogurilor. Văzînd incendiul, un pluton de călărași s-a repezit acolo, începînd schimbul de împușcături. Din cauza vărsăturii de apă ceata călăreață n-a putut înainta. Bașbuzucii s-au retras pe strîmtoare pînă la caiace, sub focul viu al carabinelor călărașilor.

Iată că acum, în fapt de seară, năvălise o bandă turcească în ostroavele apărate de curcanii vasluieni. Țurcanu își păstră sîngele rece și le ordonă însoțitorilor să se culce în dosul unui povîrniș, sub niște sălcii. Se vedea ca-n palmă poiana ierboasă din mijlocul răchitișului, coliba fumegîndă, cîinii aprinse. Bașbuzucii alergau după animale.

— Pe unde-o luăm ?

— Prin șanț cădem în spatele colibei. Pe dincoace, ajungem la bărci, fără să ne vadă...

Păzitorul își cunoștea bine ostrovul. Peneș împărți detașamentul în două. Cîțiva, cu Ținteș în frunte, tre-

buiau să se furişeze spre luntre, ca să le taie başbuzucilor calea de retragere. Grosul cetei s-a luat după olţean, tupilîndu-se după sălcii. Nici penele de curcan nu se înălţau printre cioate. Caporalul a prins clipa prielnică, le-a făcut semn camarazilor şi-au tăbărît roată prin fumul de la stoguri. Surprinşi, unii turci au ridicat mîinile, însă cei îndărătnici au sărit la dorobanţi. Încăierarea a fost scurtă. Un turc îmbrăcat în negru se aruncă spre Ţurcanu. Lama pumnalului sclipi, gata să-l străpungă. Peneş pară cu patul armei şi-l păli aprig pe duşman în lumina ochilor. Păgînul căzu greu, văitîndu-se în limba sa, iar pumnalul se prăvăli în iarbă. Cei mai îndărătnici zbierau ca sălbaticii, apărîndu-se cu iataganele. Se retrăgeau spre locul luntrelor, vrînd s-o şteargă. Erau cinci. Atunci, pîlcul lui Ţinteş deschise foc din spate. Deşiratul trăgea fără greş. Ultimii doi rămaşi în viaţă lăsară armele şi o zbughiră în păpuriş. Pe unul îl cosi Ţinteş, însă al doilea se pierdu în desimea vegetaţiei, tocmai cînd ziua se îngîna cu noaptea.

— Ştii să tragi ? — îi zise Ţinteş păzitorului nenorocit.

— Ştiu. Am fost grănicer.

Îi întinse-o puşcă turcească şi nişte cartuşe.

— Du-te după el. Răzbună-te.

Olteanul luă puşca şi păşi în apă. Mergea uşor pe urma fugarului. De pe mal nu se zărea nimic din pricina răgozului. În urmă, curcanii legau prizonierii şi încercau să stingă para care mistuia bordeiul. Bănuiau că acolo zăceau leşurile nevestei şi fetei păstorului. Dar coliba de stuf ardea ca iasca. Un stog înalt se răsturnă în faţa uşii, sporind văpaia. Zbaterea soldaţilor de a scoate cadavrele a rămas fără rezultat.

— E mai bine aşa, dom' căprar. Lăsaţi să ardă.

Camarazii se uitau la Toader Burcel, omul care cuvîntase.

— De ce ? — voia să afle Bran explicaţiile tacitumului.

— Decît să vezi leşurile măcelărite, mai degrabă să se aleagă cenuşa.

— Burcel are dreptate — interveni caporalul, jucîndu-se cu pumnalul turcului. Bran şi Vlad !

— La ordin !

— Fugiţi în sat, ca să vină primarul şi neamurile. Coborîţi în tabără şi povestiţi domnului maior. Noi aşteptăm.

Cînd cei doi curcani se pierdură în umbra răchitişului, din adîncul ostrovului răsună o împuşcătură înfundată. Era semn că fostul grănicer trăsese în fugar. De acum, se lăsa întunericul. Pălălaia părea un balaur cu sute de limbi roşcate. Crîmpeiele de lumină răzbăteau spre luciul apei, profilînd pe zidul de rogoz contururi fantastice. Patru leşuri păgîne se înşirau lîngă başbuzucii legaţi în curmeie. Cîţiva militari îi păzeau din spate. La mal, bărcile otomane săltau goale, în unda palidă a valurilor. Peneş şi Ţinteş şi-au aprins cîte o ţigară şi aşteptau sosirea olteanului cu prada. Nu se auzea însă nici clipocitul apei, nici fîşîitul papurei. Caporalul era nerăbdător :

— Ar trebui să intrăm.

— Ne udăm degeaba.

O pasăre de noapte ţipă pe deasupra lor.

— Dacă nu l-a nimerit ?

— Nu se poate, dom' căprar.

Iarăşi tăcere şi ţipăt înfricoşător de pasăre a nopţii.

Într-un tîrziu, se distinse zgomot în desişul rogozului. Păzitorul trăgea anevoie trupul mortului. Îl săltă pe mal, la picioarele dorobanţilor. Cînd ajunse aproape, Peneş îi văzu privirile crîncene şi faţa schimonosită de dorinţa răzbunării.

— Ce vrei să faci ? — se sperie caporalul.

Olteanul privi spre başbuzucii legaţi.

— Cîţi muriră ?

— Patru şi cu acela... cinci !

— Puţin ! — aruncă un rînjet crud fostul grănicer, căruia banda îi stricase rostul vieţii. Să-i împuşcăm pe toţi. Unul să nu scape.

Păşea hotărît înainte, cu ţeava îndreptată spre baş-buzuci.

— Nu trage !

Dar păstorului năpăstuit de soartă îi sticleau lunatic ochii, în lumina jucăuşă a vîlvătaiei. Ziceai că nu auzise îndemnul doorbanţului. Era la cîţiva paşi de prizonieri. Degetul se încorda pe trăgaci. Atunci, Peneş îi lovi mîna şi glonţul ţîşni în sus. Într-o clipă îi smulse puşca.

— Ştiu că eşti îndurerat, bade. Ştiu bine. Dar ai fost grănicer şi trebuie să fi aflat legea războiului. N-ai voie să ucizi captivii fără apărare. Nu e omeneşte.

— Da' e omeneşte ce-mi făcură ei ? Omeneşte ? Vai de ele ! Vaaai !

Olteanul izbucni într-un hohot jalnic. Dinţii îi clănţăneau şi se lăsă în genunchi, cu faţa spre coliba învăpăiată. Se jelea după femeie şi fiică, întocmai ca o bocitoare în urma coşciugului :

Nici o moarte nu-i amară
Ca moartea de primăvară,
Pe-nfrunzitul codrului
Pe cîntecul cucului.
Moarte, moarte, rea mai eşti !
Tu acolo năzuieşti
Unde tu nu trebuieşti.
Moarte, acolo ai năzuit
Unde tu n-ai trebuit...

*

* *

Isprava curcanilor din regimentul 13 dorobanţi se răspîndi în toate corpurile de armată, care cantonau în nordul Dunării. Era relatată pe larg în rapoartele ofiţereşti şi povestită de caraule prin avanposturi. Se dusese faima caporalului Ţurcanu, cel care-i găbuise pe başbuzuci fără nici o pierdere, istorisindu-se fel de fel de lucruri despre dînsul, chiar şi de către acei care nu-l văzuseră niciodată. Cică era ca bradul, avea braţul de oţel şi dovedise dibăcie în prinderea păgînilor. În timpul

instrucției, ofițerii îl dădeau de exemplu în fața ostașilor, încît devenise un fel de erou. În urma întîmplării răsunătoare din ostrov, propunerea de înaintare în gradul de sergent își găsi grabnic aprobarea la divizie. Așa se face că numai în cîteva zile sosi încuviințarea superiorilor. Voiau să dea armatei de jos încă o pildă de îmbărbătare. Înaintea regimentului adunat, după o înflăcărată cuvîntare a comandantului, pe epoleții tunicii lui Constantin Țurcanu au fost prinse tresele de sergent. Cei nouă dorobanți din grupă l-au îmbrățișat cu căldură. Căpitanul se mișca mîndru ca un călifar.

— Numai pana de curcan îți lipsește — glumea comandantul batalionului, maiorului Lecca.

— Dacă-mi mai trîntesc flăcăii o asemenea faptă, zău că-mi pun !

Amîndoi stăteau pe niște trunchiuri de mesteacăn și mîncau mere dulci, văratice. Fiind sărbătoare de Sfîntu Ilie, veniseră săteni cu străchini și traiste pline de poame, ca să facă pomana morților. Erau neamuri de-ale olteanului din Dăbuleni. Anume îi căutaseră pe bravii oșteni, care-i prinseseră pe blestemații de turci în lunca bătrînului Danubiu. Știau că moldovenii cei viteji, care-și primejduiseră viața, duc dorul casei și n-are cine să le întindă măcar un măr de pomană, așa cum se statornicise obicei în fiecare colț de țară. Nu se arăta nici un nour negru cu trăsura cerească a lui Sfîntu Ilie, ca-n alte dăți. Plouase din belșug în acea primăvară, de se umflaseră pîraiele, iar luna lui iulie se scurgea cu cer azuriu și nădușeli nemaipomenite. Sărbătoarea din miezul verii se desfășura, în acel an, fără pic de ploaie, bătrînii zicînd că nu-i a bine. O bătrînă gîrbovită le dărui ofițerilor cîte-un buchețel de sînziene, mere albe și castraveți cu miere de albine. Continuau să rontăie poamele și să admire hora săltăreață a dorobanților.

— Uite la holteiul cela cu fluierul, care-i urcat pe dîmb — îl făcu atent căpitanul.

— Oșteanul care cîntă ?

— Da. E din grupa lui Ţurcanu. Azi e ziua lui. Îi spune Ilie Cobuz şi-i cioban nevoiaş.

— Vesel băiat!

Comandantul batalionului mînca merele încet, cu plăcere. În schimb, căpitanul Grigore le ronţăia ca un iepure, cotoarele sărind unul după altul.

— Bănuiam că am, în companie, băieţi vrednici. Dar m-am convins de aceasta abia după operaţiunea din ostrov.

— Bravo lor! Ţurcanu, alesul tău, începe să-şi dovedească virtuţile. Altul ar fi năvălit deodată spre banda turcească. S-ar fi ales cu dorobanţi morţi şi răniţi. Dar el a judecat situaţia cu răceală şi a căutat calea cea mai sigură. Acţiune ideală, căpitane! Nici eu n-aş fi găsit, pe moment, o cale mai bună. E un militar înzestrat. Dacă trecem Dunărea, să ai nădejde într-însul.

— De mult am nădejde în Peneş.

— Gradul de sergent e o răsplată binemeritată. Mai ai vreo propunere de avansare?

— Nu, încă nu.

Maiorul Lecca îşi trecu batista peste tîmplele umezite:

— Ce-ai zice de caporalul Anton Negru? Voinic, isteţ, îndrăzneţ...

— Adevărat, însă n-a făcut dovada calităţilor militare, aşa cum s-a întîmplat cu Ţurcanu. Zic să mai aşteptăm. Cînd se va ivi ocaziunea, te anunţ.

— Bine — se înduplecă Lecca. Tu îţi cunoşti mai profund oamenii.

— Aşa este. De pildă, ştiu că Anton e impulsiv şi n-are voinţă de supunere. Uneori e capabil de acte necugetate. Şi toate pornesc de la orgoliul său nemăsurat.

Comandantul batalionului nu mai spuse nimic. Cunoştea simpatia lui Grigore faţă de Peneş, dar şi rezerva faţă de Anton. I se povestise pe îndelete despre rîca făloşilor săi dorobanţi. Nici la horă nu se înghiţeau, privindu-se chiorîş. Lecca rîse. Cugeta, în sinea lui, că din întrecerea gradaţilor se puteau naşte faptele mari. Avea

buchetul de sînziene lîngă obraz. Galbenele floricele împrăștiau un parfum îmbătător.

Hora veselă spulbera vremelnic obsesia nesuferită a războiului amenințător. Pe dîmbul unde se cocoțase, ca să fie auzit, Ilie Cobuz zicea o bătută moldovenească. Cînta rîzînd, degetele jucîndu-i pe găurelele fluierului cu o repeziciune uluitoare. Cînd dansul se încinsese mai tare, se distinse un țiuit și un obuz izbi dîmbul, chiar lîngă acel care-și sărbătorea ziua numelui. O schijă îl lovi la grumaz, aproape retezînd capul lui Cobuz. Cîntul său se curma pentru vecie. Căzu ca un sac, din acea înălțime, între dorobanții care se aruncaseră la pămînt. Sîngele stropise iarba și trupul sfărîmat rămase neclintit. Ochii mai erau deschiși, iar buzele surîdeau, de parcă ar fi fost viu. Bătrîna cu sînzienele începu să plîngă. Nici frații Călini, buni prieteni cu mortul, nu-și puteau ține lacrimile.

Lumea rămase năucită. Ofițerii, care mîncaseră în tihnă mere sîntiliești, nu știau ce să facă. Lovirea lui Ilie Cobuz, chiar de ziua lui, în vreme ce se bucura de viață ca un copil, nu se putea explica în nici un fel, era peste înțelegerea omenească. Doar bătrîna cu sînzienele spunea :

— Se suciră timpurile, măi feciori. S-a supărat Sfîntu Ilie. Măcar nu se arătă. În loc de ploaie, e zi senină... Prevestea o nenorocire, care uite că veni, sărmane băiat. Să te plîng eu, că mumă-ta nu știe. E departe. Of, blestemații de turci !

Lacrimile se înmulțiseră. Jocul vesel se transformase în bocet. Bătrîna își făcu cruce, se apropie de Cobuz și-i închise pleoapele. Cineva aduse din cort o lumînare și-o aprinse. Peneș își scoase tunica albastră, cu noile trese de sergent, și-l acoperi pe Cobuz. Apoi ridică din iarbă fluierul crăpat, îl șterse de țărînă, punîndu-l pe pieptul nemișcat al cîntărețului. Se gîndea să-l trimită acasă, ca amintire pentru părinți ori să-l lase în coșciug, cînd l-or înmormînta.

Anton Negru, care-l îndrăgea pe fluieraș, se făcuse ca pământul. Văzuse explozia obuzului, zbaterea în aer a celui lovit, sfîrtecarea gîtului, căzătura din înălțime. Nu se aruncase pe iarbă, ci stătuse în picioare, cu pumnii încleștați. După aceea, se repezi pe ridicătură și observă locul de unde pornise ghiuleaua. Ofițerii veniră lîngă el, doar la un pas de groapa mușcată de obuz.

— Dom' maior, am zărit locul bateriei.

— Unde-i ?

Anton arăta cu degetul.

— Priviți norul de fum. Vîntul bate la vale. Gura de foc e pe deluțul cela, unde se vede stejarul.

— Lîngă pichet ? — ceru lămuriri căpitanul Grigore, privind cu un ochean într-acolo.

— Da, domn' căpitan. Tunul e la stînga pichetului. Eu îl văd.

Ceilalți se străduiau să afle ascunzișul tunului turcesc, de peste fluviu. Maiorul Lecca puse și el luneta la ochi și căuta locul blestemat.

— Ai dreptate, caporale. Probabil l-au adus din cetatea Rahovei, ca să ne căsăpească pe noi. L-au avansat chiar pe malul Dunării.

Ocheanul ajunse și-n mîinile lui Anton Negru, care-și fixa în memorie fiece detaliu al țărmului opus. În minte îi încolțise un gînd de răfuială, deoarece grozăviile din ostrov și moartea lui Cobuz trebuiau răzbunate.

— Ce-ar fi, domn' maior, să năvălim la noapte peste rîu și să-i facem chisăliță ? S-aruncăm tunul în aer. Eu mă înscriu primul.

— Ești trăsnit, caporale ?! Fără ordin de sus, nu facem un pas. Ce, sîntem de capul nostru ?

Se supărase astfel căpitanul Grigore, smulgîndu-i lui Anton ochianul din palmă. În schimb, maiorul Lecca surîdea, pentru că și pe dînsul îl bătea același gînd năstrușnic. Dar nu dorea să-l combată pe căpitan în fața dorobanților. De altfel, era adevărat ce zicea Grigore. Nici o acțiune peste Dunăre nu trebuia făcută fără știrea di-

viziei. Cică alte regimente călcaseră vrerea de sus, întorcînd poliţa bușbuzucilor.

Comandantul batalionului vasluian se întoarse către soldaţi :

— Tunul ne-a reperat. Nimeni nu se mai expune vederii. Desfacem corturile şi ne mutăm spre sat. Depunem mortul în biserica din...

N-apucă să-şi termine ordinul. Tunul de peste rîu bubui pentru a doua oară. Dintr-o ochire, Anton văzu roata sclipirii de foc, asigurîndu-se că bateria era amplasată, în adevăr, în dreptul pichetului, lîngă stejar.

— La pămînt ! — strigă maiorul.

Dorobanţii s-au trîntit după dîmb, însă obuzul s-a spart în albia Dunării. La dreapta reîncepu canonada de artilerie între bateriile din Bechet şi Rahova, de se zguduia pămîntul. Curcanii s-au repezit la corturi. Pînă-n seară, urmau să-şi găsească alt loc de tabără.

Camarazii din grupa lui Peneş au urcat mortul într-o căruţă, l-au dus în sat pentru îmbăiere şi l-au depus în biserică. La luminile lumînărilor, chipurile de pe pereţi parcă se însufleţeau. Dorobanţii se visau în satul lui Cobuz...

*

* *

— Dom' maior Lecca !

— Dom' căpitan Grigore !

— Ce-i cu voi, mă ?

— Au plecat cu bărcile.

— Cine ?

— Caporalul Anton Negru, cu ai lui...

— Taci, leatule. Cred că-i în sat, la vreo vadană.

— Pe cinste, dom' maior. A plecat...

— Unde-a plecat ?

— La turci, ca să arunce tunul în aer.

— Au harţag de răzbunare.

Ofiţerii se cruciseră. Se uitau cu mirare la cei doi oşteni care aduseseră vestea. Nu le venea să creadă.

— Ţi-am zis eu că e capabil de acte necugetate — vorbi botos Grigore. Iată că opinia mea se confirmă. A pornit-o peste Dunăre, de capul său, deşi i-am interzis. Asta-i încălcare de ordin şi trebuie pedepsită.

— Dacă se mai întoarce...

Cuvintele maiorului despre posibilitatea întoarcerii îndrăzneţului îi puseră un nod în gît căpitanului Grigore. Abia se instalaseră în noul cantonament, după o zi încărcată. Seara de tihnă urma să înăbuşe vînzoleala sufletelor ostenite. Dar iată că neastîmpăratul de Anton Negru îi punea pe zdruncin.

— Eşti sigur c-au plecat ? Poate c-au rîs de voi.

— Pe crucea mea ! — se jură primul soldat. I-am văzut cum se depărtează cu luntrile. Drept să zic, era să mă duc şi eu... Mi-a fost teamă...

— Şi ?

— Doi olteni din sat au venit cu luntrele, spunînd că-i debarcă la stejar cu ochii legaţi. Au nişte luntre negre, încovoiate la capete. Făcuseră rost de-un săculeţ de trotil. Zicea caporalul Anton că sfarmă tunul şi-i omoară pe turcii care-au tras în Cobuz.

— Cîte bărci au ?

— Două.

— Şi dorobanţi ?

— Păi, luntrile pline. Domnul ştie cîţi au încăput. Au luat puşti, cuţite, pumnale şi-un bidon cu gaz.

— Gaz ? !

— Nu-i de şagă.

— Bine, puteţi pleca...

Cei doi curcani s-au pierdut printre corturi. Era întuneric de-a binelea. Lîngă fîntîna cu cumpănă, unde-şi aflaseră noul bivuac, nu se mai zărea nimeni. Unde-or fi flăcăii ? Sigur, or fi aflat şi ei vestea. S-or fi dus la mal ori la biserică.

Aşa era. În afară de plantoane, în tabără nu rămăsese ţipenie de dorobanţ. Prin corturi, nici un somnoros. Ofiţerii au fugit spre rîu. Ciobul de lună împrăştia o lumină palidă, reflectată de luciul apei. Pe mal, se vedeau sute

de umbre. Oștenii duhăneau din țigările de foi, grăind în șoaptă despre îndrăzneala celor plecați peste Dunăre.

— Ce faceți, băieți ? — se auzi glasul maiorului. Îi așteptați ?

— Daa !

Căpitanul voia să-i alunge în tabără, dar maiorul Lecca i-o luă înainte, zicînd :

— Atunci, îi așteptăm și noi.

Se așezară pe iarbă.

— Dom' maior ! — îndrăzni cineva din întuneric.

— Spune.

— Avem încă o barcă. Să le venim în ajutor.

— E și luntrașul ?

— E.

— Cîți încap ?

— Vreo zece.

Prin noapte, urechile dorobanților așteptau hotărîrea maiorului.

— Trage-o aproape, să fie pregătită. La nevoie, pornim. Liniște deplină, ca să auzim...

În vreme ce unii camarazi de companie făceau de priveghi la căpătîiul lui Ilie Cobuz, în biserica satului, ceilalți rămîneau de strajă pe țărmul fluviului. Cîțiva mai trudiți adormiseră prin iarbă, căci noaptea se arăta călduroasă. Cei mai mulți, însă, tăceau chitic și așteptau explozia de peste Dunăre. Timpul se scurgea fără nici un semn de dincolo. Începuseră să-și piardă răbdarea. O cucuvea spurcată cobea într-un vîrf uscat de salcie.

— Dom' maior, — insista același glas — să nu zăbovim. Permiteți să iau niște voluntari și să plec ?

— Vino, mă, mai încoace !

Maiorul Lecca îl recunoscu pe sergentul-major care nu-și ținea gura.

— Bine. Alege nouă oameni. Să aibă arme și cuțite. Merg și eu !

Dorobanții se minunau de întorsătura lucrurilor. Cei treji îi ghionteau pe adormiți, aducîndu-le la cunoștință

hotărîrea comandantului. Numai căpitanul Grigore boscorodea.

— E o nebunie să te duci. O nebunie. Rămîi locului, omule, să nu păţeşti ceva !

— Ba plec, Grigore. Îmi sfîrîie călcîiele să plec.

Cînd luntrea se îndepărta de ţărm, ca o umbră, pe malul otoman se auzi o bubuitură. Peste murmurul neîntrerupt al fluviului, răzbătea lumina unui foc, care creştea mereu, pînă se făcu o vălvătaie cu limbi înalte. În oglinda apei, părea un şarpe din poveste.

— Au răzbit !

*

* *

Luntraşii cunoşteau locurile cu ochii legaţi, aşa cum se lăudaseră. După ce s-au dezlipit de ţărmul nordic, bărcile erau dirijate în susul Dunării, contra curentului.

— Nu încolo, bădie ! — răzbi vocea unui neştiutor.

— Sst ! — îi veni căprarului să-i dea una peste gură.

— Urcăm la deal o bucată — explică barcagiul. Apoi ne lăsăm în şuvoiul apei, ca să ne ducă drept la stejar. Dacă nu ştii, taci !

— Ahaa !

Nu mult după aceea, vîslaşii bătură puternic din lopeţi şi cele două luntre intrară pe firul undei, tăind rîul pieziş. Cei doi soldaţi, care năvăliseră în bivuac, ca să-i anunţe pe ofiţeri, nu aveau ştiinţă de întregul plan al caporalului. De pildă, nu aflaseră că, în barca a doua, se urcase şi-un tunar de la compania de artilerie, care îşi luase nu numai trotil, ci şi instrumente pentru sfărîmarea bateriei otomane. Iar Mogîldea, neîncrezător în minunile din sacul tînărului artilerist, îşi luase un bidon cu gaz. Zicea că nu-i strică la nevoie.

Luna palidă era numai bună pentru orientarea luntraşilor, nişte pescari pricepuţi din părţile locului. Lunecînd uşor, fără plescăiri de lopeţi, bărcile păreau două trunchiuri purtate de şuvoi. Anton Negru, cel care născo-

cise acțiunea temerară, le repeta oamenilor ce au de făcut. Trecuseră de mijlocul fluviului și se legănau spre țărmul sudic, în liniște deplină, cu băgare de seamă. Culai strîngea carabina și-și pipăia pumnalul. Mărunțelul de Mogîldea nu mai avea poftă de glume și i se făcuse inima taman cît un purice. Zărise dîra întunecată a malului, unde-l puteau măcelări parșivii de osmanlîi. Lasă că văzuse el ce chipuri crude au ! Ș-apoi, au niște iatagane ascuțite ca briciul, de-ți fac una-două de petrecanie.

— Ajungem la stejar ?

— Cu o sută de pași mai la vale, la niște sălcii. Un fundac, ca să ne ascundem.

— Așa — așa !

Anton Negru se bucura. Reperase umbra stejarului și colțul pichetului. Înseamnă că afurisitul cela de tun e prin preajmă. Fundurile bărcilor mușcară nisipul și rămaseră înțepenite. Pentru că ceilalți se cam codeau să coboare, se vede de teamă, Anton păși pe mal, cu baioneta desfăcută, învăluind singur sălciile. Nici țipenie de turc.

— Hai, fricoșilor. Turcii dorm și visează să cîștige războiul. Acum e chita noastră. Cui i-e frică, să se întoarcă înot. Coborîți. Numai luntrașii stau la bărci.

Îndrăzneala caporalului, care le șoptea asemenea vorbe, le împrăștie temerea. Tînărul tunar de la artilerie, un băiat subțirel, care nu scosese măcar un cuvîntel în luntre, își puse în spate ranița cu trotil și uneltele de aprindere, luînd-o înainte, fără pușcă. Dorobanții au rămas cu gurile căscate. De unde atîta neînfricare în ființa aceea firavă ? S-au rușinat, pe dată, de teama ce-i încercase, avîntîndu-se cu toții ca să execute planul. Cei din prima barcă îl urmau pe Anton, iar ceilalți pe tunar.

— La trei țipete de buhă, tunarule, dai foc și noi atacăm pichetul.

Cele două șiruri de mogîldețe mișcătoare se piteau grijulii spre stejar. Culai, feciorul primarului Ilarion din Moara, o luă înaintea tunarului, cu pumnalul în mîna dreaptă. Nu era întuneric adînc. Se distingea binișor conturul bateriei de lîngă copac, iar ghereta de lemn a

pichetului se profila mai încolo, unde trebuia să ajungă Anton. Cizmele ieşiră din nisip şi se simţea moliciunea ierbii. Furişîndu-se de la un copac la altul, căci păşiseră într-o branişte rară, Culai zări santinela chicotind lîngă roata tunului. Cînd se asigură că de pază era numai un turc, se furişă prin spate, ca o pisică, şi-l făcu să doarmă somnul de veci. Camarazii cercetară cu de-amănuntul împrejurimile pădurii, în timp ce prea tînărul tunar îşi îndeplinea calm misiunea. Culai îl însoţea îndeaproape. Ceilalţi înaintau spre clădirea pichetului, învăluind-o din spate, aşa cum îi povăţuise caporalul. Mogîldea ţinea puşca sub braţul drept. Cu stînga tîrîia bidonul. Pentru nimic în lume nu-l lăsa din mînă. Îl luaseră peste picior căciularii, dar şolticarul le răspundea : „Să mă scuipaţi în ochi dacă n-o să ne fie de folos !“ Ştia el că, fără gaz, nu puteai da foc unei hardughii de lemn.

Anton Negru şi ceilalţi dorobanţi voinici, aleşi pe sprînceană, înconjurau pichetul dintr-o parte, unde nu erau ferestre. Ţîrîitul de greier din spatele gheretei era semn că bateria fusese ocupată şi tunarul pregătea explozia. Într-o clipită, apărură umbrele căciularilor din grupa a doua, gata să ia parte la bătălie. Fiecare-şi aflase locul potrivit, aşteptînd încordaţi ţipetele de buhă dinspre baterie. Cei din spate păzeau geamul, iar cei de dinaintea pichetului întreaga faţadă. Tensiunea era la culme. Anton auzi nişte paşi la colţul gheretei şi îndreptă puşca într-acolo. Cînd colo, nebunul de Mogîldea turna gaz pe pereţi. Caporalul îşi scutură capul, căci fusese pe punctul de a apăsa pe trăgaci.

— Ce faci ?

— Am uns pereţii cu „agheazmă“, hihi !

— Sst !

— Au să ardă ca şobolanii.

— Taci !

Îi astupă gura şi-i luă bidonul. Lui Anton îi răsări o idee năstruşnică. Zîmbea răutăcios. Lăsă puşca lui Mogîldea şi se furişă pe sub cerdac pînă la intrare. Nici o lumină, nici o mişcare. Se sui uşurel pe scări, cu un mare

curaj, intră în tindă și auzi prin odăi sforăiturile turcilor. Turnă gazul pe dușumea, iar la urmă prelinse o dîră peste prag pînă la colțul pichetului.

— Ți-am spus eu...

— Sst ! — îi astupă iarăși gura limbutului. La cîntecul de buhă, dai foc.

N-au mai așteptat decît cîteva clipe. Răzbătea semnalul tunarului. Însemna că explozia va izbucni cît ai număra pînă la o sută. Chibriturile scăpărară la colțuri și zidurile se luminară. Pe după copaci, tiraliorii dădeau drumul la piedici. Plonc ! Plonc ! Mogîldea aprinse dîra de gaz și-n tinda gheretei izbucni incendiul. Îngroziți de fum și dogoare, turcii căutau să scape pe geamuri. Care scăpa de gloanțele dorobanților, nimerea în pumnale.

— Chisăliță ! Chisăliță ! — pălăvrăgea Mogîldea de unul singur. Hehei, dacă nu era bidonul meu, nimic nu făceam. Uiu, că mulți îs, frate !

Nesfîrșite împușcături, țipete, icneli. Doi turci năvăleau afară urlînd, cu straiele aprinse, curcanii secerîndu-i cu baionetele.

— Na, pentru Cobuz.

— Na, pentru omorul din ostrov !

— Ține ! Asta-i pentru asuprirea străbunilor !

Se răzbunau crîncen, cu mînie nestăpînită. Pichetul pîrîia din încheieturi, cuprins de pălălaie. Explozia de la tun a fost năprasnică, luîndu-le auzul. Ultimii turci ieșiră pe geamuri cu mîinile ridicate. Cei din spate nu i-au cruțat. Anton le ordonă dorobanților de la fațadă să nu mai tragă. Printre artileriștii otomani se afla un căpitan și-i surîdea un asemenea trofeu.

— Da, e ofițer de-al lor — îi adeveri Culai, care venise de la tun, ca să-și ajute camarazii.

— Leagă-l, îl luăm cu noi !

— Pe ceilalți îi împușcăm ?

Propunerea unui soldat din întuneric nu-i plăcu lui Anton. Tunul era distrus, pichetul incendiat, omorîseră la turci cu nemiluita, aveau și-un prizonier. Era peste așteptările detașamentului.

— Nu ! Lasă-i pe izmănari să plece. Plecaţi, mă, că vă găuresc bucile. Povestiţi celorlalţi ce-aţi văzut. Cu românii nu-i de joacă. Stau ei ce stau, dar cînd pălesc e jale. Mare jale ! Fuga, mă fesule !

Turcii captivi nu-l înţelegeau ce bodogăneşte. Începu să-i fugărească. Pufni în rîs. La rîndul lor, curcanii învingători hohoteau la lumina vie a văpaiei.

— Gata, la bărci !

Fugeau spre mal. Culai îl împungea pe ostatic, cu ţeava între coaste. Erau îngrijoraţi să nu apară vreo unitate turcească din fortul Rahovei.

— Mogîldea, aruncă bidonul. De ce-l mai tîrîi ?

— Să-l arunc ? Nu. L-am luat cu bon de la magazie. Mă omoară burduhănosul...

Bidonul zdrăngăni pe fundul bărcii.

— Lipseşte tunarul — spuse Anton.

— Ba e aici, caporale — răspunse vîslaşul din barca a doua.

Prea tînărul artilerist, după ce-şi făcuse datoria, se retrăsese tăcut, aşa cum venise, spre ascunzătoarea bărcilor. Stătea pe scîndurica din vîrful luntrei negre, cu raniţa goală, fără puşcă, fără cuţit. Vîslaşii, numărîndu-şi toti oamenii, au pus lopeţile în mişcare. Reintrau în curentul iute al fluviului. Stejarul se profila în lumina vie a pichetului incendiat. O ţigară de foi trecu din gură în gură.

— Bine că n-am pierdut bidonul — nu-i tăcea gura lui Mogîldea, care scăpase de teama iataganelor. Toate ar fi bune, numai că vedeţi ce-o să ne muştruluiască dom' căpitan. Am plecat pe barba noastră, fără învoire.

— Ei, şi ? !

— Lasă, Antoane, nu te umfla degeaba. O să-l pună pe turc să te scarmene ca la meliţă. Ai să vezi tu !

Spre mijlocul rîului, cînd primejdia trecuse, vorbeau în voie şi rîdeau. Se aflau, unul lîngă altul, cei trei flăcăi din Moara, care se făcuseră în acea seară fraţi de cruce, într-un gest ce purcedea din străbuna haiducie.

Maiorul Lecca, din barca sa, deslușì glasurile curcanilor și ordonă vîslașilor să le iasă în întîmpinare. Strigă de departe :

— Anton Negru !

— Hopa-na ! Vocea maiorului.

— Ai încurcat-o, Antoane, — cobea șolticarul — tu ești șeful...

Caporalul știa c-o sfeclise, dar nu-i păsa. Era cuprins de-o neasemuită satisfacție, deoarece incursiunea sa de taină, făcută fără îngăduința ofițerilor, reușise din plin. Putea sta cu capul drept în fața regimentului, putea să-l sfideze pe sergentul Țurcanu. Cîntărind astfel situația, răspunse demn la chemarea domnului Lecca :

— Da, dom' maior !

O umbră se apropia de alte două umbre. Se aștepta să fie întîmpinat cu mustrări aspre, strîngea din maxilare, ca să nu-i scape vreun răspuns mai tăios.

— Am văzut că întîrziați. Veneam în ajutor...

Glasul maiorului era blînd. Caporalul pricepu că n-are de gînd să-l certe.

— N-am nici o pierdere de oameni. N-am rătăcit nici o armă.

— Foarte bine !

Mogîldea nu-și ținu pliscul, făcîndu-i pe dorobanți să rîdă :

— N-am pierdut nici bidonul...

— Care bidon ? — se minună maiorul.

— Cu care am dat foc pichetului. Fără el, nu făceam două parale. Le-am spus eu lor. Bine că nu l-am rătăcit. Mă ucidea burduhănosul de la magazie...

Maiorul se înveseli.

— Ați aruncat tunul în aer ?

— Da ! — clămpănea înainte Mogîldea. Am uns pichetul cu gazul meu și i-am dat foc. Turcii săreau ca șobolanii. Pac ! Pac ! Chisăliță i-am făcut, dom' maior. Chisăliță ! Am prins și-un efendi.

— Ce-ați prins ?

— Un căpitan turc. Am greșit, poate ?

— Măi băieți, dar sînteți grozavi !

Luntrele negre se îndreptau spre malul nordic. În urmă, focul pichetului nu-și scurtase limbile. Comandantul batalionului vasluian se arătase bucuros, însă dumnezeu știa ce pedeapsă le pregătea.

— Dom' maior, — grăi Anton Negru cînd se apropiau de țărm — ce pedeapsă o să-mi dați ?

— Mă năstrușnicule, te fac sergent !

Hotărîrea ofițerului căzu ca o bombă. Anton sări de la locul său și chiui prelung, încît era să răstoarne barca. Veselia îi cuprinse pe toți dorobanții. Gălăgia îi stîrni pe cei de la mal. Batalionul s-a ridicat în picioare, roind împrejurul bărcilor întoarse. Numai căpitanul Grigore spumega de furie. Se grăbea să-i zică maiorului care cobora din barcă la luminile lampioanelor :

— Pentru încălcare de ordine, propun să le dăm o săptămînă arest, iar lui Anton Negru să-i luăm tresa de caporal.

— Vai de mine, căpitane ! — replică maiorul Lecca. Eu, din contra, propun să-l facem sergent ! Acțiunea a fost ireproșabilă. Un tun sfărîmat, un pichet ars, o ceată de păgîni uciși și-un căpitan ostatec. Fără nici o pierdere. E ceva, nu ? ! Bravo, Antoane !

Dorobanții băteau din palme. Eroii au fost luați în brațe și azvîrliți în sus. Entuziasmul era de nedescris.

— Știi ce, Grigore ?

— Spune !

— Azi la prînz, cînd urmăream hora, mi-ai spus ceva...

— Ce ?

Căpitanul nu înțelegea unde bate maiorul.

— Mi-ai spus așa : dacă-mi mai trîntesc băieții o asemenea faptă, îmi pun pană de curcan. Așa-i ?

— Mda.

— Ei, ți-au trîntit băieții din companie o faptă de pomină. Du-te și-ți pune pana. E un ordin, haha !

Lecca se arăta dispus. Se întoarse spre eroii nopții, ca să mai stea de vorbă cu dînșii.

— Ia zi, Antoane, cine-a zdrobit tunul ?

— Nu v-am povestit ?

— Nu.

— Păi, un tînăr din Bechet. Un băietan slăbuț, că nu dai doi bani pe dînsul. Nici nu știu cum îi spune. Mogîldea, ia poftește-l la dom' maior ! Spre sară, cînd mi-a încolțit planul, m-am dus la o baterie. S-a întîmplat să intru în vorbă cu dînsul. L-am tras deoparte și i-am grăit limpede despre Cobuz, despre distrugerea blestematului de tun turcesc. Era cam mutălău, băietanul. N-a zis nici „cîrc" ! După ce l-am învăluit bine cu vorbele a zis „îhîm" ! Atît. Drept să spun, n-aveam încredere într-însul. Dar la ceasul stabilit, mă pomenesc că vine cu uneltele și ranița de trotil. În bărci, n-a scos nici un cuvințel. Nici de leac. Nu și-a luat pușcă ori cuțit. Nimic. A sfărîmat tunul și s-a întors singur la bărci. Credeam că se rătăcise. Grozav tunar ! Unde-i, Mogîldea, tunarul ?

— Nu-i. A dispărut.

Dorobanții s-au uitat curioși spre bărci. Felinarele sclipeau. În adevăr, autorul cumplitei explozii de peste rîu nu se mai afla acolo. Plecase tăcut, așa cum venise. Nimeni nu aflase cum îl cheamă.

Anton îl porecli, în sinea sa, Mutulică...

Capitolul 9

SFATUL OFIŢERILOR

„Plecat-am zece din Vaslui şi-am rămas nouă. O mare mîhnire m-a cuprins în ziua pieirii lui Ilie Cobuz. Ce se va întîmpla mai departe ? Cui îi va veni oare rîndul ? S-ar putea să amuţesc şi eu în războiul blestemat, dar nu-mi pasă. Am văzut cum arată moartea şi n-am nici un grăunte de temere. Moartea împacă pe toţi. Îi liniştește după zbaterea vieţii, cum zice părintele meu. Asta nu înseamnă că trebuie să te stingi ca o gîză nevrednică. Ferice de oamenii care au o credinţă măreaţă şi mor pentru ea ca niște eroi. Din rîndul lor aş vrea să fac parte şi eu. Cea mai frumoasă moarte cred că e moartea pentru ţară.

Sărmanul Cobuz ! El nu mai are prilejul să-şi arate curajul pe cîmpul de bătaie. S-a întîlnit doar odată cu păginii, în încăierarea din ostrov. Cînd aştepta să-şi arate iscusinţa în luptă, a venit un obuz ca o năluca şi i-a secerat viaţa. Măcar n-a avut vreme să privească moartea în faţă. De ziua lui, cînta din fluier, dorobanţii şi sătenii încinseseră hora şi nici nu visa că vicleana-l pîndea de la spate. E mai bine aşa, moartea fără ştiinţă o fi mai dulce.

Ţin să însemn în jurnal poezioara pe care-au scornit-o dorobanţii prin bivuac, la înmormîntarea lui Cobuz. Ca prin vis, cică, s-ar fi desprins tînguirile unei femei din satul răposatului, îndată după aceea auzindu-se, de pe lumea cealaltă, cuvîntul de răspuns al dispărutului :

— Frunză verde crinișor,
Fost-ai, bade, roșior ?
Frunză verde toporaș,
Fost-ai, bade, călăraș ?
— Leleo, fost-am căciular,
Cu căciula mocănească,
Cu glonțu-n pușcă domnească.
Din Brăila-n Calafat,
Leleo dragă, m-am plimbat,
Cu pușca, cu ranița,
Ca să păzesc granița.

Mi-a fost greu să scriu carte părinților lui Cobuz. Nu știam cum să încep și ce să spun. Pînă la urmă, m-au înduplecat camarazii, am pus mîna pe condeiul de plumb și-am început să le povestesc pe-ndelete, ca să le fie mîngîiere veșnică. După ce le-am vorbit despre întîmplările nefericite de la Dunăre, m-am apucat să le descriu frumusețea înmormîntării, cu părere de rău că, din pricina depărtării, nu puteau să ajungă în Oltenia și să-l vadă pe ultimul drum. Le-am spus cum s-a rînduit îngropăciunea : era o după-amiază călduroasă, venise puhoi de lume din sat, alături de întreg batalionul nostru, cîntau jalnic suflătorii de la muzica regimentului, racla era înveșmîntată cu felurite flori culese din ostrovul fluviului, capela cu pană de curcan stătea lîngă un obraz, iar fluierul lîngă celălalt, ca să-l aibă și dincolo, în lumea cerească, unde răposatul ar doini dintr-însul spre aducere aminte. Cum se vede, am găsit de cuviință să nu-i trimitem fluierul acasă, ci să i-l așezăm alături, în mormînt. N-am să uit niciodată bocetele oltenești, plînse de bătrînele satului, care-l duceau pe ultimul drum, după obicei strămoșesc. Cel fără suflare parcă fusese localnic, căci din codru tăiat-au gospodarii mîndru copac, l-au împodobit cu pamblici, i-au încrustat frumos coaja verde și i l-au înfipt la căpătîi. Cică e o datină din Valahia-Mică, păstrată din vechimea dacică, de a înfige în mormîntul

oricărui tînăr răposat cîte-un falnic arbore, doborît din pădure."

Din cînd în cînd, îmi plăcea să citesc din memorial. De la cele petrecute cu Ilie Cobuz trecuseră vreo două săptămîni şi-mi venise pofta, într-un răgaz al amiezii, să răsfoiesc însemnările din zilele acelea fierbinţi. Tocmai atunci, apăru la gura cortului Vlad Axinte, ostenit de fugăreală, care mă anunţa că, la iuţeală, trebuie să mergem la conac, unde erau cantonaţi ofiţerii.

— Te cheamă dom' căpitan. Cică sosește generalul.

— Care general ?

— Cernat, ministrul de război.

— Doamne !

Am sărit ca de pe plită, deoarece lucrătorul la topitoria de cînepă îmi adusese o veste rară. Aproape că mă pierdusem cu firea, mi-am tras cizmele şi-am dosit în raniţă caietul jurnalului. Din mers, mi-am aranjat centura şi capela, grăbindu-mă s-ajung la căpitan. Trîmbiţa suna adunarea.

— Bine c-ai venit ! Generalul Cernat a trimis vorbă, prin telegraf, că azi vrea să inspecteze Regimentul 13 dorobanţi. A şi plecat de la Poiana, unde-i marele cartier general al armatei. Pînă-n sară, trece podul Jiului şi cade-n tabăra noastră. Trebuie să ne pregătim. Ordine, curăţenie, tot ce se cade. Caraulele să fie la posturi. Eh, dar nu de asta te-am chemat, măi Peneş. Strîngeţi băieţii şi să-mi aranjaţi conacul lună. Vlad să facă rost de-un coş cu peşte proaspăt. Cineva s-aducă o vadră de vin şi cafea. Uite banii. Bucătarii îţi stau la dispoziţie. Cina de peşte să fie copioasă. Executarea !

N-a mai scos nici un cuvînt în plus, pentru că îl îngrămădeau grijile. Năvălise spre corturile companiei, ca să vadă cu ochii lui cum se fac pregătirile. Bivuacul trebuia să arate ca oglinda, puştile şi cizmele să strălucească. Înţelesesem bine ordinul. Vlad, pescarul, nu mai rămăsese locului. A făcut el ce-a făcut şi-n două ceasuri s-a şi întors la conac cu o baniţă de peşte viu. La rîndul

meu, am umblat ca spiridușul, îndemnîndu-i pe dorobanți să facem casa lună, cum era porunca. Bucătarii se întreceau în pregătirea cinei, glumind că generalul o să se lingă pe bot cînd o vedea atîtea preparate pescărești.

Spre amurg, se răspîndi vestea că deja domnul general inspectează bateriile din Bechet, urmînd să se îndrepte, prin avanposturile de pe mal, pînă la cantonamentul nostru. Vai de noi, ce ne sfîrîiau călcîiele ! Aveam să-l primim pe fostul comandant al diviziei a patra, cel care urcase-n vîrful piramidei militare. Ne mîndream cu faptul că omul plecat din marea noastră unitate ajunsese la cîrma oastei naționale. Chibzuiam în mintea mea : oare generalul o să mă recunoască ? Poate n-o să-și aducă aminte de strîngerea mîinii, cînd m-a făcut caporal, dar de însoțirea pîlcului de călărești, la locul bătăliei lui Ștefan Vodă, nu are cum să uite. Eh, ce zic eu ! Cine știe cîte griji are generalul cu blestematul de război ! Numai la alde mine nu se gîndește.

Bivuacul arăta ca spițeria din urbea Vasluiului. Dorobanții erau bărbieriți, unși cu parfumuri și cu penele de curcan la chipiuri. Iar conacul ofițerilor devenise întocmai cum sunase porunca. După o repede ochire printre corturi și depozitul de munițiuni, am zărit ceata generalului îndreptîndu-se spre staționamentul ofițeresc. Careta și călărețiii din suită deja ajunseseră la acareturi, pentru popas de noapte, în vreme ce pîlcul însoțitorilor păși cu sprinteneală spre conac. Alexandru Cernat, în uniforma sa marțială, își mîngîia tufa de barbă și urca bucuros peronul din față. Se vede că cineva îl întîmpinase cu vreo snoavă, cum îi plăcea, ori cu vestea cinei pescărești.

În încăpere, mesele erau pregătite pentru servirea bucatelor. Răspunse vioi la salutul nostru și luă loc la mijlocul sălii, printre ofițeri, nevoind să stea în capul mesei. Împrejurul generalului s-au rînduit comandantul regimentului, locotenent-colonelul Ion Petrovan, maiorii Dimitrie Lecca și Ion Macri, căpitanul Grigore și ceilalți. Dintr-odată am priceput că oaspetele de vază voia să pe-

treacă o sară cuminte, ca între vechi camarazi, fără pompă, nici lume multă. În vreme ce căram tăvile cu bunătăţuri, mesenii grăiau diferite lucruri, ba despre beligeranţi, ba despre domnitor şi nu mai ştiu despre ce. Cînd a venit vorba despre răfuiala din ostrov, cu baş-buzucii, generalul Cernat a lăsat saramura şi-l privea cu încîntare pe căpitanul Grigore, cel care povestea.

— După acea faptă îndrăzneaţă, capul patrulei atacatoare, caporalul Ţurcanu, aici de faţă, a fost înaintat sergent. E unul din oştenii noştri de nădejde. Vă amintiţi, desigur. Ne-a arătat, cînd aţi fost la Vaslui, drumul spre Podu Înalt.

Musafirul mă privea cu ochi buni şi cred că m-am înroşit ca o fată mare. Apoi, comandantul batalionului nostru i-a vorbit despre moartea soldatului Cobuz şi cele întîmplate în noaptea de pomină, cînd detaşamentul lui Anton Negru a trecut Dunărea, ca să-l răzbune pe soldat, stricînd tunul turcesc.

— Faptele auzite dovedesc vitejie şi curaj — adăugă domnul general, privind gulerasul cafelei pe care i-o aşezasem dinainte. Înseamnă că travaliul ofiţerilor n-a fost zadarnic. Începe să-şi arate roadele. De altfel, scumpii mei camarazi de arme, trebuie să vă mărturisesc un lucru : am încredere nelimitată faţă de bravura regimentului 13 dorobanţi. Cred în puterea şi capacitatea de sacrificiu de care puteţi da dovadă în momentele de grea cumpănă.

— Să nu vă îndoiţi nici o singură clipă, domnule general — îl asigură comandantul regimentului. Oricînd, sîntem gata să luptăm eroic pentru patria mumă, să respingem forţa prin forţă. Lui Osman-paşa o să-i turtim fesul. Oricît ar fi el de vrednic, nu mai poate ţine în cîrcă trupul cuprins de maladie al arborelui otoman. Imperiul scîrţîie din încheieturi şi se prăvăleşte pe priporul decăderii.

Alexandru Cernat se îmbujorase la faţă. Se ridică şi zise cu glas ascuţit :

— Osman-paşa ? Ştiţi voi cine este Osman-paşa ? O ilustră căpetenie turcească, din viţa marilor cuceritori de

altădată. E tînăr, energic, neînfricat, are înalte studii militare apusene ; a dovedit bravură în luptele balcanice. Cea mai luminată minte a armiei vrăjmaşe ! Iubit de musulmani, muşirul conduce 50.000 de oameni încercaţi în operaţiunile din Serbia, Bosnia, Muntenegru, Herţegovina, Bulgaria. N-a pierdut nici o luptă şi vrea să-i arate sultanului credinţa fără margini. Poate că visează să-i ia locul ramolitului de Abdul-Kerim-paşa, la comanda întregii defensive otomane. Osman, acest general isteţ şi războinic, ne stă chiar în faţă, baricadat în Vidin, cu misiunea precisă de a împiedica invaziunea şi înaintarea rusească. De ce n-a pus mîna pe Calafat ? De mirare. Pînă de curînd, fortificaţiunile noastre erau slabe. Putea să le nimicească într-o singură zi. Probabil, nu i-a îngăduit suveranul, care va fi aprobat un alt plan de campanie. Oricum, dacă azi ar încerca muşirul să treacă Dunărea, nu i-ar fi uşor. Toată armata română, cu 180 de tunuri, e aşezată în defensivă la sudul Valahiei—Mici. N-ar îndrăzni Osman să mute teatrul bătăliei în România, de teama ruşilor, care stau puhoi dincolo de Olt, pînă la gura Dunării. O fi aflat el generalisimul că ţarul Alexandru nu se joacă. A trimis spre Balcani 200.000 luptători, sub directa supraveghere a fratelui său, marele duce Nicolae.

Ministrul de război se uita la o hartă de pe perete. M-am minunat cîte date cunoştea şi cît de limpede judeca planurile militare. Ajutam la strînsul tacîmurilor, turnam vin în căniţe de lut, cu floricele, şi-mi încordam auzul ca să nu scap nici o vorbuliţă. Căpitanul Grigore, cel care la Vaslui îl uimise pe Cernat prin puterea de pătrundere a istoriei, veni lîngă hartă şi grăi cu îndrăzneală :

— Micul nostru popor, domnule ministru, se află dintotdeauna între ciocan şi nicovală. Bine că s-a ferit de pălitura mortală ! Încrucişările puterilor nu mai contenesc la Dunărea de jos. Invaziuni peste invaziuni, precum mişcările întîmplătoare de pe-un bulevard. Cunoaşteţi patima mea pentru rostul istoriei. Am numărat în-

tr-un veac și jumătate de la pornirea bătăliilor ruso-turce opt războaie și douăzeci și două de invaziuni armate. Și asta numai de la 1711, cînd s-a luptat Petru cel Mare cu sultanul Ahmet III. Abia au trecut douăzeci de ani de la ultimul război, între Nicolae I al Rusiei și sultanul Abdul-Medjid, și iată-i încleștați din nou pe cei doi beligeranți. Credeți oare, domniile voastre, că rușii se jertfesc în acest război doar din filantropie pentru frații slavi din Balcani ? Poziționea mea în această privință e următoarea : casa imperială de la Petersburg, mereu pusă pe cuceriri teritoriale, a găsit clipa răfuielii. Să scape noua situațiune creată ? Să nu profite de lupta sud-dunărenilor împotriva dominațiunii otomane ? Să nu-și întărească propriile poziționi în această parte de Europă ? Răspunsurile sînt clare. Scutul creștinității, cu care țariștii se laudă într-una, are un miez ascuns. E o durere vechișoară a casei imperiale, tăinuită în învelitoare de bomboane. Știți care ?

— Bosforul, căpitane. Le crapă măseaua-n gură să aibă ieșire la Mediterană. Or, turcii le stau ca un ghimpe.

— Așa este, domnule general Cernat. Și-ar mai fi o chestiune. Chiar dacă-n finalul războiului nu vor ocupa Bosforul, deoarece Englitera și Franța nu îngăduie una ca asta, cîrmuitorii țariști se vor alege cu ceva : întărirea poziționii la Dunărea de jos, probabil și o fîșie de pămînt alipită. Domnul știe ce plan zămislește vulpoiul de Gorceakov, cancelarul imperiului...

Ușile erau larg deschise și vocile vorbitorilor răsunau în tot conacul. Cînd l-am auzit pe căpitanul Grigore rostind astfel de cuvinte, aproape c-am înghețat în prag. Generalul și-a lăsat cafeaua, și-a șters bărbia cu o batistă albă și a venit lîngă hartă.

— Nimic nu e imposibil în lumea asta, domnule căpitan. În această privință îți dau dreptate. S-ar putea ca să existe un proiect secret de anexare a unei posesiuni. Aș vrea să-ți amintesc, însă, că în april baronul Stuart și d-l Kogălniceanu au semnat o convențiune ruso-română, în care scrie negru pe alb că Rusia se obligă „a

menţine şi a apăra integritatea actuală a României." Foarte limpede ! Cu alte cuvinte, ţarul s-a angajat să nu se atingă de fruntariile noastre. Avînd promisiunea fermă, am îngăduit trecerea armatei rosiene şi cooperarea militară. Împrejurarea favorizează împlinirea unui vechi vis al românilor : obţinerea independenţei absolute. Faptul acesta, dragul meu, e cardinal. Dorim cu orice preţ neatîrnarea. Şi-o vom cîştiga, graţie prezentului război. Numai în prieteşug cu ruşii realizăm independenţa pămîntului strămoşesc...

— Să dea dumnezeu s-aveţi dreptate, domnule ministru !

Căpitanul Grigore îl privi cu înţeles şi parcă se lăsă bătut. Bănuiam eu că mintea lui isteaţă era în stare să răscolească şi alte ascunzişuri, dar în faţa înaltului oaspete hotărîse să-şi pună stavilă limbii. Se aşezară amîndoi pe scaune, ciocnindu-şi cănile cu vin. Sfatul ofiţerilor se mai domolise. Ziceam că se pregătesc de culcare. După ce dădu pe gît licoarea olteneasca, asprul maior Macri prinse curaj şi vorbi :

— Domnule general, pe bună dreptate socotiţi că armiile noastre sînt prietene. Nu neg. Atunci, să vă înfăţişez o chestiune arzătoare. De ce comandanţii ţarişti ne ţin deoparte, caută să nu ne implice în război ? De ce armia română rămîne în stare inactivă ? Aud că principele Carol se opune acestei poziţiuni. Şi bine face. Voinţa întregii noastre armate e să cooperăm cu muscalii în condiţiuni de egalitate. Vrem să intrăm în luptă, conştienţi fiind că actul independenţei trebuie sigilat pe cîmpul de bătaie. Numai aşa vom fi siguri de izbînda finală. Numai prin acţiune vom mări partea noastră de influenţă în aranjamentele ce se vor face.

— Ai întrebat şi ai răspuns singur, domnule maior Macri. Pentru că mă aflu între amici, permite-mi să adaug alte detalii revelatoare. Neînţelegerile cu aliaţii, în privinţa cooperării, sînt de moment, oarecum minore şi nu vor afecta buna colaborare armată. Personal aşa sper.

— Am impresia — adăugă maiorul Lecca, frămîntîndu-se în scaun — că totul porneşte de la un simţămînt de mîndrie, dacă nu de orgoliu.

Ministrul se întoarse spre cel care intervenise :

— În ce ne priveşte, acceptăm simţămîntul de mîndrie. E şi explicabil. Naţia noastră, oricît a fost călcată în picioare, şi-a păstrat neştirbită mîndria existenţei de sine. Nici în condiţiuni precare nu părăsim acest simţămînt cu obîrşie în firea lui Decebal ori Ştefan. Aşadară, în prezentele împrejurări, nu umilinţa, ci mîndria naţională trebuie să ne stăpînească. Să fie clar, domnilor ofiţeri. Avem o naţie liberă, cu fruntea sus. Discutăm cu oricine de la egal la egal...

Se înfuriase rău generalul Alexandru Cernat, dacă izbise cu palma în masă. Ofiţerii se speriaseră. Încremeniseră cu ochii ţintă spre ministrul lor de război.

— Sigur, dragii mei, încercările de umilire, venite din partea bătrînului Gorceakov, se lovesc de împotrivirea maiestuoasă a mîndrului nostru domnitor, principele Carol. Amîndoi l-am vizitat, la Ploieşti, pe cancelarul imperiului. Faţă de ţar şi duce, care ne primiseră prieteneşte, prinţul Gorceakov ne-a spus : „Rusia n-are trebuinţă de ajutorul oastei române. Refuz categoric propunerea. Forţele noastre numeroase vor obţine singure victoria. Va fi un război scurt, glorios. Aşa că rămîneţi cuminţi, la nordul Dunării." Ascultînd asemenea vorbe, vodă şi-a păstrat calmul prusac, ripostînd cu sînge rece : „E un punct de vedere, prinţe. Marele duce Nicolae mi-a comunicat contrariul, aşteptînd colaborarea oastei mele." „Oh, exclamă cancelarul, marele duce Nicolae e un militar visător !" Carol nu s-a lăsat : „Eu tratez cu dînsul, fiind comandantul armatei ruse pe frontul european. Dimpotrivă, el doreşte participarea activă a armatei române, pentru a sigila actul neatîrnării." Gorceakov îşi purta nasul ca un vulpoi : „Nu e nevoie de participarea voastră la război. Pur şi simplu, nu vă înţeleg, principe Carol de Hohenzollern. Gestul necugetat de la Calafat, mă face să rîd. Obuzul turcesc se sparge alături şi dom-

nitorul o face pe eroul, stînd în picioare și ridicînd chipiul, ca să-și îmbărbăteze mojicii. Asta-i muzica ce-mi place, parcă ați zis în uralele soldățimii proaste. Ați venit din Prusia civilizată, ca să muriți fără țel, de dragul poporului adoptiv ?" Morala cancelarului imperial n-a tulburat chipul lui Carol : „Pînă una-alta, prințe Gorceakov, dispun de viața mea. La Calafat, n-am făcut-o pe eroul, deși erou am fost considerat. Să nu uitați un lucru : la 18 ani eram dragon-gardist. Am fost ofițer german, pe frontul danez, în anul 64 al veacului. Acolo am învățat să sfidez frica. Pur și simplu, trebuie să mă înțelegeți. Trebuie. Domnesc de 11 ani în țara românilor și încă nu m-am fixat de această națiie, așa cum am jurat. Am avut mari dificultăți. Simt că a sosit clipa să mă fixez. Numai prin izbînda războiului și pecetluirea independenței voi intra în grația poporului. Așa că orice ați face, ilustre cancelar imperial, eu tot voi intra în bătălie. S-a potrivit de minune : am aceeași sete de război, ca și ostașii mei de pe malul Dunării. Cum am arătat înaltului țar Alexandru și marelui duce Nicolae, doresc o învoială specială pentru cooperarea trupelor rusești cu cele românești. Nu-mi place colaborarea întîmplătoare, ci te meinic organizată. România pretinde, în războiul oriental, o bază proprie de operațiuni, de asemeni comunicațiuni peste fluviu aparte de cele rusești. Voim ca zona bulgară din sudul Olteniei să revină oastei mele. Adică de la Vidin la Rahova să atacăm noi, rezemîndu-ne aripa stîngă pe Isker, acoperind flancul drept al armiei ruse. Și încă ceva, prințe Gorceakov. Sînt capabil să-mi conduc singur armata, fără a fi la discreția căpeteniilor imperiale. Acestea ar fi dorințele noastre. Țineți minte. Fără oastea română, va fi greu să învingeți Turcia. Veți vedea la ceasul potrivit, cînd ne veți chema în grabă. Da, ne veți chema, sînt sigur. Rețineți, vă rog. La revedere !" L-am salutat pe cancelar și am ieșit după domnitor, care pășea semeț, purtîndu-și ca totdeauna mîndria rasei sale. Fusese magistral. În urmă, bătrînul Gorceakov rămase uluit, căzîndu-i micii ochelari de pe nas.

După o asemenea istorisire, ofițerii erau cuprinși de încîntare. Îmi plăcea și mie, drept să spun, mîndria domnitorului. Răspunsurile îndrăznețe, rostite cu fruntea sus, parcă mă ungeau la inimă. Atunci, mi-au trecut prin minte cele povestite de căpitanul Grigore despre Măria-Sa. Cică s-a supărat aprig cînd țarul a poruncit trupelor să treacă grabnic hotarul, fără îngăduința sa, marele duce Nicolae dînd o proclamație către români. Socotea că acest act e neîngăduit, căci numai domnitorul are dreptul de a vorbi poporului său. Iar mai apoi, cînd marele duce Nicolae a voit să intre în București cu escortă militară, principele Carol n-a încuviințat una ca asta, cerînd să se respecte convențiunea care nu permitea, în nici un chip, intrarea oastei străine în capitală. Tabăra comandamentului rus se stabilise la Ploiești, unde avea să vină în persoană împăratul Alexandru al II-lea și cancelarul Gorceakov, ceea ce dovedea interesul de căpătîi al Rusiei față de soarta noului război cu sultanul. Se zice că, nici în întîlnirile cu augustul țar, prințul Carol nu arată slugărnicie. Dimpotrivă, grăiește de la egal la egal, ca între doi stăpîni de noroade slobode, fără urmă de înjosire. Tot domnul căpitan mi-a spus că, la 2 mai dimineața, înălțimea-sa Alexandru a binevoit să sosească la Ploiești. Garda de onoare îl aștepta la gară. Între alții, îl întîmpina și ministrul nostru Kogălniceanu. Pînă la locul de ospeție, lumea ovaționa, iar doamnele aruncau cu buchete de flori. Abia la prînz s-a învrednicit să vină din București domnitorul românilor, țarul primindu-l la gară cu întreaga suită. O companie bulgară era alipită gardei imperiale. Principele nostru a fost onorat cu muzică și defilare ostășească, fiindu-i prezentat portdrapelul voluntarilor bulgari.

Capitolul 10

UN TIGRU ŞI-UN PITON

În viroaga lacului, unde sosise de dimineaţă compania, era o adevărată invazie de verdeaţă. Pajiştea — verde ca buraticul. Crîngul verde. Păpurişul verde. Pînă şi luciul apei avea scînteieri verzui. Numai trupurile dorobanţilor erau albe.

— Măi flăcăi, — îi anunţase căpitanul Grigore, cînd luau supa de dimineaţă în gamele — azi avem curăţenie corporală. Facem baie în baltă, frecăm la uniforme şi albituri, ca să nu năpădească păduchii. Un calup de săpun la fiecare grupă. Să folosim arşiţa zilei pentru această operaţiune, căci domnul ştie ce vreme urmează.

— Un prezicător din sat — se băgă în vorbă Ţinteş — spune că brumărelul se mută în amurgul lui august. Cică ploaia friguroasă o să desfunde drumurile.

— Păi vedeţi ? De aceea, să ne îmbăiem trupurile şi veşmintele. Să iasă tot rapănul.

Soldăţimea ascultase ordinul cu voie bună. Plutoanele au părăsit bivuacul şi s-au repezit la locul indicat de căpetenii. De la primele ore, ziua se anunţa caniculară. Dorobanţii moldoveni s-au răsfirat pe malul bălţii, pumnalele au despicat calupurile, începînd spălarea. În spuma săpunului ieşea negreaţa uniformelor. După ultima clătire, straiele au fost întinse la soare, în dreptul cizmelor. Tinerii luptători, rămaşi în pielea lui Adam, s-au repezit spre adîncul lacului, ca să se bălăcească. Se hîrjo-

neau precum copilandrii la iaz. Ore în șir s-au scăldat și săpunit, pînă s-a ridicat soarele la zenit. Zăpușeala usca veșmintele, prăjea trupurile albe lungite pe covorul verde.

Dacă unii se perpeleau ca broaștele la soare, alții se îngrămădiseră, la umbra unui stejar, împrejurul căpitanului Grigore. Trona pe un butuc, cerînd de la un sublocotenent o hartă, pe care o agăță de trunchiul copacului.

— Zici că armata română stă inactivă ?

Cel care-l stîrnise la această replică, sergentul Anton Negru, arătă cu degetul spre dorobanții de pe malul bălții.

— Cum se vede, așa-i. Haha !

— Degeaba rîzi. N-ai dreptate, Antoane. Încă din april, unitățile noastre au asigurat apărarea Dunării și înaintarea rușilor. Cînd rușii au atins țărmul fluviului, adică în mai, noi ne-am întărit defensiva aici, în sudul Valahiei-Mici. Corpurile s-au îndesat de la Timoc la Olt, înlăturînd pericolul invaziunii turcești. Mișcarea trupelor s-a făcut înspre apus. Divizia noastră, a patra, a preluat poziționea de la vărsarea Jiului la gura Oltului. Celelalte divizii de la Jiu, prin Calafat, pînă la Cazane. Muscalii n-au mai trebuit să disloce trupe încoace. Astfel contribuim, dragii mei, la puterea lor de șoc în forțarea rîului și mutarea teatrului de război în Balcani. Oare stăm inactivi, cum zici tu ? Deloc. Pe de o parte străjuim fruntariile, ne războim cu obraznicii de başbuzuci, ba mai năvălim și noi dincolo, așa cum ai făcut-o în noaptea ceea, mă șuiule. Cînd ai atacat tunul păgînilor, ai fost „inactiv" ? Din contra. Și-apoi, în tabără ne-am pregătit pentru ce va să vină. Geniștii au săpat fortificații, artileriștii au bombardat țărmul opus, iar vasele s-au răfuit cu monitoarele osmanlîilor. Așadar, puiule, ne aflăm de-a binelea în război. Numai că așteptăm trîmbița de atac. Ne ard tălpile să năvălim peste Dunăre.

Înaintea acestor argumente, Anton se dădu bătut. Chestiunea era lămurită : armia română nu putea fi în-

vinuită de neparticipare la luptă, chiar dacă nu se lovise frontal cu pedestrimea vrăjmașă.

— Permiteți, dom' căpitan ? — se băgă Mogîldea, ca să șteargă degrabă înfrîngerea fratelui de cruce.

— Spune, mititelule !

— Aud că, în jos de Dunăre, ba îi cotonogesc muscalii pe osmanlîi, ba osmanlîii pe muscali. Care-o fi adevărul ?

Căpitanul surîse. Îi făcea plăcere să fie provocat. Ca pe vremea cînd fusese învățător, luă o vărguță de salcie și porni s-o plimbe pe hartă, odată cu șiragul curgător al narațiunii :

— Planul rușilor prevede două teatre de operațiuni, de o parte și alta a mării. Priviți, Imperiul otoman este lovit prin Balcani și prin Caucaz. Fiecare armată are în frunte cîte un frate al țarului. Principalul cîmp de luptă îl oferă Peninsula Balcanică. De ce oare ? Aici, turcii stau ciotcă, în preajma Constantinopolului. Aici, pedestrimea se poate desfășura mai în voie. Aici, popoarele creștine, oprimate de veacuri, pot fi răsculate contra sultanului. (Dorobanții, care stăteau cuminți pe iarbă, în conul umbrei, doreau să afle detalii despre război. Fumătorii sugeau din țigări și-și ațineau vederea spre vîrful vărguței, care atingea linia Dunării.) Așa se explică de ce au dislocat, pe frontul european, 200.000 luptători, țarul Alexandru în persoană sosind aici, ca să aibă grijă de soarta bătăliilor. Și cancelarul imperial, principele Gorceakov, vine des de la St. Petersburg, uitînd de cei optzeci de ani pe care-i poartă în cîrcă. Nu degeaba se încumetă la acest drum. Se teme ca, nu cumva, planul său să nu fie dat peste cap. Însă armia rosiană din Europa e comandată de marele duce Nicolae, fratele țarului. Generalisimul, ceva mai apropiat de sufletul oastei noastre, dorește cooperarea armatelor și acordarea unei zone proprii de luptă în sud. Priceput în războaiele cele noi, marele duce Nicolae stă în capul unui curent militar modern, opus bătăliilor clasice. E și firesc acest lucru în timpul de azi, cînd căile ferate înlesnesc mișcarea grabnică a trupelor. Despre ce curent este vorba, curcanii mei ? (Că-

pitanul își șterse nădușeala cu o batistă cît o basma, lăsîndu-și vremelnic vărguța pe butuc. Soldații se foiră de pe-o parte pe alta, ca să-și dezmorțească genunchii. Așteptau răspuns la întrebarea comandantului.) Păi, uite cum stau faptele ! În istoria de-un veac și jumătate a luptelor dintre Cruce și Semilună, s-au purtat, la gura Dunării, opt războaie. Ei, și din 1768, cînd începe să mai pălească arborele otoman, bătăliile ruso-turce se strămută peste Dunăre. De la Caterina a II-a a Rusiei pînă în 1854, deci aproape un secol, planul de campanie era la fel executat de căpetenii. Generalii Suvorov, Kutuzov, Diebici, Gorceakov ori Paskievici au urmat, neabătut, absolut aceeași tactică, devenită de-acum clasică.

— Iertare, dom' căpitan, noi sîntem țărani neștiutori. Cum adică ?

Grigore se uită la Mogîldea, dar nu se arătă supărat. Luă iarăși vărguța și căută pe hartă un anume teritoriu. Cînd îl găsi, continuă povestirea :

— Operațiunile trecute semănau ca picăturile de apă. După ce forțau Dunărea, generalii ruși se sileau s-ajungă în cadrilaterul Rusciuc—Silistra—Varna—Șumla. Vedeți ? Aici, lîngă Marea Neagră, își făceau o bază secundară, de unde se avîntau trupele spre munții Balcani și-apoi spre Stambul. Turcii se înduplecau, în sfîrșit, la pace. Se temeau să n-ajungă cazacii prin haremuri și geamii.

— Acum e altfel ?

— Cu totul altfel. Linia strategică anterioară este uitată prin arhive. Marele duce Nicolae, un militar dibaci, răstoarnă planul clasic și pune-n aplicare un plan modern de campanie. Războiul de azi nu mai poate fi leneș, ca-n trecut, ci iute, cu loviri cardinale, pentru a se ajunge degrabă la țintă. Armamentul nou și liniile de fier sînt înlesniri necunoscute altădată. Generalisimul a cugetat bine : Turcia e slăbită, pe cînd Rusia, din contră, are armată mai puternică. Atunci, ce-ar fi să lase marginile și să-și înfigă, prin surprindere, un cui armat pînă-n inima Imperiului otoman. Un eșalon lung, ca o suliță ascuțită. Dacă pălești jivina drept în inimă, nu mai

are răgaz de apărare. O învingi la iuțeală. Coloana călăreață, sprintenă și viguroasă, era gata pregătită pentru această străpungere îndrăzneață. Învățătura tactică vine de la armata americană, care în ultimul război de secesiune făcuse o cutezantă alergare de cavalerie numită raid. Grabnica mișcare bagă panică-n dușman, putîndu-l duce la pierzanie. Vedeți, planul lui Nicolae e de obîrșie nord-americană! (Sergentul Țurcanu, care stătea în preajma vorbitorului, afla pentru întîia oară, planul îndrăzneț al operațiunilor. Își dădea seama că povățuitorul său e un cărturar al războaielor. Rumega într-însul tot ce auzea. Avea impresia că domnul căpitan, care-și purta vărguța pe hartă, ar fi un zeu, cu puteri supraomenești, în stare să povățuiască soarta unei lumi uriașe. Parcă vedea, din înaltul cerului, mișcarea trupelor. Arătătorul de lemn, ținut cu mîna în susul hărții, avea vîrful îndreptat în jos, ca un chiron imens, care se înfigea de la podul dunărean Zimnicea, prin pasul Șipca din Balcani, calea armatei curbîndu-se la sud-est, spre inima Porții otomane.) Zis și făcut! Patru corpuri de armată, adică grosul trupelor rusești, au fost masate în cotul cel mai sudic al fluviului, la Zimnicea. Pentru înșelarea dușmanului, într-o noapte de iunie, corpul al XIV-lea imperial trecea în Dobrogea prin fața Brăilei. Era o diversiune. Turcii credeau că aici se forțează Dunărea. Cînd colo, peste cîteva zile, la 15 iunie, corpul al VIII-lea rusesc năvălea la sudul rîului, cu felurite vase, cucerind Șiștovul. Țineți minte canonada tunurilor noastre din ziua aceea? De la gura Oltului la Calafat, tunarii slobozeau obuze, ca să-i zăpăcească pe păgîni. Ce se întîmpla atunci? Podul rusesc de pontoane cobora tainic spre Zimnicea, unde era aruncat de-a latul Dunării.

— Dom' căpitan, sudul e burdușit de turcime — își plescăi iar limba palavragiul de Mogîldea. Cum și-au împărțit muscalii armata, ca să-i înfrunte?

— Uite cum! Marele duce Nicolae a căutat să-și facă trei mari fracțiuni. Forța principală de șoc, sub ordinele generalului Gurko, trebuia să-și înfigă sulița prin Tîr-

novo—Şipca—Adrianopol—Constantinopol. Pe calea asta. Se vede ?

— Da.

— Coloana specială a lui Gurko cuprinde 43 escadroane de cavalerie, 10 batalioane de infanterie şi 38 tunuri.

— Putere, nu glumă !

— I se dădea misiunea de a forţa trecătorile Balcanilor, a cădea pe nerăsuflate în Rumelia, în spatele duşmanilor, a răspîndi spaima şi a ameninţa drumul spre Stambul.

— Grozav plan !

Vărguţa se ridică iarăşi la podul de la Zîmnicea.

— Dar ce ne facem ? Pe dreapta şi stînga sînt masate alte puhoaie otomane. La răsăritul Bulgariei, în cadrilaterul de lîngă mare, serdarul-ekrem Abdul-Kerim comandă 120.000 turci. Ehei, nu-i de şagă ! Bine, bine, corpul al XIV-lea, care trecuse primul fluviul, străpunsese degrabă Dobrogea, însă se liniştise pe-un aliniament între Constanţa şi Cernavoda. Aici, 10.000 de oameni nu îndrăznesc să atace o oaste de douăsprezece ori mai mare. Nu-i aşa ? Trebuie ajutaţi. Fratele ţarului în persoană, adică marele duce Nicolae, s-a hotărît să conducă fracţiunea estică, alcătuită din corpurile XII şi XIII. Rusciucul trebuia asediat şi turcii ţinuţi în loc, pentru a nu zădărnici atacul de centru. În fine, aripa dreaptă, din apusul bulgăresc. Încoace, ziceau căpeteniile ruse, e floare la ureche. Corpul IX, al generalului Krüdener, e de-ajuns ca să nimicească Nicopole şi alte forturi păgîne. Ar fugări vrăjmaşul pe Vid, acoperind pivotul armiei imperiale. Muşirul Osman-paşa stă ca bursucul în Vidin şi-i tremură bărbiţa. Foarte arătos plan ! Dar prin popor umblă vorba cunoscută : nu se potriveşte totdeauna socoteala de-acasă cu cea din tîrg.

Spunînd aceasta, căpitanul rîse, cu ochi scînteietori şi obraji rumeniţi. Dorobanţii de sub stejar se foiră mulţumiţi, ştergîndu-şi năduşeala de la tîmple. Anton Negru şi Constantin Ţurcanu şi-au încrucişat privirile din întîmplare, trăgîndu-şi capetele în altă parte.

— Nimic de zis, la început planul mergea ca pe roate. Ai dreptate, Mogîldea, muscalii îi cotonogeau pe osmanlîi. În ruptul capului nu pot să pricep de ce musulmanii au stat în amorţire, ca un trup bolnăvicios. Puteau să apere mai înverşunat firul Dunării, să arunce în aer podul de la Barboşi, pe Siret, ba chiar să năvălească pe malul stîng. N-au făcut-o. Rămîneau leneşi, într-o defensivă de neînţeles. Aveau doar două linii ferate, pe unde-şi puteau aduce repede întăriri din sud. Nu le-au folosit. Bătrînul Abdul-Kerim-paşa, care nu stăvilise la timp năvala ruşilor, îşi sugea nepăsător narghileaua, în tabăra cadrilaterului. În Vidin, mai tînărul general Osman-paşa spumega precum lupul închis între gratii, blestemîndu-l pe apaticul de Abdul-Kerim. Ah, de-ar fi condus muşirul armata răsăriteană, praf şi pulbere i-ar fi făcut pe năvălitori. Bătrînul trebuie aruncat la coş — îşi va fi zis Osman-paşa. Dacă s-ar fi înţeles cu dînsul, aripile otomane de pe margini ar fi pornit în ofensivă, strîngînd ca-n cleşte pe atacatori. Iha, dar lasă! Le vine el de hac de unul singur! Are numai vreo 50.000 luptători? Nu-i nimic. Se mută din Vidin la Plevna, sapă fortificaţii şi le face zile fripte ruşilor. Tot planul lor se răstoarnă. Va sta ca un ghimpe în coasta vestică a Bulgariei.

— Al dracului muşirul! De ce nu ne dau voie să-i turtim noi fesul? E doar la o azvîrlitură de ghiulea.

Mogîldea n-avea astîmpăr.

— Nu te grăbi, limbutule! — făcu linişte căpitanul Grigore.

— Bine, tac.

— Aşa. Va să zică, prietenii ruşi s-au azvîrlit ca tigrul asupra prăzii, în numai trei săptămîni coloana principală a generalului Gurko străpungînd 200 kilometri de la bază, într-o mişcare zdrobitoare, precum fusese planificată. Cuiul armat se înfigea în corpul otoman. După Şiştov, cădea Tîrnovo, de la poalele Balcanilor. Fără împotrivire serioasă. Aici se fixează, de altfel, şi cartierul general al căpeteniei ruse. Dar neobositul Gurko escalada munţii. Trecătoarea centrală Şipca fiind întărită de turci, gene-

ralul își strecoară trupele printr-un pas neumblat, cel numit Selenskirad, trece totuși Balcanii și răsare în spatele poziţiunii de la Șipca. Spaima intră-n turci. Căzuseră cele două linii de apărare otomane : Dunărea și Balcanii. Stara Zagora, dincolo de munți, e în mîinile năvălitorilor. Mușcătura îi trezește pe fanaticii propovăduitori ai islamismului. Imperiul în agonie se zvîrcolește. Dormitarea se termină. Strălucita purcedere a lui Gurko i-a scos din amorțire. Pe deasupra, la sudul Dobrogei, corpurile marelui duce Nicolae ocupă Biala, se înfig la răsărit de-a lungul rîului Lom și interceptează drumul de fier care leagă Rusciucul de Varna. Aici. O îndrăzneală fără precedent, sub nasul tabiei întărite de la Șumla.

Povestitorul făcu o pauză ca să aprindă o țigară de foi. Apoi continuă :

— Un ofițer, bun prieten de-al meu, fire aventuroasă și mare amator de vînători, îmi grăia despre cele văzute într-o călătorie asiatică. Știți ce-a văzut ? Lîngă niște stînci, pe nisipul fierbinte, dormita la soare un șarpe gigantic, numit piton. Deodată, din pădurea tropicală a năvălit un tigru fioros, adulmecînd prada. Îi era foame. Pitonul somnoros a văzut dihania care-i dădea tîrcoale. Rămase locului, fără temere. Năvalnicul tigru își arătă colții și începu să-l muște pe șarpe. Vînătorul zărea scena prin ochean. Șarpele se înduplecă greu la luptă. Trebuia să se apere. În focul încăierării, tigrul își pierdu din vigoare. Ostenea, ca după o alergătură zdravănă. Leneșul piton reuși să se încolăcească de trupul tigrului, gata să-l sugrume... Înțelegeți istorioara vînătorului meu... Se potrivește de minune la situaţiunea frontului balcanic. De minune ! Fiind atacat, șarpele otoman s-a trezit din adormire pentru a-și salva ființa...

În rîndul holteilor, răspîndiți goi pe iarbă, se distinse un murmur de glasuri.

— Ce n-ați înțeles ?

— Dom' căpitan, — se înduplecă Anton Negru — nu pricepem ce s-a întîmplat cu tigrul.

— Ei, aici e aici ! Vînătorul mi-a spus povestea pînă la capăt. În tot cazul s-a întîmplat ceva, tocmai cînd soarta luptei era aproape decisă... Eu nu vă zic sfîrșitul... Gîndiți-vă singuri...

Comandantul companiei îi lăsă pe dorobanți să se certe de-a binelea. Poate voia ca adevărul fabulei să iasă la suprafață abia la finele războiului. După ce și-a isprăvit țigara, iar rumoarea soldățimii s-a rărit, a pus din nou mîna pe vărguță.

— Sîngele lui Baiazid și Mahomed a țîșnit, deodată, în vinele musulmanilor. La Istanbul s-au făcut mari schimbări, mai ales în conducerea armatei. În locul serdarului apatic Abdul-Kerim a venit Mehmet-Ali-pașa, un generalisim îndrăzneț, gata de a ieși din defensiva cadrilaterului. Marele duce Nicolae, cu un efectiv neîndestulător de luptători, hotărî să se țină în apărare, pînă la sosirea ajutoarelor. În sud, pitonul mușcat își încordă ultimele puteri, cu o vigoare neobișnuită. Poarta își ocroti cuibul cu întărituri solide. Războinicii din Asia Mică, legați prin fanatismul islamit și dăruirea față de Padișah, au sosit în apărarea capitalei imperiului. La rîndul ei, armia lui Soliman-pașa a venit din Muntenegru, cu vasele și apoi cu trenul, în mare grabă, ca să întărească drumul spre Constantinopol. 45.000 osmanlîi au fost azvîrliți în fața pivotului armat al lui Gurko. Un zid de trupuri îi bara calea. Cugetînd bine situațiunea, țarul Alexandru și fratele său Nicolae au decis să părăsească operațiunile riscante din Rumelia și să se țină în strictă defensivă la Șipca și-n alte strîmtori. Se dovedea că forțele rusești din Bulgaria sînt mai mici decît ale turcilor. În plus, pe frontul apusean, inimosul mușir Osman-pașa a părăsit Vidinul și s-a fortificat la Plevna. Țarul s-a făcut negru. Planul inițial al campaniei, cel cu sulița înfiptă în inima Imperiului otoman, se dă peste cap. Rușii, care se credeau numeroși, s-au trezit cu multe corpuri lipsă. Atunci, un ucaz a poruncit chemarea sub arme a unor noi trupe și aducerea gardei imperiale. Așa cerere de soldați, peste fruntarii, nu se pomenise de la războa-

iele napoleoniene. Ca să sosească întăririle la sudul Dunării, trebuie timp, nu glumă. O lună, două, poate mai mult. Ce este de făcut în asemenea împrejurare ? Turcii pot lua ofensiva, strîngînd cleştele ucigător. Tigrul, sleit de puteri, ar fi nevoit să intre în strînsoarea neiertătoare a pitonului.

— Toată lumea zice că, la Plevna, osmanlîii îi căsăpesc pe muscali. Aşa-i, dom' căpitan ? — reînnodă Mogîldea firul întrebării puse la început.

— Din păcate, aşa-i. Măi băieţi, ştiţi bine că aripa de vest a armatei ruse, alcătuită din corpul IX, al generalului Krüdener, a cucerit cetatea Nicopole, la 4 iulie, după aprige bătălii. Această izbîndă aparţine, aproape pe jumătate, diviziei noastre, fără ca măcar să păşim pe ţărmul drept al fluviului. Cum ? La cererea marelui duce, principele Carol a îngăduit diviziei a 4-a să bombardeze impetuos fortul de dincolo, iar tiraliorii să ţină sub foc continuu pe nizamii care voiau să fugă spre Rahova. După Nicopole, generalul rus s-a repezit la Plevna, unde a auzit că s-a retras Osman-paşa. Căpetenia comandamentului rus era convinsă că, fără nimicirea grupării turceşti de la Plevna, nu se poate relua ofensiva peste Balcani. Altfel fiind zis, Plevna devine cheia războiului. Iar cheia se află, deocamdată, în mîinile muşirului Osman. Aşa de iscusit s-a baricadat în orăşelul bulgar, aşa redute a construit peste noapte, încît atacul rusesc din 8 iulie a dat greş. Imperialii au pierdut 3.000 de luptători, morţi şi răniţi.

— Un adevărat masacru !

— Da, masacru ! Muşirul e un vulpoi. S-a prefăcut că se retrage. Atraşi în cursă, ruşii au năvălit pe străzile oraşului. Cînd colo, de la geamuri, de pe case, din ganguri porneşte o ploaie de gloanţe. Un foc violent. Caracatiţa morţii cuprinde batalioanele ruseşti, măcelărite ca la abator.

Curcanii aveau feţele cătrănite. Îşi imaginau grozăviile petrecute pe ţărmul celălalt, nu departe de bivuacul lor. Un fior de spaimă le săgetă trupurile, gîndindu-se la

străzile Plevnei ticsite de leșuri. Numai Anton Negru, netemător din fire, se ridică de la locul său și spuse :

— V-ați făcut ca ceara, fraților. Cine se teme de moarte, dă mai repede cu ochii de ea. Să lăsăm dracului frica și să vedem cine ajută tigrul, ca să scape din strînsura șarpelui. Domnule căpitan, ce-o să facă rușii pînă le vin ajutoarele din țară ?

— Tu, istețule, ce crezi ?

Anton se roti printre ai săi, își frecă fruntea de sudoare și-și dădu cu părerea :

— Apoi, eu zic că au două căi : ori stau în defensivă, ori îi cheamă degrabă pe români.

— Mă șuiule, tu nu ești prost deloc. Nu degeaba ai ajuns sergent.

Căpitanul Grigore rostise, aproape involuntar, aceste vorbe de laudă la adresa flăcăului din Moara. Anton se umfla în pene, spre admirația celor din jur. Își aruncă mîndra căutătură spre Peneș, care se prefăcea că nu-l vede.

— Prima cale, defensiva, nu poate fi acceptată de țar — continuă vorbitorul. În adevăr, ultimile pierderi ale muscalilor, la Plevna, Șipca și pe Lom, i-au făcut să treacă în apărare, pe aliniamentele atinse. Dar cît vor putea rămîne-n apărare ? Dacă turcii, simțind slăbiciunea, îndrăznesc un atac general ? Dacă închid gura uriașului clește ? Atunci, ce cale le mai rămîne ?

— Chemarea românilor.

— Asta-i frate ! Oastea română, dislocată aproape de front, poate sări la iuțeală în ajutor. E singura forță militară salvatoare, în situațiunea de față.

Se desprinse, iarăși, glasul lui Anton Negru, preocupat de urmarea fabulei.

— Tigrul trebuie ajutat să iasă din strînsoarea șarpelui...

— Bine zici — aprobă Grigore. La țărmul nord-dunărean stau gata de bătaie 50.000 de români, dacă nu mai mult. Ce-ar fi să-i poftească ? Ard de nerăbdare să intre în vîrtejul războiului eliberator. E o oaste mică,

dar puternică, dornică să-şi arate bravura. Astfel de gînduri au început să răzbească la comandamentul rus.

Pe neaşteptate, se vîrî în discuţie Constantin Ţurcanu, mai mult ca să-l înfrunte pe celălalt sergent. Vechea lor rîcă nu se putea şterge nici într-o paşnică conversaţie.

—Adevărat ce grăiţi, nu zic ba. Ruşilor le crapă măseaua-n gură după sprijinul nostru. Dar să nu uităm prima lor hotărîre : să facă singuri războiul. Oare o să-şi calce ţarul pe inimă ca să ne cheme ? Asta e întrebarea.

— Şi tu judeci bine, măi Peneş. La una ca asta m-am gîndit şi eu, drept să zic. Ţarul Alexandru şi bătrînul cancelar Gorceakov socoteau la pornirea războiului că vor birui repede vrăjmaşul, fără ajutor străin. Cabinetul rus rămăsese rece la propunerea domnitorului Carol în privinţa cooperării armatelor noastre. Semnase cu românii doar o convenţiune de trecere a trupelor, nu şi o alianţă politică şi militară. Prinţul Gorceakov, încăpăţînatul cancelar imperial, credea într-o victorie fulgerătoare, fără participarea oştirii înfumuratului prusac. Chibzuia că numai aşa va păstra mînă liberă în combinaţiunile de la încheierea păcii. Aşa stăteau, deci, lucrurile la temelia campaniei. Între timp, planul de luptă dîndu-se peste cap, din pricina rezistenţei otomane, situaţiunea s-a schimbat dintr-odată. Domnitorul nostru a avut o răbdare de fier. Ce a bănuit, iată s-a împlinit. Mersul evenimentelor a dus căpeteniile ruse la căinţă pentru mîndria dovedită în raporturile cu românii. Războiul nu e o simplă preumblare spre Stambul, cum credea ţarul. Teatrul de luptă a îngheţat, cuiul armat nemaiputînd război spre inima Porţii. A sosit vremea să triumfe acea grupare rusească, în cap cu marele duce, care dorea frăţia oştilor pe eşichierul bulgăresc. Cred că prinţul Carol jubilează de bucurie că a învins răceala lui Gorceakov. Păcat că domnia-sa cancelarul s-a retras la St. Petersburg. Carol ar vrea să-l aibă în faţă, ca să continuie conversaţia dezlănţuită, în mai, la Ploieşti. Atunci l-a avizat că va veni timpul cînd ruşii vor striga după ajutorul românesc. (Peneş retrăia clipele petrecute la conac, în seara aceea

cu bucate pescărești, cînd generalul Cernat povestea cu har despre întrevederea Carol—Gorceakov. Parcă-i vedea în fața ochilor. Domnitorul, cu barba sa impozantă și ochi de marmoră ; cancelarul octogenar, cu ochelari mititei și fața rasă proaspăt, albită de diabet. În final, domnitorul expunea voința nației române, de participare activă la războiul oriental. În mintea lui Peneș răzbătură, ca un prelung ecou, ultimele rostiri ale lui Carol din trecuta înfruntare cu prințul Gorceakov : „Țineți minte. Fără oastea română, va fi greu să învingeți Turcia. Veți vedea la ceasul potrivit, cînd ne veți chema în grabă. Da, ne veți chema, sînt sigur. Rețineți, vă rog. La revedere !“) Divergențele de vederi, între guvernul imperial și cel domnesc, trebuie însă uitate. Treburile politicești sînt schimbătoare precum firea muierilor. Asta se știe de cînd lumea. Între cele două armii, pe deasupra orgoliului bărbaților de stat, e necesară o uniune de interese, pentru izbînda comună. Această clipă măreață va sosi.

Bolta cerului, fără pic de nouri, parcă era zugrăvită cu sineală de un pictor medieval al bisericilor pămîntene. Stejarul își răsfrîngea coama verde. Pajiștea se prelingea verde. Păpurișul își lăsa umbra verde peste apa verzuie a lacului. În contrast, trupurile dorobanților se înșirau albe, de-a lungul malului pîrjolit de arșița amiezii.

Deodată, prin aerul moleșitor, răsună o unduire de trîmbiță. Sus pe deal, răsări gornistul Petrea Păciucă. Suna adunarea regimentului. Ajunse călare la stejar, abia strunindu-și calul înspumat. Curcanii țîșniră în picioare.

— Ce se întîmplă ? — îl întîmpină căpitanul.

— Ordin ! Ordin de la comănduire ! Adunare grabnică. Trupele române trec Dunărea.

— Ura ! Ura !

Din piepturile oștenilor răzbi un strigăt războinic. Vîlceaua lîncezită de canicula se însufleți pe dată.

— Ura ! — glăsuia și căpitanul Grigore. Defensiva se sfîrșește. Începe ofensiva. Trebuie să pecetluim, cu sîngele nostru, actul cardinal al independenței.

Capitolul 11

DINCOLO DE FLUVIU

Românii treceau, în sfîrșit, Dunărea.

La Turnu-Măgurele, unde sosise vaporul „Aneta", pentru transportul primelor unități, era îngrămădeală și veselie ca într-un bîlci. Meterhaneaua cînta o sîrbă iute, plină de foc, încît răzbătea sunetul alămurilor pînă dincolo de fluviu. Ai fi zis că oștenii noștri nu se duc la bătălie sîngeroasă, ci la vreo nuntă. Potrivit ordinului domnitorului, cei dintîi moldoveni, din divizia a 4-a, comandată de generalul Manu, se cățărară cu voioșie pe puntea vasului, pe șlepuri, ba și-n niște bărci trase la maluri. Erau ieșeni din regimentul 5 linie și dorobanți din Roman. Veneau la rînd escadroanele de călărași ale colonelului Roznovanu.

Pe țărmul drept, la Nicopole, îi așteptau companiile regimentului imperial Kostroma, cu steagul desfășurat și fanfară militară, care cînta de zor imnul românilor. Se arăta, pe chipurile soldaților ruși din al 19-lea regiment, un simțămînt de mulțumire, deoarece căpeteniile oastei țariste îngăduiseră, pînă la urmă, cooperarea cu armia românească. Ambiția cancelarului Gorceakov, împărtășită și de țarul lor, de a se bate singuri pe eșichierul sud-dunărean le adusese grave neplăceri. Cine suferise oare din pricina cerbiciei ? Tocmai ei, soldații de rînd, care fuseseră decimați la Plevna. N-o să uite niciodată acea zi de groază, 8 iulie, cînd regimentul lor, strașnic încercat, fusese căsăpit pe străzile orașului, pierzînd jumătate din

oameni. Cei rămaşi în viaţă şi neschilodiţi din iadul Plevnei (unde fusese ucis pînă şi comandantul regimentului lor de infanterie) au fost trimişi la Nicopole pentru a se reorganiza. Păzeau citadela cucerită. Oricît de mîhniţi ar fi fost, din cauza suferinţelor, şi-au îmbujorat obrajii la vederea fraţilor de arme îndelung aşteptaţi. Zîmbeau prietenește şi schimbau salutări ostăşeşti. Ba unii dintr-înşii rosteau cuvine românești, strîngîndu-le camarazilor mîinile. Guvernatorul rus al cetăţii, locotenentul-general Stolîpin, comandă companiilor să dea onorul celor sosiţi. Apoi predă garnizoana generalului Manu. La puţin timp, stindardul românesc se împlînta deasupra cetăţii, zărindu-se tocmai pe malul nordic.

De mult nu fluturase drapelul vulturului pe acea întăritură. Dacă depănăm anii spre trecut, vedem steagul valahilor lui Mihai Bravul fîlfîind triumfător în acelaşi loc. Iar dacă străpungem şi mai adînc veacurile, îl aflăm împlîntat, tot la Nicopole, unde floarea creştinătăţii îl înfruntase pe Baiazid, cu aproape jumătate de mileniu în urmă. Se adunaseră la lupta antiotomană oşteni din cele trei trunchiuri ale unicului arbore românesc : valahii bătrînului Mircea, transilvănenii lui Lascu şi moldovenii lui Ştefan I.

Înfierbîntaţi de bravura trecută, ostaşii de la 1877 simţeau răspunderile prezente, care trebuiau să-i ridice falnic la înălţimea demnităţii de altădată. Căutau să alunge, pentru totdeauna, lifta păgînească din coasta pămîntului străbun. Oprimarea multiseculară să fie tăiată din temelii. Venise ceasul cînd românii puteau să trăiască liberi. Se puteau conduce şi apăra singuri. Fără nici un amestec din afara fruntariilor.

Două sute de ani fuseseră opriţi să-şi apere, cu arma-n mînă, fiinţa neamului. Acum opreliştea era înlăturată. Ţineau puştile, cu mîndrie, între palmele puternice. De la ofiţeri la puşcaşi voiau să repare greşeala căpeteniilor. Cunoşteau bine această greşeală tactică, atît soldaţii ruşi, care-i primiseră cu atîta căldură, cît şi cei români, care le săriseră în ajutor, cînd şarpele otoman

primejduia mersul războiului. Oșteanul de rînd din trupele aliate era bucuros că, măcar în ceasul al doisprezecelea, orgolioșii comandanți își lăsaseră deoparte fala găunoasă, care-i costase atîtea vieți nevinovate. Mîndria necontrolată putea să-i ducă la pierzanie. Turcii îngrămădeau mari mase de luptători, pitonul cuprindea încetișor trupul tigrului, cleștele morții putîndu-se strînge în orice clipă. Bine că, la apelul de ajutor, rostit cu disperare de marele duce Nicolae, se încumetase să răspundă domnitorul. Țarul Alexandru al II-lea aplecase urechea la șoaptele ispititoare ale cancelarului Gorceakov. Îi surîsese o victorie fastuoasă rusească, fără nici un sprijin străin. Urmînd propunerea cancelarului său, a aflat gustul amar al insuccesului. Dacă-și asculta fratele, pe marele duce, turcii ar fi înfrînți, acceptînd supuși vrerile de pace ale Rusiei. Campania ar fi fost, în adevăr, scurtă și triumfătoare. Ar fi scăpat de încăierările sîngeroase, de atîtea cheltuieli din tezaurul imperial. Canicula istovitoare a verii balcanice îl făcea pe țar să viseze la răcoarea nordică, la palatul său luxos și curat. Numai bătrînul cancelar, cu ideile lui viclene, îl băgase în această încurcătură. Oh, de l-ar fi ascultat pe Nicolae ! Marele duce, care se fălește cu noua sa școală militară, i-a propus, din capul locului, cooperarea cu românii. N-a vrut să audă de așa ceva. Și-a zis : asta ar știrbi din prestigiul imperiului său, cu o populație de o sută de milioane suflete. N-are bărbați care să susțină singuri un război ? Ce-i trebuie ajutoare ?

Uite că-i trebuie !

A ajuns la ananghie !

Trebuie să strige după ajutor tocmai la cel pe care, inițial, îl alungase. Își încalcă cerbicia, dar n-are ce face.

Este-o vorbă : mai bine să-ți asculți fratele decît străinul. Înțeleaptă cugetare. N-a urmat-o. Ehei, ce-ar fi fost dac-o urma ! 50.000 luptători români ar fi năvălit, odată cu rușii, în Bulgaria. Le-ar fi acordat un teatru propriu de operațiuni, cum pretinde țanțoșul prusac. În flancul drept, deci în cîmpia occidentală. Și în Balcanii de vest.

Sub comanda cui ? Hai fie, sub ordinele lui Carol. Așa dorește .Încă de la Ploiești i-a spus-o. Ce-ar fi făcut oastea principelui ? Are armată mititică, dar înverșunată, a văzut el. Bărbați voinici. Dornici să-și pecetluiască actul neatîrnării față de Poartă. Ar lupta cu ardoare, pînă la ultima suflare. Nu te poți pune cu oamenii care-și apără libertatea. Știe bine asta. Cît e de isteț Osman-pașa, cu musulmanii săi fanatici, ar da de dracu. Românii îi interceptau exact în zilele cînd mușirul se muta din Vidin la Plevna. Neavînd vreme să se fortifice în redute, carpatinii ăștia viguroși i-ar fi zdrobit. Da, da ! Ar fi fost grozav. N-ar fi avut treabă în fracțiunea apuseană. Întăritura de la Plevna n-ar mai fi existat. Ghimpe în coasta lui ? Nimic. Corpurile din flancul drept le-ar fi împins spre Adrianopol. Soliman-pașa încă nu venise din Muntenegru. Vasele turcești din Mediterană n-apucaseră să sosească. Sultanul Abdul-Hamid ar fi cerut pace. El, țarul, și-ar fi atins ținta fără să mai piardă 40.000 de oameni, fără să risipească încă un miliard din tezaurul imperial. Doamne, ce prostie a făcut ! Numai Gorceakov e de vină. Moșneagul a devenit o pacoste. Cu toate meritele trecute, ramolitul octogenar trebuie să-și vadă de bătrînețe. La pensie, cancelare ! La pensie !

În zilele acelea fierbinți, de la mijlocul lui iulie, cînd vapoarele mutau divizia a 4-a pe malul opus, suveranul Rusiei se frămînta, negru de supărare, în căsuța bulgărească de la Gorni-Studen. Fusese nevoit să-și retragă cartierul general de la Tîrnovo, prea apropiat de pozițiile inamice și expus primejdiilor. Acolo, îi spusese fratelui Nicolae, comandantul armatei, să telegrafieze prințului Carol pentru a ieși din defensivă. Îi venise foarte greu să-și comunice hotărîrea. Marele duce văzu, pe chipul țarului, expresia renunțării la orgoliu. Ochii înfrînți ai împăratului rămîneau închiși, într-un gest de mîhnire. Parcă dormea în scaun. Poate ar mai fi dorit să-i zică fratelui că depeșa trebuie să fie, totuși, demnă, fără semn de umilință. Cei puternici, cugeta el, nu trebuie niciodată să-și arate slăbiciunea înaintea celor slabi. Dar n-apucă să

dea glas gîndurilor, deoarece Nicolae deja părăsise încăperea, radiind de bucurie. Alerga la telegraf.

Erau încă la Tîrnovo, în 18 iulie, cînd nu se strămutaseră la Gorni-Studen. Înainte de plecare, marele duce Nicolae dictă telegrafistului faimoasa depeşă cifrată, la ceasurile 3,35.

„Principelui Carol al României.

Turcii, îngrămădind cele mai mari mase la Plevna, ne nimicesc. Rog faceţi fuziune, demonstraţie şi, dacă-i posibil, trecerea Dunării, ceea ce doreşti să faci. Între Jiu şi Corabia această demonstraţie este indispensabilă pentru a uşura mişcările mele. Nicolae."

*

* *

Generalul Alexandru Cernat, cu telegrama în mînă, năvăli în camera domnitorului. Se aflau încă la Poiana, înainte de mutarea marelui cartier general spre Corabia.

— Alteţă, o depeşă importantă de la ruşi.

— Depeşă ? Citeşte, generale !

Carol se ridică liniştit de pe scaun. Numai musafirul său, primul ministru Ion Brătianu, atunci sosit de la Bucureşti, rămase în fotoliu. Cernat citi în franceză, anume subliniind cuvintele. Şeful guvernului se îmbujorase. Pătrundea în miezul vorbelor depeşei printre rînduri, aşa cum îi era obiceiul. Generalul se uita la domnitor. Aştepta să fie martor la reacţia comandantului suprem al oastei româneşti.

Principele avea acelaşi chip marmorean. La colţul gurii, aproape imperceptibil, apăru un zîmbet ironic. Doar o clipă zîmbi. Gestul se pierdu ca într-o fulgerare. Se aşeză maiestuos, lipindu-şi spinarea de spătar. Tăcea.

— Nemaipomenit ! — exclamă bărbatul de stat care-l adusese din Prusia cu unsprezece ani în urmă. Depeşa e un apel la ajutor. Un strigăt sfîşietor.

— E şi firesc, domnule prim-ministru ! — grăi din picioare Cernat. Ieri, 18 iulie, s-a dat cea de a doua bătălie pentru luarea Plevnei. Rușii au fost din nou ma-

sacrați de Osman-pașa. Nefericitul general Krüdener este învins mai rău ca la 8 iulie. Dacă atunci pierdea 3.000 de oameni, am știință că ieri sacrificiile s-au ridicat la 7.000 de luptători morți și răniți. În două bătălii, jertfele rusești se ridică la 10.000 de oameni.

— Măcel adevărat! Plevna asta începe să mă înspăimînte. Dacă mușirul Osman iese în ofensivă și gîtuie retragerea corpurilor imperiale, prevăd un dezastru. Cîmpul de război s-ar muta în România, iar turcii nu ne-ar ierta declarația de independență. Praf și pulbere s-ar alege din țărișoara noastră.

Brătianu își netezi barba cu mîna tremurîndă, părăsi fotoliul și păși roată, prin spatele domnitorului, cu vădita intenție de a-și desfășura punctul de vedere.

— Ar fi jale, Alteță, jale! Veți zice: ce-i de făcut? Opiniunea mea sinceră și echilibrată se alcătuiește astfel: într-un timp, de-acum depășit, între comandamentele rus și român s-au instalat relațiuni aprinse. Tensiunea ajunsese la un punct de vîrf. Cerbicia ne mînca pe toți. Dar printre marinari circulă un proverb: vasul cu doi cîrmaci se scufundă. Profundă cugetare. Să tragem dintr-însa foloasele necesare. Adică să armonizăm mișcările celor două armate. A venit clipa să ne înțelegem cu rușii. Țarul, care știe de această depeșă, ne-a trimis un semn limpede că el, în persoană, uită vechea pozițiune. Înfrîngerile dezastruoase îl determină să uite. Nuanța telegramei e clară: renunță la mîndria suverană și e gata de concesii. Dacă țarul face concesii, să facem și noi. N-o să ne cadă galoanele. La vreme de restriște, orgoliul deșart trebuie stîrpit. Așadar, propun măriei voastre să venim grabnic în ajutorul muscalilor. Nu numai la paza cetății Nicopole, cum s-a făcut, ci la cucerirea Plevnei. Plevna întîrzie finalul blestematului de război, întîrzie sigilarea independenței noastre. Dacă fortul Plevnei cade, turcii sînt înfrînți pe toate fronturile. Cer pace. Iar pentru aportul nostru primim în dar actul recunoașterii neatîrnării. Logic!

După ce-l lasă pe Brătianu să peroreze, Carol vorbi calm :

— În adevăr, situațiunea rușilor în Bulgaria e grea. Aveți dreptate, domnule prim-ministru : pentru noi, poate deveni fatală. S-au comis mari greșeli strategice, care nu vor putea fi ușor îndreptate. Înțeleg perfect că trebuie să intervenim. Aștept de mult această împrejurare. Vom sări negreșit, pentru ca războiul să nu se prelungească. Cu toate acestea, dragii mei, rămîn la părerea mea : trebuie să punem condițiuni. Cîmp propriu de luptă, conducere autonomă, linie aparte de comunicațiuni.

— De acord, alteță — jubila Brătianu. Mă ofer să plec la marele cartier rusesc. Ca să tratez aceste condițiuni.

— Foarte bine ! — aprobă generalul Cernat.

— În asemenea caz, l-aș ruga pe prințul Carol să redacteze imediat, cu mîna sa, un răspuns afirmativ către marele duce Nicolae. Cu alte cuvinte, către țarul Alexandru...

Ion Brătianu era un diplomat desăvîrșit. Îi aranjă domnitorului, în față, o coală de hîrtie și-i întinse pînă și condeiul umezit în călimară. Carol nu mai avea ce face. Deși mai avea rețineri, porni să scrie răspunsul către marele duce :

„În urma telegramei tale de la 18 iulie, după mari stăruințe și foarte mari greutăți, sînt fericit să te anunț că toate dispozițiunile sînt luate pentru concentrarea aproape a 30.000 de oameni, pentru ca printr-o sforțare comună, împreună cu corpurile angajate în jurul Plevnei, să luăm această poziție care stă ca un pericol permanent pentru armata imperială. Toate măsurile sînt luate pentru ca podul nostru să fie așezat în cel mai scurt timp între Isker și Corabia, pentru a grăbi trecerea și a asigura linia de aprovizionare și de retragere. Carol."

Ministrul de război Cernat, care stătuse în picioare, pricepu că distinsul bărbat de stat cîștigase. Acea conversație de seară, purtată în urma aducerii scrisorii lui

Nicolae, constituia o schimbare decisivă în orientarea căpeteniei militare. Armia se va angaja total în război. Noua organizare, plănuită de generalii săi, va fi imediat literă de lege pentru trupe. La masă, Carol scria încet, cu grație suverană, iar Brătianu continua să se rotească prin spatele prințului, trăgînd cu coada ochiului la cuvintele caligrafiate în limba franceză. Trăiau un moment crucial. Esențial era faptul că întreg corpul de observații, cum îl numise generalul, va trece fluviul pentru a-l înfrunta pe mușirul Osman. Condițiile pe care Carol continua să le susțină, cu încăpățînare nemțească, erau lucruri secundare. Desigur că primul ministru, cu flerul său diplomatic, va găsi, la cartierul rusesc, o cale de mijloc, ca să-i mulțumească pe toți.

Brătianu citi răspunsul cu voce tare, zîmbi satisfăcut și-i spuse principelui că-l duce personal la telegraf. Întrevederea se sfîrși. Peste cîteva zile, la începutul lui august, șeful statului se afla în tabăra țarului, pentru a negocia acele condițiuni de fuziune a armatelor în zona Plevnei. Așa de abil expusese argumentele domnitorului, încît marele duce Nicolae, zăpăcit de elocința lui Brătianu, se lăsă înduplecat. Pas cu pas, cedă la o bună parte din propuneri. Păcat că el, personal, n-avea aceeași elocință ca bărbatul de stat român, ca să-l convingă și pe țar asupra clauzelor lui Carol. Deocamdată, trimisul domnesc cîștigase un lucru important: Nicolae, forțat de situația tragică în care se găsea, acceptase ca oastea românilor să-și păstreze individualitatea, fără să fie încorporată armiei imperiale. Marele duce era în stare să promită orice, numai să vină mai iute românii la Plevna. Nefiind însă gata podul, iar vasele transportînd anevoie trupele, trecerea se făcea lent. Una ca asta îl scotea din cizme pe Nicolae. Mereu se ducea la telegraf, ca să expedieze depeșe pentru români.

„Alteței Sale Domnului Carol, la Poiana:

Vino în ajutorul nostru. Treci Dunărea unde vei voi, cum vei voi, sub ce condițiuni vei voi, dar vino grabnic

în ajutorul nostru. Turcii ne prăpădesc. Cauza creştină e pierdută. Nicolae."

Era limpede că generalisimul accepta orice condiţiuni ale lui Carol, numai să se grăbească. Soldaţii ruşi, care lăsaseră sub redute un cîmp de leşuri, intraseră în panică. Unii se retrăgeau în dezordine spre podul de pontoane. Pe deasupra, nizamii lui Osman-paşa, încurajaţi de cele două victorii, se foiau să iasă în ofensivă la Pelişat. Ruşilor nu le mergea bine nici în trecătoarea Şipca. În Balcani, armia turcească dispunea, acum, de un sfert de milion luptători. Cu 100.000 mai mult decît atacatorii. Nicolae telegrafia iarăşi cu disperare :

„Cînd poţi trece ? Treceţi cît mai degrabă. Turcii se înverşunează la Şipca. Mai multe atacuri sînt respinse de dimineaţă, 9 august. Lupta continuă deşi a înnoptat. Nicolae."

Cerbicia lui Carol, motivată altădată de lipsa de meleabilitate a înaltelor cercuri ţariste, se muia încetul cu încetul în faţa unor asemenea stăruinţe. Pentru a stabili direct cu împăratul Alexandru al II-lea detaliile alianţei, domnitorul se înduplecă, la insistenţele acestuia, să călătorească la Gorni-Studen, ca să ia parte la un consiliu de război.

*
* *

Caleaşca domnească, încadrată strîns de călăreţi, trecea ca fulgerul prin Turnu-Măgurele, într-un nor de praf. Pedestraşii se dădeau la o parte şi grăiau între dînşii :

— Aţi văzut, bre ? Prinţul Carol şi generalul Cernat ! Oare unde se duc ?

— Cică la o întîlnire cu împăratul Alexandru.

— Nu mai spune ! Unde se întîlnesc ?

— Dincolo, în Bulgaria.

— Hehei, cine ştie ce pun la cale !

Caii alergau năprasnic, şfichiuiţi de surugiu, iar roşiorii din suită strîngeau pintenii de aramă. În cîteva

ceasuri, pîlcul grăbit ajungea la podul de pontoane Zimnicea—Şiştov. Străjile ruseşti l-au salutat pe domnitor, dînd cale liberă coloanei călăreţe.

Vizitatorii descindeau, la 16 august 1877, în tabăra imperială de la Gorni-Studen, un sătuc năpădit de trupe şi corturi în bivuac. Generalul Ghica, reprezentantul ţării pe lîngă guvernul rus, îşi întîmpină stăpînul cu bucurie, poftindu-l într-un minunat cort dăruit de ţar. Carol îşi spălă faţa, ca să-şi îndepărteze colbul drumului, încuviinţînd propunerea ataşatului său de a-i face, mai întîi, o scurtă vizită lui Ignatiev. Ideea îl făcu să surîdă în oglindă. Fără doar şi poate, ţarul va afla imediat şi va orăpa de ciudă. Asta şi voia : să-l înfrunte. Bine că nu-l luase cu dînsul pe Brătianu, care l-ar fi ţinut în frîu cu îndemnurile sale chibzuite. Pîndise anume un moment cînd primul ministru plecase presant la Bucureşti, pentru a călători în Bulgaria numai cu ministrul de război. Generalul Cernat îi convenea de minune : era militar disciplinat şi nu se prea băga în confruntările politice ale domnitorului.

Carol, urmat de cei doi generali, intră în cortul dizgraţiatului diplomat, fost ambasador rus la Poartă. În zilele acelea de nereuşite militare la Şipca, Plevna şi pe Lom, întreaga vină se spărsese în capul lui Ignatiev. Celelalte căpetenii de vîrf, care roiau în jurul împăratului, îi atribuiau generalului-ambasador toate nenorocirile. Era acuzat, pe drept ori pe nedrept, că dăduse informaţii eronate despre Turcia, zicînd că armata musulmană e slăbită şi n-are decît vreo sută de mii nizami şi spahii. Diplomatul ataşat la Istanbul afirmase că Imperiul otoman poate fi doborît din prima lovitură, ruşii făcînd o banală purcedere victorioasă pînă la Bosfor. Prin asemenea raporturi inexacte, aţîţase Rusia la război.

Uitat de prieteni, supărat peste măsură, ros de boală, Ignatiev stătea ascuns în cortul său şi nu îndrăznea să iasă în tabără. Lumea l-ar fi arătat cu degetul. Văzîndu-l pe principele Carol, care-i făcea această cinste, chipul i se însenină. Arăta ca un cîine neprimit de cioban la stînă,

după o hăituire din pricina unui caș. Cu bonomie rusească, invită musafirii să ia loc pe scăunele, în jurul unei mese cu samovar.

— Iertare, Alteță. Sînt bolnav de friguri și de ochi. Eh, dar asta n-ar fi nimic. Suferința cea mare vine de la inimă. Sînt învinuit de înfrîngere. În amărăciunea mea, am vrut să-mi pun capăt zilelor.

— Un bărbat ca domnia-ta nu poate vorbi astfel — se încruntă Carol. A fost o rătăcire. Mersul războiului o să-ți vindece suferința, te asigur.

Ignatiev era fericit. Slobozi în niște cești butucănoase ceai cald din samovar.

— Cuvintele voastre, Alteță, sînt ca un balsam. În ultimul timp, nimeni n-a fost așa bun cu mine. Vă mulțumesc cordial. Odată, că ați venit să-mi mîngîiați sufletul ; a doua oară, pentru că oastea românească a trecut Dunărea. Pot zice că mi-ați salvat viața.

— Exagerezi, generale !

— Nu exagerez. Eram în culmea deznădejdii, ilustre principe Carol. Atunci am vrut să... În fine... Deodată, aud că o divizie moldavă e la Nicopole. În sinea mea am chibzuit astfel : dacă intră românii în foc, înseamnă că învingem Turcia. Iar dacă învingem Turcia, eu voi fi reabilitat. Nu mai are rost să-mi pun pistoletul la tîmplă.

Carol gustă din ceai. Auzise că, pe caniculă, e un ideal răcoritor.

— Ce zici, generale Ignatiev, putem să-l învingem pe Osman-pașa ?

— Da, sigur că da !

— Cum ?

— Încercați un asalt ruso-român. Dacă nu merge, blocați Plevna.

Urmă o tăcere apăsătoare, tulburată doar de cîntatul monoton al samovarului. Sfatul prompt al gazdei îl obligă pe suveran să rămînă, cîteva clipe, într-o ipostază de tensiune lăuntrică, de parcă ar fi fost împietrit ca într-o poveste juvenilă. Apoi își mișcă mîna și scoase, din buzunăraș, ceasornicul de aur. Se ridică și zise :

— Oho, am întîrziat. Mă așteaptă țarul.

— Pentru că ați fost generos — îl mai opri Ignatiev un moment — vă dau un sfat diplomatic, Alteță. Cereți comanda armatei aliate de vest. Veți obține mari avantaje. Pentru dumneavoastră personal și pentru poporul care v-a așezat în vîrful piramidei.

— Mulțumesc pentru povață. Sper să învingi frigurile și boala de ochi. Rămîi cu bine, generale !

*
* *

Carol era profund impresionat de intrevederea cu Ignatiev. Pășea tăcut prin bivuac, încadrat de generalii Cernat și Ghica. Nu-l interesau nici vuietul taberei, nici explicațiile ataşatului său. Mergea drept, cu pasul apăsat, sigur de sine. Știa precis ce are de spus, fără floricele suplimentare.

Traversau o livadă cu pruni. I se arătă locul cartierului general. În față, îi apăru o casă modestă, cu cerdac lat, destul de mizerabilă chiar și pentru viața de campanie. Pereți coșcoviți, uși și obloane grosolane, de crîșmă rurală, acoperiș putrezit.

— Țarul vrea să arate soldatului de rînd că duce un trai de ascet, că împarte necazurile cu dînsul. Îi place să fie pozat, în asemenea împrejurări. Gazetele rusești sînt pline cu astfel de ilustrații. Veți suporta, Alteță, o înfățișare de protocol, înaintea fotografului.

Ghica rostind aceste cuvinte, ministrul Cernat analiză vestimentația domnitorului. Puțin șifonată pe drum, uniforma albastră, cu fireturi și decorații, îi stătea bine. Sabia aurită strălucea la piciorul stîng. În mînă, ținea chipiul împănat. Principele iubea mult podoabele, acest gust înrîurindu-se asupra întregii armate.

Distinsa suită imperială îl aștepta în bătătura casei bulgărești. Generalii îl înconjurau pe țar. Alături se vedea statura masivă a marelui duce Nicolae. Purtau haine albe, închise la gît, pantaloni bufanți negri și cizme strașnic lustruite de ordonanțe. Alexandru mîngîia un dulău

negricios, cu guleraș alb, care-l însoțea credincios în peregrinările campaniei. Murmurul baritonal al vocilor se curmă. Cineva vestise sosirea principelui Carol.

Țarul se desprinse din grup și-și întîmpină musafirul. Fața sa arămie, cu riduri adînci din pricina supărărilor, se lumină. Îl îmbrățișa călduros pe suveranul românilor, care se cruci de această cordialitate nemăsurată. Cunoștea contrastul dintre răceala rasei sale și exuberanța gintei slave. Oricum, la Ploiești și București, împăratul fusese ceva mai reținut. Desigur că explozia afectivă avea, de data aceasta, o motivație temeinică. Putea să-l ducă în eroare. Hotărî să afișeze o veselie asemănătoare, dar să rămînă totuși circumspect. Marele duce avea obrazul ras și mustața-n furculiță. Campania nefericită îi cam subțiase fața dolofană. Cînd Nicolae îl îmbrățișă, ca să urmeze gestul țarului, Carol simți o anume răceală în ochii acestuia. Imediat ghici că marele duce avea misiunea de a-l înfrunta pe oaspete, împăratul rezervîndu-și abil postura de decizie finală. Prinse și această subtilitate.

Vîrstnicul ministru de război Miliutin, după ce strînse mîna lui Cernat, omologul său român, pofti bărbații pe cerdac pentru a imortaliza momentul într-o fotografie. Carol se supuse cu plăcere manifestă. La declanșarea aparatului, Miliutin și generalii se rînduiau la dreapta sa, iar la stînga stătea țarul, pe pervazul oblonului, cu cîinele la picioare, flancat de statura zdravănă a lui Nicolae, nalt cît ușa și cu sabia pînă-n lespezile dușumelei.

Intrară în interiorul răcoros al casei. Odaia mare, observară musafirii, contrastează flagrant cu exteriorul urîcios. E văruită proaspăt, are pereții îmbrăcați cu prosoape și covoare bulgărești, icoana se profilează la colțul de răsărit, iar în mijloc mesele sînt pline cu bucate. Aici nu intră soldatul de rînd.

Carol fu poftit în capul mesei, între Alexandru și Nicolae.

— Ilustrul nostru musafir — vorbi Miliutin, după așezarea ordonată a generalilor — este un cavaler mă-

rinimos. Prima vizită, la Gorni-Studen, a făcut-o lui Ignatiev. Aveţi suflet nobil, Alteţă.

— Se vede că, în tabăra rusească, ştirile circulă iute, probabil în ciocurile porumbeilor...

Spiritul ascuţit al lui Carol îl făcu pe împărat să izbucnească în rîs. Mesenii îl urmau, răsucindu-şi mustăţile. De la locul său, generalul Cernat îşi dădu seama că domnitorul avea de gînd să pareze orice ironie. Începu să se teamă, deoarece de acel consiliu de război atîrna destinul imediat al frontului sud-dunărean.

— Înainte de cină, ia un ceai — îl îndemnă ţarul.

— Mersi, sire. Ceai am servit la Ignatiev. Prefer acest rom rusesc. Sincer să fiu, n-am gustat niciodată.

— Niciodată ?

— Nu.

— E delicios. Doar că te arde la maţe.

Generalii au izbucnit în hohote, ciocnindu-şi paharele. Continuau să-i bată în strună împăratului, cînd utiliza expresii vulgare. Numai Cernat gîndea că principele ceruse rom de dragul replicii. De obicei, nu prefera alcoolul. Ca să afle ce va bea Carol, gustă din paharul din faţă. Băutura era aspră, ca spirtul. Stăpînul îşi ducea stacanul la gură şi luă o înghiţitură, fără să se strîmbe.

— Foarte gustos. Dar coniacul franţuzesc e mai tare...

— Totuşi — adăugă ţarul — am auzit că muşirul Osman, care a deprins năravul tăriilor în Englitera, preferă romul coniacului. Haha !

Carol rîse, ca să-l acompanieze pe ţar, dar găsi un răspuns sarcastic :

— Dacă vine la Gorni-Studen, într-o noapte, vă şterpeleşte toate lăzile cu rom...

Cernat îngheţă. Zărea figura botoasă a marelui duce Nicolae, cel mai înţelegător altădată faţă de români, dar acum cel mai supărat. Acesta năvăli brutal într-o conversaţie care debutase frumos.

— Cu aşa aliaţi, s-ar putea să ne trezim, în adevăr, între harapii lui Osman-paşa. Aş zice, principe Carol, să lăsăm spiritele şi să dezvăluim ce ne doare. Ştiţi că

armata imperială se află într-o situație delicată. Mai ales la Plevna. Pînă primim ajutoare din țară, v-am solicitat sprijinul. Depeșe ? Contacte ? Degeaba. Ați debarcat greu, după ce am fost căsăpiți. Cu alte cuvinte, am pierdut bătăliile de la Plevna datorită românilor.

În odaia mare, se lăsă o liniște apăsătoare.

— Te rog să precizezi — spuse imperturbabil musafirul. De ce datorită românilor ? Sînt curios.

— Corpul IX rusesc a ocupat Nicopole. Recunoaștem, ne-ați ajutat enorm la această cucerire, cu tunurile și tiraliorii. Bravo ! Generalul Krüdener se afla în ofensivă spre Plevna încă nefortificată de Osman. Nu putea însă înainta, pentru că avea un balast : 7.000 de prizonieri turci prinși în cetatea Nicopole. Coloana prinșilor trebuia trecută Dunărea, pentru a se interna în Rusia. Krüdener l-a invitat pe generalul Manu să treacă repede fluviul, să preia garnizoana și prizonierii. Dacă sărea la timp, întreg corpul IX tăia calea lui Osman, ieșit din Vidin, curmînd cazul Plevna, care ne roade acum ca o carie. Or, Manu a refuzat. Cică nu primește ordine decît de la comandantul său. Mîndrie deșartă, într-o împrejurare critică !

Domnitorul găsi o fisură în cuvîntarea furioasă a marelui duce. Replică apăsat, tot în limba franceză, cunoscută de meseni :

— Am spus-o de sute de ori și-acum o repet : oastea română este de sine-stătătoare. Are o căpetenie, numită de națiune. Nimeni altcineva nu poate comanda nici norodului și nici armiei mele. Nimeni ! Cînd ai trecut forțat hotarul, ai dat o proclamație poporului român, peste capul meu. A fost o eroare, mare duce Nicolae. Credeam că e ultima de acest fel. Cînd colo, Krüdener îi dă ordine lui Manu. Tot peste capul meu. Nu e mîndrie deșartă, cum zici, ci chestiune fundamentală de procedură.

— Bine — vorbi Nicolae. Dar, după aceea m-am adresat direct domnitorului. Răspunsul a fost similar : nu vreți să transportați prizonierii turci.

Cernat credea că principele va ridica tonul, însă avea să constate că rămîne calm. Un calm artificial, reținut prin extraordinară voință.

— Ți-am spus atunci că armata română nu poate accepta rolul banal de măturător. Unii cu lauri de leu victorios, alții adunînd resturile precum șacalii și hienele. Această ipostază nu ne convine. Ba mai mult, ne revoltă. De aceea, n-am acceptat atribuțiunea de santinele. Am contribuit la căderea Nicopolei, dar nu i-am capturat noi pe prizonieri. De asemeni, am refuzat să păzim cetatea cucerită de ruși. Cînd vom birui singuri o fortăreață, vom pune garnizoana noastră și vom transporta ostaticii.

— Și totuși, ați preluat garnizoana Nicopolei.

— Da, am făcut o concesie. Eu n-am vrut. M-am supus guvernului român...

— A fost un orgoliu, recunoaște, care a dat timp lui Osman să se fortifice la Plevna.

Carol nu se lăsă.

— De fapt, a fost o învățătură de minte. Un prilej de a lămuri chestiunea fundamentală : cooperarea politică și militară. Noi am semnat doar o învoială de trecere a trupelor rusești, nu și o alianță. Aici e confuzia esențială, rog să-mi fie iertat adevărul.

— Ne-am adunat aici tocmai pentru alianță — interveni Miliutin.

Țarul se mișcă în scaun, dar nu vorbi. Aștepta prudent limpezirea conflictului verbal.

— Tîrziu ! — exclamă Carol.

— Mai bine mai tîrziu decît niciodată...

— De acord. În asemenea caz, e riscant să fie acuzați românii de insuccesele dumneavoastră actuale. Nu acceptăm rolul de țap ispășitor. Dacă e să fim drepți, hai să ne amintim ce s-a întîmplat la Ploiești și mai înainte. Vă invit la o concentrare de memorie. Păcat că nu-i aici prințul-cancelar Gorceakov. Mare păcat ! Cînd s-a zidit războiul oriental, românii și-au arătat primii dorința de a se bate. Cot la cot cu armata imperială. Am

fost refuzați categoric. În nota din mai a lui Gorceakov se spunea textual : „Armata imperială este destul de puternică pentru a se putea lipsi de contribuția armatei române." Și-apoi, la Ploiești, cancelarul mi-a zis să stăm frumușel în defensivă, că trupele imperiale vor zdrobi singure, într-o bătălie fulgerătoare, corpurile otomane.

— Eu personal — se scuză Nicolae, uitîndu-se urît la țar — n-am împărtășit acest punct de vedere. Am fost pentru conlucrare.

— Știu. Dar acest punct de vedere n-a fost îmbrățișat. Planul lui Gorceakov a biruit. Românii au rămas practic în defensivă. I-am replicat limpede cancelarului : o să vă pară rău și-o să ne chemați în grabă. Iată că prevederea mea se adevereşte. M-ați chemat, am venit...

Generalul Cernat, care la început avea îndoieli, se arăta acum satisfăcut. Domnitorul devenise stăpîn pe situație. Același lucru îl simțise și țarul. Convorbirile ajunseseră la o temperatură acceptabilă, numai bună pentru intervenția sa împăciuitoare :

— Ciondăneala voastră prietenească mi-a plăcut. Să fiu al dracului dacă nu mi-a plăcut. M-a distrat. Pe mine și pe generali. Însă mi-am zis, în sinea mea : de ce să vorbim despre trecut ? Mănînce-l dulăul meu negricios. Ce-ar fi să discutăm despre viitorul apropiat. Am dreptate ?

— Da, serenissime !

Generalii ruși aprobau în cor, cu capetele plecate.

— Ei, atunci zic să fundamentăm acum, e adevărat cu întîrziere, alianța româno-rusă, cooperarea armatelor noastre. Să ne întindem, cu încredere, mîinile.

Alexandru și Carol se ridicară în picioare. Își strîngeau bărbătește mîinile, țarul îmbrățișîndu-l călduros pe domnitor, după obiceiul rusesc. La rîndul lor, generalii se felicitau pentru întemeierea alianței.

„În sfîrșit — cugeta Cernat, lăsîndu-se îmbrățișat de omologul său Miliutin — se spulberă divergențele, cade cerbicia încăpățînată. Slavă domnului ! Din pricina orgoliului, cine a avut oare de suferit ? Soldatul de rînd,

atît cel rus, cît și cel român. Bine că se împacă suveranii. Sfînta alianță de azi înseamnă izbîndă la Plevna. Iar izbînda la Plevna înseamnă pecetluirea neatîrnării. Ce-o să urmeze din această clipă crucială nu mai contează. Pășim magnific pe drumul cel bun..."

Bărbații lăsaseră ceaiul și se îndesau la stacanele cu rom. Așteptau să înceapă cina, căci valeții aprindeau luminările. Însă țarul nu făcea nici un semn slujbașilor. Mai avea o chestiune importantă de lămurit.

— Prietene Carol, aud că vreți să vă comandați singur trupele. E un zvon ?

— Nu, o realitate. Națiunea română, care mi-a oferit domnia în 1866, mi-a încredințat acum comanda supremă a oastei.

— În defensivă era plăcut, pe cînd în ofensivă... vă previn că există primejdii, mari primejdii. Va trebui să rămîneți permanent pe front, să vă riscați chiar viața. Plumbul nu alege între soldat și principe.

— Sînteți grijuliu, sire. Mulțumesc, dar hotărîrea deja e luată de corpurile legiuitoare : personal voi merge în capul armatei. Cu orice risc.

Țarul întîlni privirea nesovăitoare a oaspetelui. Se încăpățînă totuși să caute alte argumente.

— Pentru a scoate lupul din bîrlog, ne trebuie o mare putere de șoc. Altfel, Osman ne căsăpește. Forța trupelor noastre nu poate fi divizată. Rușii și românii vor birui teribila fortificație numai dacă vor fi uniți, într-un corp atacator. De aceea, zic să formăm Armata de vest. Aveți ceva împotrivă ?

— Nu, sire !

Răspunsul îi plăcu lui Alexandru, pentru a-și continua firesc ideea.

— Prea bine ! Armata de vest, alcătuită din trupe aliate, în părți egale, va avea o căpetenie unitară.

— De acord.

— În asemenea caz, se ivește o stavilă supărătoare. Suveranul unei țări, adică domnia-voastră princiară, va

trebui să fiți condus de un general de-al meu. E permisă o asemenea dependență ?

— Firește, nu e permisă — ripostă surîzînd Carol. Un general nu poate ordona unui domnitor, însă un domnitor poate ordona unei duzine de generali. O cere buna cuviință ierarhică.

Înaltelor căpetenii ruseşti le rămase romul în gît. Marele duce Nicolae se făcu negru. Se instaurară clipe stînjenitoare, deoarece răspunsul principelui era magistral, fără posibilitate de contrareplică. Cernat se gîndea, în acele momente, la Igantiev, care-i dăduse lui Carol povața. Cu toate acestea, era convins că replica fulminantă fusese rumegată dinainte, în tabără la Poiana ori pe drum.

— După cîte înțeleg — abia își reveni țarul — doriți să fiți căpetenia Armatei de vest.

— Da, sire, — nu șovăi Carol să aprobe. Pentru mine, ar fi o mare onoare. Mi-aș îndeplini misiunea cu credință nestrămutată.

— Atunci — decise țarul Alexandru — nu-mi rămîne decît să anunț hotărîrea imperială : veți primi, de îndată, comanda trupelor de pe teatrul vestic. Ca șef al statului major vi-l repartizez pe generalul Zotov. În locul său, va lua cîrma corpului IV locotenent-generalul Krilov. Comandantul corpului IX rămîne tot generalul-baron Krüdener. Iar armata română de operații ?

— Intră sub ordinele directe ale generalului Cernat — adăugă domnitorul. Am neapărată nevoie, de priceperea lui, pe cîmpul de luptă. Deja am decis să remită portofoliul războiului domnului prim-ministru Brătianu. Numai pînă la încheierea păcii.

— Cartierul general al Armatei de vest îl fixăm la Poradim, la 15 kilometri de noi. Trebuie să dați zor cu trecerea Dunării.

— Două divizii se află, deja, pe țărmul drept. Au debarcat cu vasele. A treia divizie va sosi pe podul de la Corabia.

Ministrul Miliutin găsi momentul să intervină :

— Excelenţele voastre ! Armata de vest trebuie să fie compactă, ca să răspundă prompt la o eventuală contraofensivă. Dacă oastea amicilor români îşi urmează linia de operaţiuni de pe Isker, adică prea spre apus, consider că se expune riscului. Osman-paşa, cunoscător al geografiei locurilor, ar putea ţîşni din fortificaţii, cu 30.000 luptători, strivind oastea română. Apoi s-ar arunca la răsărit, peste corpurile ruseşti. Muşirul poate să facă minuni, e capabil. De aceea, toate corpurile apusene trebuie să fie alăturate, pentru a se ajuta la nevoie.

Aici avu curajul să vorbească generalul Cernat. Ştia că domnitorul ţine la cîmpul aparte de operaţiuni de pe Isker şi nu de pe Vid. Or, el nu împărtăşea opinia principelui, în această privinţă. Se convingea că un militar dibaci, cum e Miliutin, judeca situaţia exact ca dînsul. Se temea ca domnitorul, încăpăţînat şi orgolios, să nu apere vechiul plan de incursiuni izolate, de pe rîul Isker. De aceea, Cernat îi luă colegului de arme vorba din gură :

— Cred că aveţi dreptate, domnule Miliutin. Noul plan de campanie, îmbrăţişat astăzi, ne face să renunţăm la operaţiunile de pe valea Iskerului. Părăsim proiectul loviriii Plevnei pe la nord-vest. Recunoaştem deschis, ar fi hazardant pentru noi. Dacă Alteţa-sa, principele Carol, este de acord, ne vom strămuta diviziile în valea Vidului, mai aproape de corpurile ruseşti.

Carol trebui să cedeze :

— Aşa vom face, domnule Cernat. Mă supun în faţa cunoştinţelor tactice ale miniştrilor de război. Augustul împărat este mulţumit ?

— Peste măsură de mulţumit. În fine, am găsit un numitor comun. Mărul discordiei a fost înlăturat. Cred că mărul i s-a oprit lui Osman-paşa, drept în islamicul său gît. Haha !

— Hahaha ! — se distrau mesenii, ungînd pîinea cu icre negre, aduse din Delta Dunării.

Consiliul de război fiind pe sfîrşite, ţarul făcuse semn valeţilor să servească cina. Romul năprasnic putea fi astîmpărat numai cu mîncăruri grase.

— Ce mai încoace şi-ncolo ? — porni iarăşi să glumească ministrul Miliutin. Se pare că prinţul Carol a găsit leacul pentru boala de ochi a lui Ignatiev.

Spre uimirea lui Cernat, domnitorul dădu pe duşcă tot romul din stacan, neputîndu-şi reţine replica :

— Nu vă combat, domnule Miliutin. Doar că trebuie să adaug : românii vor aduce farmecul unui descîntec de deochi pentru întreaga armată imperială...

Capitolul 12

EPISTOLE DE PE FRONT

Turnu-Măgurele, 1877 iulie în 21 zile

Dragii mei părinți,

Aflați că sînt sănătos și mă împac bine cu armata. Nu degeaba îmi spunea domnul căpitan Grigore că-s croit pentru soldăție. Iaca se adevărește spusa lui. Abia aștept să trec Dunărea cu vaporul și să căsăpesc în turcime.

Ultima scrisoare am trimis-o din Dăbuleni. Cred că a ajuns la Vaslui, ca să aveți știință despre mine. Dacă s-a încurcat pe la poștă, cum se mai întîmplă, apoi nu-i vina mea. În scrisoarea trecută eu vă povesteam despre moartea camaradului Ilie Cobuz, care cînta ca focul din fluier. Un obuz turcesc i-a zdrobit capul, lăsîndu-l mort pe loc. Am văzut cu ochii mei.

Cînd am primit ordin să strîngem corturile și să plecăm pe Dunăre la vale, dincolo de gura Oltului, coloana a trecut prin capul satului, pe lîngă țintirim. Am întors capul, peste gărduțul de cacadîr, ca să-i vedem crucea. Parcă se rupea ceva în mine. Rămînea acolo îngropat unul din cei nouă căciulari de-ai mei. Cum să nu fiu amărît? Vedeam locul mormîntului, pentru că oltenii obișnuiesc să înfigă la căpătîiul oricărui tînăr răposat cîte un copac doborît atunci din codru și împodobit cu pamblici. O pasăre neștiutoare sta cocoțată în vîrful copacului uscat și cînta parcă a jale.

Căldura ne topea mai rău ca drumul colbăit. Raniță și armele ne rupeau umerii, nu alta. Greu, tătucă, greu! Beam apă coclită de prin bidoane, deoarece rar zărești

cîte-un puţ. Dorobanţii se înghesuie la fîntîni ca sătenii la înviere. Beau apă sălcie, în jumate cu glod de atîta tulburare. Vă scriu asta ca să ştiţi cum o ducem, nu ca să mă plîng. Eu m-am deprins cu viaţa de nomad, ca a căldărarilor cu corturile. Cît despre mîncare, nici aici n-o ducem ca în rai. Lasă că nici acasă nu avem cu ce ne îmbuiba. Uite ceva care mă supără. Pe cînd militarii îşi varsă sîngele pentru ţară, ca Ilie Cobuz ori alţii, o parte din civili se îmbogăţesc de pe urma noastră, căci lor le este îngăduit totul. Prefecţii împreună cu comisiile de rechiziţii jupesc pe locuitori. Ne fură şi pe noi, militarii. În loc de produse bune strînse prin rechiziţie, ne trimît putregaiurile şi mucegaiurile lepădate de arendaşi şi proprietari.

Ştiu că mama boleşte şi o duceţi anevoie. Aşa că m-am hotărît să vă trimit o parte din soldă. Pe-aici e o scumpete că nu te poţi apropia. Lumînările se vînd cu 3 franci fundul, iar ocaua de zahăr cu 4 franci.

Vă scriu aşa de mult pentru că lenevim în bivuacul nostru aşezat în spatele tîrgului. Aşteptăm să ne vină rîndul la trecerea Dunării. Un detaşament românesc, comandat de d-l colonel Roznovanu, a şi debarcat dincolo la Nicopoli, pentru a forma garnizoana acestei fortăreţe. Trecerea se face alene, cu vasele. Nişte roşiori au alunecat cu tot cu cai în vad. Nu s-a înecat niciunul, slavă domnului. Se zvoneşte că pontonierii pregătesc un mare pod, ca să-l arunce peste Dunăre, dar nimeni nu ştie unde va fi întins. Oricum, noi ajungem cu vaporul pe malul bulgăresc. La întoarcere, cei care s-or întoarce, or păşi pe podul nou de pontoane.

Adunaţi la noi părinţii lui Petrea Păciucă şi Vlad Axinte şi citiţi-le scrisoarea mea, ca să ştie că feciorii sînt sănătoşi şi ard de nerăbdare să se măsoare cu turcul. Din zori pînă noaptea, Petrea sună trîmbiţa, aşteptînd să dea semnalul de atac. Vlad a prins, cu uneltele lui, o grămadă de peşte, de s-a înfruptat şi d-l general, cînd ne-a vizitat. Trimiteţi vorbă Rariţei că, dacă scap teafăr, am să mă însor cu dînsa, cum am făgăduit.

Mamă și tată, vă sărut mîna și aștept degrabă carte de acasă.

Al vostru pentru totdeauna,
sergent Const. Țurcanu
Regimentul 13 dorobanți

Turnu-Măgurele, 1877 iulie-n 21

Ma très chère Titza,

Ultima ta epistolă, din 10 iulie, abia m-a găsit pe drum, la Corabia. Era expediată la Dăbuleni, dar poșta ne-a trimis corespondența prin cavalerie. Așa se face că, pînă la urmă, am primit plicul tău. Bine că ai scris : Regimentul 13 dorobanți, batalionul Vaslui. Altfel nu mă găsea. De-acum, să scrii astfel, deoarece trecem Dunărea și domnul știe dacă scrisorile tale m-ar găsi.

A venit ordin de la Vodă să ieșim din defensivă și să ocupăm cetatea Nicopole, cu divizia a 4-a. Deja a debarcat un detașament al colonelului Roznovanu. În curînd ne aruncăm și noi peste fluviu, ca să stîrpim cuibul păgînilor din fortificația Plevnei.

Așa că, dragă Titza, cade cu totul planul tău de a veni să mă vezi. Mi-ar fi părut bine să vii, dar nu se mai poate. Datorită insistențelor tale, mă înduplecasem să îngădui sosirea ta, deși ți-am motivat că nu-mi convine din considerațiuni temeinice. Te rugasem, prin misivele trecute, să fii mai rezonabilă și să părăsești această idee nenorocită. Nu pentru că avem o stare pecuniară proastă, cu toate că 300 de franci, cît te-ar costa trenul și diligența, alcătuiesc un fond important pentru casa noastră. Adevăratul motiv al reținerii mele este teama de ridicol. S-au făcut de tot rîsul ofițerii după care damele se țin scai. Aceste dame trec în fața soldaților serioși ca ridicole, zicînd că a lor conduită lasă de dorit. Femei nebune care umblă după bărbați !

Știi ce-a pățit madame Borănescu la Bechet? Să-ți povestesc. Ieșea cu bărbatu-său dintr-un bordei, unde erau cartiruiți, spre a se duce la popota ofițerilor. Turcii au slobozit, chiar atunci, tunurile din Rahova. O bombă bubuie în spatele perechii, alta în față. Bine că nu i-au nimerit schijele. Văzîndu-se prinsă între două focuri, madame Borănescu a leșinat pe loc. Au luat-o ofițerii pe brațe și-au dus-o la cartir, cu bărbatu-său. Abia și-a revenit.

Îmi reproșezi că madame Lecca a plecat din Vaslui, ca să-l vadă pe maior? Tocmai a sosit la Turnu-Măgurele și nu știu dacă stau împreună o zi-două, căci trecem fluviul și doar n-o s-o ia cu dînsul pe front. Stau cartiruiți la un cîrciumar, care le ia un pumn de parale. Adaugă costul trenului pînă la Giurgiu 100 franci și 50 franci birja, plus întoarcerea. Aici e scumpetea pămîntului. O ocă de cafea prăjită și pisată se ridică la 6 franci. Negustorii fac avere. Tare bine mi-a prins gavanosul cu șerbet de vișine. La fel și țigările, care aici costă enorm de scump. Am primit pachetul cu țigări de la tine; sînt bine făcute. Cînd poți, să-mi mai trimiți un pachet.

Ni s-au dat, în sfîrșit, lefurile. Eu am luat 660 franci ca soldă, rații, furaj pentru cal și miza în campanie. Îți expediez 300 de franci și ceasornicul de aur, ca să nu-l rătăcesc. Comandă-i lui Herșcu un rînd de straie pe potriva mea, că dumnezeu știe dacă nu ne prinde iarna pe front.

Mi-e dor de tine, Titza dragă, de casa noastră, de cărțile mele. Sper să isprăvim războiul cu păgînii pînă la ivirea iernii, să căpătăm recunoașterea independenței și să ne întoarcem întregi acasă.

Trimite vorbă lui Gh. Țurcanu că fecioru-său Costachi, pe care l-am făcut sergent, e sănătos și vrednic. Toți îi zicem Peneș.

Te sărută de milioane de ori al tău soț devotat pentru eternitate.

Căpitan Grigore A. Grigore

Nicopoli, 1877 august în 18 zile

Dragul nostru tată Călin,

Am primit cartea matale, întocmită de părintele Iraclie Stoian, căruia îi sărutăm dreapta. Ne pare bine că eşti sănătos şi că popuşoiul creşte cît gardul. Pe de altă parte, înţelegem necazurile care te năpădesc, dar n-avem ce face de la asemenea depărtare. Am sări la treabă, ca să scapi odată de învoiala cu boierul. Să dea domnul să se isprăvească războiul sfînt, ca să ne demobilizăm şi să-ţi venim în ajutor. Pe aici se zvoneşte că, după bătălie, stăpînii o să ne dea pămînt, că traiul plugarilor o să fie mai bun. Să nu fie numai un zvon!

Cît despre luarea cailor şi căruţei, despre care ne povesteşti, să ştii că ne seacă la inimă, căci tare mai îndrăgeam animalele. Ne-au hrănit ani de-a rîndul. Te credem că ai lăcrimat cînd te-ai despărţit de bieţii noştri cai. Te-ai dus cu supunere să-i predai la rechiziţii. Le-ai mîngîiat boturile, iar caii noştri, făpturi simţitoare, parcă ştiau că intră pe mîni străine. Au nechezat a pustiu în urma matale şi-au pornit să scormonească ţărîna cu copitele, foindu-se în hamuri. Noi doi zicem, într-o suflare, că trebuie să te mîngîi cu gîndul jertfirii pentru izbăvirea ţării de jug păgîn. Căiuţii noştri rechiziţionaţi slujesc la transportul militar. Poate că ne vor aduce şi nouă hrană peste podul care acum se întinde la Corabia.

Află că amîndoi sîntem sănătoşi şi ne ducem traiul peste Dunăre, între Nicopoli şi Plevna. Tabăra batalionului 2 vasluian se întinde taman la podeţul de pe Osmu, rîuleţ oleacă mai mărişor ca Bîrladul nostru. În depărtare se aud tunurile bubuind, căci ruşii se bat într-una cu turcii. Cică într-acolo vom mărşălui şi noi, după ce vor trece Dunărea toate diviziile româneşti. Sărim în ajutorul ruşilor, ca să scoatem fiara din bîrlog şi s-o măcelărim fără milă. Toată fiara îşi are lupul ei!

Trimitem vorbă Ilenei şi Paraschivei să ne aştepte cu răbdare, căci dacă scăpăm de plumbii ucigaşi ne-om în-

toarce acasă și-om rîndui laolaltă nunțile, cu lăutari vrednici, care să adune bucuria satului. Iar nun ne va fi părintele Iraclie, așa cum ne-a făgăduit.

Ai matale pentru totdeauna,
frații gemeni Ion și Gheorghe Călin
(Epistolă scrisă de sergent Const. Țurcanu)

Nicopoli, 1877 august în 18 zile

Lucreția dragă,

Mi-ai trimis un teanc de scrisori pline de dragoste. Vreo două săptămîni, cam de la părăsirea bivuacului din Dăbuleni, n-am primit nici un plic de la tine. Credeam că s-a petrecut ceva acasă. Cînd colo, am aflat că epistolele tale, iubita mea nevastă, s-au rătăcit pe la poștă și nu m-au găsit decît la Turnu-Măgurele, tocmai cînd ne azvîrleam peste Dunăre. Cu plicurile în palmă, am alergat la sergentul nostru, ca să mi le citească. Abia mi le-a citit și, iute, ne-am suit în bărci. Acum ne-am așezat tabăra la podul de pe Osmu, ca să-l păzim de păgîni. În sfîrșit, comandantului grupei i-a venit la îndemînă să întocmească scrisori pentru neștiutorii de carte.

Îmi scrii că ți-e dor de mine, că noaptea nu dormi și te perpelești în pat? Află, iubită femeie, că și eu sînt cuprins de asemenea dorințe. Într-o noapte, cînd am ațipit în avanpost, cu capul pe pușcă, m-am visat acasă, în patul nostru, iubindu-ne ca smintiții. Parcă se terminase campania. Tu îmi ziceai: „Toader, Todirelul meu, mă mistuiam după tine! Bine că te-ai întors sănătos și întreg, bine că s-a isprăvit blestematul de război." Astfel grăiai și nu te mai săturai de dragoste. Cînd m-am trezit, luînd capul de pe pușcă, apa curgea șiroaie de pe mine, luna rînjea din înalturi, iar o buhă spurcată cînta pe deasupra. Era să crăp de ciudă.

Aș zbura spre tine, dacă maiorul m-ar lăsa în permisie. Însă nimeni nu mai are voie să plece acasă. Nici domnilor ofițeri nu li se îngăduie. Drept să-ți spun, de dragul tău, mă bătuse gîndul să pun mîna la gura puștii și să apăs pe trăgaci, ca să-mi rănesc carnea între degete. Auzisem că așa au făcut, ca să scape de focul războiului, niște fricoși de teleormăneni. Dacă m-aș fi rănit astfel, aș fi ajuns la ambulanța din Turnu-Măgurele. Toată lumea m-ar fi arătat cu degetul și mi-ar fi zis cu scîrbă că-s laș și vreau să fug de greul bătăliei. Uite, coșcogeamite zdrahon și-i tremură izmenele de frică! I-aș fi făcut de rîs pe moldoveni, căci niciunul dintr-înșii nu s-a împușcat la mînă, ca să scape de front. Ș-apoi, dacă-mi rupeam carnea cu glonțul, cum m-ar fi primit satul? Mă mai puteam uita la oameni? Sigur că nu! Aș fi simțit o mare rușine, asemănătoare cu a dezertorilor fricoși.

Așadară, Lucreția dragă, am hotărît să nu fiu laș, să rămîn la batalion și să mă arunc, cu mult curaj, asupra vrăjmașului. Fie ce-o fi! Mai bine erou mort decît laș viu.

Te îmbrățișez cu foc și te sărut de o mie de ori,

dorobanț Toader Burcel

(Epistolă scrisă de sergent Const. Țurcanu)

Nicopoli, 1877 august în 18 zile

Rariță,

Cu greu m-a găsit scrisoarea ta din 2 august, pentru că noi am trecut Dunărea și cantonăm lîngă Nicopoli, ca să păzim un pod de asaltul păgînilor. Serviciul de poștă nu merge regulat ca în țară. De aceea s-au rînduit călărași, care să ducă și aducă pachetele. Azi am primit epistola ta și tot azi îți răspund.

Credeam că m-ai uitat și aveam o mare strîngere de inimă. Cînd colo, aflu că mă aștepți cuminte și pășești des pragul casei mele, ca să vezi cum o mai duce săraca mamă, țintuită la pat de boală. Trebuie să-ți mulțumesc pentru asemenea grijă. Dacă m-oi întoarce sănătos la vatră, apoi ne-om lua, dragă Rariță, vom ridica locuința noastră și-om trăi în pace. Pînă atunci, timpul nu poate să se lățească prea tare. Îi scoatem pe turci din vizuină, iar cînd ridică steag alb le cerem să recunoască libertatea României. Sfîrșind misiunea noastră, trebuie să ne dea drumul acasă, pentru a strînge rodul de toamnă.

Pe lîngă tristeți, scrisoarea ta îmi aduce și o amintire luminoasă, de la bîlciul Paștelui. Intrasem în arenă și priveam la încăierarea sîngeroasă a curcanilor. Te făcusei galbenă ca ceara. Mi-aduc aminte ca acum. Dorobanții și-au pus pene de curcan. Tu mi-ai aninat la capelă o astfel de podoabă și mi-ai spus: „Parcă ești Peneș din poveste." Peneș mi-a rămas porecla. Și azi camarazii mă numesc astfel. Drept să-ți zic, nu mă supără, din contra îmi face plăcere, amintindu-mi de ziua bîlciului. Oh, ce n-aș da să mă aflu iar lîngă tine, prin puhoiul de lume, să mîncăm acadele, să ne suim în scrînciob și să ascultăm fanfara țiganilor din Valea Mare!

Ce-ți povestesc eu e ca fumegarea unei visări de demult. Deschid larg ochii și văd ce-i în jurul meu, cu adevărat. Sînt departe de casă, în cîmpia bulgărească, gîndindu-mă la primejdiile care ne stăpînesc. Ca să cîștige războiul, rușii au nevoie de ajutorul nostru. Li-l dăm cu dragoste frățească, pentru că au făgăduit să ceară, de la puterile europenești, neatîrnarea românilor față de Poartă. Corpul nostru de operații, comandat de generalul Cernat, cel care a fost și la Vaslui, se aruncă peste rîu cu toate forțele. Așteptăm numai trîmbița atacului, pentru a face un marș și a ataca cetățuile de pămînt de la Plevna.

Cine știe cînd am să-ți mai pot scrie...

Te sărută al tău prieten,
sergent Const. Țurcanu

Nicopoli, 1877 august 19

Tată Ilarion,

Scrisoarea matale a căzut ca trăsnetul. Credeam că fapte deosebite se petrec numai aici, pe front, însă văd că și satele-s pline de năduf. De la camarazi am auzit că și prin alte locuri s-au stîrnit neînțelegeri între plugari și proprietari, dar ce-mi povestești matale în scrisoare îmi pune jar la călcîie. Cunoști simțămintele mele față de îmbuibați. Află că-mi vine să dezertez din armată, cu tot cu pușcă, să mă reped acasă și să vă fac sfînta dreptate. Dar nu pot să-mi părăsesc trupa, căci am de împlinit o datorie înaltă încredințată soldatului de către țară. Domnul căpitan Grigore, om cu minte luminată, ne-a grăit așa de limpede, ne-a povățuit așa de adînc, încît mergem la bătălie cu fruntea sus, cu nădejdea biruinței. I-am zis și prietenului Anton că, dacă ne ferește domnul de plumbi, am să vin la Moara și-am să împart dreptatea cu arma. El mi-a spus c-o să mă ajute.

Luptătorii noștri, mai toți de la țară, știu că după război o să primească săracii pămînt. Gîndul le dă aripi, nu alta. În sinea mea, cred că-i o mare gogoașă care se va dezumfla degrabă, iar sărmana țărănime va rămîne cu buzele umflate. Dacă scăpăm de turcii dinafară, n-o să scăpăm și de turcii dinăuntru, adică de bogătași. Ar fi bine ca noi, oștenii, să venim acasă cu puștile și să împărțim frățește moșiile boierești. Eu, cu mîinile mele, aș băga plugul în moșia proprietarului. Fie ce-o fi! Domnul arendaș Păun, care vă face atîtea năcazuri, și-ar lua tălpășița de teama răfuielii. Ar primi răsplata pentru toate răutățile.

Îmi vorbești, dragă tată, despre cele petrecute și parcă mi se frînge inima. Domnul Păun, care din capul locului a fost potrivnic războiului nostru drept, te pune pe matale, ca primar, să scoți la lucru cu de-a sila mamele și nevestele ostașilor. Dumnealui are în mînă vechi hîrtii cu tocmeli. Anton, cînd a auzit că maică-sa poate fi dusă

cu de-a sila pe moşie, făcea spume la gură de mînie. Cea mai apăsătoare povară, spui matale, rămîne rechiziţia. Tocmai celor care au plecat pe front li se ia ultimul sac cu grîu, ultima văcuţă, ba şi căruţa cu cai. Nimic n-am zice dacă li s-ar rechiziţiona şi bogătaşilor pe potriva averii lor. Unii dau producte şi vite mai puţin ca orice sătean, iar alţii se feresc de rechiziţii.

Povesteşti că te-ai dus la arendaşul Păun, ca să-ţi dea partea pentru armată. Cum era de aşteptat, te-a întîmpinat cu huo şi tio : „Să dau eu ajutor pentru războiul făurit de fabricanţi ? Asta niciodată, primare. Niciodată ! Vînduţii de liberali, cei din guvern, să-şi descarce pungile pentru oaste, nu alde mine. Miniştrii liberali, cei care au stîrnit poporul, să plătească, nu moşierimea. Din pricina liberalilor, au rămas cîmpurile în paragină. Mojicii, în loc să trudească prin moşii, sînt trimişi să se sacrifice pentru un ţel străin. Da, da ! Au tîrît sărmana ţărişoară în apocalips. Citeşte, primare, ce-i mai iau în răspăr gazetele *Timpul* ori *Războiul*. Alde Brătianu şi ceilalţi, în frunte cu Carol, o să plătească în faţa naţiunii pentru această năzbîtie numită război, care a sărăcit ţara. Pleacă, primare Ilarion, eu nu sprijin această trădare.“ Zici că ai rămas nedumerit de poziţiunea domnului arendaş Păun. Pe bună dreptate, i-ai arătat legea asupra rechiziţiilor militare. Nici n-a vrut să se uite. Bine i-ai spus : „Înseamnă, domn' arendaş, că nu sînteţi patriot.“ Această zicere pe şleau l-a făcut să se mînie, să te numească ţopîrlan şi să te plesnească peste gură. Ţi-a sărit pălăria, te-a buşit sîngele.

De unde-ai adunat în sufletul matale atîta răbdare ? Arendaşul te-a lovit în vreme ce aplicai legea statului. Ţi-ai şters şuviţa de sînge cu mîneca, ţi-ai luat cuminte pălăria şi-ai plecat de la curte, cu coada între picioare. Ruşine, tată ! Trebuia să-l sudui româneşte şi să-l croieşti pe ciocoi drept în numele tatălui. Apoi să-l fi trimis în judecată, pentru că a atins un om al legii.. Or, matale zici că ţi-ai potolit mînia şi l-ai iertat pe arendaş, că te temi de proptelele lui. Să nu se întoarcă întîmplarea îm-

potriva matale, așa ai chibzuit. Mai bine un pumn, decît nu știu ce dandana. Mare rușine, tată, să te umilească spurcăciunea de arendaș ! Cred că rîde tot satul. Dar să știi că fapta cînelui nu rămîne nepedepsită. Cînd am să vin de pe front, am să te răzbun. Orice s-ar întîmpla. Astfel am hotărît cu frații de cruce Anton și Mogîldea.

Cît am învățat la școala de meserii, laolaltă cu Anton Negru, parcă mi s-a luminat mintea. Te rog și azi să mă ierți că n-am terminat această școală. Am părăsit amîndoi internatul de pe Copoul Iașilor și-am lucrat la drumul de fier. Visul nostru, de a ajunge mecanici de locomotivă, nu s-a spulberat. După război, ne-am pus în gînd să încălecăm armăsarii de fier.

Tată Ilarion, spune mamei că-s sănătos și mă feresc de gloanțe. Trimite vorbă mămăicăi lui Anton că și fecioru-său e bine. Asemenea și părinților lui Mogîldea, badea Jenică și țața Floarea.

Vă sărut cu mult drag,
Culai

Nicopoli, 1877 august 19

Dragă mămăică,

Iacă am primit scrisoarea matale, întocmită de nea Ilarion. Culai are răbdare să răspundă acasă pe îndelete. Eu îți scriu mai pe scurt, fără floricele. Să știi, dragă mamă, că o duc bine cu armata și aștept ceasul atacului asupra hoardelor turcești. Tu să nu plîngi, precum ți-i obiceiul, ci să zici astfel : Cum umblă sapa pe lîngă popușoi, fără să-l atingă, așa să umble și plumbii pe lîngă năzdrăvanul de Anton.

Ehehe, am început-o cu șaga, dar să știi că-s „negru" de supărare. De ce nu mi-ai spus adevărul, în scrisoarea dictată lui nea Ilarion ? N-ai vrut să mă necăjești ? Cele întîmplate le-am aflat din epistola primarelui către Culai.

Spurcăciunea de arendaș, căruia am să-i tăbăcesc pielea, a poruncit jandarmilor lui Dobrică să te ducă cu sila în țarnă. Bravo, mamă ! Te-ai ascuns în pod și tot nu te-ai dus. Mamele luptătorilor de pe front nu trebuie să muncească la boier. Din contra, ele trebuie ajutate la lucru. Prășisei de trei ori popușoiul din ogorul nostru, de era cît statul omului și legase de minune. E adevărat că ticălosul de Păun și-a dat drumul boilor în porumbiștea noastră ? Adevărat ? Află că, dacă mă întorc teafăr, am să te răzbun. Praf și pulbere o să se aleagă din hambarele lui. Încaltea, nici lui să nu-i tihnească.

Am mai aflat că nici badea Ilarion n-o duce prea bine cu blestematul de arendaș. Dacă se întoarce din război, Culai o să-l împuște pe cîne, iar eu am să dau foc curții, ai să vezi. Dar nu spui nimănui. E o taină de-a noastră, căci eu, Culai și Mogîldea ne-am făcut frați de cruce.

Du-te acasă la Margareta și spune-i că, dacă o să mă aștepte cuminte, o să mă liniștesc la casa mea și-o să ne cununăm degrabă, că-mi place fata. Chiar de-oi lucra departe, la calea ferată, casa o să mi-o rînduiesc cu dînsa, tot în sat la Moara. Sărut-o pe Margareta din partea mea și spune-i să pregătească lada cu zestre.

Haha, dracul nu moare nici în război,

Anton

Capitolul 13

ISPRĂVILE LUI ANTON

— Sergent Anton Negru !

— Ordonați, dom' maior Lecca.

— Nu-ți arde de-o plimbare ?

— Oho, îmi sfîrîie călcîiele.

Lecca rîse. Îl trase pe sergent deoparte.

— Uite ce ai de făcut ! Iei un răcan, care-l vrei tu, vă suiți amîndoi pe cai și nu vă opriți decît la Nicopole-n port. Clar ?

— Da. Ce misiune am ?

— Duci corespondența batalionului. Însă fii atent, puiule. Nu te desparți nici mort de pachet ; altfel o încurci cu mine. Într-o cutiuță am pus inelele și ceasul de aur. Obiecte prețioase. Mă costă o avere, zău. Trebuie s-ajungă la nevastă-mea, aflată încă-n Turnu-Măgurele. În poștă n-am încredere. Îl lași pe dorobanț cu caii în port, iar tu te agăți de primul vaporaș și...

— Trec Dunărea.

— Așa, năzdrăvanule. Calci pe pămîntul țării. Cauți ambulanța doamnelor din Iași, unde-o afli pe nevastă-mea. Desfaci pachetul mare și-i predai cutiuța de preț. Spune-i așa : că sînt sănătos și-i trimit obiectele de aur ca să nu le rătăcesc. Fii atent ! Pînă-n sară trebuie s-o găsești, pentru că în zori pleacă la Vaslui. Înțeles ?

— Înțeles, dom' maior Lecca. După aceea, predau la poștă corespondența batalionului...

— Ești băiat isteț, sergentule.

— ...Prind un vas, vreo barcă, orice-ar fi... și mă întorc la Nicopoli...

— Lux ! Dacă treaba merge strună, vă îngădui să mai zăboviți prin tîrg. Să vă plimbați, să petreceți. Treaba voastră.

— Uiu, l-am apucat pe dumnezeu de-un picior.

— Dar mare grijă, Antoane, la pachet. Păstrează taina, nici răcanul să nu știe. Limpede ?

— Ca lumina ochilor, dom' maior.

— Uite pachetul și permisul de trecere. Cu el ajungi numai pînă-n port. Mai departe, te descurci singur. Ia caii și du-te.

Era într-o dimineață. Comandantul batalionului chibzuise, la început, să-l trimită în această misiune la Turnu-Măgurele pe Țurcanu, om în care avea deosebită încredere. Fusese pe punctul de a-l chema, dar în ultima clipă își schimbă hotărîrea. La trecerea fluviului, era nevoie mai mult de dibăcie decît de corectitudine. Și aceasta, pentru că venise ordin sever de sus ca numai soldații răniți ori grav bolnavi să aibă îngăduința de a se întoarce în țară. Restricția era și mai aspră pentru ofițeri, care n-aveau voie să-și părăsească trupele, semn al apropierii luptelor. În asemenea împrejurare, numai un sol cutezător, cum se arăta Anton Negru, putea ajunge pe celălalt țărm, ca să transporte comisionul.

— Executarea !

— Să trăiți, am înțeles.

Anton luă pachetul de preț și permisul de trecere, cu care putea ajunge cel mult pînă în port. Rîse șiret la colțul gurii și făcu stînga-mprejur, clămpănindu-și cizmele lucioase. Maiorul își frecă mulțumit palmele.

Nu peste mult timp, pe drumul dintre Osmu și cetatea Nicopole galopau doi cai frumoși, îndemnați de pintenii ascuțiți ai dorobanților. Se cunoștea că aceștia n-au îndemînarea grațioșilor roșiori, deoarece călăreau bidiviii săltat, precum țăranii moldoveni. Stăteau țanțoși pe spinările cailor, fără a se apleca peste oblîncuri. Lîngă o branițte, solii au trebuit să-și curme galopul și s-o ia

la pas printre tulpinile fagilor. Prin pulberea drumului huruiau trenurile echipajelor de artilerie. Coloana era încadrată de călăreți făloși, cu chipie împănate ca pălăriile cucoanelor. Cîte șase cai abia tîrîiau chesoanele și tunurile greoaie. Căciularii noștri s-au oprit la un puț, ca să-și astîmpere setea. Convoiul artileriștilor se îndepărta.

— Mă răcane ! — porni să rîdă Anton, ca să-l zădăre pe însoțitor.

— Antoane, nu mă lua în rîs. Năduşeala m-a dat gata, uf !

— Ia uite la răcan ce mai guiță. Mă leatule, așa vorbești c-un sergent ? Drepți !

— Ordonați, dom' sergent !

Însoțitorul își îndreptă capela cu pană de curcan și luă automat poziție de drepți. În aceeași clipă, Anton aruncă peste dînsul apa din ciutură, de-l făcu leoarcă. Cel udat era Mogîldea. La început, îl bătuse gîndul să-l ia pe Culai, dar maiorul îi spusese că, dacă treaba iese bine, poate să petreacă olecuță. Iar la asemenea îndeletnicire, Mogîldea era de neîntrecut.

— Bre Mogîldea, știi de ce ți-am zis răcan ?

— Nu.

— Cînd m-a chemat maiorul, mi-a spus așa : ia un răcan și du corespondența batalionului la Turnu-Măgurele.

— Cum ? La Turnu-Măgurele ?

— Da, urîtule.

— Ai permis ?

— Pînă la Nicopole.

— Și-apoi ?

— Ei, aici i-aici ! Trebuie să mă descurc singur. Am însărcinare să duc personal pachetul. Înțelegi ?

— Înțeleg. Dar eu ce fac ?

— Rămîi în port cu caii. Mă aștepți.

— Dacă nu răzbești ?

— Trebuie să răzbesc. Mă fac luntre și punte ca să îndeplinesc porunca maiorului. Nu m-a iertat el cînd am nimicit tunul păgînilor, de capul meu ? Nu m-a făcut el

sergent ? Nu mă ţine sub aripă ca pe-un pui răsfăţat ? Sigur că da. Şi eu să nu-l servesc ? Prin foc trec...

— Antoane, atunci să facem un plan năstruşnic. Păcălim noi santinelele de la pod, ca să te aburci în vapor. Ia uite ce zic eu...

Zăbava la puţul din branişte a fost de mare folos pentru curcani. În mai puţin de o oră coborau în port, strecurîndu-se prin puhoiul de lume care sosise cu vasele. Ambulanţe cu coviltire, tunuri, călăreţi, care cu poveri.

Mogîldea luă caii de dîrlogi şi-l urmărea pe Anton, care se urcase pe debarcaderul de scîndură. Arăta permisul unui căprar al strajei. Acesta îl repezi cît colo pe Anton, care se întorcea cu coada între picioare. Vaporul se pregătea să plece spre ţărmul românesc. Văzînd una ca asta, Mogîldea pricepu că trebuie să le facă festa santinelelor. La semnul lui Anton, legă căpestrele cailor de-un copăcel şi intră în vorbă c-un oştean de la serviciul de caraulă, care păzea dedesubtul debarcaderului.

— Să trăieşti, frate. Ai un foc ?

— Am.

— Ţine o ţigară bulgărească. E parfumată...

— Mulţumesc.

Fumau amîndoi în tăcere. Mogîldea trăgea cu ochiul, ca să vadă mişcările lui Anton.

— Tot din divizia a 4-a ?

— Tot.

— De unde ?

— Regimentul 14 Roman.

— Iha, sîntem megieşi. Eu îs din Vaslui. Regimentul 13.

— Ia nu mai spune !

Mogîldea îşi dădu chipiul pe-o ureche, a supărare.

— Uf, doamne ! Ce căldură ! Trebuie să aştept pînă vine dom' sergent. Predă nişte bolnavi de burtă. Pîntecăraie, din pricina mîncării. Cine ştie cînd se întoarce ? La noapte, poate dorm pe iarbă, la burta cailor. Eh, dar mai bine aici decît în avanposturi...

— Ei ! — se arătă curioasă santinela debarcaderului.

— Mare nenorocire, frate.

— Ce s-a întîmplat ?

Pehlivanul dorobanţ se dădu alături şi-i şopti misterios :

— Cum ? Nu ştii ?

— Nu.

— Pfu, a fost măcel, camarade. Adevărat măcel.

— Nu mai spune !

— Ne-am bătut măr cu başbuzucii. Măr ! Eu am împuşcat doi, într-unul am băgat pumnalul. Chî, chî ! Harţ ! Aşaaa. A curs pîrîiaş de sînge, zău. Dacă nu-l omori tu, te omoară turcul. Ai văzut başbuzuci ?

— M-a ferit dumnezeu.

— Uha, parcă-s sălbatici. Au bărbi lungi, sînt negricioşi, cu straiele ferfeniţă. Poartă cuţitul după ureche, ca pe creion, au iatagane ca briciul. Taie şi spînzură fără milă.

— Vai de noi !

Mogîldea continua să-şi îndruge scornelile. Santinela se uita la dînsul cu ochi bulbucaţi, sugînd din ţigara parfumată bulgărească. În acea vreme, o umbră se furişa printre popii de sub debarcader. Era Anton Negru, care ajungea la mal şi se agăţa de bara vaporaşului tocmai cînd se punea în mişcare. Reuşita îl făcu pe Mogîldea să-i mai dea caraulei o ţigară şi să născocească alte povestiri.

Spre seară, Anton se întorcea pe-un ponton căptuşit cu trupe. Radia de bucurie, deoarece împlinise misiunea încredinţată de comandant. O găsise pe nevasta maiorului la ambulanţa doamnelor din Iaşi, predîndu-i cutiuţa de preţ. Din corturile însemnate cu cruci roşii ieşiseră femeile cu şorţuri albe, pentru a-l iscodi despre cele ce se întîmplă dincolo de fluviu. Împresurat de întrebările lor, Anton le povestea despre bivuacul de la pod, despre sănătatea ofiţerilor, neocolind nici zvonul că turcii pot să iasă din Plevna şi să ocupe Nicopole. O asemenea veste le făcea pe surorile de caritate să se umple de teamă.

Femeile acestea harnice, care-și părăsiseră căminele și făcuseră drum lung ca să îngrijească bolnavii, tremurau la fiece noutate venită de dincolo. Zi și noapte vegheau la căpătîiul celor loviți de friguri, îi pansau pe răniți. Aceste surori cu suflet de aur îi umpluseră lui Anton buzunarele cu epistole adresate celor apropiați. Anton părăsi ambulanța, lăsă corespondența batalionului la poștă și se grăbi să ajungă în port.

— Bravo, ai răzbit ! — îl întîmpină Mogîldea, întinzîndu-i căpăstrul calului.

— Da, mă răcane !

Glumea din nou, lăsîndu-și mîna grea pe umărul prietenului. Păşeau mulțumiți, unul lîngă altul, pe calea prunduită a cetății. Trași de căpestre, caii îi urmau cuminți.

— Cum ai îmbrobodit caraula ?

— Eh, la palavre nu mă pricep ? I-am zis c-am ucis trei păgîni. Se uita la mine ca la un războinic, zău. Mă mînca din ochi. N-avea vreme să vadă, băietanul, că jupînul Anton se furișează spre vaporaș. M-a costat un pachet de țigări bulgărești. Fumează ca un turc.

— Ei lasă, bre Mogîldea, că-ți cumpăr două în loc. La primul han.

Cînd auzi de han, flăcăul cel mărunțel și oleacă mai frumos decît dracul porni să-și lungească buzele, într-un gest de mare satisfacție.

— Nu la primul, Antoane, ci la ultimul han.

— Ce vrei să spui ?

— Tu crezi c-am stat degeaba ? Nu, frate. De la santinelă am aflat tot felul de năzbîtii...

Mogîldea făcea din pleoape, șmechereşte.

— Ce năzbîtii ?

— La ultimul han, pe drumul Plevnei, gazda te ospătează cu de toate. Hai să ne înfruptăm și noi. Păpăm soldele, dă-le dracului.

— Matroana are fetișcane ?

— Are.

— Uiuuu ! Atunci pe cai, răcane ! S-o facem lată.

Şi lată au făcut-o !

S-au urcat pe cai şi nu s-au oprit decît la hanul cu pricina. În partea aceea a tîrgului, după colina pleşuvă, locuinţele nu erau ruinate şi arse de bombe ca-n mahalaua de la Dunăre. Printre garduri înalte de piatră, răsăreau case masive, cu geamlîcuri la primul cat, cu acoperişuri de olane roşcate. Cei doi călăreţi ajunseră într-o ogradă şi descălecară lîngă un zid cu iederă. Un bătrîn grăjdar se repezi să le ia caii în primire, băgîndu-i într-un şopron. Anton şi Mogîldea coborîră nişte scări spre taverna hanului, de unde răzbăteau glasuri petrecăreţe şi muzică languroasă, orientală. Pătrunseră într-o încăpere cu bolţi, năpădită de bărbaţi şi ospătărese. Din ţigarete şi narghilele, fumul gros se ridica leneş, lipindu-se de tavanul negricios. Oşteni şi civili petreceau laolaltă, vorbeau felurite limbi, dar se înţelegeau straşnic. Vinul apropie cele mai diferite graiuri.

Dorobanţii s-au înfruptat zdravăn din bucate, stropindu-le din belşug cu vin negru-acrişor, care le aţiţa jarul poftelor. Matroana înţelese dorinţa ultimilor oaspeţi şi le făcu semn s-o însoţească. Au urcat nişte scări de lemn întunecate, care scîrţîiau supărător, pînă au ajuns într-o verandă cu flori, la primul cat.

Anton scoase un şip din buzunar şi-şi mai udă odată gîtlejul. Şolticarul de Mogîldea, înfierbîntat de formele plinuţe ale matroanei, o ciupea fără oprelişte. Femeia, trecută de floarea tinereţii, îşi reaminti de ocupaţia ei primordială şi-l sărută galant. Avusese de gînd, la început, să-i poftească în două separeuri, dar acum se răzgîndi. Îl trase pe Mogîldea după dînsa şi-l chemă pe Anton cu degetul. Se hotărî să-i ducă în odăile ei. Oaspeţii s-au trezit în nişte încăperi ticsite cu mobile sculptate, covoare bulgăreşti cu decoraţiuni ţipătoare, oglinzi care căptuşeau zidurile. Era evidentă starea prosperă a matroanei.

Curcănarii se tolăniră pe canapele, ca la ei acasă, în vreme ce matroana îi servea domneşte cu dulceţuri de trandafir, puse în chesele aurite. Luau cu linguriţele argintate sosul de petale şi-şi îndulceau gurile care duh-

neau a băutură. Între timp, matroana păși în odaia alăturată. Dulceața parcă avea putere de elixir. Anton rămase dormitînd în canapea. Clipele se scurgeau. Distinse în încăpere aromă de levănțică, din ce în ce mai accentuată, care-i aducea aminte de nopțile petrecute acasă la Ilinca. Mireasma îl învăluia, ca altădată, visîndu-se în patul alb al cusătoresei. Ținea capul rezemat și ochii închiși. Își închipuia că Ilinca îi stă pe genunchi, în cămașa ei de borangic. Această părere avea să prindă întruchipare, căci lîngă dînsul simțea o răsuflare caldă. O mînă catifelată îi atinse obrazul. Se trezi din dormitare, deschise alene pleoapele și găsi alături o domniță minunată. Anton își scutură capul, ca și cum ar fi dorit s-alunge un vis, dar fata îi rămînea pe genunchi. Înțelese că se găsea tot la hanul din Nicopole, că Mogîldea se retrăsese dincolo cu matroana, că făptura asta îi fusese lui hărăzită. Fata se topi în îmbrățișarea bărbatului. Se iubiră cu patimă, întîi pe canapea, apoi pe crivatul cu așternuturi pufoase.

— Cum te cheamă ?

— Ludmila.

— Ești frumoasă.

Ea surîse. Straniu surîs.

— Știi românește ? !

— Bine.

— Credeam că n-o să ne înțelegem.

— Ba da.

Același surîs enigmatic. Dinspre tavernă răzbătea o muzică ritmică.

— Lăutarii voștri mă îndeamnă la joc. Auzi-i ce mai cîntă ! Hai să coborîm și noi. Vrei ?

— Vreau.

Ludmila se arătă bucuroasă și-și acoperi goliciunea. Anton își puse uniforma și bătu la ușa matroanei, strigîndu-l pe Mogîldea. Toți patru s-au îndreptat spre încăperea cu bolți, unde lăutarii își zdrăngăneau strunele și ospătăresele jucau de mama focului. Au intrat și ei în acel dans amețitor, într-o rotire vijelioasă, întocmai ca

la ciobănașul românesc. Ludmila se învîrtea ca o zvîrlugă ; nici matroana, mai vîrstnică decît toți, nu se lăsa mai prejos. Cînd au ostenit, apa curgînd șiroaie de pe ei, s-au liniștit într-o hrubă răcoroasă. Veselia hangiței era sărbătorită de lăutari și ospătărese, care stăteau acolo ciotcă.

Mogîldea, încă turmentat de băutura din amurg, ținea matroana de după cap și făcea gălăgie cît patru. Devenise bufonul petrecerii. Striga cît îl ținea gura, ca la horele din sat :

Vlădica de e vlădică
Și tot are ibovnică ;
Dară eu sînt protopop
Și iubesc vreo șapte-opt.

Repeta strigătura, aproape cîntat, își săruta partenera, golea cana într-una și gura continua să-i meargă ca melița. Anton vedea că șolticarul e simpatizat de meseni. Le căzuse cu tronc, deși nu prea înțelegeau ce îndrugă. Ludmila, cuibărită la pieptul frumosului sergent, se zguduia de rîs la auzul strigăturii, tălmăcindu-i-o matroanei. Aceasta se distra cu toată ființa și-i cerea amorezului s-o învețe și pe dînsa. Rosteau strigătura în cor, căci muzicanții găsiseră o melodie potrivită. În hrubă, soseau fără întrerupere fripturile și garafele cu vin.

Fata cea frumoasă abia reușea să tălmăcească în bulgărește nesfîrșitele șiruri de cuvinte ale năstrușnicului de Mogîldea.

— Dragi gospodine, cu mînile mele am să-l prind pe Osman-Pașa.

— Ce-ai să faci ? — îl întărîtă Anton. Vrei să-l ucizi ? !

— Nu, frate. Am să iau prima lui cadînă și-am să ți-o dau ție. Să crape Ludmila de ciudă, haha !

— Dar cu celelalte cadîne ale mușirului ce-ai să faci, Mogîldea ?

— Le iau cu mine. Mă fac pașă.

Cînd auziră traducerea, femeile izbucniră iarăși în hohote. Prinzînd și mai mult curaj, mititelul dorobanț se ridică și strigă dîrz, cu elan războinic :

— Dragi meseni, aflați că mîne mă duc la Plevna, ca să mă iau cu păginii de piept. Tai într-înșii ca-n varză. Chisăliță îi fac. Chisăliță !

După aceea, ca și cînd cineva l-ar fi lovit c-un par în cap, căzu în poalele matroanei. Mesenii se veseleau ca înaintea unui măscărici. Anton își lipi buzele de umărul Ludmilei, înmiresmat de levănțică. Gîndul îi zbura hai-hui spre vatra satului îndepărtat. O clipă îi apăru chipul cusătoresei. O vedea pe Ilinca în patul ei alb. Imaginea ei s-a spulberat ca prin abur. Deodată, i se păru c-o strînge în brațe pe Margareta, în seara despărțirii. Retrăia acele momente...

„— Margareta, îți făgăduiesc că, după război, o să fii nevasta mea. Mai vrei ceva ?

— Juri, Antoane ? N-ai să mă uiți ?

— Sigur că jur. Numai să nu-mi ia viața vreun diavol de plumb.

— Ți-am mai zis : ai să te întorci sănătos. Iar eu am să te aștept precum m-ai lăsat. Făgăduiesc."

Săruta umărul minunat al Ludmilei și-i era dor de Margareta, cu care jurase să facă bună căsnicie, după isprăvirea războiului. Apoi, văzîndu-l pe Mogîldea în brațele primitoare ale matroanei, în timp ce mesenii se distrau în limba lor străină, Anton Negru retrăi și-un alt moment din ultima seară petrecută la Moara. După ce se depărtase de primarul Ilarion și fecioru-său Culai, îl luase în cîrcă pe Mogîldea, toropit de licoarea crîșmarului Max, ducîndu-l spre casă. Prin noapte, Mogîldea i se destăinuise în neștire că se prăjește și el după Margareta...

„— Ascultă, Antoane ! — parcă auzea vorbele de altădată ale șolticarului. Numai ție îți dau voie... numai tu poți pune mîna pe Margareta. Dacă s-apropie altcineva... îl căsăpesc. Da, da ! Tocătură îl fac ! Chisăliță ! Îi bag furca în pîntece... Noaptea, pe furiș... Ca beșica porcului să plesnească. Sst ! Așa să sune..."

Niciodată, pe drumul cel lung al campaniei, nu-i amintise lui Mogîldea despre tulburătoarea mărturisire, din

noaptea aceea, cînd vinul îl îndemnase să-şi dezlege baierele inimii. Aşadar, Mogîldea păstra o taină şi nu mai ştia că o rostise lui Anton sub impulsul băuturii. Important nu era faptul că şolticarul se perpelea după Margareta, ci că se întîmplase ceva cu fata (poate că de aceea ţinea Margareta, în acea seară a despărţirii, să-i destăinuie lui Anton ce se petrecuse, de fapt, în noaptea cînd fusese rănit arendaşul Păun), determinîndu-l pe Mogîldea să spună că, cine s-ar apropia de fată, ar întîlni împotrivirea lui crîncenă. Nu cumva Mogîldea cutezase să... ?

Amintirile i-au fost întrerupte de Ludmila, care-i întindea o cană de vin proaspăt. Anton bău cu sete. Dorea să se facă turtă, lulea, criţă, cuc, să nu mai ştie nimic din urmă, să nu mai audă de ameninţarea războiului de mîine, ci să petreacă nepăsător cu lăutari iscusiţi şi licoare bună, alături de Ludmila. Voia ca prin desfătările clipei prezente să alunge obsesia războiului care-i dădea tîrcoale...

* * *

În seara aceea, dorobanţii din grupa lui Ţurcanu coceau popuşoi într-o groapă de jar, chiar lîngă tabără, povesteau cîte şi mai cîte de-acasă şi nu se înduplecau să se culce. Simţeau lipsa fluierului fermecat al lui Ilie Cobuz, oştean pierdut pentru totdeauna în ţărîna ţintirimului oltenesc. Cineva îngîna un cîntec bătrînesc, care aducea a dor de ţară. Prin umbra serii tulburi, nu se zărea cine viersuieşte. Poate era Toader Burcel, bărbatul voinic şi blajin, cuprins de alean după soaţa Lucreţia. Acestui om cît ursul i se potrivea o vorbă veche : Mare-i puterea boului, dar şi-un copil îi pune funia în coarne. Cunoscîndu-i sufletul cătrănit, din epistola întocmită de Peneş, ne dăm seama că el trebuie să îngîne cîntecul. Sau poate că se jeluia unul din fraţii gemeni Călini, Ion ori Gheorghe, cei care se asemănau ca două lacrimi curse pe obraji de mireasă. Amîndoi aveau ace-

lași chip, dar și același freamăt de inimă, despre care sergentul scrisese în epistola către bunul lor tată. Ori poate glăsuiau acea doină, deprinsă de la răposatul Cobuz, alde Vlad, Bran, Șoimanu, Toma ori Țînteș. După cum, se putea să-și arate dorul de-acasă chiar Peneș.

Noaptea era adîncă, fără lună, lumina palidă se prelingea doar din licăritul stelelor și din jarul răscolit în groapă. Cîte o crenguță dezvelea spuza, popușoii copți săreau deoparte, dorobanții apucau hrana fierbinte, o răcoreau în palmele lor tăbăcite de muncă și mușcau hulpav din boabele pîrguite. Tihna le-a fost tulburată de-un glas :

— Peneș e aici ?

— Da, dom' căpitan. Ordonați.

Sosise căpitanul Grigore. Silueta comandantului apăruse în fîșia de lumină a gropii de jar. După ton, pricepuseră că se întîmplase ceva. Se așteptau să primească ordin de marș spre redutele Plevnei, însă era altceva la mijloc.

— Ia-ți doi oameni, suiți-vă repede pe cai și să-mi zburați la Nicopole. Căutați primul han, de la intrare. Un locotenent, care a fost la divizie, îmi aduce vestea că neisprăviții de Anton și Mogîldea chefuiesc cu tîrfele. Noi așteptăm botezul de sînge și ei umblă după fuste. Satul arde și baba se piaptănă. Auzi, puii de lele, ce-mi fac ! Domnul maior îi trimite în misiune, iar nerușinații nimeresc la stabiliment. Sergent Țurcanu, le iei armele și centurile și-i aduci la judecată. Dimineață mi-i predai. Executarea !

— Să trăiți, am înțeles !

Comanda era limpede. Căpitanul se pierdu spre corturi. Peneș alergă, împreună cu dorobanții aleși, spre locul unde staționau caii batalionului.

„Iată că potrivnicul meu, îngîmfatul de Anton Negru, a încurcat-o rău — gîndea Peneș în timpul galopului spre Nicopole. Domnul căpitan e iarăși pornit împotriva lui și-i coace o pedeapsă aspră. Mă unge la inimă, nu alta. O să-i cadă tresele de sergent și-o să se facă de tot

rîsul. Numai să nu se întîmple ca atunci, în bivuacul din Dăbuleni, cînd apăram Dunărea. Se încumetase, de capul lui, să treacă rîul și să nimicească tunul turcesc. Cînd căpitanul îi pregătea papara, i-a sărit în apărare maiorul Lecca. Nu știu de ce-l ține sub aripă comandantul de batalion. Acum însă, dacă-i adevărat că petrece cu lepădăturile, o să-i bîțîie lui Anton turul pantalonilor. Abia aștept să pun mîna pe dînsul, să-l umilesc oleacă, să-l văd cum își apleacă nasul nerușinat."

Călărețîi au aflat cu ușurință ascunzișul hanului, după zidurile înalte de piatră, cu acoperămînt de olane. Dinăuntru răzbătea ușor sunetul viorilor, iar sus, pe pînzele luminate ale ferestrelor, se profilau siluete de femei. Țînteș înghițî în sec. Descălecă odată cu Peneș. Bătrînul grăjdar se repezi, ca de obicei, să ia caii în primire și să-i ducă spre ieslele șopronului. Dar ciudații oșteni n-au îngăduit una ca asta. Zdrahonul de Burcel apucă toate căpestrele cailor, precum i se ordonase, și rămase înțepenit în mijlocul ogrăzii. Se uita lung la cei doi camarazi care înaintau spre intrarea hanului. După ce au coborît scările tavernei, Burcel și-a scos din tabacheră o țigară gata răsucită și i-a dat foc. În iarbă, lîngă zidul cu iederă, țîrîia un greiere iubăreț. De la geamurile primului cat, răzbătea ciripitul provocator al unei muieri. Două profiluri despuiate se hîrjoneau în spatele perdelei străvezii. Paznicul cailor își umplu pieptul cu fum de mahorcă iute, amintindu-și de Lucreția lui, de nopțile cînd o pîndea din cerdac, prin ochiurile ferestrelor.

Sergentul Țurcanu pășea printre bolțile tavernei, urmat îndeaproape de celălalt curcănar. Lunganul de Țînteș, cu pușca în mînă, își ferea capul, ca să nu atingă arcadele cu penele chipiului. La acea oră de noapte tîrzie, băutorii se împrăștiaseră, auzindu-se numai într-o hrubă din capătul tavernei glasuri petrecărețe, în jurul muzicanților. Acolo trebuiau să fie mușterii lor.

Într-adevăr, acolo erau !

Se zărea o masă lunguiață, încărcată cu căni de lut. Lăutarii le cîntau mesenilor la ureche, de of și jale, iar

ospătăresele lălăiau ascuțit, ca să-i facă plăcere matroanei. Aceasta trona în capul mesei butucănoase, alături de poznașul Mogîldea.

Vlădica de e vlădică
Și tot are ibovnică ;
Dară eu sînt protopop
Și iubesc vreo șapte-opt.

Țînteș zîmbi. Bulgăroaicele învățaseră poezioara deochiată. Mogîldea își înfunda fața în pieptul matroanei ca între pernuțe. Alături petrecea nepăsător Anton Negru, lîngă o minunăție de fată, desprinsă parcă din tablouri colorate. Peneș se uită la frumoasa care-l îmbrobodise pe vrăjmașul său și răspunse la zîmbetul lui Țînteș cu un trecător surîs. Îndată redeveni grav, chibzuind la misiunea ce are de îndeplinit. Într-un ungher al hrubei stăteau rezemate armele petrecăreților, lăsate de izbeliște. Îi făcu semn lui Țînteș să le ia în primire și răsări în colțul porumbeilor. Ajunse lîngă tabureta lui Anton, care se săruta cu fata. Tuși stînjenit și zise :

— Anton Negru, predă-mi centura și urmează-mă !

Se făcu liniște. Vocea noului venit suna poruncitor. Anton se desprinse din îmbrățișare, se ridică în picioare și se întoarse.

— Haha, uite-l pe Peneș ! Voinicul care nu mă înghite.

Mogîldea își scoase nasul dintre sînii matroanei, unde stătuse lepșit :

— Ura ! Încă doi camarazi de-ai noștri ! Hai fraților, să vă cinstim ! Ce vin ! Ce lăutari ! Și ce femei ! Ca focul, zău !

— Poate ne-mpăcăm, la un pahar cu vin — adăugă Anton întinzîndu-i lui Peneș o cană înflorată.

Însă acesta era neînduplecat, sub mustața lui îngrijită nevăzîndu-se nici un semn al complicității.

— Îți repet, Anton Negru. Predă centura și urmează-mă la batalion.

Constantin Țurcanu era foarte aproape de celălalt sergent. Întinse mîinile ca să-i ia centura. Anton își în-

toarse privirile, ușor tulburate de puterea licoarei, spre meseni. Matroana se îngălbenise, iar Ludmila arăta ca o căprioară speriată. În acele clipe, sîngele îi năvăli prin tot trupul, într-o mînie crescîndă. Flăcăul acesta mîndru se înfuria aprig cînd era călcat pe coadă. Așa se înfuriase pe șeful de post Dobrică, cînd a vrut să-l aresteze pe motiv că l-ar fi împuns pe arendaș cu furca ; așa-l pălise, la cazarma vasluiană, pe Țînteș, care acum le luase armele. Mînat de viclenia băuturii, de trufia încălcată în fața femeilor, Anton își scăpă pumnul în burta celui care ținea să-i ia centura și să-l umilească.

Peneș se clătină ușor, căci lovitura nu fusese dată cu toată forța. Îl fulgeră gîndul să nu răspundă la provocare, dar țîșni în ființa lui dorința de împotrivire, cuibărită de atîta vreme. Se mai aflaseră gata de încăierare la crîșma lui Max, la iarmarocul din Vaslui ori în alte împrejurări. De data aceasta, potrivnicul său dăduse într-însul în timp ce îndeplinea misiunea domnului căpitan. Nu-și mai putu reține veninul și-l păli pe nerușinat peste falcă, încît Anton se dezechilibră și mătură cu trupul prăvălit cănile de pe masă. Lăutarii și ospătăresele o tuliră după bolțile tavernei, iar mititelul de Mogîldea, văzînd că nu-i de șagă, se feri după un spătar de scaun. Rușinat de izbitură, Anton dorea să se încaiere de-a binelea. Tocmai cînd sări în picioare, simți la tîmplă o țeavă de pușcă.

— Stai cuminte, că...

Întîlnea privirea îndîrjită a lui Țînteș. Desigur, dește-ratul găsise momentul să se răzbune pe Anton. Peneș intui pornirea camaradului de a-l atinge peste gură cu țeava puștii.

— Nu, Țînteș, lasă-l ! Îl judecă domnul căpitan Grigore.

Acum pricepu Anton ce se petrece. Va să zică, domnul căpitan îi trimisese. Se înduplecă să isprăvească încăierarea, aruncînd centura pe masă. Din cuibul său, Mogîldea se arătă vederii, urmînd gestul prietenului. Era făcut criță, pricepu numai pentru o clipă împrejurarea, apoi

aburul vinului îl învălui din nou, îngînînd strigarea pipărată despre vlădică și protopop. I se potrivea zicala : Vorbește cu mormăitură, parcă are mămăligă-n gură. Se lăsă leneș pe-un scaun și adormi cu capul pe masă. Matroana îi mîngîie părul, așezîndu-i alături chipiul cules de sub taburete. Ludmila păși supărată lîngă Anton.

— Să mai vii. Am să te aștept...

Întoarse capul și fugi spre odăile de la primul cat, lăsînd în inima dorobanțului o mică scînteie de dragoste. Anton auzea iarăși glasul poruncitor al lui Peneș :

— Ia-ți licheaua în cîrcă. Să mergem.

Tulburat de plecarea fetei, Anton Negru ajunse lîngă Mogîldea, îl umflă ca pe-un sac și urcă scările tavernei.

A doua zi, cînd la răsărit se despica zarea și bivuacul se însufleţea de foiala soldăţimii, cei doi vinovați s-au trezit în cortul lor cu căpăţînile grele de mahmureală. Mogîldea strînsese toată noaptea ranița de sub cap, visîndu-se între pernuţele matroanei. În momentul deșteptării, mormăia răgușit strigătura de la han, încît surîdeau și santinelele rînduite ca pază în jurul cortului.

— Antoane, mă leșie la pîntece, de parcă am mîncat o mîță moartă.

— Taci, urîtule ! Ai să vezi acușica, înaintea ochilor, numai albastru.

— Dar ce s-a întîmplat ? Cum naiba am ajuns în tabără ? Eram la han.

— Nu știi ?

— Nu.

Anton începu să-și aranjeze uniforma boțită.

— Ne-au mirosit urma. Au venit după noi... Peneș și Ţinteș...

— A, da ! Ţin minte că v-ați bătut. Tare ?

— Ei, nu. Doar cîte-un pumn. Chit pe chit.

— Cine i-a trimis după noi ?

— Căpitanul.

— Hopa, am băgat-o pe mînecă.

— Ne-au luat centurile și armele.

— O păţim rău, Antoane. Totdeauna desfătarea are soră întristarea.

— Dacă te uiţi afară, vezi că sîntem păziţi ca la arest.

— Ce onoare pe noi ! Parcă am fi generali.

Chipeşul sergent surîse prietenului său, care mai avea chef de glume după o asemenea poznă. Veselia lui Mogîldea avea să i se oprească în gît după supa de dimineaţă, cînd santinelele l-au poftit, odată cu Anton, spre centrul bivuacului, unde-i aşteptau ofiţerii. Amîndoi stăteau pleoştiţi, cu ochii agăţaţi de vîrful cizmelor. Ceilalţi dorobanţi îşi făceau semne cu coatele. Comandantul batalionului, maiorul Lecca, avea fruntea încruntată. Nu se ştia ce hotărîre va lua în privinţa petrecăreţilor. Se părea că le pregăteşte ceva aspru. Primul care-i luă în primire fu, desigur, căpitanul Grigore :

— Uite porumbeii ! Au fost la împărechere, săracii. E bine, mă, în poala lepădăturilor ? Bine ?

Firește, nici o încercare de răspuns.

— Aveţi nişte comandanţi de zahăr, puşlamalelor. Vasul bunătăţii s-a umplut. Începe să curgă. Nici nu ştiţi cît sînge rău ne-aţi făcut.

Maiorul se apropie de Anton :

— Ţi-am încredinţat o misiune. Ai îndeplinit-o ?

Frumosul sergent îşi ridică fruntea.

— Da, dom' maior.

— Raportează !

— Cu mare greutate am trecut Dunărea. M-am strecurat pe-un vas, fără îngăduinţa santinelelor. Doamna a primit cutiuţa şi vă trimite această scrisoare de răspuns.

Anton se cotrobăi prin buzunarele tunicii albastre, scoase un teanc de epistole şi-i alese maiorului una dintr-însele.

— Şi celelalte ?

— Pentru alţi ofiţeri. Dom'căpitan Grigore, aveţi şi dumneavoastră un plic.

Grigore se arăta botos, dar luă în grabă epistola, căci nu mai primise nimic de zece zile. Ofiţerii desfăcură scri-

sorile și le citeau. Maiorul Lecca parcurgea rîndurile soției, care-i adeverea primirea obiectelor de aur.

— Antoane ! — grăi maiorul fără să ridice privirea de pe foi.

— Ordonați !

— Zi mai departe !

Flăcăul tuși și continuă raportul :

— Am dus, după aceea, corespondența batalionului la poșta din Turnu-Măgurele. Tocmai pleca un călăreț la Giurgiu. Cu alte cuvinte, epistolele noastre vor ajunge cu cîteva zile înainte. Apoi, am trecut rîul. Mogîldea mă aștepta cu caii. Atunci ne-am amintit de îngăduința de a petrece olecuță. Dumneavoastră mi-ați zis, la plecare...

Subliniase anume ultimele cuvinte, ca să audă căpitanul. Acesta era să scape scrisoarea din mînă. Afla că neisprăviții primiseră învoiala de petrecere chiar de la comandantul batalionului. Adeverirea veni îndată :

— Sigur, v-am permis, însă voi ați sărit calul.

„Ba mai mult — gîndea Mogîldea. Am făcut-o de oaie."

Ofițerul care comanda compania se temea ca maiorul Lecca, îngăduitor din fire, să nu-i ierte. Mai știi ? ! Omul acesta ar fi fost în stare să-i ofere o nouă surpriză, cum procedase la Dăbuleni, după atacul tunului otoman.

— Domnule maior, — zise el în grabă — pentru fapta lor necugetată, propun să-i pedepsim conform regulamentului. Lui Anton Negru să-i luăm tresa de sergent.

Toți se uitau la comandantul batalionului, care urma să decidă.

— Pedeapsa ar fi prea blîndă, domnule căpitan. Mă gîndesc să-l trimit într-o misiune dificilă. Dacă o îndeplinește, își păstrează gradul.

Nimeni nu bănuia la ce se referă maiorul Lecca. Doar sergentul Țurcanu, care văzuse semnul acestuia, se îndepărtă spre primul cort și se întoarse c-un băiat desculț, cu hainele ferfeniță și chipul îngrozit. Se întîmplase ceva.

— Astă noapte — vorbi comandantul — bașbuzucii au năvălit în casa unui pădurar de origine română. Părinții băiatului au fost măcelăriți. Păgînii se răzbună pentru intrarea în război a armatei noastre. Băiatul a scăpat ca prin minune, fugind pe geam. După mărturiile copilului, care știe binișor românește, sînt vreo douăzeci de năpîrci cuibărite în casa pădurarului. Băiatul i-a pîndit prin noapte. Cînd a văzut că părinții sînt spînzurați de-un copac, spaima l-a făcut să fugă în neștire, pînă a dat de avanpostul nostru.

— Bașbuzucii trebuie să-și primească pedeapsa binemeritată. Să le curmăm fărădelegile.

Se revoltase căpitanul Grigore, mai dihai ca înaintea celor doi vinovați de isprava petrecerii la han.

— Iată, aceasta este misiunea dificilă în care-ți trimit porumbeii. Anton Negru va comanda o căprărie de dorobanți, cu însărcinarea de a-i captura pe bașbuzuci, vii sau morți. A doua căprărie se va găsi în preajmă, sub ordinele sergentului Țurcanu. Micul detașament, alcătuit din cele două căprării, răspunde la comanda lui Țurcanu, să fie limpede. Înconjurați casa cu toții, însă primii care se aruncă în luptă sînt curcănarii lui Anton. Clar ?

— Da, dom' maior.

Anton se înveselise. Slavă domnului că nu-i luase o tresă. Ar fi triumfat potrivnicul său Peneș. Rămînea sergent, iar în plus i se oferea prilejul de a-și arăta istețimea într-o incursiune periculoasă.

— Alegeți oamenii, luați armele și porniți fără zăbavă. Băiatul vă arată drumul. Executarea !

— Am înțeles, să trăiți !

Dorobanții făceau stînga-mprejur, clămpănindu-și cizmele. Mogîldea avea ochi de jar, căci îl cuprinse o presimțire tulburătoare...

*

* *

Casa pădurarului răsărea stingheră în luminișul brâniștei. Acoperiș larg de țiglă, cu ferestruici în față și-n spate. Băiatul, care călărise în șaua lui Anton, le atrăsese

atenţia că, de la ferestruicile acoperişului, se vede ca-n palmă, de jur împrejur. Numai doi puşcaşi dibaci, instalaţi sus, pot avea controlul poienei, oprind năvala atacatorilor. La un moment dat, căprăriile au rămas locului. Dorobanţii au descălecat cu supunere. Comandantul micului detaşament, sergentul Ţurcanu, se furişa spre un dîmb cu cioate, în urma băiatului. Alături păşea Anton. S-au aşezat pe burtă, iscodind aşezarea cantonului forestier. Lîngă casă se distingea mişcarea başbuzucilor.

Pe copil îl buşi plînsul. De copacul uscat dinaintea casei atîrnau în şireang trupurile părinţilor. Anton îi mîngîie creştetul, căutînd să-l îmbărbăteze. În preajma acelei dureri, inimile sergenţilor se topeau, duşmănia lor veche parcă se spulberase. Peneş şi Anton şi-au încrucişat privirile, nu şi-au mai ferit capurile în altă parte, ca altădată, ci au rămas faţă-n faţă, cu chipurile îndouplecate, simţind deopotrivă ecoul lăcrimării copilului.

— Înconjurăm casa — hotărî Peneş. Tu din faţă, eu din spate.

— Dom' maior zicea s-o atac singur. Numai eu trebuie să-mi răscumpăr greşala.

— Singur nu poţi izbîndi, te asigur. Priveşte ce largă-i poiana. Pot să ne scape printre degete. Plec să acopăr spatele. Pregăteşte atacul din faţă. Îţi ordon !

Iarăşi s-au privit îndelung, pînă în adîncul sufletelor. După aceea au coborît de pe dîmbul cioatelor înspre ascunzătoarea căprăriilor. Fiecare sergent şi-a luat oştenii, micul pîlc despărţindu-se în două cete. În vreme ce înaintau tîrîş spre luminiş, Anton chibzuia că ursuzul potrivnic cugetase bine. În adevăr, o singură căprărie nu reuşea să învăluie poiana. Banda ar fi luat-o la sănătoasa.

Soarele se cocoţase în vîrful cerului. La acea oră de moleşeală, cînd toată fiinţa se retrage la răcoarea umbrei, oştenii strîngeau cercul în jurul casei pădurarului. Taina înaintării se spulberă deodată, cînd un păgîn negricios, ieşit parcă din adîncul iadului, îi zări pe dorobanţi. Fugi spre casă şi-şi înştiinţă gălăgios confraţii. Cantonul se însufleţi, capete buhoase apărînd la ferestre. Negriciosul

crezuse că dușmanii se află numai acolo unde-i văzuse. Așa că alergă spre marginea cealaltă a pădurii, cu gînd să scape. Dar căzu în bătaia puștii lui Țînteș, care nu-l iertă. Turcul căzu la prima împușcătură. Bașbuzucii din bandă și-au dat seama că-s încercuiți și trebuie să se apere strașnic pînă la căderea întunericului. S-au instalat în poziție de apărare, doi dintre dînșii urcîndu-se în hardughia podului. Gurile de foc scuipau o grindină de plumbi asupra dorobanților. Sergenții au strigat oștenilor să se ferească după trunchiuri, în gropi. Mogîldea se cam îngălbenise, dar tot avea mîncărime la limbă :

— Huo, diavolilor ! Ați căpiat ? Hai să facem un tîrg. Vă prindeți, mă turcilor ?

— Ne prindem — răspunse în glumă Culai, feciorul primarului Ilarion, ca să-și zădărască prietenul.

— Bine. Uitați-vă ce zic eu. Ieșiți frumușel din casă, cu mîinile la ceafă, și vă predați. Aruncați puștile și iataganele. Altfel, o pățiți precum răposatul negricios. În schimb, noi vă dăm drumul pe la casele voastre, ca să ne aduceți cîte-o cadînă.

Hohotul de rîs al curcanilor se curmă la o nouă salvă din țevile bașbuzucilor.

— Mînca-v-ar lupul, păcătoșilor ! — continua șolticarul imaginara conversație cu turcii din canton. Eu mă port omenește și voi trageți ca smintiții. Phtiu !

— Propune-le altceva — îl trase de limbă Anton.

— Dacă vă predați, mă buhoșilor, ne suim pe cai și nu ne oprim decît la muierile din Nicopole. Vreți ?

Buclucașul scoase capul de după trunchiul platanului, ca să braveze. Ai fi zis că se tocmea cu acei turci din armata neregulată. Dădu cu privirea de spînzurați și-i îngheță întreaga făptură. Boarea mișca ramurile copacului, trupurile se roteau ușor prin aer, părînd că-s vii. Atunci, de la ferestruica acoperișului fulgeră o bubuitură și Mogîldea țipă a durere. Scăpă arma din mînă și se lăsă moale la rădăcina platanului.

— L-a nimerit !

Fraţii de cruce, Anton şi Culai, s-au repezit spre dînsul, sfidînd primejdia gloanţelor. Mogîldea fusese lovit în plin. Prietenii l-au tras la loc ferit.

— Moartea îmi dă tîrcoale.

— Nu cobi, taci !

— Simt eu că vine... Mi-e cald... Voiam să merg la Plevna, cu voi... dar...

Avea ochi de sticlă. Abia reuşea să-şi adune cuvintele. Culai îi şterse fruntea de sudoare şi zise :

— Lasă, doctorul te va face bine, ai să ajungi sănătos acasă.

— Nu ! Am rîs prea mult de viaţă. Bine că sînteţi lîngă mine. Anton ! Culai ! Vreau să vă las o taină, cu limbă de moarte...

— Taină ? !

— Da. Eu, Antoane, am iubit-o pe Margareta.

La această mărturisire, Culai rămase năucit.

— Mi-ai spus odată — şopti Anton.

— ...Dar fata se usucă după tine. S-o iei de nevastă. Ţie îţi dau voie, altora nu...

În frîntura aceea, Anton îşi aminti de destăinuirile trecute ale prietenului, care-i spusese doar o parte din adevăr. Trebui să afle tainica istorisire pînă la capăt. Altfel, Mogîldea o lua în mormînt. Se aplecă spre muribund şi-l zgudui.

— Ce s-a întîmplat în noaptea aceea ? Spune !

— Aflaţi că eu l-am împuns pe arendaşul Păun.

— Tu ! ?

— Arendaşul o ispitea pe Margareta... o trăgea la conac... Voia s-o necinstească, spurcăciunea. I-am băgat furca în pîntece. Ca beşica porcului a fîsîit...

— Tu ai vrut să-l omori ?

— Eu. Iar dacă jupînul nu se leapădă de răutate, să-i ardeţi avutul.

Lui Mogîldea începu să i se prelingă o şuviţă de sînge la colţul gurii.

— Sărutați-i pe-ai mei... Și pe Margareta, din partea mea... Îm pare rău după Plevna. Cotonogiți-i pe păgîni. Și luați-le cadînele, haha !

Se zguduia de rîs, în ultimele spasme ale vieții, zbaterea ultimă sfîrșindu-se într-un gîlgîit înfundat. Capul îi rămase proptit de umărul lui Anton. Era fără suflare. Frații de cruce credeau că mai trăiește, căci avea ochii deschiși, iar rîsul i se întipărise pe buze. Parcă ar fi dorit să-și ducă veselia și-n lumea morții. Îl întinseră pe iarbă și-i puseră mîinile pe piept. Ochii sticloși ai răposatului îi rodeau în străfundul sufletelor. Anton se aplecă și-i închise pleoapele.

— Am să te răzbun, Mogîldea !

Făptura sergentului fierbea de ură. Îl obseda pușca de pe acoperămînt, care secerase viața fratelui de cruce. Furia îi dădea puteri nebănuite și curaj nebunesc.

— Culai, trebuie să stîrpesc cuibul de năpîrci.

— Ce ai de gînd ?

— Dacă ne-apucă noaptea, ne căsăpesc bașbuzucii. La tabără nu ne putem întoarce cu coada între picioare. Așadară, să atacăm !

— Ne seceră ca pe Mogîldea.

Anton Negru își aranjă capela cu pană de curcan și-și pipăi centura. Avea acolo două pistoale și-un pumnal.

— Culai, preiei comanda căprăriei. Cînd vedeți că apar călare, din pădure, trageți fără oprire, ca să le țineți capul la cutie.

— Au să te omoare, Antoane. Nu cuteza.

— Ba cutez. Du-te la post, nu mă poți opri...

Se afundă în umbra codrului spre locul unde păzea caii băiatul pădurarului. Îi puse felurite întrebări despre intrările în podul cantonului. Încălecă pe-un bidiviu, își mai potrivi odată armele. Porni încet pe-un drum de care. Strînse apoi pintenii de aramă în burta calului, care țîșni în galop. Dorobanții au slobozit potopul de rafale. Îndrăznețul sergent năvălea spre canton, aplecat pe oblîncul calului. Din spatele casei, oamenii lui Peneș nu știau ce să creadă. Se cruceau de curajul nemaipomenit al lui

Anton, care răzbise să străbată poiana prin bătaia puștilor, pînă la coama clădirii. Ca un spiriduș, se prinse de-o grindă și se furișă în pod printr-o spărtură despre care îi vorbise băiatul pădurarului. Inima lui Culai se făcu cît o gîză. Nu-l mai vedea pe sergent, care dispăruse sub acoperișul cantonului. Armele dorobanților nu mai clănțăniră. În direcția casei se așternu o liniște stranie. Oare ce se va întîmpla? Nu cumva o să-l măcelărească?

Peneș nu știa ce să ordone curcanilor săi. Cîteva momente rămase nehotărît. Incursiunea călărețului semănase panică între asediați. Se gîndi că trebuie să-i zăpăcească și mai tare, stropșindu-i cu foc neîntrerupt. Comanda sună scurt. Pîrîitura armelor nu mai contenea. Plumbii perforau geamurile, scurmau tencuiala, ciuruiau lemnul cerdacului.

Deodată, prin ferestruica acoperișului alunecă un trup și se prăbuși în fața cantonului. La scurt timp, se prăvăli alt trup, care căzu grămadă peste celălalt.

— Anton a învins. Să ne apropiem.

Dorobanții înaintau pe brînci, strîngînd cercul în jurul casei. De sus, nu mai avea cine să-i nimicească. Se arătau totuși îngrijorați de soarta sergentului, care nu dădea nici un semn de viață.

Başbuzucii stăteau ca pe ghimpi. Înaintea prispei zăceau cadavrele cetașilor, priveliștea băgîndu-le groaza în vine. Mai încolo, stătea prăbușit corpul negriciosului, cel care încercase să fugă. În copacul din față, se bălăbăneau trupurile spînzuraților. Pe deasupra, pașii temerarului oștean se auzeau în podul casei, ca o amenințare. Fără trăgătorii de pe acoperiș, atacatorii aveau cîmp liber de înaintare. Nu mai era timp de șovăială. Turcii trebuiau să spargă încercuirea și să fugă. Care scapă, allah cu dînsul! Căpetenia bandei porunci evacuarea cantonului. Ieșirea din casă se produse cu furie, ca și cum s-ar fi rupt un țarc cu armăsari sălbatici. Cruzii başbuzuci trăgeau în neștire și-și arătau iataganele ascuțite. Dorobanții îi împroșcau cu o ploaie de plumbi ucigători. Căzu musulmanii ca trifoiul cosit. Nereușind să spargă

centura de focuri, cei rămaşi teferi ridicau mîinile, cerşind milă. Doar căpetenia şi alţi păgîni furioşi intenţionau să se întoarcă la adăpostul casei, însă îi primiră din cerdac pistoalele lui Anton Negru. Întreaga bandă trebui să arunce armele.

Poiana morţii, mînjită de sînge, devenise un loc al plîngerii. Başbuzucii îşi jeluiau cetaşii, în limba lor. În copacul spînzurătorii se căţără băietanul şi tăie ştreangurile. Alte două trupuri sărutară pămîntul. Pe fiul pădurarului îl cuprinse un tremur nestăpînit, barba îi dîrdîia, faţa i se înnegrise şi izbucni într-un val de plînset.

Peneş veni lîngă Anton, dori să-i spună cîteva cuvinte de laudă pentru curajul dovedit, dar nu reuşi să-şi deschidă gura, pătruns fiind de întreaga întîmplare. Aflase că atacul fulgerător pornea de la uciderea lui Mogîldea, camaradul apropiat al lui Anton. Fără să vrea, îi întinse potrivnicului său palma, în semn de prietenie. Flăcăul din Moara văzu mîna lungită spre dînsul şi se înduplecă s-o întindă pe a sa. Două mîini puternice se apropiau timid, se apucau bărbăteşte într-o încleştare vremelnică, izvorîtă din fiorul unei reuşite comune. Strîngerea aceea spontană dură cît sclipirea unei fulgerări într-o noapte de furtună...

* * *

Camarazii nu se înduplecau să-l părăsească pe Mogîldea. Fraţii de cruce stăteau în genunchi, lîngă mormîntul de la marginea drumului, cu sufletele răscolite. Îl deplîngeau pe sărmanul dorobanţ, care se stinsese departe de casă, ca şi Ilie Cobuz. Oare cine urma la rînd ? Dacă se vor înfrunta cu hoarda turcească, cine ştie cîţi vor pieri dintr-înşii ? Măcar lui Mogîldea, adus de la cantonul pădurarului pe spinarea unui cal sur, îi rînduiseră îngropăciune creştinească. Anton aflase o spărtură de timp ca să scrie carte părinţilor răposatului. Bădia Jenică şi ţaţa Floarea aveau să afle, la amar de zile după pieire, că feciorul lor fusese brav şi căzuse ca un erou în vilaietul bulgăresc. Îşi jertfise viaţa pentru înfrîngerea pă-

gînătăţii şi izbăvirea neamului. Ultimele lui gînduri s-au îndreptat către părinţi. Culai şi Anton se sfătuiseră să păstreze taina încredinţată de Mogîldea în ceasul morţii. Că el fusese pătimaşul care făptuise tentativa de omor, împungîndu-l cu furca pe arendaş, nu trebuia să afle satul. Sau dacă ar afla, să ducă ei vestea, la întoarcerea din război, cînd rănile vechi s-ar redeschide pentru un nou judeţ.

Aceste gînduri, stîrnite de înmormîntarea prietenului, s-au curmat deodată, la vestea trecerii suitei domneşti. La comanda alarmantă a maiorului Lecca, dorobanţii s-au aşezat în linie, pe marginea şanţului, ca să dea onorul. Principele Carol şi generalul Cernat veneau călare, flancaţi de escadronul roşiorilor. Escorta se distingea prin ordine desăvîrşită, cai înalţi de rasă prusiană, harnaşamente cu năsturei auriţi, uniforme frumoase, aşa cum îi plăcea domnitorului. Pe capete, roşiorii purtau coifuri împănate şi se ţineau ţanţoşi în şa, imitîndu-l pe vodă.

În drum spre Poradim, suita domnească întîlnea unităţi din divizia a 4-a, între care şi batalionul vasluian. Generalul Cernat recunoscu oamenii din regimentul 13 dorobanţi. Îi spuse ceva domnitorului în limba franceză şi sări sprinten de pe cal, chiar în dreptul stejarului, unde dorobanţii îşi îngropaseră camaradul.

— Alteţă, — vorbi el în româneşte către vodă — să facem un popas. Sînt între vechi prieteni.

— Bun găsit, prieteni ! — zise Carol de pe cal.

— Să trăieşti, Măria-Ta ! — răspunseră în cor ofiţerii şi soldaţii, de răsună cîmpia bulgară.

Roşiorii din escortă au descălecat la iuţeală, vrînd să-l ajute pe domnitor. Acesta însă le-o luă înainte şi veni lîngă general, la umbra stejarului. Curcănarii nu-şi mai luau ochii de la dînsul. Doreau să-l vadă mai bine, să aibă ce povesti după aceea. Era chipeş acest neamţ încă tînăr, cu barba lui fără fire albe, cu privirile puţin încruntate. Uniforma cu decoraţii şi fireturi lucitoare îl prindea bine. Musafirii păşiră lîngă mormînt. Se interesau de cele întîmplate. Maiorul Lecca le istorisi despre lupta cu baş-

buzucii. Principele se arăta curios să-i vadă pe îndrăzneții atacatori ai cantonului. Anton și Peneș făcură cîțiva pași, iar Carol se înduplecă să le strîngă mîinile. Generalul Cernat își amintea de chipurile celor doi sergenți. Ceru lămuriri de la comandantul batalionului.

— Unde i-am cunoscut pe flăcăi ?

— La manevrele de la Vaslui, domnule general, cînd i-am făcut caporali.

— Da, da ! Mi-aduc perfect aminte. Care din voi îmi zicea proverbul : minte de bătrîn, putere de tînăr și curaj de nebun se cer în război ?

Anton se înfoie și răspunse :

— Eu, dom' general.

— Înțeleaptă vorbă ! — zise el, repetînd domnitorului acel proverb din popor.

Maiorul Lecca interveni :

— Putere și curaj au dovedit amîndoi sergenții în timpul apărării Dunării. V-am mai povestit în tabără, cînd ați petrecut o seară cu noi, domnule general, despre cele întîmplate. Țurcanu s-a războit cu başbuzucii în ostrov, iar Anton a distrus tunul turcesc. Acum au participat împreună la pedepsirea başbuzucilor care-au ucis cu cruzime familia unui pădurar de obîrșie română. Cum v-am istorisit...

Trupa făcuse un cerc larg împrejurul mormîntului, fiind ochi și urechi la conversația înalților musafiri :

— Alteță, — se întoarse iarăși Alexandru Cernat spre domnitor — înainte de a fi ministru de război, mi-am purtat anii pe pămîntul moldovenesc, unde m-am zămislit. Acolo am urcat, din treaptă în treaptă, ierarhia militară și-am ajuns comandant al diviziei ieșenilor. Astă iarnă, m-am dus să particip la manevrele acestui regiment, anume desfășurate pe vestitul loc al bătăliei lui Ștefan Vodă. În vecinătatea Podului Înalt, m-am convins de bravura regimentului și mi-am întărit credința că avem oaste bună, capabilă de măreațe acte eroice pentru țară. Am călărit, pe vreme de ceață, în valea răsunătoarei lupte din 1475 și am aflat taina biruinței lui Ștefan cel

Mare și Sfînt. Taină din care avem ce afla și-acum, cînd ne războim din nou cu turcii. La acele manevre, despre care vă povestesc, Alteță princiară, am înțeles că urmașii luptătorilor de la Podu Înalt sînt puternici și îndrăzneți, își iubesc mult glia străbună, fiind astăzi gata să se bată pentru neatîrnarea României. Actele de vitejie au început să se arate. Autorii sînt acești dorobanți voinici și curajoși, în majoritate fii ai satelor noastre oropsite. Țăranii alcătuiesc vîna nepieritoare a neamului și armiei românești. În ei ne este nădejdea. Așadară, aș cere permisiunea ca regimentul 13 dorobanți, verificat de mine personal pentru bravură, să intre în prima linie și să primească botezul de sînge la Plevna. Vă asigur că vor fi, în adevăr, șoimi ai Carpaților. N-o să regretați niciodată.

Cuvîntarea generalului răscoli inimile trupei și parcă iscă un freamăt de vînt, care cînta bizar prin frunzele stejarului. Vorbele acelea adînci vuiră în auzul fiecărui oștean, unduiră firul ierbii, pătrunseră în străfundul pămîntului. Copleșit de gîndurile rostite de general, Anton era convins, în sinea lui, că și răposatul camarad va fi deslușit, din găoacea veșnică, tîlcul cuvîntării. Îl privea pe vodă, ca și ceilalți curcani, așteptînd răspunsul acestuia.

— Sper ca propunerea dumitale, generale Cernat, să fie de bun augur. Acest regiment va primi botezul de foc. Să fiți viteji, ostașii mei !

— Să trăiești, Măria-Ta !

Glasurile semănau cu un val violent izbit de stînci. Din nou se iscă acel freamăt de vînt cîntător prin coroana deasă a stejarului. Lui Anton i se păru că distinge, din adîncul pămîntului, un murmur de glas, care aducea desigur cu vocea prietenului dispărut. Inima îi zvîcni, umplîndu-i ființa de fiorul unor simțăminte tulburătoare. Cînd se trezi din acea stare de visare, suita domnească plecase. Lîngă el, era crucea de lemn învelită cu flori ofilite, din pricina canicului. Îi venea să plîngă după fratele de cruce, dar nu plînse. Se mîngîie cu o șoaptă de gînd : zilele omului sînt ca floarea cîmpului.

*
* *

Exuberantul bărbat din seara petrecerii la han devenise, de la moartea fratelui de cruce, un taciturn înverşunat. Maiorul se speriase de melancolia lui şi-l trimise într-o misiune la Nicopole. Îi îngăduise să lipsească pînă la supa de dimineaţă, cugetînd că o noapte de iubire i-ar smulge rana durerii. Anton Negru galopase spre cetate, împlinise degrabă solia şi se oprise, la întoarcere, drept la hanul matroanei, dintre zidurile de piatră cu olane roşcate. Un chip de vrajă îl atrăgea acolo. Se aşeză tăcut într-un colţ al tavernei, o ospătăreasă îi întinse o cană cu vin şi fugi la matroană, căci îl recunoscuse. Hangiţa veni într-un suflet, se aşeză lîngă sergentul cel trist, bănui că se întîmplase ceva deosebit şi-i puse mîna pe umăr. Anton întoarse capul.

— Mogîldea a murit...

Stăpîna hanului începu să plîngă. Îl luă pe oaspete de mînă, îl trase după dînsa pe scările de lemn care urcau în veranda florilor şi-l pofti în odăile ei încărcate cu mobile sculptate, covoare ţipătoare, oglinzi lipite de pereţi. Înainte îi răsări Ludmila, fericirea năvălindu-i în ochi.

— Anton ! Ştiam c-ai să te întorci. Te aşteptam...

Dar matroana avea pleoapele umezite, iar pe chipul oaspetelui se citea întristarea. Repetă ce-i spusese hangiţei la masa din tavernă. Scotea cuvintele greoi, istorisea monoton. Fata îi traducea matroanei, care porni din nou să-şi verse lacrimile. Cînd se sătură de plîns, le aduse junilor licoare proaspătă, dulceaţă în chesele şi coborî în tavernă.

Acum se iubeau cu ardoare, pe crivatul din odaie. Ea pricepu, ca şi maiorul, că numai o noapte de dragoste i-ar abate gîndurile negre. Spre miezul nopţii, cînd huruitul unor chesoane zgudui casele tîrgului bulgăresc, el se trezi din moleşeala somnului şi distinse plînsetul ei mocnit.

— Ce-i cu tine ?

— Mi-am amintit de viaţa mea...
— Viaţa ta ? !
— Am ajuns, în casa asta, de nevoie...
— Cum ? Povesteşte-mi, Ludmila.

Lacrimile fetei se scurgeau ca ceara dintr-o lumînare. Îi picurau pieptul lui gol şi parcă-l frigeau. Ludmila îi povesti viaţa ei. Îşi amintea de casa grădinarului furtunos, tatăl ei, unde crescuse în tihnă şi bunătate. Casa se afla pe malul Dunării. Tatăl era bulgar, care trecea adesea fluviul cu luntrea, la un frate stabilit dincolo. Învăţase românește şi se îndeletnicea cu negoţul legumelor. Cu mulţi ani în urmă, neastîmpăratul bulgar se îndrăgosti lulea de-o româncă din satul fratelui, pe care o fură într-o noapte cu lună nebună, o puse în luntre şi-o duse în grădina lui încărcată de rod. Îi devenise nevastă. Cea care se perpelise după grădinar, îi născu în primăvara următoare o fată, iar el ţinu să se numească Ludmila. Copila se făcu mare, semăna leit cu maică-sa, de la care deprinse portul şi limba românească. Familia trăia în pace şi fericire. Totul însă s-a năruit în primăvara trecută, cînd ea avea şaptesprezece ani. Încă din februarie, cînd de obicei îşi pregătea sămînţa şi răsadurile, grădinarul era cuprins de-un neastîmpăr. Începuse să lipsească de acasă zile în şir, fără ca fata să ştie de ce. Odată, Ludmila găsi în beci, printre butoaie, nişte arme şi alergă speriată la bucătărie, ca să-şi înştiinţeze mama. Bănuia că tatăl ascunde o taină. Mama o privi cu blîndeţe şi-o rugă pe Ludmila să păstreze taina. O sărută pe frunte. După aceea, veni primăvara, de grădină se ocupau amîndouă, căci tatăl continua să dispară din sat cu săptămînile. Se zvonea că în înălţimile Stara Planina s-au adunat răsculaţii bulgari, care voiau să scuture jugul otoman. Ţara era de secole paşalîc turcesc. Venise vremea să bată clopotele de chemare la luptă. În aprilie 1876, cînd s-a încins marea răscoală a bulgarilor, Ludmila şi-a dat seama pe unde-şi poartă paşii tatăl ei. Teama îi cuprinse întreaga făptură, căci auzise despre cruzimile turcilor. După înăbuşirea sîngeroasă a răsculaţilor, tatăl s-a întors

acasă, cîteva zile îndeletnicindu-se cu plantarea legumelor. Însă a sosit o noapte tulbure, cînd başbuzucii le-au călcat căminul, tatăl şi mama au fost măcelăriţi de iatagane, casa le-a ars ca iasca. Fanaticii musulmani au tîrît-o într-o pădure, unde au siluit-o. Leşinase acolo, başbuzucii erau convinşi c-a murit şi-au părăsit-o în acel loc. Ea s-a trezit în zori, nişte bulgari au dus-o cu căruţa pînă la Nicopole şi astfel a ajuns la han. Matroana îi este mătuşă...

Anton era pătruns de grozăviile povestite. Fata se încleştă de trupul sergentului, ca să se ştie la adăpost de obsesia amintirilor sinistre. El îi mîngîie părul, îi sărută ochii şi-o încolăci cu braţele. Povestirea despre moartea lui Mogîldea stîrnise aducerile ei aminte. Ludmila era simbolul terfelirii unui neam asuprit. Se năştea într-însul nu un simţămînt de milă, ci unul de revoltă. Îşi zicea, în mintea lui, că durerea pricinuită de moartea prietenului e mult mai mică decît durerea acestei fete batjocorite. Cruzimile păgînilor trebuiau pedepsite, barbariile lor orientale nu mai aveau ce căuta pe pămînturile dunărene. Haina melancoliei, pe care o îmbrăcase, nu i se mai potrivea. În acea clipă, se hotărî să-i lovească pe asupritorii otomani cu patimă. Ura nemăsurată îl cuprinse.

— Am să te răzbun, Ludmila. Şi pe tine am să te răzbun.

Fata zîmbi fericită şi intră în lumea viselor curate. Dimineaţă, cînd se trezi, sergentul nu mai era acolo. Plecase la Plevna.

Capitolul 14

BOTEZUL DE SÎNGE

Bine c-am luat redanul ! — se bucura sergentul Constantin Ţurcanu zis Peneş, zorind şi el cu întoarcerea parapetului înspre vrăjmaş. Bine că ne-am botezat ! Ne stingherea pe toţi începutul, aveam o strîngere de inimă. N-aş spune că mi-a fost frică. Mă deprinsesem, încă de la Dunăre, cu izbitura obuzelor şi grindina de plumbi, mă luptasem şi cu başbuzucii, slobozind carabinele unii spre alţii. Dacă stau binişor şi mă gîndesc, apoi curajul are într-însul şi-o bucăţică de teamă. Zău că da ! De pildă eu, care-s curajos de cînd mă ştiu, pot zice că am acum, după ce-am cucerit redanul turcesc, un grăunte de frică. Bine mai glăsuieşte proverbul cela că omul curajos tremură după primejdie, în timp ce fricosul se teme înaintea ei, iar laşul în timpul pericolului. Cînd locotenent-colonelul Sergiu Voinescu a strigat „înainte, curcani !“ nici unul n-a rămas în şanţuri. E adevărat că nebunul de Anton Negru sărise primul, dar nici eu n-am întîrziat mult. De la ofiţeri pînă la ultimul soldat ştiam că e o neghiobie să-ţi fie frică de ceea ce nu poţi înlătura.

Ş-apoi, la toate acestea trebuie să adăugăm şi mîndria. Simţeam că spre noi se aţinteau ochii românilor, din urmă, ochii ruşilor, din stînga, că din observator ne privesc prin binocluri căpeteniile Armatei de vest, în frunte cu domnitorul. Cum era să-i facem de ruşine ? Infanteria românească primea botezul focului şi botezul de sînge. Artileria primise acest botez încă din cursul tra-

gerilor de peste Dunăre, la Calafat, urmînd ca și călărașii să intre-n foc.

Cît am așteptat noi această clipă ! Se împlinesc taman patru luni de la plecarea de-acasă, de la coarnele plugului, pe drumul cel lung și primejdios al campaniei. O luasem cu trenul spre miazăzi, făcusem apoi o grămadă de poște, dormisem sub cerul liber ori prin corturi, ne războisem cu bandele de basbuzuci, dar iată că abia azi, după atîta amar de vreme, ne-am bătut cu armia turcească. Gata, a început războiul cel adevărat ! M-am luptat prin șanțuri și-n redan cu nizamii din oastea regulată ! Îmi pare bine că noi, dorobanții veniți tocmai din inima Moldovei, am deschis șirul bătăliei de la Plevna și-am primit botezul sîngelui. Am văzut cum îi sare capul unui căpitan, așa cum pățise altădată Cobuz al meu, am văzut o zburătură pălindu-l în pîntece pe-un camarad din cealaltă companie, am văzut pămîntul mînjit de sîngele vrednicilor luptători și mi-am zis că, în adevăr, ne-am botezat. În sfîrșit, ne-am întîlnit față-n față cu musulmanii, ne-am bătut zdravăn cu dînșii, cu armele, cu pumnii, cu dinții, cu ce am nimerit și i-am scos din această vizuină. Au fugit, spurcații, ca potîrnichile la vînătoare. Întîi și-au apărat culcușul precum își păzește lupoaica puii, dar înaintea năvalei noastre îndîrjite, cînd foloseam stratul puștii ca pe ghioagă, păgînii au luat-o la sănătoasa spre reduta cea mare. Acum, spre înserate, sîntem stăpîni pe movila redanului.

Aici și acolo, la fortul cela blestemat, care mai scuipă foc, cred că se isprăvește drumul nostru cel lung, pentru unii fără întoarcere. Am plecat din Vaslui cînd înfrunzea codrul și iată că ne apucă în campanie luna lui răpciune și brumărelul, toamna cea tîrzie, cu desfrunzitul codrului, poate și omătul iernii. Războiul îl știi cînd începe, nu cînd se termină.

La plecarea din bivuacul de la pod, acolo unde domnitorul a îngăduit regimentului 13 dorobanți să primească botezul focului, vremea s-a schimbat dintr-odată. S-a așternut răcoarea tomnatică, bătea un vînt friguros din-

spre Dunăre, nourii negri porniseră o ploaie mocănească, mărunţică şi fără sfîrşit, care muia drumurile fără piatră. Iarna ne trimetea cel dintîi sol şi ne îndemna să zorim cu războiul. Atunci ne-am dat seama că avea dreptate bătrînul prevestitor, din satul cela oltenesc, care ne vorbea despre ploile sîciitoare ale lui răpciune, despre iarna apropiată. Rîdeam de prezicerea lui, în timp ce ne răsfăţam la soare, dar iată că acum vedem că moşneagul avea dreptate. Plecat-am de lîngă acel stejar, unde Mogîldea dormea somnul de veci, pe timp de burniţă, au trecut zile şi nopţi nesfîrşite, cu marşuri greoaie prin pămîntul clisos, însă căldura nu s-a mai întors, ploaia n-a contenit, de parcă turcii se rugaseră lui Allah ca să ne împiedice calea. Dar românaşii noştri au mers înainte, căci aveau de îndeplinit porunca unei naţii întregi. N-am să uit niciodată nopţile acelea de smoală, cînd orbecăiam prin gloduri şi făgaşe, laolaltă cu ofiţerii, în căutarea tărîmurilor necunoscute. Întîi am mărşăluit la Verbiţa, aşezîndu-ne tabăra pe platoul unde-şi fixase generalul Cernat marele cartier românesc. Abia ne aşezasem corturile în noul bivuac, mantalele nici nu se uscaseră, cînd a sosit poruncă domnească, primită prin căpetenia corpului de operaţiuni, să înaintăm spre poziţiunile alese de la Griviţa, în umbra întăriturilor otomane. Comandantul Armatei de vest ordonase trupelor, la 25 august, sara, să facă marş de apropiere, chiar în noaptea aceea, pentru ca dimineaţă să înceapă baterea redutelor cu obuze şi şrapnele. Am desfăcut corturile fără crîcnire, ne-am luat calabalîcul şi-am orbecăit toată noaptea pe-un drum îngust şi desfundat, făcînd un ocol prin rîpe glodoase, pînă s-a crăpat zarea dimineţii.

— Unde ne aflăm ?

— Lîngă Griviţa. Dincolo de sat, sînt ruşii.

— Şi Plevna ?

— Înainte.

— Parcă-i liniște de mormînt.

— Ai să vezi acuşica !

— Ce-o fi movila aceea, ca o cetate ?

— Reduta cea mare ! Abdul-Kerim-tabia !
— Şi-n faţă, movila micuţă, ca un muşuroi ?
— Redanul.

Pămîntul era negru şi searbăd, răscolit de bombe, cu pete de iarbă pîrjolită şi copaci uscaţi, ca într-o înfăţişare de apocalips. Un stol de ciori trecu pe deasupra noastră. Ne-am speriat de această privelişte urîcioasă, unde ştiam că armata imperială pierduse, în două atacuri, vreo 10.000 de luptători. Aici înţepeniseră atîtea suflete, aici cursese amar de sînge, aici şiroiseră lacrimile durerii. Poate că la miezul nopţilor, înainte de cîntatul cocoşilor, se mişcau, prin pîrloaga asta, umbrele morţilor. Cîte trupuri nu zăceau sub ţărîna înnoroiată ! Cîte doruri şi visuri nu se spulberaseră pe-aici !

Uitasem de oboseala nopţii. Pîcla era ticăloasă, slobozind o cernere umedă peste căciuli şi mantale. Ne scosesem lopeţile şi-am început să ne scormonim adăposturi. În urmă, săpătorii din companiile de geniu, cu şorţuri, mănuşi şi cuşme buhoase, parcă mîncau pămîntul, făurind lăcaşuri pentru baterii. Răscoleam pămîntul precum cîrtiţele, ştiut fiind că în mînuirea lopeţii românul e neîntrecut. Se-auzeau sunetele uneltelor şi glasurile încete ale ofiţerilor, care controlau aşezarea adăposturilor. Pe noi ne-ndemnau căpitanul Grigore şi maiorul Lecca, însă aproape răsări maiorul Macri, de la batalionul ieşenilor. Acest bărbat falnic ,cu fruntea pleşuvită şi barbă ca mătura, preluase comanda regimentului, deoarece comandantul Petrovan îşi frînsese piciorul sub cal, la un pîrîu, în timpul marşului de noapte. Un sublocotenent spînatec se apropie de noul venit şi-l întrebă :

— Dacă se întîmplă, domnule maior, să năvălească turcii spre noi, unde ne retragem ?

— Acolo ! — răspunse Macri, întinzînd energic mîna spre poziţiunile duşmane.

Prin şanţuri, curcănarii pufniră ca buhaii, iar spînatecul ofiţeraş se îndepărtă cu coada între picioare. Am priceput, atunci, că scăparea noastră adevărată nu poate fi decît spre tabiile păgînilor, pe care trebuia să le cu-

cerim cu orice preţ. Şi-am mai priceput că avem ofiţeri bravi şi neînduplecaţi, gata să se jertfească primii în cel de-al treilea atac de la Plevna. Citeam în privirile aspre ale maiorului Macri această voinţă a curajului. Căci circulă o vorbă adîncă : e de ajuns ca un singur om să dovedească îndrăzneală, pentru ca să-i cuprindă şi pe alţii curajul. Deprinsesem această zicere înţeleaptă de la povăţuitorul meu, domnul Grigore.

După acea înfruntare semeaţă, hîrleţele mergeau mai cu spor. Nu era nevoie să-i îndemn pe dorobanţii mei. Fraţii gemeni Călini, nedespărţiţi nici o clipă, trudeau cot la cot ; zdrahonul de Toader Burcel parcă mînuia un linguroi ; lucrătorul la topitorie Vlad Axinte săpa liniştit, gîndind la bălţile unde-şi arunca pripoanele ; Toma Măgură, pădurarul din pustietăţile Dobrovăţului, năduşea ca la săltatul lemnelor, trăgînd mereu cu coada ochiului spre umbra redutei ; venea apoi Şoimanu, cu privirea lui ageră, care scormonea zarea ; încheia rîndul spre stînga Neagu Bran, mărunţelul grupei, cu vreo două capete mai scund decît lunganul de Ţinteş, aflat în dreapta mea.

— Zoriţi, băieţii mei ! — ne îndemna comandantul batalionului, maiorul Lecca, punînd şi el mîna pe-o lopată. La şase ceasuri începe canonada.

Ţinteş avea mîncărici în vîrful limbii :

— Îmi săp mormîntul, cu mîna mea. Ce să se mai trudească alţii ! ?

— Taci şi sapă, mă deşiratule, nu cobi — l-am ghiontit eu, pentru că totdeauna nu-şi ţinea fleanca în preajma ofiţerilor.

Ţinteş îşi şterse sudoarea de sub cuşmă, mai luă o lopată de pămînt şi răspunse tărişor, ca să audă maiorul :

— Nu-ţi fie cu supărare, sergentule. Ţăranul cînd sapă, trebuie să clămpănească. Altfel nu merge treaba. Aşa-i, flăcăi ?

— Aşa !

Răsunase un murmur de glasuri pînă la grupa lui Anton Negru, de alături, unde săpa comandantul nostru. Atunci, am auzit vorba potrivnicului meu :

— Mă Nastratine, ia povesteşte-i domnului maior ce-aţi păţit ieri la Verbiţa, cînd v-au fugărit turcii ca pe iepuri.

Maiorul Lecca tresări curios, căci nu cunoştea întîmplarea. Ţinteş înţelese că doreşte să asculte şi începu la iuţeală :

— Păi, eram mai mulţi în avanposturi, chiar la marginea platoului Verbiţa. Ne conducea căpitanul Botez, de la compania 1. În vale, un lan cu popuşoi şi-o fîntînă. Măi frate, şi pe cît ne uitam la fîntîna cea de jos, pe-atîta ne zgîndărea mai tare setea. Sete şi sete ! Sus, nu era nici un puţ, iar bidoanele se goliseră. Ce facem ? Sergentul Pungă cere voie căpitanului să aleagă nişte oameni şi să coboare panta rîpoasă spre fîntînă. Domnul Botez îngăduie : „Legaţi mînerele bidoanelor, să nu sune. Mergeţi tupilaţi, cu ochii în patru, să nu apară turcii". „Luăm armele ?" — întrebă Pungă. „Nu, vă ocrotim noi de sus". Plec şi eu cu dînşii. Ajungem la fîntînă, bem apă pe săturate. Bună mai era. Zic sergentului Pungă : „De-acum pot să se arate fesurile, căci ne-am potolit setea de apă". „Umple, mă, bidoanele şi taci. Nu vezi că n-ai nici un ciomag ?" „Auăleu, uitasem că n-avem puştile". Ieşim cu bidoanele din porumbişte, cînd ne ia din spate o pîrîială de gloanţe. „Văleu, turcii !" — striga Pungă şi-am luat-o iepureşte la deal, lăsînd acolo bidoanele. Pe deasupra capetelor noastre s-a încins un duel de gloanţe, între oamenii căpitanului şi păgîni. Am ajuns pe platou cu bine. Ne întîmpină căpitanul Botez : „Băieţi, aţi scăpat ca prin urechile acului. Puteau să vă ciuruie fundurile. N-aţi adus bidoanele, e adevărat, însă măcar voi v-aţi potolit setea". Atunci, mie nu-mi tace gura şi răspund : „Dom' căpitan, ne-am potolit noi setea de apă, nu zic ba, dar de sînge păgîn încă nu !".

Îi plăcu maiorului istorisirea lui Ţinteş, căci la plecare îl lovi prietenește peste umărul lui ciolănos. N-am mai săpat prea multă vreme, că s-a spulberat liniştea dimineţii, s-a încins zvoana batalioanelor, semn că se aştepta ceva. Înspre movilele negre, însă, păgînii nu-şi arătaseră

fesurile roşii, de parcă forturile lor erau pustii. Oştenii şi geniştii noştri mai scurmau apărări pentru gurile de foc, cînd la şase ore fix, după ceasornicele ofiţerilor, sună o salvă din bateria Catartului, aşezată de tunarii ruşi pe-un observator înalt, la Radişevo, în josul Griviţei. Era semnalul începerii canonadei de artilerie, la care răspunseră îndată 120 de tunuri ruseşti, precum şi bateriile noastre aşezate-n lăcaşuri de tragere. Venise poruncă, de la căpitănia Armatei de vest, ca să se bată redutele cîteva zile în şir, să se sfarme întăriturile de pămînt, pentru ca mai apoi să sune trîmbiţa atacului de infanterie spre vizuinile vrăjmaşului.

Huia văzduhul, se zgîlţîia pămîntul. Se dezlănţuise un uragan de foc şi fum. Rotocoale albicioase se înălţau şi puţea a pucioasă. Dinspre redute, nici o mişcare.

— Ce fac osmanlîii ? Poate-au fugit.

— Ţi-ai găsit ! Nu-şi strică ei tabietul de dimineaţă. Papă pilaf, sug din narghilele şi oftează după haremuri.

— Sărmanii, au şi ei suflet. De ce-i supără cu noaptea-n cap ?

Priveam spre cetatea lor de pămînt. Prin şanţurile apropiate începu o foială ca-n pîrloagele cu popîndăi. În sfîrşit, vedeam fesuri, vîrfuri de baionete, iar gurile lor de foc, pitite prin movile, începură să scuipe rar obuze, ca să nu-şi risipească prea mult ierbăria. Lenevia cu care răspundeau — ne zicea căpitanul Grigore — era dovadă că n-au de gînd să preia atacul, apărarea fiindu-le leacul cel bun. În timpul bombardării, cînd ghiulelele lor spurcate se spărgeau nu departe de noi, prin viile din coastă, trupele noastre se fereau prin şanţuri şi vîlcele, aşa precum suna ordinul generalului. Ne ţineam aproape de baterii, care ne erau dragi ca ochii din cap.

Cît a fost ziulica de mare, au ţîşnit fumegări, au bubuit maşinăriile fără odihnă, pînă la urmă s-au întărîtat şi musulmanii, de-am crezut că-mi sparg urechile. Dar ne-am deprins cu huiala, am lărgit şanţurile şi-am pornit să vorbim cîte şi mai cîte. Ba despre dorul de-acasă, unde se culegeau viile şi ieşise mustul, ba despre zilele

grele ce ne aşteptau, ba despre gîştele pe care le fripseseră la ţăpuşe, stropindu-le binişor cu vin puterea ursului, nişte dorobanţi din nu ştiu care pluton. Ne lingeam buzele de poftă şi ronţăiam pesmeţi uscaţi, popuşoi copţi de două zile şi zbîrcituri de carne pîrjolită pe jar. Bucătăriile cazone încă nu sosiseră în preajmă, multe căruţe ale intendenţei înglodîndu-se prin făgaşurile drumurilor.

Timpul s-a scurs. Ziua cu potop ucigaş, noaptea cu linişte mormîntală.

A venit şi ziua de azi, 27 august, cînd pedestrimea s-a botezat.

Tot pe la şase dimineaţă, ca şi-n ziua trecută, a răsunat semnalul din bateria Catartului. Se dezlănţuise un vifor de buhnituri asurzitoare, căci hămăiau toate bateriile noastre, rînduite de genişti în lăcaşuri. Cred că trosneau 350 de tunuri împrejurul Plevnei, mugind de la Dunăre pînă-n Balcani.

Deodată, în rîndul diviziei noastre s-a aşternut panica. Se auzeau ţipete dureroase. Am ciulit urechile şi ne-am aplecat peste parapet, ca să vedem mai bine. Ce se întîmpla? Brancardierii tîrîiau cîţiva tunari străpunşi de gloanţe. Unii din servanţi pieriseră. Ni s-a făcut părul măciucă şi-am privit spre redan, locul de unde porniseră plumbii ucigaşi. Ascunşi în movila aceea şi-n şanţuri, ţintaşii turci de elită secerau în tunari ca-n varză. Din pricina lor, două tunuri au fost retrase în rezervă, după o cută a dealului. Am slobozit noi o ploaie de gloanţe spre ridicătura ceea, dar degeaba. Fesurile apăreau iarăşi şi carabinele lor îi nimiceau pe bieţii artilerişti, care nu mai ştiau ce să facă de răul turcilor. Redanul stătea acolo, între noi şi redută, ca un ghimpe. Tunurile se găseau la prea mare distanţă de Abdul-Kerim-tabia, obuzele n-ajungeau la ţintă, iar apropierea artileriei de întăritura cea mare nu se putea face cu nici un chip, din pricina iscusiţilor trăgători turci.

Vestea blestematului de redan, care ne dădea de furcă, ajunse la urechile domnitorului, care urmărea bătălia de artilerie din observatorul său. A sărit măria-sa

pe cal și-a ținut-o în galop pînă în preajma noastră, la bateria a doua. Generalul Cernat se afla cu dînsul.

— Alteță, — îi zise locotenent-colonelul Voinescu, șeful statului major — e de jale. Priviți prin ochean la movila aceea de pămînt. Cam la o mie de pași înaintea redutei. Păgînii ne căsăpesc tunarii și nu ne dau voie să înaintăm. De aici, obuzele n-ajung la redută. Ce facem ?

Carol era încruntat, galben ca ceara și tras la față din cauza grijilor. Întinse ocheanul generalului și-i spuse celui care-i dăduse raportul :

— Ce propui ?

— Să năvălim cu pedestrașii în redan, să-i scoatem pe turci din bîrlog. Astfel, ne apropiem de marea redută și-o putem lovi în plin.

— Ce părere are generalul Cernat ?

Comandantul armatei române de operații înapoie ocheanul domnitorului :

— Locotenent-colonelul Voinescu a judecat bine. Trebuie să luăm semi-reduta cu orice risc.

— Atunci s-o luăm chiar azi, după amiază.

Un roșior îl ajută să încalece. Suita princiară se pierdu după povîrnișul viilor. Rămase locului numai generalul Cernat, care pași mai aproape de noi, însoțit de locotenent-colonelul Voinescu. Am auzit ordinul cu urechile mele :

— Domnule Voinescu, vei conduce personal atacul asupra redanului. Ora începerii — trei și jumătate. Prin surprindere. Arunci în luptă regimentul 13 dorobanți, căruia Alteța-Sa i-a făgăduit botezul de foc. Am mare încredere în acești flăcăi. Mai iei, tot de la Iași, un batalion de la regimentul 5 linie. Susținerea ? O baterie a regimentului 3 artilerie. Luați redanul și țineți-l cu dinții. Executarea !

— Să trăiți, am înțeles !

Vuietul tunurilor spărsese o fîșie din nourii plumburii, ploaia conteni vremelnic și se arătă rîsetul soarelui. În bucata aceea de timp, de vreo două ceasuri bune, comandantul atacului se silea să zvîrle ordinele, în

dreapta şi-n stînga, către trupele noastre, pentru ca fiecare mişcare să fie limpede ca lumina ochilor. Se pricepea inimosul locotenent-colonel la rînduit coloanele. Eram aşezaţi ca la carte. Precum ni se făgăduise, batalionul nostru forma linia întîi, sub comanda maiorului Dimitrie Lecca. Ne susţineau îndeaproape batalionul maiorului Macri, care avea şi steagul regimentului 13 dorobanţi la compania a doua. După noi, în linia a doua, se desfăşura un batalion de la regimentul 5 linie, aşa cum sunase porunca. Încă de la plecarea domnitorului, bateriile de la răsăritul Plevnei ocheau într-una spre redute, ca să ne fericească năvala. Aproape, se auzea glasul locotenentului Hartel, comandantul tunarilor, care-şi pregătea servanţii şi caii pentru însoţirea atacului.

— Gata, tunari ? — strigă de pe cal şeful statului major al diviziei a 4-a.

— Gata ! — răspunse mîndru Hartel.

Apoi călăreţul şi-aruncă ochii spre noi, infanteriştii. În vîlceaua dosită de vederea duşmanului, de unde plecau spre dispozitiv, companiile se înfăţişau ordonat, cu ofiţerii înainte. Căpitanului Grigore îi stătea bine în şaua calului, gata de fapte măreţe, ca-n povestirile eroice cu care-mi fermecase tinereţea. Chipul lui hotărît m-a îmbărbătat şi pe mine.

Înainte de a porni spre avanposturi, căci se apropia ceasul luptei, locotenent-colonelul Sergiu Voinescu îşi opri calul înaintea trupelor şi glăsui apăsat, ca să audă tot soldatul :

— Oşteni ! Ni s-a încredinţat cinstea de a deschide lupta infanteriei române. Trebuie să cucerim redanul. Toate privirile sînt îndreptate spre noi. Ne privesc din observator domnitorul nostru şi împăratul ruşilor, înalte căpetenii militare, gazetari din multe ţări. Cu alte cuvinte, ochii naţiei şi ai lumii se uită cu încredere la coloana atacului. Doresc să vadă dacă oastea de azi a României se ridică la înălţimea vitejiei strămbunilor. Ştefan şi Mihai, din străfundul mormîntului, ne trimit strigăte de îmbărbătare. Înainte dar ! Să ne batem voinicește

pentru neatîrnarea neamului. Teama de moarte să piară dintre noi. Eu sînt bucuros a pieri pentru țară. Jur să răzbun astăzi asuprirea seculară a păgînilor. Ofițeri și ostași, voi juraţi ?

— Jurăm !

— Atunci, înainte la atac ! Să nu-l facem de rușine pe domnul general Cernat, care ne-a ales pe noi, din 35.000 de luptători, pentru botezul focului. Înainte, curcani, spre bastionul vrăjmaș !

Cuvintele înflăcărate ale vorbitorului ne-au înfierbîntat sîngele. Pășeam spre dispozitiv tăcuți, cu încredere în biruință. Iată că se redeschidea vederea spre locul bătăliei. Doamne, mă gîndeam, voi fi eu vrednic de încrederea arătată ? Dacă mor, o să-mi sape numele pe vreun monument al eroilor, iar dacă trăiesc voi fi cinstit de patrie. Decît o moarte pe cuptor, la bătrînețe, mai bine o moarte de tînăr, pe cîmpul de bătaie. E o mîngîiere să te stingi cu nume bun, cum zice căpitanul meu.

Mă aflam pe linia de pornire. Ceasornicele ofițerilor își apropiau limbile de ora trei și jumătate. Arma era încărcată, cu baioneta desfăcută. O strîngeam la piept.

Clipele de așteptare s-au spulberat la bubuitul tunurilor. Compania noastră se înșirase pe platou, înspre satul bulgăresc Griviţa, de unde începea sectorul rușilor. Eram vecini cu ei. La dreapta noastră, prin tufărișul coastei line, se pregătea altă companie, iar mai încolo, în valea ce se deschidea spre divizia a 3-a, compania 1 a căpitanului Botez avea poruncă să încerce o diversiune. O clipă am întors capul spre compania a doua. Stindardul regimentului se mișca ușurel, ca o umbră de norișor.

— Înainte, ţintaşi !

Ordinul locotenent-colonelului Voinescu dezlănțuia atacul asupra redanului. Cei mai dibaci trăgători s-au răsfirat cu repeziciune, în timp ce tunurile din urmă izbeau movila și șanțurile turcești într-o batere continuă. Otomanii trebuiau să-și țină capul la cutie, ca să înainteze ai noștri. Dar fesurile naibii se ridicau cutezătoare și din carabinele dușmane se deslănțuia o grindină de

gloanțe, care începea să-i secere pe dorobanți. Unul căzuse ca bradul chiar în fața grupei mele. Ceilalți ochitori se fereu după tufe și dîmburi, însă nu dădeau nici un pas îndărăt. Cele șase tunuri ale locotenentului Hartel aruncau ghiulele, care mușcau țărîna din ridicătura redanului.

Cînd ochitorii din primul rînd se învredniceau s-ajungă la movilă, trăgînd într-una, grosul companiilor așteptau, cu sufletul la gură, semnul comandantului Voinescu, după care trebuia să fugim o mie de pași, fără să tragem, pînă la redan. Așa era plănuit. Trupele de pe margini urmau să încline spre dreapta și stînga, pentru a învălui flancurile movilei.

— Înainte, șoimii Carpaților !

Strigătul războinic al locotenent-colonelului Voinescu îmi curmă gîndurile. M-am trezit alergînd din răsputeri spre movila din față. Anton mi-o luase înainte. Ofițerii, în frunte cu Voinescu, fugeau împreună cu noi spre cuibul ucigaș, de unde păgînii împroșcau o grindină de gloanțe. Mulți dorobanți se frîngeau de mijloc, scăpau pușca și cădeau mototol în țărînă, fără suflare. Alții, năpădiți de sînge cald, se văietau amarnic, răsucindu-se de durere. Săream peste ei și căutam s-ajungem la țintă. În dreptul meu huruiau roțile unui tun, tras de cai struniți în hamuri.

— Stați, tunari. Tragem !

Urlase locotenentul Hartel. Călăreții se opriră. Chesonul scrîșni. Trei proiectile fumegară din gura tunului. Servanții, la îndemnul locotenentului, puneau iarăși roțile în mișcare, avîntîndu-se spre redan.

Bateriile otomane din reduta Grivița dezlănțuiră un potop de șrapnele asupra năvălitorilor, căutînd să ne bareze drumul năvalnic. În jur se spărgeau bombele, hăcuiau în șiruri, aruncau pămîntul cît colo. Treceam printr-un aluat de fum, țărînă, schije, trupuri sfărîmate. Zburăturile de fier tăiau în carne vie, împuținîndu-ne rîndurile. Eroii neamului cădeau la datorie. Am văzut cum zboară capul unui oștean din Costești rostogolindu-se ca un dovleac spre coloana din urmă. Trupul încă se mai

zbătea în borta de obuz. Inima-mi zvîcnea puternic de dorul răzbunării. Căzu și căpitanul Morțun, în arsura unui obuz, în timp ce-și îndemna flăcăii. Am trecut mai departe, prin fumegarea de pucioasă. O sfărîmătură îi sfredelise pîntecele unui oștean necunoscut. Se văita de durere cumplită și-și ținea mațele cu palmele. Covrigit astfel, se trudea să ajungă la sanitarii regimentului, care veneau din spate. Cred că nu mai trăiește.

Vedeam o puzderie de grozăvii, ca într-un abator de vite. Barajul turcesc de artilerie ne căsăpea rîndurile, dar nimeni nu dădea înapoi. Noi, dorobanții din Vaslui și Iași, străbăteam pîrjolul fără temere, dorind să ne războim pe nizamii sultanului. Ca un tăvălug veneau vasluienii pe mijloc și ieșenii pe margini.

Pe lîngă mine, treceau iarăși la trap echipajele tunurilor lui Hartel. La porunca locotenentului, de punere a tunurilor în bătaie, ștreangurile s-au strîns, caii s-au oprit strănutînd, iar servanții pregăteau noile fulgerări.

— Foc ! Foooc !

Locotenentul Hartel răgușise strigînd. Ghiulelele și plumbii trimiși de la dușmani țînteau spre artileriștii noștri. Armăsarii nechezau ascuțit, băteau aerul cu picioarele dinainte și se prăbușeau în lacuri de sînge. Erau fulgerați și servanții. Bateriile nu mai puteau înainta. Hartel se hotărî să rămînă locului și să împroaște redanul cu obuze. Trăgea singur, cu înverșunarea mistrețului lovit de vînător. Dar o schijă îl răni și rămaseră tunurile fără oameni.

Era nevoie de ajutoare. Mi-am întors capul. La cîteva sute de pași năvălea compania a doua, cu drapelul desfășurat. Căciularii aduceau scări și fascine. Iar tocmai pe deal, de unde pornisem și noi, se mișcau tunurile căpitanului Lupașcu, într-un iureș amețitor, ca să acopere pierderile locotenentului Hartel. Alături galopau caii artileriștilor care trebuiau să-i înlocuiască pe cei căzuți. Pataștele albe cu cruci roșii ale ambulanței se îndreptau spre răniți, ca să-i scoată din cîmpul bătăliei.

Canonada se înteți. Fugeam. Cu toții fugeam. Îngroziți de curajul asaltatorilor, țintașii turci din șanțuri și redan împroșcau gloanțe cu nemiluita, de teamă să nu ne apropiem. Se vede că nu voiau să aibă de-a face cu noi. Mai degrabă să ne secere cu plumbii decît să se bată corp la corp. În fața redanului nu era chip să te apropii. Mulți vasluieni căzuseră. Așa că ne-am frînt spre flancuri, ca să-i învăluim. Mureau străpunși băieții noștri, dar alții se rostogoleau din urmă.

— Pe ei ! Loviți-i !

— Moarte păgînilor !

— Dați de tot !

— Nu vă lăsați !

— Uraa !

Astfel de strigări se auzeau prin pîrîitura puștilor. Ne ajunsese și batalionul maiorului Macri. Ofițerii noștri, Grigore, Lecca și ceilalți, ne îndemnau să năvălim în redan. Batalionul 1 al regimentului 5 linie apăruse prin valea din dreapta. Infanteriștii ieșeni intraseră în șanțuri și-i căsăpeau pe turci.

— Intrați în redan !

Cu sabia într-o mînă și pistolul în alta, inimosul locotenent-colonel Voinescu se sui pe scară după Anton Negru, care-și făcea drum printre osmanlîi cu patul armei. Văzînd că-i mai la îndemînă astfel, am strîns baioneta și-am făcut la fel, aruncîndu-mă la parapete. Curcanii din grupă se țineau strîns după mine. Și astfel, ne-am trezit în vizuina năpîrcilor, plină de fesuri. Începuse lupta corp la corp. Ne băteam pe viață și pe moarte. Am înțeles că trebuie să-mi risc viața pentru a mi-o păstra. Păleam cu sete. Aveam în brațe puterea lui Făt-Frumos din poveste. Era o îngrămădire de trupuri ca într-un furnicar. Împușcături. Vaiete. Răscoliri de iatagane. Pumni zdraveni. Gîfîiala celor încleștați. Gemete de moarte. Șuvoi de sînge. Pocnituri înfundate prin galeriile de șobolani. Dușmanii se împușcau, se străpungeau, se zgîriau, se mușcau, se sugrumau. Cu arma, cu pumnii, cu unghiile, cu dinții. Asemenea ură se ivește numai în

războaie. Șanțurile se umpleau de leșuri. Turcii aveau ochii holbați și urlau într-una : Allah ! Allah ! Aman ! Își mai apărau bîrlogul cu îndărătnicia jivinei care-și păzește puii din culcuș.

Spre centru, unde se sparse coloana vasluienilor noștri, ca să cădem în flanc, rămase dezgolită compania a doua, cu steagul regimentului. Niște turci netemători, cred că ofițeri de-ai lor, s-au aruncat asupra drapelului nostru, cu gînd să-l smulgă și să ne facă de tot rîsul. Din acea clipă, se porni o luptă înverșunată împrejurul drapelului, care ne atrase și pe noi.

— Săriți ! Ne iau steagul !

Am întors capul. Stindardul tricolor, cu vultur și bour, adunase creștini și păgîni, îngrămădiți ciotcă. Hojma se ridica fîlfîind și se culca prin puzderia de trupuri. Otomanii voiau să-l ia cu orice preț. Dar nici românașii noștri nu s-au lăsat umiliți. Vedeam întîmplarea de pe muchia ridicăturii, unde flăcăii mei se băteau ca leii. Port-drapelul regimentului 13 căciulari, sergentul-major Alecu Alexandrescu, bunul meu concetățean, a fost izbit drept în creștet cu o toporișcă. Se prăbuși în țărînă, cu mîinile încleștate pe steag. Turbații ofițeri musulmani au sărit să i-l smulgă. Atunci sergentul Pungă (acel munte de moldovean din istorisirea lui Ținteș despre încăierarea de la bidoanele cu apă) îl apucă pe unul de mijloc, întocmai ca la trîntă, îl învîrti ciobănește și-l lovi cu ceafa de-un pietroi. Rămase lat vrăjmașul. La rîndul său, sergentul Baciu își vîra baioneta în alt ofițer turc. Acesta avu vreme să apese pe trăgaciul pistolului drept în pieptul lui Baciu.

— Hai să scăpăm steagul, flăcăi !

Strigătul meu a fost auzit, din partea cealaltă, de Anton Negru. Ne-am avîntat amîndoi, din laturi diferite, spre vrăjmaș. Baciu și alți oșteni muriseră pentru steag. Jos se întindea un mușuroi de leșuri. Otomanii trăgeau de prăjina drapelului nostru, fiind gata să-l smulgă și să-l ducă lui Osman-pașa. Românii s-ar fi făcut de rușine.

— Peneș ! Anton ! Săriți, voinicilor !

Glasul căpitanului Grigore ne îmbărbăta. Știa că sîntem cei mai puternici din batalion și avea nădejde în bravura noastră. L-am văzut, în partea cealaltă, pe îndrăzneţul de Anton Negru cum roteşte o toporişcă, întocmai ca pe îmblăciu. Dorobanții săi îl urmau. Cîţiva turci căzură sub ascuțișul bărdiței. Și eu făceam iama prin lifta păgînească, sprijinit de voinicii din grupă. Se băteau aprig Toader Burcel și fraţii gemeni Călini, cot la cot. Ţinteş slobozea într-una puşca în piepturile duşmanilor. Turcii, care credeau că steagul nu le mai scapă, s-au trezit în cleştele căprăriilor furioase. Ne-am croit drum pînă aproape, ultimii lor ofiţeri au căzut sub păliturile noastre, un român smulse steagul și fugi cu el spre compania a doua. Onoarea regimentului 13 era salvată.

— Nu te lăsa, Peneș !

— Dă, Antoane !

— Pălește zdravăn !

— Să-i nimicim !

— Afară din redan, păgînilor !

— Afară.

Amîndoi eram cuprinși de o mare sete de răfuială. Și asta ne dădea puteri nemaiîntîlnite. Zidul otoman se clătina sub îndîrjirea noastră. Ne întreceam în bătălie, precum făgăduisem. Flăcăii ne ajutau să-i măcelărim ca pe guzgani. Turcii s-au înspăimîntat. Nu mai îndrăzneau să ne ţină piept. Cei rămaşi în viaţă s-au bulucit prin şanţurile redanului şi-au tulit-o spre tabia Abdul-Kerim. Fugeau ca de nălucă. Îi mulţumeau lui Allah c-au scăpat de ghiauri...

Tunarii care sosiseră în galopul cailor, sub comanda căpitanului Lupaşcu, erau deja în redan, printre şirurile cuceritorilor noştri. Ţevile se înălţau spre reduta cea mare a Griviţei şi aruncau flăcări mistuitoare. Acum băteau tabia turcească din apropiere, obuzele încinse ţinteau în zidurile cetăţii de pămînt. Dar şi de-acolo venea un puhoi de foc spre redanul abia cucerit. Comandantul atacului ordonase să ne pitim prin galeriile întăriturii,

ca să ne ferim de schije. Şi bine a făcut. După cîteva minute, cînd turcii s-au mai potolit, am ieşit teferi la parapete şi i-am făcut pilaf pe nizamii care se năpustiseră să recucerească redanul. Ba mai mult, isteţii noştri pîndari din avanposturi s-au tîrît încetişor-încetişor pînă la vreo trei sute de paşi înainte, aşa aproape de redută, de auzeau gîlceava osmanlîilor...

*
* *

...Redanul se află acum în mîinile românilor. Se lasă seara, nourii au astupat despicătura cerului şi au de gînd să sloboadă o nouă cernere. Eu muncesc la întoarcerea parapetului spre duşman, car pămînt cu lopata şi trag cu ochiul, din cînd în cînd, spre steag. E înfipt pe dîmbul cel mai înalt. Multe vieţi s-au stins pentru apărarea lui. Şi nu degeaba ! La ceasul înserării, drapelul regimentului 13 căciulari, ciopîrţit şi plin de sînge, fîlfîie triumfător pe vîrful redanului. Boarea înserării îi mişcă faldurile ca o ameninţare.

Lîngă stindard, se zăreşte locotenent-colonelul Voinescu. E mulţumit :

— Bravo, ofiţeri şi soldaţi ! Bravo ! Înaltul ordin a fost îndeplinit. Sîntem stăpîni pe redan. Am dovedit tuturor că tînăra oaste românească e puternică şi se poate bate cu bravura trupelor bătrîne. Nu l-am făcut de rîs pe generalul Cernat, care a avut încredere în noi. Din observator, ţarul Alexandru şi principele Carol ne privesc cu mîndrie... Bravo, am fost la înălţimea strămbunilor ! Dar să nu uităm că, la noapte ori mîine, turcii pot să se întoarcă. Hai să adîncim şanţurile, să înălţăm parapetul. Căpitane Lupaşcu, îngropi, în noaptea asta, o baterie după sprînceana aceea de pămînt. Sîntem la numai 900 metri de reduta cea mare. Dimineaţă, o să-i luăm ca din oală. Mîine redanul să fie o adevărată redută românească, aşezată ca un ghimpe în coasta bastioanelor otomane. Am cucerit-o cu numeroase jertfe, s-o păstrăm ca pe lumina ochilor noştri. La lucru, oşteni !

Un obuz turcesc se sparge înaintea redanului. O zburătură îi curmă viața unui dorobanț. Sărmane flăcău, cine știe ce gînduri eroice se născuseră, în mintea ta, cînd cuvînta domnul Voinescu ! Pentru tine, toate s-au curmat.

— Trage, căpitan Lupașcu ! — se îndîrjește comandantul.

— Foc ! — răcnește căpitanul tunarilor.

Căprarul de lîngă primul tun, un băiat pe care nu dai două parale, țintește cu grijă spre redută și țeava scuipă flăcări. Măi, măi, e dibaci mititelul, că se vede risipindu-se un colț din redută. Lui Anton Negru îi strălucesc ochii :

— Ura, tunarule. Mai trimite-le un godac, să-i scurme la rărunchi.

Artileristul se-ntoarce spre cel care vorbește. Văd că-l recunoaște pe potrivnicul meu. Nu surîde, dar face semn cu mîna ca și cum ar zice : „Noroc, bre !“ Apoi mai chitește odată spre movila fortului. Anton se bucură ca un țînc :

— E dat dracului tunarul ! Bravo, mă buric ! Te-au făcut căprar ? Era și cazul. Tragi ca la carte, Mutulică. Halal de tine.

Maiorul Lecca nu pricepe, ca și noi, de unde-l cunoaște Anton pe tunar.

— Ce tot biigui, Antoane ?

— Dom' maior, știți dumneavoastră cine-i băiatul ?

— Nu. Spune.

Anton își trage cușma mai pe sprînceană.

— E artileristul care-a sfărîmat tunul otoman. Țineți minte noaptea ceea cînd am plecat cu luntrele peste Dunăre ?

— Ei !

— „Mutulică“ era cu noi. A aruncat tunul ca pe-o jucărie. Un cuvînt n-a spus. La întoarcere, cînd ați vrut să-l cunoașteți personal, dispăruse din barcă. Vreau să vă spun că nu-i plac laudele.

— Cum îl cheamă ? — se arătă curios maiorul.

— Naiba știe. Eu îi zic Mutulică. O poreclă. Numele adevărat ? Păi, nu-l cunosc. Nu l-am văzut, hehei, tocmai din noaptea aceea de pomină.

Tunarul cel mărunțel, strașnic de iscusit și cu sînge rece, mai aruncă un obuz spre reduta dușmană. Anton Negru pleacă spre dînsul, strecurîndu-se prin șanțuri.

Brancardierii trec pe lîngă mine. Îl tîrîie pe ultimul dorobanț ucis. Mă gîndesc la cei trei curcani din grupă pierduți în încleștarea pentru redan. Avut-am nouă oameni, la Dunăre l-am prăpădit pe Cobuz și mi-au rămas opt. Acum mi-au murit trei și număr în jur numai cinci. Trei morți într-o singură luptă ! Au fost ridicați de la movilă și duși îndărăt, ca să-i îngroape. Vai de ei ! S-au bătut ca niște șoimi pentru luarea redanului.

Amărît de-a binelea, cu gîndul numai la cei prăpădiți, mă rezem cu fruntea de-o brazdă și rămîn cu ochii închiși, ca bătrînii în strane. Curcanii mei vorbesc.

— Să le fie țărna ușoară !

— Să le fie țărna ușoară ! S-au prăpădit pe tărîmuri străine. N-o să-și mai vadă vatra satului.

— Ehei, parcă noi o să ne-o vedem ? Războiul abia a început.

— Lasă, omule, prevestirile rele ! E noapte. Să nu se întoarcă nizamii.

Din fundul tranșeelor, răsună glasurile a temere. Poate că cei cu inimă de muiere se înfricoșează și de umbrele răposaților.

— Aveau suflete mari. S-au luptat ca puii de lei.

— Da, numai că pe ei a căzut gheara morții. Putea să cadă pe noi...

— Așa a fost să fie...

O vreme nu mai grăiește nimeni. Îmi apar, ca prin somn, făpturile celor trei dorobanți. Apoi, cei în viață își dezleagă iarăși limbile :

— N-aș fi crezut să cadă întîi Șoimanu.

— Nici eu...

— Avea privirea cea mai ageră. Vedea orice mișcare de la depărtări și putea să se ferească de primejdii.

Se găsea înaintea mea. Sărise în redan pe-o scară şi-l împungea pe un turc cu baioneta. Ochii îi luceau ca la uliu. A văzut totul, numai carabina unui păgîn care-l fulgera n-a apucat s-o vadă. S-a prăbuşit în şanţ. L-au măcelărit cu iataganele...

— Sărmanul Şoimanu !

— Dar Toma Măgură, ştiţi cum s-a purtat ? — răsare alt glas.

— Nu.

— Intrasem în şanţuri după el. Două fesuri i-au apărut în preajmă. Altele mă încolţiră pe mine. Lupta era nedreaptă. Culcase pe turcul din faţă, însă celălalt îl lovi mişeleşte cu barda. De furie i-am ucis pe toţi, căci îmi veniseră ajutoarele dindărăt. Puiul de pădurar din hăurile Dobrovăţului nu mai sufla.

— Sărmanul Toma !

— Al treilea e Ţinteş. Lui de la steag i se trage. Se ţinea strîns, la umbra sergentului. Noi veneam din urmă. Puşca lui clămpănea într-una, fiece glonţ lovind în ţintă. Trăgător dibaci ca dînsul nu era niciunul prin jur. Drapelul fiind scăpat din ghearele păgînilor, ne-am prăvălit asupra hoardei, să-i izgonim din redan. Ţinteş îi secera cu arma lui neîntrecută. Dar veni din furnicar numai un plumb, tocmai spre el, pălindu-l drept în inimă. Setea lui de sînge s-a potolit pentru veşnicie.

— Sărmane Ţinteş !

— Tuturora să le fie ţărna uşoară !

— Să le fie ţărna uşoară !

Dac-aş avea jurnalul la mine (pe cîmpul de luptă n-avem voie să luăm nici o mărturie scrisă şi de aceea l-am lăsat în raniţă, sub cortul din tabără), aş începe însemnările zilei cu această tînguire. Apoi aş povesti totul, aşa cum s-au întipărit faptele şi întîmplările şi vorbele în străfundul sufletului meu. Degetele mă ard, aş vrea să apuc condeiul şi să-mi vărs amarul pe multe pagini ale memorialului de campanie. Negreşit, voi face acest lucru la prima ieşire din linie...

Dar ce se întîmplă ? Un freamăt de glasuri răzbate aproape. Cineva spune că a sosit în redan generalul Alexandru Cernat. Cînd aud de prezența acestui bărbat destoinic, inima-mi tresare năvalnic. Așa pățesc și-acum. Nu mai simt, cu fruntea, răcoarea brazdei de pămînt. Sînt în picioare și mă strecor spre locul unde se sfătuiesc ofițerii.

— Felicit, din toată inima, detașamentul de atac ! — răsună în tranșee vocea puternică a generalului. Transmiteți oștenilor această mulțumire, stimați ofițeri. V-am văzut bine, prin ochean. Coloanele au mers cu mare dispreț la moarte, în foarte bună regulă, întocmai ca la manevre. Lovirea a fost violentă. Regimentul 13 dorobanți, cum era și de așteptat, a fost brav, primind cel dintîi botezul de sînge. Felicitările mele, locotenent-colonele Voinescu. Sînt fericit că prima încleștare a românilor cu turcii ne-a adus și cea dintîi izbîndă.

— Mulțumim pentru laude, domnule general Cernat. Noi ne-am făcut datoria către țară. Am cucerit poziținea, dar cu mari jertfe. Pînă la ivirea serii, am ridicat o puzderie de morți și răniți. Ambulanțele sînt pline de oameni de-ai noștri. Dar nu ne plîngem, domnule general. Sîntem gata, în zori, să continuăm lupta fără crîcnire.

Ochii mi s-au deprins cu umbrele ofițerilor. Felinarul licărește la picioarele lor, ca să nu răzbată lumină spre Abdul-Kerim-tabia. Îi recunosc pe maiorii Macri și Lecca, pe căpitanul Grigore și pe ceilalți. Stau drepți în jurul căpeteniilor și ascultă cu atenție.

— Nu, domnule Voinescu. Atacatorii și-au făcut datoria. Regimentul 13 dorobanți este greu lovit și trebuie să se refacă. Pînă dimineață veți veghea în redan. E tot ce pot să vă îngădui. În zori, aducem trupe proaspete, de pildă, regimentul 7 linie. Căciularii voștri trec în rezervă, pînă la noi ordine. S-ar putea să am nevoie de regimentul 13 dorobanți în zdrobirea redutelor. Oblojiți-vă rănile, refaceți-vă moralul. N-am să vă uit în cea de a treia bătălie pentru Plevna. Promit. De asemenea, comandanții de companii să facă raporturi, pentru evidențierea celor mai

viteji oşteni, care-au săvîrşit mari fapte de arme. Prinţul Carol şi ţarul Alexandru au hotărît, în observator, să vă acorde înalte distincţiuni militare. Am auzit cu urechile mele că drapelul regimentului 13 dorobanţi va fi decorat, de domnitor, cu „Steaua României", în gradul de mare cruce. Ordine vor primi mulţi ofiţeri şi soldaţi. Iar suveranul ruşilor, înflăcărat de eroismul românilor, a ordonat să li se distribuie 50 de cruci ale ordinului de război „Sf. Gheorghe". A rămas uimit de precizia tunarilor şi îndrăzneala dorobanţilor. Îi spunea domnitorului : „Vezi, principe ? Chiar românii domniei-tale, viteji şi bravi, ne dovedesc limpede că fortificaţia Plevnei se poate lua prin atac. Redanul e o mărturie". Prinţul Carol, care tocmai citea o depeşă, găsi momentul să-i răspundă ironic împăratului : „Excelenţă, e adevărat că românii mei viteji şi bravi au luat retranşamentul. Dar aceasta nu-mi schimbă părerea că Plevna nu se poate cuceri prin atac, ci prin blocadă. Atacurile sînt prea sîngeroase şi cu şanse minime. Am primit, chiar acum, o telegramă de la generalul Skobelev. Îmi raportează că, în atacul de la sudul Plevnei asupra Colinelor Verzi, detaşamentul Imeritinski a pierdut astăzi 850 de oameni. Adăugaţi şi pierderile de la redan şi veţi vedea că Armata de vest s-a mai împuţinat cu o mie de luptători, dacă nu mai mult. Am acceptat atacul, din raţiuni deosebite, dar rămîn la convingerea că Osman-paşa nu cedează decît prin încercuire".

Generalul tace. Păşeşte pe lîngă ofiţeri şi vine la parapet, drept lîngă mine. Pune mîna pe drapel. Suge adînc dintr-o lulea, îi văd în fîşia de lumină barba stufoasă şi ochii lucitori. Mi se pare, în aceste clipe, că umbra lui se măreşte, se măreşte mereu, pe cortina nopţii apare un uriaş, gata să zdrobească păgînii ca pe gîngănii. Numai oamenii mari răsar uneori în vedeniile mele. Iată că generalul se numără printre dînşii. Îi văd acum chipul îndeaproape. Îmi aduc aminte călătoria la Podu Înalt, prin pîcla iernii, cînd căuta să pătrundă taina izbînzii lui Ştefan Vodă. Se întoarce şi zice :

— Căpitane Grigore !

— La ordin, domnule general !

— Vino lîngă mine şi reaminteşte-mi cum i-a biruit Ştefan pe turci lîngă Vaslui...

Povăţuitorul meu păşeşte lîngă drapel, gîndurile-i zboară spre călătoria trecută şi răspunde cu vorbele cronicarului :

— Nu aşa cu vitejia, cum cu meşteşugul.

Cernat se-ntoarce spre ofiţeri :

— Aţi auzit, dragii mei ? Aţi auzit ? Pătrundeţi aceste mari cuvinte. Sînt valabile şi-acum, în bătălia Plevnei. E necesar să-i învingem pe turci nu atît cu vitejia, cît cu meşteşugul. Înţelegeţi oare ce doresc să spun ? Vitejia armatelor aliate nu e îndestulătoare. Avem nevoie de meşteşug ! Dibăcie, viclenie, cum vreţi s-o numiţi. Iar meşteşugul nu este atacul frontal al redutelor, ci blocada. Încercuirea e calea cea mai bună. Plevna nu poate ceda decît prin blocadă. Să fie clar. Orice militar iscusit judecă astfel. Dar, în acelaşi timp, orice militar disciplinat execută cu preciziune ordinele. Noi sîntem oşteni disciplinaţi şi trebuie să ascultăm comanda căpeteniilor : vom ataca forturile, orice s-ar întîmpla. Vor fi imense jertfe. Pînă la urmă, însă, bastioanele Plevnei vor cădea numai prin asediere. O să vedeţi.

Comandantul armatei române de operaţiuni pleacă furtunos, urmat de ofiţeri. La mînie, îşi descărcase sufletul. Poate că destăinuise prea multe.

Acum înţeleg una din tainele de căpătîi ale războiului...

Capitolul 15

PUI DE LEI

Gura iadului se mutase la Plevna.

Nourii din văzduh erau negri. Corbii negri. Pămîntul negru. Armele negre. Pînă şi chipurile luptătorilor se înnegriseră de atîta funingine şi slim.

Tunul, regele războiului, mugea zi şi noapte. Parcă era prăpădenia pămîntului. Se zguduiau colinele bulgăreşti, ca la vreme de cutremur. 150.000 de oameni, din atîtea seminţii, credeau că se surpă dealurile şi se deschide un hău înfricoşător, spre buza iadului.

Pe eşichierul balcanic, taberele beligerante stăteau înţepenite, unele în faţa celorlalte, ca şi cum ar fi fost despărţite de un înalt zid. Turcii se ferecaseră în cetăţile lor de pămînt, într-un măreţ curcubeu, care izvora din Dunăre, se rezema pe culmile Balcanilor, pentru ca să se arcuiască iarăşi în Dunăre, mai la vale. Forturile otomane porneau din Vidin şi Rahova, se răsfăţau prin lagărul neasemuit al Plevnei, urcau pînă-n vîrfurile Balcanilor, prin pasul Şipca, întorcîndu-se din nou prin cîmpiile paşalîcului spre miază-noapte, pe linia Lomului, pînă la cetatea Rusciucului. Un găvan scormonit de armata imperială în cîmpiile bulgăreşti pînă-n Stara Planina. Atît se alese din planul îndrăzneţ al marelui duce Nicolae, care voise să împlînte o coloană, ca un cui, în trupul Imperiului otoman. Cuiul armat se frînse la Şipca, de crestele Balcanilor. Ţarul Alexandru îşi vedea, de cîteva luni, oastea ţintuită-n defensivă. Era tare amărît

monarhul ruşilor că-i îngheţaseră ambele fronturi antiotomane, atît din Europa, cît şi din Asia Mică. Armata lui stătea imobilizată, de o parte şi de alta a Mării Negre, mijea anotimpul rece şi trebuia s-o scoată din impas.

Cel mai nesuferit ghimpe-i stătea în vestul Bulgariei, la Plevna, unde Osman-paşa îl scotea din minţi. Şarpele uriaş atacat de tigru se dezmorţea greu, rămînea încă leneş sub scobitura malului, muşcătura vrăjmaşului îl făcea doar să se întoarcă pe partea cealaltă. Capul hîd al pitonului era treaz. Ochii îi luceau ameninţători. Ai fi zis că ieşise monstrul prin gura iadului de la Plevna.

Muşirul Osman parcă descînta şarpele, se răsfăţa pe capul lui.

Biruitorul sîrbilor, din 1876, avea doar patruzeci de ani şi se dovedea cel mai energic dintre generalii sultanului. Ieşise la timpul potrivit din Vidin şi se fortificase la Plevna, în coasta ruşilor. În atacurile sîngeroase din iulie le nimicise 10.000 de oameni. Aştepta cu aceeaşi viclenie năvala armatelor aliate, ascuns în vizuina redutelor.

În ziua încleştării de pe crestele Colinelor Verzi, la sud de Plevna, cînd impetuosul general Skobelev năzuia spre forturi, l-a contraatacat fulgerător, împingîndu-l îndărăt. Osman-paşa se bucura de pierderile simţitoare ale inamicului. În seara aceea, era fericit, cu poftă de glume. Apropiatul său sfetnic Ali, văzîndu-şi stăpînul radios, îi pregăti o surpriză plăcută. Cînd se întoarse muşirul în confortabilul său cort, găsi sub baldachin o cadînă seducătoare, care-l desfătă în felurite chipuri, precum cele patru neveste ale seraiului său din Istanbul. În dimineaţa următoare se arăta voios şi sprinten. Îi zise aghiotantului :

—Eşti un nemernic, Ali. Parcă ştiam că, în tabără, n-au ce căuta femeile.

— Din cînd în cînd sînt necesare. Fără ele, bărbaţii au visuri voluptoase, care le tulbură mintea. Eşti tînăr şi, în loc să chibzuieşti adînc la război, te trezeşti cu gîndul la serai. Mare pericol pentru oaste ! În acest caz,

trebuie găsită o soluție salvatoare. O cadînă poate face minuni.

Ali surîse sub mustăcioara ascuțită. Osman îl bătu pe umăr a complicitate și porni să soarbă cafeaua delicioasă, fiartă la nisip.

— Tunurile m-au trezit la 6 fix. Ca și ieri, ca și alaltăieri. Nu-i de glumă, prietene. Dumnealor ne trimit un semn : vor ataca. În sud, am controlat bine redutele. Azi ne ocupăm de nord-est. Mă mînie românii, care ne-au smuls ieri redanul. L-au reluat nizamii aseară ?

— N-am vrut să vă deranjez. S-a raportat la miezul nopții, prin telegraf, că încercarea nizamilor a fost respinsă, cu mari pierderi. Semi-reduta mai stă în mîinile românilor. Și-au îngropat acolo o baterie. Sînt la 900 metri de Abdul-Kerim-tabia. O sfarmă cu obuzele.

— Să mergem, Ali.

— Sosesc narghilelele, stăpîne. Nici cafeaua n-ați terminat-o.

— N-avem timp. Pe cai !

Apărătorul Plevnei se încruntase. Nu-i ardea de tabieturi. Ordonanțele îi așezau mantia și fesul. Era mărunțel mușirul, dar de o vigoare nemaipomenită. Deși se cam îngrășase, se mișca vioi. Ochii parcă sfredeleau totul în jur. Avea o barbă neagră, tăiată scurt. Cel care purta numele lui Osman, întemeietorul imperiului, era adulat de întreaga armată de musulmani. Se agățaseră de dînsul ca de un salvator al neamului și se arătau gata să moară împreună pentru profet. Nici un creștin nu era admis în oastea sa fanatică. Pentru a-și stăpîni oamenii mai bine, numea, în fruntea lor, predicatori mahomedani. Peste tot, prin tabii, se zăreau turbanele știute ale imamilor. Preoții îi disciplinau trupele, deprinzîndu-le cu hotărîrea de a muri pentru padișah. Pentru ei, moartea era ușa raiului.

Harapii din gardă, cu chipuri smolite și priviri răutăcioase, aduseră caii înaintea cortului. În scurt timp, părăsiră marele cartier general din Baș-tabia, întăritură de la marginea estică a Plevnei. Pilcul spahiilor care-l în-

cadrau pe mușirul Osman și aghiotantul său Ali se ținu pe marginea așezării bulgărești, pitulată între colinele frămîntate ale platoului, și ajunse la trap lîngă reduta Bucovu.

— Bun găsit, Adil-pașa.

— Bun sosit, Osman-pașa.

Mareșalul comandant descălecă lîngă generalul său de divizie, în care avea deosebită încredere. Ferikul Adil-pașa era un bătrîn erou al războiului Crimeii și comanda frontul nordic, dinspre corpul de operații român. Generalul avea ochii congestionați de nesomn și voia să raporteze insuccesul de la redan. Osman intui vrerea acestuia și-l opri :

— Nu-i nevoie să explici, Adil-pașa. Spune-mi, mai degrabă, cum păstrați redutele de la Opanez ?

— Bine, excelență.

— Am încredere în cuvîntul dumitale. Sînt prea la vest. Așa că n-am să le inspectez. Vreau, în schimb, să mă plimb spre est, pe linia fortificațiilor sectorului românesc.

În adevăr, forturile Opanezului, sprijinite pe două redute, se aflau tocmai pe Vid și pe mușir nu-l interesa, în acea zi, frontul nord-vestic. Alta era ținta vizitei sale, în cea de a treia zi a duelului de artilerie. Îl obseda redanul din extremitatea de răsărit. În sinea sa, se temea de o infiltrație pe la Griviţa. Dar nu împărtăși gîndul bătrînei pașe și aghiotantului Ali, ofițerul care-l însoțea ca o umbră.

Osman-pașa cunoștea ca pe degetele mîinii întreaga tabără întărită, născută sub comanda sa. După ce geniștii i-au prezentat planul întăriturilor (plan care urma să profite de ondulațiile frămîntate ale dealurilor împrejmuitoare), s-a dus să vadă cu ochii săi unde se amplasează fiecare redută, fiecare linie fortificată. Abia atunci își găsi liniștea și spuse ofițerilor de geniu că sistemul lagărului de pămînt e excelent. „Nu va putea intra nici un șobolan“ — glumise el. Săpătorii se apucară de lucru. În numai cîteva zile, mușirul își văzu

opera isprăvită. Tabăra din jurul Plevnei semăna cu o măreaţă potcoavă, numărînd vreo 40 kilometri în circumferinţă, cu cele două colţuri lipite de rîul Vid. Malul drept al Vidului fiind abrupt, oastea lui putea respinge, de pe acea înălţime naturală, orice atac vestic. Dar de acolo nu se întrevedea nici un pericol, pentru că întreaga legătură cu Sofia, Vidinul şi Rahova se realiza pe podul păzit de pe Vid. Rezemată, aşadar, pe ţărmul acestui rîu, potcoava uriaşă se arcuia exact spre răsărit. Vîrful încovoiturii se găsea la Griviţa, terminîndu-se cu redanul ocupat de români, acolo unde muşirul dorea să ajungă.

Dispunea, în acest arc fortificat, de douăzeci redute, linii şi şanţuri straşnic întărite, care-i asigurau o defensivă tihnită. Tabiile erau care mai de care mai ingenios construite. În unele încăpeau mii de luptători, multe tunuri şi cai. Redutele de la Opanez se continuau cu fortul Bucovu, unde-l întîmpinase Adil-paşa. Apoi porneau fortificaţiile din înălţimile Janik Bair, care dominau o vale lungă şi rîpoasă. Năvala prin această parte părea imposibilă. Şanţurile trăgătorilor, alternînd cu lăcaşuri de tunuri, se întindeau pe toată coama dealului înalt, pînă la redutele estice Plevniţa şi Griviţa. Ultima era numită de nizami Abdul-Kerim-tabia. Aşa de iscusit se ascundeau una lîngă alta, la numai 400 metri depărtare, că dinspre români păreau o singură întăritură. Mai tîrziu, generalul Cernat dădu dispoziţie să se numească, în acţiunile militare, Griviţa nr. 1 şi Griviţa nr. 2.

De aici, tabăra otomană se încovoia, prin povîrnişurile de lîngă satul Griviţa, spre sud, în sectoarele corpurilor ruseşti. Apăra drumurile răsăritene ale Plevnei, spre Pelişat şi Griviţa. Tranşeele legau două rînduri de redute. Ciorum tabia şi Ibrahim tabia erau dublate la un kilometru de o altă linie de apărare : Ihtiat tabia şi Baş tabia, cartierul general al armatei lui Osman-paşa. Dar nu se terminau aici, căci la sudul oraşelului se întindeau alte retranşamente şi redute, construite pe acelaşi sistem ca şi-n sectorul nordic.

Mușirul era bucuros nu numai de zidurile sale de pămînt (despre care zicea că se asemănau cu întăriturile de la Sevastopol), ci și de oaste și armament. Alături de nizami și redifi, din unitățile pedestrimii, de escadroanele călărețe, de artileriști, îi sosiseră și trupe de elită din garda sultanului. Mai știa Osman-pașa că cei 50.000 de luptători musulmani, fără a-i adăuga pe cerchezi și baș-buzuci, din armata neregulată, erau dotați cu armament bun și muniții la discreție. Aveau puști Peadoby-Martini, Schneider, Remington, la care se adăugau primele mitraliere („carabine cu repetițiune Winchester cu cîte 14 și 18 focuri") și o sută tunuri Krupp.

Se aflau în reduta Bucovu.

— Vi s-au dat muniții ?

— Da. Lăzile cu obuze sînt dosite sub parapet. Fiecare pușcaș a primit cîte o mie de cartușe. Englezii să trăiască ! Și francezii. Sprijinitorii noștri.

Osman ar fi dorit să vorbească, dar se abținu. Ironia bătrînului Adil-pașa îl făcea să tresară. Știa că Turcia supraviețuia datorită intereselor Angliei și Franței, care nu doreau o expansiune rusească spre Mediterana. Țarul nu trebuia să pună mîna pe Bosfor și Dardanele. Trupul bolnav al Imperiului otoman avea nevoie de însănătoșire, pentru a le face apusenilor jocul la porțile Orientului. Cunoștea acest lucru. Copacul viguros al împărăției otomane, crescut din visul minunat al emirului Osman I Ghazi (după numele căruia turcii-oguzi s-au numit osmanlii ori otomani), dăinuise șase veacuri, cunoscuse mari vremuri de glorie, sultani temuți de o lume întreagă, dar acum falnicul arbore de altădată se vestejea, ramurile i se uscau și nu mai rămînea decît un trunchi fără vlagă, gata să putrezească. Ultimele zvîcniri ale vieții începeau să se spulbere. Mușirul știa că imperiul mahomedanilor se clătina din temelii, copacul se putea prăvăli la bătaia de vînt a ultimelor războaie. Ca un credincios slujitor al onoarei poporului turc, pătruns de învățătura „trimisului lui Allah", Mahomed, trebuia să încerce a opri uraganul care începea să smulgă arbo-

rele. El și ceilalți străjeri ai Turciei ! Chiar cu sprijinul interesat al Angliei și Franței. Chiar cu mila acestor țări.

Ali observă că Osman-pașa se supărase. Controla muniţiile din lăcașurile redutei și se uita peste parapet. Văzu în depărtare un escadron de roșiori români. Își descărcă mînia printr-o comandă :

— Foc asupra călăreţilor ! Foc !

Adil-pașa nu sesiză că, din pricina ironiei sale, se înfuriase mușirul. Se uita la tunuri cum încep să arunce obuze spre vrăjmașii de pe colinele din depărtare. Cînd își întoarse privirea, comandantul ieșea din redută. Sări de pe banchiză și-l ajunse tocmai cînd Osman încăleca, împreună cu Ali. Toţi trei călăreau acum pe linia fortificaţiilor de la Janik Bair. Oștenii se ridicau, ca să le dea onorul. Se apropiau de ultimele redute. Vîrstnicul general îl rugă să se oprească o clipă.

— Vezi valea asta, excelență ?

— E abruptă. Cine atacă pe-aici e pierdut.

— Adevărat vorbești, dar mai este ceva...

Adil-pașa surîdea, cu o pornire răutăcioasă la colțul gurii. Ochii îi ținea întredeschiși.

O capcană oferită de natură. Privește atent. Parcă-i un miraj. De la poziţiile românești pînă aici nu e numai o vîlcea, ci-s două. Pare aproape, dar în realitate distanța e dublă. Dacă năvălitorii nu descoperă din timp valea adîncă, dinspre noi, cad în capcană și-i măcelărim ca pe ruși.

— Bravo, Adil-pașa. Nu degeaba ai luptat în Crimeea. Ai ochi de uliu.

— Și încă ceva. Cînd am ridicat forturile, m-am plimbat călare pe colinele din zare, unde-s azi românii. Ghiaurii încă nu veniseră. Știi ce-am observat ?

Bătrînul avea figură de vulpe vicleană. Osman se bucura că-i mai oferă o surpriză. Uitase de ironia mucalitului general, care-l supărase în reduta Bucovu.

— Ce-ai observat ?

— Hehe ! Din orice parte te-ai uita, mai ales pe timp de ploaie şi negură, cele două tabii parc-ar fi numai una singură.

— Eşti un geniu, ferik Adil. Un geniu ! Dac-aş avea o cadînă, aş trimite-o să-ţi sărute ochii, care au aflat aceste taine.

Rîdeau. Muşirul se înveselise. Avea toate motivele. Se apropiaseră de redutele Griviţei. Un val de obuze îi făcu pe comandanţi să lase caii în grija spahiilor şi să meargă prin şanţul de legătură. Osman-paşa controlă sumar reduta nordică, Plevniţa. Se grăbea s-ajungă în Abdul-Kerim-tabia. Redanul continua să-l obsedeze.

Coborîră scările, nizamii din galerii le dădură onorul, făcîndu-le loc să treacă. Urcară la parapete, unde bateria trăgea de zor. Muşirul se convinsese că tunurile au lăcaşuri bune, sînt ascunse după îngrădituri de nuiele, umplute cu pămînt. Îi plăcea cum întreţine reduta colonelul Hafim-bei, un favorit de-al său, cu care luptase în Muntenegru şi Serbia. Acesta-i căzu la picioare :

— Iertare, excelenţă, iertare ! Am pierdut aseară redanul. Ne-am bătut cu preţul vieţii, am căutat să-l reluăm. Degeaba. Românii îl ţin cu dinţii.

— Scoală, Hafim-bei ! Ruşine să te umileşti astfel !

Comandantul garnizoanei Griviţa 1 se ridică stînjenit. Osman-paşa îi vedea mîna bandajată, semn că se bătuse şi el pentru retranşament. Hafim-bei era cunoscut pentru dibăcia cu care mînuia iataganul. Începu să se tînguie :

— Românii ăştia sînt trăsniţi. Mie mi-a apărut în faţă un ghiaur voinic. Am vrut să-l ating cu iataganul. O clipă şi-l ucideam. Dar s-a întors ca o nălucă şi m-a lovit aprig cu stratul puştii. Iataganul mi-a sărit cît colo... Slavă lui Allah că nu mi-a zdrobit osul. Nu mai puteam lupta... Oh, bine că m-au scăpat nizamii... Românii au oşteni înalţi şi viteji, care-şi strîng baioneta şi se bat cu patul armei. Parc-ar învîrti ghioage. Lovesc năprasnic, ca oierii !

— Faceţi şi voi la fel — interveni bătrînul Adil-paşa, cu ironiile lui.

— Dacă nu ştiu să folosească arma şi cred că-i ghioagă, înseamnă că nu-s bine instruiţi. Poate-i adevărat ce se spune : că românii n-au pregătire militară, umblă-n opinci, n-au îmbrăcăminte şi muniţii. Vai de capul lor !

— Nu-i adevărat, excelenţă ! — se trezi strigînd Hafim-bei. Să-mi fie cu iertare, dar îs minciuni. I-am văzut cu ochii mei. Am privit prizonierii şi armamentul capturat. Alta e realitatea. Sînt bine îmbrăcaţi. Noi dîrdîim în tunici şi ei poartă mantale călduroase. În picioare au cizme groase, prin care nu intră apa. Ploaia nu-i udă la cap. Au căciuli blănite, la care poartă nişte pene de curcan. Umblă, vedeţi, şi după zorzoane. Sînt înzestraţi cu puşti ruseşti Krnka. Unii au, ca şi noi, arme Peabody. Cartuşierele prizonierilor-s pline. Ofiţerii lor au săbii şi revolvere. Toţi poartă pumnale. Acesta-i adevărul, pe cinstea mea.

— Şi atunci de ce se luptă cu patul puştii ?

— După ce trag cu puştile şi se satură de baionete, le vine la îndemînă să folosească arma ca pe sapă ori ciomag. Să nu uităm : sînt neam de plugari şi ciobani. Am văzut cu ochii mei cum l-a pălit pe-un nizam. I-a zdrobit capul ca pe-un ou.

Bateria căpitanului Lupaşcu, de la movila redanului, scuipa foc spre Abdul-Kerim-tabia, unde căpeteniile turce încinseseră această discuţie despre noii vrăjmaşi. Un obuz, tras cu precizie de artileristul cel mărunţel, căruia Anton îi zicea Mutulică, nimeri lîngă ţeava unui tun otoman din reduta vizitată de Osman-paşa. Gardul de nuiele se sfărmă, tunul se răsuci pe-o parte şi doi servanţi rămaseră morţi.

Muşirul încremeni. Precizia loviturii îl revolta. Cîţiva soldaţi îşi văietau morţii, alţii gemeau de durere, căci zburăturile de schije tăiaseră în carne vie. Sanitarii cu semilună roşie se grăbeau să-i panseze.

— Vedeţi, excelenţă ? — comenta şeful redutei. Românii au artileriști de elită, care ne fac zile fripte. Sînt

musulman, dar trebuie să aduc cuvinte de laudă tunarilor duşmani.

Aghiotantul Ali adăugă :

— Din informaţiile pe care le posed, ştiu că oastea românilor a făcut progrese uimitoare. Corpul ofiţeresc e foarte bine instruit, în şcolile militare din principat. În ultimii ani, principele Carol a trimis în apus, pentru perfecţionare, mulţi tineri. Şi-au desăvîrşit pregătirea în şcolile speciale din Metz, Fontainebleau, cît şi prin politehnicile franceze. Ofiţerii artilerişti şi de geniu au isprăvit renumitele şcoli din Prusia şi Austria. Nu e de mirare că proiectilele lor ţintesc cu exactitate...

Osman-paşa îşi trecu mîna prin barbă. Sfetnicul său cercetase îndeaproape pregătirea militară a noilor adversari. Înainte de izbucnirea războiului, acesta stătuse cîteva luni la Bucureşti şi-şi făcuse o ideee despre oastea românilor. În aprecierile lui, muşirul avea încredere. Se apropie de parapet, uitîndu-se spre redanul din faţă, unde flutura drapelul românesc. Vedea furnicarul de soldaţi de la movilă, vîrfurile baionetelor, iar mai încolo, după un povîrniş, rotocoalele albe de fum ieşite din bateriile îngropate cu măiestrie. Şi aceasta nu era decît la 900 metri depărtare.

— Parcă altădată, prietene Ali, spuneai că românii au oaste mică, tînără, neexperimentată ; dacă-mi aduc bine aminte, mai spuneai că Turcia trebuie să se teamă de Rusia, nu de România, Serbia şi celelalte seminţii ale Europei de sud-est.

— Afirmam aceste lucruri deoarece cunoşteam nişte adevăruri. Întîi ! Ştiam că armata românilor nu e numeroasă. Al doilea ! Vedeam că e bine echipată, are armament nou, adus din apus, dar aflasem, chiar din istoria lor, că nu se luptaseră două sute de ani. O armată care nu se bate două veacuri întregi se cheamă că-i moartă.

— Şi totuşi a reînviat ! — aruncă iarăşi o vorbă spirituală vîrstnicul Adil-paşa.

Osman-paşa tuşi, însă Ali nu se lăsă :

— Asta voiam să spun și eu : a reînviat pe neașteptate. Voința de independență i-a făcut pe români să se armeze. A fost și este un efort național. Au acum o armată bună. Mai mult de jumătate din cei care ne înconjoară sînt români. Din cunoștințele mele, luate prin iscoade, deduc limpede că dispun, dincoace și dincolo de Dunăre, de 100.000 luptători. Asta e ceva ! Se cheamă că au o armată mare.

Terminîndu-și cercetarea, mușirul îi dădu binoclul colonelului Hafim-bei.

— Ghiaurii sînt în stare să-ți nimicească tunurile. Îți poruncesc, deci, să astupi deschizăturile dinspre români cu gabioane și să muți tunurile spre ruși, unde pericolul e mai mic.

— Să le mut ? — rămase cu privirile nedumerite Hafim-bei.

— Să le retragem ? — deveni deodată serios ferikul Adil. Eu credeam că, din contră, trebuie să atacăm redanul.

Osman-pașa îi înțepa cu ochii săi răscolitori. Obrajii i se rumeniseră și porni să strige :

— Nu atacăm nici un redan ! Să fie clar. Eu comand aici. Răspund în fața sultanului. Deocamdată, nu mai atăcăm nimic. E strategia cea mai bună. Rămînem în defensivă. În defensivă ! Limpede ? Trupele lor și ale noastre sînt, la ora aceasta, egale numeric. Numai că eu am avantajul bastioanelor. Înseamnă că-s mai puternic și-i pot învinge.

Mușirul chemă un preot cu turban, aflat în apropiere.

— Să zicem că se bat doi potrivnici. Amîndoi au arme. Unul stă pe-un zid, apărat de metereze, iar al doilea atacă de jos. Spune-mi, care cîștigă ?

— Lesne de răspuns : cel de pe zid.

Imamul cu cealma înțelesese tîlcul judecății.

— Vedeți ? — triumfă mușirul. Vom sta numai în apărare. Nu-mi permit să pierd nici un ostaș pentru atac. Nici unul ! Lăsați-i să atace românii și rușii. Vor face o mare prostie. Îi vom măcelări. Cînd pierderile vor fi

apreciabile, vom ieşi noi la atac, în numele profetului. Năvălim în Nicopole, rupem podurile de vase şi strîngem cleştele la Dunăre, chemînd garnizoana din Rusciuc. Gîtuim retragerea ghiaurilor. Pe cine vom prinde şi dezonora ? Pe ţarul ruşilor şi pe domnitorul românilor. Alexandru şi Carol prizonieri ! 200.000 prizonieri ! Iar principatul românesc devine paşalîc. Ne vom plimba prin Bucureşti ca prin Istanbul...

Bătrînul Adil-paşa gîndea : „Osman-paşa e un mare conducător de oşti. Inteligent şi viteaz. Dar cînd se înfurie, bate cîmpii. El mai crede, săracul, în salvarea Imperiului otoman. Lasă-l să creadă ! Fără această credinţă, musulmanii noştri ar părăsi lagărul Plevnei".

— Aşadar, ne apărăm ! Vă trimit pentru aceste redute încă un batalion. Arabi care ştiu să se bată pentru semilună. Chiar azi vi-i trimit. Apăraţi-vă cu străşnicie redutele ! Abdul-Kerim-tabia e cheia Plevnei, după cum Plevna e cheia războiului. Românii sînt viteji, au poftă de afirmare. Tocaţi-i ca pe vite ! Fără milă ! Astfel ne facem datoria faţă de padişah, faţă de imperiul turc. Barajul lor de artilerie e o mărturie că pregătesc al treilea asalt. Imamii să mulţumească lui Allah că sîntem atacaţi. Mă temeam de blocadă. Asediul mă sperie, atacul lor îmi aduce bucurie. Mahomedani, vom triumfa ! Plevna va fi al doilea Sedan. Vom birui negreşit !

*
* *

Dorobanţii din Iaşi şi Vaslui, care se bătuseră pentru redan ca puii de lei, se găseau în bivuac, nu departe de ambulanţa Comitetului doamnelor. Doctorii şi surorile de caritate se îngrijeau de răniţi. Dar nici curcanii rămaşi teferi n-aveau odihnă. Tot timpul se duceau spre corturile cele mari, cu semnul crucii roşii, ca să-şi vadă şi ajute camarazii.

Constantin Ţurcanu zis Peneş tocmai ieşea de la ambulanţă. Îl striga din urmă un glas cunoscut. Era sergentul major Gheorghe Ţintilă, bărbatul cela jovial, cunoscut

în Păcurari și, mai apoi, la manevrele de la Vaslui. Puteau spune că-s oleacă de prieteni. Subcomisarul de poliție, din viața civilă, era mereu vesel și pus pe glume, dar tăinuia o mîhnire, pe care i-o mărturisise odată lui Peneș : iubea la nebunie o fată frumoasă din Sărărie, chiar se logodiseră, însă fata avea ambiția de a fi nevasta unui ofițer. I-a zis că nu se mărită cu dînsul decît dacă se face ofițer. Exasperat, subcomisarul a făcut de trei ori cerere la minister ca să fie înrolat ca voluntar. Avea nădejde că, dacă va lupta eroic, va deveni ofițer, cîștigînd astfel mîna încăpățînatei fete. Iar pe front n-avea decît două alternative : ori se face ofițer, ori moare în lupte. La 27 august îi mijise norocul lui Gheorghe Țintilă. Se bătuse fără temere, culcase o groază de nizami și nu păție nimic. Era semn că poate ajunge ofițer, logodnica devenindu-i soață. Trăia cu această nădejde.

— Ce mai faci, măi Peneș ?

— Bine.

Gheorghe Țintilă îl luă de după gît și înaintau pe clina dealului ce dădea spre tabără.

— Și eu. Aud că, la atacul de mîine, stăm în rezervă generală. Bine, bine, regimentul nostru a fost greu lovit și trebuie să ne regrupăm. Am îngropat morții în țintirim, i-am predat pe răniți la ambulanță. Dar nu-nțeleg de ce noi, cei teferi, trebuie să sforăim prin corturi, să săpăm șanțuri, în loc să ne trimită iarăși la atac. Eu am venit pe front ca să lupt în prima linie, nu să moțăi. Nu-i așa, frate ?

— Așa-i. Dar nu te mînia degeaba. Are grijă generalul de noi. A făgăduit.

— Păi dacă nu mergem și noi la reduta cea mare, ca ceilalți, ce-o să mai facem după aceea ?

— Plevna e măreață și greu de învins. Nu te grăbi ! Rămîne un colțișor și pentru noi.

Sergentul-major se mai potoli din pornire. Ajunseră la corturi, începu să bureze din nourii cei negri, iar adăpostul unde intraseră le oferea prilej de continuare a conversației. Limbutul vorbea într-una, fel de fel de lu-

cruri. Peneș, mai tăcut din fire, numai dădea din cap ori îngăima două-trei cuvinte. Aveau la îndemînă un bidonaș de rachiu și-și umpleau vremea.

— La ambulanță — istorisea Gheorghe Țintilă — am aflat toată povestea sărmanului de Ion Pastia, feciorul primarului din Iași. Te apucă jalea, nu alta. Surorile ascultau și vărsau lacrimi, de-și udaseră șorțurile. Ți-am mai vorbit, parcă, despre băiat. Șaptesprezece ani, elev la Liceul Național, voluntar la regimentul 5 linie, june cu hotărîrea aprinsă de a-și sluji țara. Plînsetele părinților nu l-au înduioșat. Avea o singură cale, pe care trebuia s-o urmeze fără crîcnire. A venit pe front, împreună cu fratele său, doctorul Constantin Pastia. Cînd s-a dus coloana la asaltul movilei turcești, liceanul Ion Pastia era rînduit să păzească bagajele. „Eu am venit aici ca să-mi apăr patria, nu să păzesc bagajele!" — cică a zis. Și-a luat pușca și a intrat în freamătul încleștării... Sprinten, se avîntă în primele rînduri, trage în otomani. Dar un obuz se sparge lîngă el. Cade. Brancardierii îl aduc la ambulanță. Acolo se află doctorul Carol Davila și alți doctori. Ei, aici e interesant, măi Peneș! Fratele rănitului, fără să știe cu cine are de-a face, se repede la o patașcă să-l îngrijească pe primul suferind. Cînd colo, rămîne stană de piatră: „Tu ești, frate?". Îi desfăcu uniforma băiatului. Obuzul îi sfîrtecase pîntecele, sărmanul. Nu era nici o scăpare. Doctorul Pastia începe să-și plîngă frățiorul. Aspru, șeful serviciului sanitar, doctorul Davila, își mustră subalternul: „Fă-ți datoria, apoi plînsul! Ai în față un rănit, nu un frate". Îl pansează, dar degeaba, se stinge văzînd cu ochii. „Ce fac ai noștri, frate?" — întreabă elevul. „Bine. Au luat redanul". „Atunci mor liniștit... Spune părinților să mă ierte. Am făcut-o pentru țară... Să-ți dau sărutul din urmă... În locul meu, să săruți pămîntul patriei"... Era primul mort. Domnitorul a dat ordin să fie îngropat cu toate onorurile...

— S-a stins ca un erou.

— Da, a căzut din picioare. Era dîrz și neînfricat. O pildă pentru noi. Dacă va fi să cad în luptă, vreau să fiu

secerat din mers. Am să păşesc fără temere, ca la paradă. O clipă n-am să mă tîrăsc pe burtă ca fricoşii. Ai să vezi, prietene...

Peneş se sperie de hotărîrea lui Gheorghe Ţintilă. Cunoscîndu-i mîhnirea, izvorîtă din ambiţia logodnicei din Sărărie, îl credea în stare, pe subcomisarul de poliţie, să-şi pună planul în aplicare. Ar fi vrut să-l convingă să renunţe la gîndul nebunesc care-l stăpînea, dar îşi dăduse seama că n-ar fi avut sorţi de izbîndă.

Stropi mari de ploaie sunau, în acel amurg, deasupra corturilor. Sita cerului se rări, se deschiseră zăgazurile văzduhului şi curgea puhoi de apă, care desfunda pămîntul. Prin bivuacuri, copiii Carpaţilor se gîndeau la asaltul de a doua zi. Cînd sergentul-major se învrednici să plece, Peneş umblă în raniţă şi scoase jurnalul. Îl tăinuia ca pe-o iconiţă suflată în aur. Deschise caietul. Porni să scrie cu poftă, căci se adunaseră în sufletul său alte mărturii preţioase din acea campanie fierbinte. Memorialul era un crîmpei din viaţa lui. În acelaşi timp, se alcătuia oa un testament pentru mai tîrziu...

Într-un cort alăturat, fraţii de cruce Anton şi Culai se adunaseră la sfat. Feciorul primarului din Moara era cătrănit. Primise de acasă o scrisoare tulburătoare. Acum i-o citea prietenului, ca să afle şi dînsul ce se întîmplase în satul lor... Se ascuţiseră înfruntările dintre săteni şi arendaşul Păun. Povara rechiziţiilor căzuse pe spinarea oamenilor, în timp ce domnul arendaş se încăpăţîna să nu dea pentru armată nici produse, nici căruţe cu cai, aşa cum cerea legea. Primarul Ilarion, cel care fusese odată lovit şi umilit la conac, îşi luase inima-n dinţi şi-l vizită din nou pe proprietar. Credea că, între timp, îşi va fi schimbat gîndurile. Sărmanii pălmaşi, care nu mai aveau ce da la rechiziţii, îi ziceau lui nea Ilarion pe bună dreptate : „Să mai dea şi boierul, că-i putred de bogat. Nouă ne-a ajuns cuţitul la os. Vom muri de foame la iarnă". Îndemnat de obşte, s-a înfăţişat la curte. Păun s-a făcut iarăşi vînăt, ca data trecută : „Ţi-am mai spus, primare, că nu sprijin blestematul de război. Liberalii să-l

finanţeze. Domnul Brătianu şi ceilalţi. Să umble cu mîna-n buzunar şi măria-sa Carol, veneticul prusac care-a vîrît ţărişoara noastră scumpă-n primejdie. Eu sînt proprietar, cu iubire mare faţă de patrie. Partidul conservator, din care fac parte, nu acceptă războiul făcut de liberali. Vrea neatîrnare, dar fără război. Citeşte gazetele noastre. Ţi-am mai spus, nu dau nimic". Cică primarul Ilarion n-a mai zis nici un cuvînt. Se temea să nu pătească ruşinea de data trecută... Ehei, şi chiar în zilele acelea s-a întîmplat o mare nenorocire în cătunul săracilor din Sărătură. Năpăstuiţii din sărătura aceea îndepărtată, unde li se dăduse pămînt după legea din 1864, în bătaie de joc, aveau să fie loviţi de soartă şi mai crunt. Acolo ploua rar şi nu creştea mai nimic. Dar într-o zi, se rupse un nor peste deal, de parcă venise potopul, ploaie continuu două zile, dealul începu să alunece la vale, cu bordeie şi gospodării, de arăta ca după cutremur. Era jălanie. Chemat la faţa locului, primarul Ilarion, tatăl lui Culai, îşi făcu sfînta cruce. Cei din Sărătură erau bătuţi de soartă. În pîrloagă îi aruncase proprietarul, ca să scape de ei. Pămîntul cel bun şi-l păstrase pentru el. Şeful obştei ştia toată nedreptatea. Femeile şi bărbaţii care nu plecaseră pe front se luară după dînsul. La primărie s-au adunat şi plugarii din celelalte sate şi se încinse o adevărată răzmeriţă împotriva arendaşului Păun. Sinistraţii cereau să li se dea pămînt bun, în vatra comunală, ca să se îndrepte greşeala de la împroprietărire, ceilalţi ţărani voiau să se supună şi boierul legii rechiziţiilor, unii aveau socoteli personale cu dînsul din pricina patimii sale pentru femei, încît primarul Ilarion, mai din frică, mai din convingere, se trezi în fruntea răscoalei. Cu ciomege, cu topoare, cu furci, nemulţumiţii se îndreptau spre curte. Prinzînd de veste, arendaşul Păun fugi la prefectură, ca să se plîngă. Îndîrjiţi, răsculaţii voiau să dea foc hambarelor şi conacului, dar i-a oprit primarul. După aceea, au venit jandarmii. Capii răzvrătirii, în frunte cu primarul Ilarion, au fost arestaţi şi nu se mai ştie nimic de dînşii...

— Bravo, tată ! — comenta Culai, ca și cum l-ar fi avut în față. Abia acum ai dovedit că ești om cu dreptate ; abia acum mă pot mîndri cu matale. Cu adevărat ești capul obștii. Multă vreme i-ai cam bătut în strună spurcăciunii de arendaș. Bine că ai văzut, pînă la urmă, de unde izvorăsc răutățile comunei ! Altădată te-a pălit, te-a făcut de tot rîsul, te-a umilit. Dar ai adunat ura în inima matale și te-ai răzvrătit. Bravo, tată! meu !

Anton Negru era pătruns de fiorul acestor vorbe înflăcărate. Întreaga sa făptură călătorea spre vatra satului. Cugeta că și acolo e un război crîncen pentru umila viață de zi cu zi, ceva mai grea decît bătălia cu vrăjmașii neamului. Dacă pe front, pătimirile se vor sfîrși într-o bună zi, la ridicarea steagului alb, apoi lupta de-acasă, pornită din năcazuri și doruri și bucurii, din patima veșnică pentru avuție lumească, nu se va isprăvi, poate, niciodată. Plecaseră în război cu tragere de inimă, cu gînd înalt de a-și sluji țara. Tot săracul spera că, după victorie, va primi o palmă de pămînt, care-i va aduce o viață mai dulce. Dar nu scria nicăieri această făgăduință. Timpul trecea, lumea se luase cu grijile campaniei, dar Vodă și guvernanții n-aveau de gînd să tipărească în *Monitor* nici o vorbuliță despre marea nădejde a țăranului : împărțirea dreaptă a pămîntului.

Înțelegea bine revolta lui Culai :

— Niciodată, Antoane, n-o să se potolească setea de pămînt. De bună voie, îmbuibații n-au să zică : „Poftiți, frați plugari, pămîntul nostru ! Noi avem grijă de voi și vi-l dăm din toată inima. Luați-l". Ah, niciodată ! E nevoie să punem mîna pe arme, să ne facem singuri dreptate.

Anton se foi spre deschizătura cortului, căutînd să aprindă lampa de campanie.

— Culai, înainte de moartea lui Mogîldea, am jurat să ne întoarcem acasă și să împărțim moșiile boierești. Cu arma în mînă să le împărțim. Folosind aceleași puști cu care am făgăduit să-i nimicim pe turci.

— N-ai uitat, Antoane ?

— Nu. Iar dacă n-om fi vrednici să băgăm plugul în moșia proprietarului, am jurat atunci, la Nicopole, să ne răzbunăm pe arendaș, să-l pedepsim, să-i dăm foc avutului.

Culai era fericit. Îi întinse fratelui de cruce bidonașul cu rachiu. Zise :

— Pe Mogîldea l-am pierdut. Dar am rămas noi doi. Îmi pare bine că n-ai uitat, Antoane. Dacă scăpăm teferi din război, vom împlini împreună făgăduiala ; dacă va trăi numai unul din noi, sînt sigur că hotărîrea noastră va deveni faptă. Satul va fi răzbunat.

— Iar dacă vom muri amîndoi, — adăugă Anton — nădăjduiesc că se vor învrednici alții care să semene sfînta dreptate.

— Așa-i, prietene. Ai judecat bine. Acum am sufletul împăcat...

*

* *

30 august 1877, zi de sînge udă.

Ploaie, negură.

Canonadă, grindină de plumbi.

Gură de iad...

Se apropia ceasul asaltului. La observator, se afla căpetenia Armatei de Vest, principele Carol al României, alături de țarul Alexandru și marele duce Nicolae. În cîmp răsună un Te-Deum pentru ziua de patron a împăratului.

Apoi se auziră sunete de tobe și trîmbiți.

Era ora 3 după-amiază.

— Înainte, la atac !

Asaltul la redute era rînduit simultan prin trei sectoare diferite. Corpul operativ român, ajutat de unități rusești, trebuia să rupă vîrful uriașei potcoave fortificate, cucerind reduta estică.

— Înainte, la atac, șoimii Carpaților !

Frontul românilor se puse în mișcare, cînd ceasornicele ofițerilor arătau ora 3 fix. Vremea continua să fie posomorîtă. Movila redutei se zărea palid, prin albul

pîclei. La stînga se aştepta năvala ruşilor, în centru divizia a 4-a, iar în dreapta, divizia a 3-a. Cu toţii ţinteau spre Abdul-Kerim-tabia.

Flancul drept, prin coloanele diviziei a 3-a, se mişcă cel dintîi asupra uvrajului otoman. În prima linie, porniră batalioanele lui George Şonţu şi Walter Mărăcineanu, din regimentul 10 dorobanţi. Înaintau greoi, prin Valea Bucovului, spre înălţimile Janik-Bair, ştiind că vor avea un deal şi vor păli reduta din stînga. Pămîntul era clisos. Se ţinea de cizme.

— Înainte, la atac, şoimii Carpaţilor !

Urcuşul s-a terminat. Dorobanţii focşăneni s-au trezit pe o muchie de deal. Maiorul Şonţu, un bărbat chipeş, cu fruntea lată şi cu barba despărţită-n două, rămase trăsnit. Se uită împrejur. Nici urmă de redută pe acea creastă ! Comandantul batalionului îşi puse sabia în teacă şi scoase harta.

„Vai de noi ! — gîndea maiorul Şonţu. Harta nu se potriveşte cu terenul. Am mers deja 400 de metri. Cînd colo, iată în faţă o nouă vîlcea, netrecută în plan, largă de 600 metri, cu rîpe şi mărăcinişuri. O adevărată capcană ! De sus o să ne secere păgînii. Ofiţerii Iacob Lahovari şi C. Brătianu au întocmit harta. Au să răspundă. Oare trebuie să opresc înaintarea ? Să stau şi să raportez ? Ar fi o nouă prostie. Trebuie să ajung la redută odată cu divizia a 4-a şi cu ruşii. Fie ce-o fi ! Am datoria de a merge înainte. La moarte sau la victorie".

— După mine, dorobanţi ! Înainte ! Uite, vin şi gălăţenii căpitanului Mărăcineanu !

De fapt, trebuia să fie la redută, însă abia ajunseseră la jumătatea drumului. Iar vîlceaua adîncă, unde se avîntaseră, era ca un drum desfundat din inima codrului, cu făgaşe, bălţi, tufişuri. Anevoie înaintare. Vlăguiţi, oştenii luau pieptiş a doua ridicătură. De data aceasta, erau siguri că dau peste fort, deoarece osmanlîii slobozeau, de pe noua creastă, o ploaie de gloanţe. Unii dorobanţi cădeau, iar ceilalţi se săltau spre povîrniş, ţinîndu-se de buruieni, proptindu-se în baionete. Bătrînul Adil-paşa,

cel care vedea de sus cum căzuseră dușmanii în capcană, se felicita pentru viclenie, chibzuind cu răutate la cealaltă primejdie : taina celei de a doua redute.

Un singur lucru nu prevăzuse ferikul. Bravilor români nu le păsa de capcanele lui și n-aveau de gînd să dea înapoi. Îl urmau pe neînfricatul maior Șonțu. Sfidau plumbii ieșiți din puști și mitralii. Nu le păsa de tunurile otomane, care slobozeau șrapnele în lungul văii blestemate, făcîndu-i una cu pămîntul. Cădeau cu sutele, se rostogoleau spre rîpă, dar alte sute răzbăteau spre creasta dușmanului, laolaltă cu ofițerii. Asemenea curaj nu se văzuse de multă vreme. Turcii înșiși s-au înspăimîntat. Eroul de la Sevastopol, Adil-pașa, nu mai avea chef de rîs. Răutatea i se opri în gît. Urla ca o fiară la musulmanii săi, ca să-i măcelărească pe năvălitori. Puhoiul românilor se azvîrlise spre șanțurile redutei Plevnița, cu fascine și scări. Începu o crîncenă încăierare corp la corp. Dorobanții loveau cu baionetele, cu patul armei, cu ce nimereau. Cîmpul de bătaie semăna cu un furnicar sinistru. Un obuz plesni lîngă maiorul Șonțu. Scăpă sabia din mînă și se prăbuși ca un brad falnic. Încă mai găsi putere să strige :

— Luați reduta, băieții mei ! Preia comanda căpitanul Mărăcineanu. Înainte !

Era ultimul cuvînt ce i se stingea pe buze. Prietenul său nedespărțit ar fi vrut să plîngă, dar nu era timp de lacrimi. Din mers, răcni la ambele batalioane :

— După mine, flăcăi !

Puse mîna stîngă pe un fanion, care părea o torță a vitejiei moștenite de la Șonțu. Trebuia să-și răzbune camaradul de arme. Cu dreapta, mînuia dibaci sabia, făcîndu-și drum prin hoarda păgînă. Frumosul căpitan Mărăcineanu, cu ochi de fecioară și obraz alb, proaspăt bărbierit, lovea cu sete. Îl încadrau moldovenii săi, de la Dunărea albastră pînă-n sihăstriile Vrancei. Sute de vieți se curmau în acele clipe. Sute de trupuri simțeau tăișul oțelului. Dar lui nu-i păsa. Era în iureșul mistuitor. Îl obseda dorința de a înfige fanionul în parapet. Călcă

peste fascinele aruncate în șanț, se sui cutezător pe scară, sub pîriiala gloanțelor de sus, și-și duse gîndul la îndeplinire. Faldurile drapelului tricolor fîlfîiau pe retranșament.

— Trăiască România !

Clipa de triumf a fost însă scurtă. Trupul eroului cădea străpuns de plumbi și iatagane. Își rostise ultimele vorbe. Steagul fu preluat de un sergent-adjutant. Nu trebuia să cadă în gheara vrăjmașului. Iar comanda atacului, o preluă un bărbat aspru și netemător, căpitanul Leon Caracalia. Cînd și el s-a stins sub o toporișcă, i-a luat locul locotenentul Chivu Stănescu. Dar și acesta muri în potopul de pe metereze.

Ferikul Adil, cu venin de viperă în glas, continua să urle din înălțimea tabiei :

— Măcelăriți-i ! Unul să nu scape viu !

Adusese alte batalioane de nizami, din spatele redutei. În fața asaltului se țesea o pînză deasă de foc. Nimeni nu mai putea înainta. Bateriile otomane tocau în trupurile românești de rezervă, care alcătuiau coloana a doua. Creasta colinei de lîngă fort și valea erau înțesate de trupuri căzute. Morți și răniți. Lacrimi și sînge. Adil-pașa își reveni din emoție. Pe obraz îi reapăru rînjetul răutăcios. Vedea că atacul furtunos al diviziei a 3-a nu-și putea atinge țelul. Tabia Plevnița nu-i scăpa din gheare. Leșurile nizamilor erau tot așa de numeroase ca și ale căciularilor, alți turci gemeau de durere, tîrîndu-se ca rîmele. Avea pierderi grele ferikul, dar nu se îngrozea. Păstrase reduta. Putea să se ducă la telegraf și să comande o depeșă pentru Osman-pașa, aflat la cartierul general de la Baș-tabia. Pînă la urmă, îi va raporta, vicleniile sale și-au arătat roadele. Mușirul va fi încîntat.

Se lăsa seara și asaltul era compromis. Colonelul Ipătescu îi puse pe gornișți să sune retragerea în Valea Bucovului. Dorobanții diviziei a 3-a au făcut cale întoarsă, prin aceeași vale rîpoasă, sub un nou potop ucigător. Fiecare trebuia să-și salveze viața. În vîlceaua necurată de sub redută, rămîneau șapte sute de cadavre și răniți.

Negura serii îi acoperea. Ploaia spăla sîngele şi înroşea pămîntul. Muribunzii se văietau înfricoşător.

Valea aceea netrecută pe hartă, fără nume, se sucea spre flancul diviziei a 4-a, în direcţia redanului, întocmai ca o coadă de piton. Apa care şiroia din stînga venea cu sînge-n două. Era semn că se petreceau grozăvii şi-n celălalt loc al atacului, dinaintea tabiei Abdul-Kerim.

Divizia a 4-a auzise şi ea trîmbiţa asaltului, la ora 3 după-amiază.

— Înainte, la atac, şoimii Carpaţilor !

Curcănarilor de la regimentul 13 dorobanţi, aflaţi în rezervă, le zvîcneau inimile. Le părea rău că nu-s trimişi şi ei la încleştarea pentru redută. Anton, Culai, Peneş şi ceilalţi îşi lustruiau armele cu năduf, spumegînd ca nişte lei între gratii. Sperau că domnul general Cernat se va ţine de făgăduinţă. Erau totuşi bucuroşi că alte regimente de frunte şi-au trimis batalioanele la luptă.

În cea dintîi linie a diviziei, păşea batalionul 2 vînători, comandat de maiorul Alexandru Candiano-Popescu, un om cu fire vulcanică, doctor în drept, poet de ocazie şi gazetar nărăvaş, care s-a întors la pasiunea de tinereţe pentru haina ostăşească, în clipa cînd ţara avea nevoie de scutieri neînfricaţi. Bărbatul scund şi brunet, cu biografie controversată, participantul la mişcarea republicană din Ploieşti contra lui Carol, ceruse generalului Cernat să reintre în oaste, pentru a-şi sluji ţara la ceas de restriştе. Primi comanda vînătorilor din prima coloană, aşa cum insistase. Înainte de a pleca spre avanposturi, iscusitul orator din civilie le trase subordonaţilor o cuvîntare de inimă, ca să-i îmbărbăteze :

— Ofiţeri, subofiţeri, caporali şi ostaşi ! Într-o zi mare, dar zi de primejdie, am fost numit comandantul vostru. Sînt mîndru de această încredere a şefilor mei ; încrederea lor în mine este întemeiată pe încrederea mea în voi. Veacuri sînt de cînd românii n-au văzut o zi mai măreaţă decît cea de azi. În faţă e duşmanul, alături de noi avem aliaţii, pe ruşi. Să ne batem dar vitejeşte, ca lumea să vadă că sîntem vrednici de strămoşii noştri, că

sîntem ostaşi ai unei naţii ce luptă pentru apărarea patriei şi neatîrnarea sa. De moarte să nu vă fie frică, soldaţi. Eu sînt fericit a muri astăzi. Căci mă bat pentru ţară, pentru lege... Murind, vom trăi în aducerea aminte a neamului nostru, căruia îi vom asigura viaţa prin sîngele ce ne vom vărsa. Trăind, vom fi răsplătiţi şi cinstiţi de ţară.

Maiorul Alexandru Candiano-Popescu ordonă vînătorilor să se desfacă în tiraliori. Erau chipeşi pedestraşii lui ! Vestoane maro, cu epoleţi verzui. Pălării negre, răsucite în sus şi cu podoabe de pene înfoiate. Arătau mîndri ca nişte cocoşi de munte.

După vînătorii valahi, păşeau plutoanele cu scări, gabioane, fascine. Se zăreau apoi coloanele fraţilor moldoveni, din batalioanele regimentelor 5 linie, 14 şi 16 dorobanţi. În capul acestor şiruri mergea căpitanul Moise Groza, bănăţean patriot, care tocmai părăsise armata austro-ungară. Păşea măreţ, pe calul său, cu sabia scoasă ; vîntul îi despica barba-n două părţi. Trecuse Carpaţii cu dorinţa fierbinte de a contribui la dobîndirea neatîrnării. Ca şi alţi români de peste munţi care se înrolaseră voluntar, era cuprins de visul măreţ al reîntregirii neamului, prin unirea cu ţara a Ardealului, Bucovinei, Banatului, într-o vatră comună, cum fusese-n vremea străbunilor daci ori mai tîrziu, la 1600, cînd Mihai Viteazul unise vremelnic provinciile româneşti. Îşi îndemna calul cu pintenii şi locotenent-colonelul Voinescu, şeful statului major al diviziei, care fusese decorat de domnitor, după cucerirea redanului, cu „Steaua României". Cu asemenea comandanţi, luptătorii erau gata să meargă pînă la capătul pămîntului.

Bateria căpitanului Lupaşcu redeschise un foc bine nutrit. Din redan, de după o movilă, tunară glasurile căpeteniilor :

— Înainte, vînători !

— La atac, dorobanţi !

— Să luăm reduta. Ura !

— Ura ! Ura !

*
* *

...Năvălitorii aleargă, se-avîntă la asaltul redutei Griviţa. Redanul cucerit la 27 august rămîne îndărăt. Ţintaşii cu pălării făloase trag spre metereze. Turcii, care pînă atunci leneviseră prin galerii, sar la arme şi dezlănţuie o grindină de plumbi. Asaltul diviziei a 4-a se desfăşoară ca fulgerul. Cîmpul este strîmt şi drept, fără vale rîpoasă, ca-n partea diviziei a 3-a. Cei 900 de metri sînt străbătuţi în paşi gimnastici. Sfidînd răpăiala din cuibul morţii, vînătorii munteni şi dorobanţii moldoveni, înfrăţiţi la viaţă ca şi la moarte, se aruncă înverşunat asupra şanţurilor redutei, năzuind spre metereze. Turcii îi potopesc de sus cu o cernere de gloanţe, ieşite din mitralii şi puşti.

— Mulţi sînt, frate ! În adevăr, cîtă frunză şi iarbă. Nu vă lăsaţi, fraţilor ! Sus, la parapete !

Un caporal care veghează viaţa locotenent-colonelului Voinescu îl face atent :

— Dom' locotenent-colonel, e de jale ! Priviţi la dreapta. Nu e o redută. Sînt două. Două redute !

— Cum ? Două redute ?

Comandantul asaltului e cuprins de tulburare : „Vai de noi ! Harta indică numai tabia Abdul-Kerim. Una singură. Iată că-s două. Se vede că fraţii din divizia a 3-a o atacă pe cealaltă. Dar de ce n-au sosit încă ruşii ? Se plănuise lovirea redutei din trei părţi. Ruşii la stînga, noi la centru, iar divizia cealaltă la dreapta. Flancurile n-au apărut. Sîntem singuri. Or, o redută nu poate fi ocupată decît prin lovirea simultană din mai multe laturi. La parapete, păgînii stau pe trei rînduri şi ne ucid oamenii. Trebuie să ne retragem".

Strigă gornistul să sune replierea în dosul movilei. Drumul de întoarcere, prin acelaşi uragan de schije şi plumbi, se desfăşoară într-o admirabilă ordine. Sub redută şi-n cîmp, rămîn vlăstare răpuse care-şi dorm somnul de veci. Răniţii încearcă să se tîrîie spre redan, dar intră sub tirul armelor turceşti. Cruzimea vrăjmaşilor îi

revoltă pe români, îndemnîndu-i să-i pedepsească printr-un nou asalt furibund. Beau apă călduță din bidoane. Capătă noi puteri ca voinicii din poveștile lor frumoase. Strigă la ofițeri să-i lase iarăși în iureșul luptei, ca să-și răzbune camarazii căzuți.

Locotenent-colonelul Voinescu își admiră oștenii cuprinși de delirul bătăliei. Poruncește fanfarei să cînte marșul războinic. Tobele bat. Trîmbițele sună.

— Înainte, flăcăi ! Răzbunați morții și luați reduta !

Candiano-Popescu și Moise Groza se înfig în fruntea coloanelor și ies din spatele movilei într-un clocot de urale. În același timp, șeful statului major divizionar, Sergiu Voinescu, își îndeamnă calul la galop spre marele cartier general. Abia-și poate trage sufletul ca să raporteze domnitorului :

— Măria-ta, sîntem într-o situație grea. Primul asalt a fost respins. Oamenii au cerut, însă, răzbunarea celor seceraţi. Am pornit în al doilea asalt. Dar nu vor reuși, pentru că sîntem singuri.

— Cum singuri ? Ce se întîmplă ?

— Rușii n-au apărut. Nici divizia a 3-a.

— De neînțeles !

Carol se întoarce nedumerit spre Cernat. Dar explicația vine tot de la locotenent-colonelul Voinescu :

— Ba e de înțeles, în ceea ce-i privește pe români. Coloanele din dreapta au atacat reduta a doua.

— A doua ? Te rog fii mai explicit, domnule ofițer.

Domnitorul se face ca albul ghiocului. Îl privește trăsnit pe destoinicul său slujitor, căruia îi dăruise, cu două zile în urmă, înaltul ordin „Steaua României".

— Sînt două redute, măria-ta. Le-am văzut cu ochii mei. Harta e greșită. De departe, pare una. Abia de aproape se văd amîndouă : prima spre Griviţa, alta spre Plevniţa. Noi atacăm Griviţa, iar divizia a 3-a Plevniţa. Între ele e o distanță de 400 metri. 14 batalioane nu ajung. Trebuie să aruncați în uvraj noi trupe de sprijin. Altfel pierdem. Cîmpul e presărat cu morți și răniți.

Uluitoarea descoperire îl determină pe comandantul Armatei de Vest să ia măsuri imediate :

— Generale Cernat, bagă noi batalioane în luptă. Divizia de rezervă să se miște de la Verbița mai aproape, în caz de contraofensivă. Generale Zotov, ia legătura imediat cu generalul Krüdener. De ce corpul IX rusesc nu și-a trimis batalioanele la atac ? De ce ? Noul asalt se dă la ora 17. Fără nici un minut întîrziere. Executarea !

Voinescu se înapoiază la movilă, în fuga calului. Își pune binoclul la ochi. Vitejii săi, care participaseră la al doilea atac din acea zi, se retrag din nou, după ce păliseră aprig pe dușman. Dar iată că din ambele redute se aruncă în încleștare nizami și başbuzuci, vrînd să-i prindă pe români în cleşte. Ce să facă ? Ordonă rezervei să se desfășoare în trăgători la adăpostul movilei. El însuși strînge pintenii calului și se avîntă spre mijlocul cîmpului de bătaie. Porunca lui de a se replia la stînga, spre a ocoli capcana turbaților osmanlîi, se răspîndește ca un ecou prelung. Iscusita retragere îi păcălește pe turci, care se trezesc deodată în fața lanțului de tiraliori de la movilă. Sute de fesuri se prăbușesc, precum macii roșii sub coasa munteanului. Încercarea otomanilor de contraatac ia sfîrșit. Cît pe ce să intre în ambuscadă. Înfrînți, se retrag în dezordine spre redute...

Ora 17. Al treilea asalt din 30 august. Românii ajung la șanț prin dreapta, rușii prin stînga. Se aruncă fascine, se văd scările năzuind spre parapete. Cei vii calcă peste leșuri. Răniții se tînguie, cu ultimele vorbe de iertăciune pe buze. Grăiesc cu cei de acasă, își revarsă dorul de satele lor năpăstuite, dar nimeni nu-i aude prin vacarmul luptei. Răcnesc gradații :

— Dați de tot ! Loviți ! Sus, la parapet ! Scările ! Nu vă lăsați, fraților ! Turtește-i fesul !

Dar potopul se scurge de sus. Turcii trag cu disperare. Trei linii de foc. Hafim-bei e în picioare. Urlă la nizami să-i măcelărească pe năvălitori, să nu-i lase în redută. Lovește cu patimă un dorobanț care se cocoțase pe metereze. Împinge scara de-a latul zidului. În cealaltă

parte a tabiei, bătrînul general Adil-paşa îşi conduce rezervele pentru respingerea ruşilor. Harapii şi nizamii, cu forţe proaspete, se bat ca sălbaticii. Dar nici încercaţii luptători din corpul IX rus nu-s mai prejos. Bufnituri de puşti. Sunet de săbii şi iatagane. Baionete. Vaiete. Nechezatul cailor care se prăbuşesc. Însuşi comandantul eşalonului rusesc este răpus. Armăsarul se sperie şi tîrîie corpul neînsufleţit al şefului regimentului Archangelgorod spre linia a doua. Ruşii se înspăimîntă. E vremea să se retragă, deoarece o hoardă otomană, ieşită din spatele fortului, e gata să-i învăluie. Calea cea mai bună e retragerea. Goarnele sună trist. De dincolo, unde năzuiau încă la parapete, românii simt şi ei că ultima opintire nu le aduce victoria. Trebuie să se replieze. Aleargă spre movilă şi cad pe iarba umedă, cu puterile sleite.

— Dom' maior, eu mor ! — aude la retragere Candiano-Popescu vocea stinsă a unui muribund. Griviţa e lucru mare !...

Vînătorul lui se strînge ca un covrig şi rămîne ţeapăn. Maiorului îi trece un fior prin şira spinării. Cugetă : „Nici acest val n-a smuls stînca din loc. Însă a măcinat-o. La următoarea opintire, stînca va cădea. Trebuie să cadă. Prea multe valuri înspumate s-au spart de dînsa...".

*

* *

Generalul turc Adil-paşa era fericit. Abdul-Kerim-tabia nu i-a căzut din mînă. Trimise o nouă depeşă muşirului Osman. Află că acesta plecase în grabă spre forturile sudice. Se întîmplase ceva ? Acolo ataca impetuosul general Skobelev. Cei de la telegraf primiseră vestea că, în Colinele Verzi, ruşii cuceriseră două redute. Numai el, eroul de la Sevastopol, nu pierduse niciuna. Nici Plevniţa, nici Griviţa ! Osman-paşa o să-l felicite.

Bucuria ferikului Adil nu dăinui multă vreme. În faptul serii, cînd nimeni nu se aştepta, vrăjmaşii năvăleau pentru a patra oară. Era un val înalt şi ameninţător. Oare stînca se va prăvăli ?

Despre asaltul din amurg nu aveau știință nici domnitorul Carol, nici țarul Alexandru. Suveranul rușilor, care stătuse toată ziulica la observator, cu binoclul în mînă și telegraful alături, era stacojiu, apoi se făcu pămîntiu la față. Cuvintele de speranță ale marelui duce Nicolae nu-și găseau vad spre inima sa. Se năruia ultima lui nădejde de biruință.

— Ministrul meu de război, Miliutin, are dreptate. Și Carol are perfectă dreptate. Nu trebuia să atacăm Plevna, ci s-o blocăm.

Nicolae răspunse ursuz :

— Trebuia să riscăm, sire. Fronturile stau țepene de cîteva luni. Planul inițial e dat peste cap. Lagărul Plevnei ne stă ca un ghimpe în coastă. Așa-i ! Pînă apare corpul de gardă, ne-am gîndit, de comun acord, să mai încercăm odată. E adevărat, Carol, Miliutin și Cernat au avut mari rezerve. Nu voiau să ne măcelărim luptătorii fără rost. Totuși, am judecat situația împreună și am hotărît atacul. Cu toții sîntem de vină. Ne-am gîndit, cu argumente temeinice, la această strategie. Chibzuiam la apropierea iernii, la drumurile desfundate ale Bulgariei, la lipsa de alimente, la imposibilitatea de adăpostire a trupelor, la podurile de vase amenințate de furtuni și ghețuri, la o mie de motive... Și atunci, am riscat...

— Degeaba am riscat ! Sfîntul Alexandru mi-a adus numai amărăciune. Sînt disperat, Nicolae. Mai bine-i ascultam pe Carol și Miliutin. Măcar nu aveam atîtea pierderi. Măcar nu trăiam, cum trăiesc acum, frica unei contraofensive, care ne-ar nimici. Sub ochii mei s-au bătut înverșunat corpurile aliate la Grivița. Avem aici peste 2.000 de oameni scoși din luptă. Generalul Krilov îmi raportează că, la Radișevo, am pierderi grele : alți 50.000 de morți și răniți. Skobelev a avut întîi noroc, luînd două redute la Krișin ; dar Osman-pașa în persoană a venit cu gărzile sultanului și l-a aruncat din forturile cucerite. Adaugă încă 4.000 de oameni ! În total, pierd azi vreo 11.000 luptători, poate și mai mult. Iar în cele trei atacuri 25.000 de oameni...

— Sire, atunci ce hotărîre luăm ? Ne retragem la Dunăre, pînă-n primăvară ?

— Nicidecum. Încercăm să rezistăm pe aceleași poziții. Să nu uităm : și turcii au grele pierderi. Renunțăm la atacul general, care ne-a decimat astăzi. Părăsim această tactică. Îmbrățișăm sistemul propus de români și de Miliutin : construirea de întărituri apropiate, încercuirea și asediul Plevnei. Ce să facem ? E soluția cea mai bună. Deci blocada, generalisime Nicolae. E un ordin imperial !

Mîhnit peste măsură, frămîntat de gînduri negre, împăratul Alexandru părăsise observatorul și se întoarse, în seara aceea păcătoasă, la cartierul său general de la Radeniţa.

Avea inima strivită și principele Carol al României. Deși nu-și făcuse iluzii asupra victoriei, trăia acum momente de frămîntare și nesiguranță. Umbla buimac peste cîmpuri, încît roșiorii din escortă abia se țineau de calul lui brun, de rasă prusacă. În fine, se opri în bivuacul de deasupra Griviței, hotărînd să înnopteze acolo, pentru a fi aproape de oaste. Poradimul era prea departe. Trist, medita la destinul luptei din 30 august și se întreba dacă, a doua zi, rușii aveau de gînd să-și mai păstreze planul atacului general. Se mai auzeau tunurile neastîmpărate, venea dinspre front un sunet sinistru, dar se obișnuise cu această ambianță și nici nu visa la cele ce se întîmplau la lumina asfințitului. Fără a primi poruncă de la căpeteniile superioare, ofițerii români și ruși, îndemnați de voința de război a soldaților, ordonară, de la sine putere, încă o năvală asupra fortăreței turcești.

— Înainte, la atac !

A patra oară răsuna acest îndemn ; a patra oară se opintea valul ca să sfarme stînca. Asalturile trecute nu fuseseră zadarnice. Batalioanele ruse și române învățaseră bine să-și coordoneze mișcările. Ultima lovire se arăta măiastră, dată prin surprindere. Caierele de negură ale amurgului posomorît au tăinuit asaltul decisiv. Turcii

își plîngeau morții și-și oblojeau rănile. Alții mîncau pilaf și cușchebac. Deodată, reduta e atacată din trei laturi. Rușii își încercau norocul prin flancul stîng, acolo unde fuseseră nimiciți la prima lor năvală. Românii veneau din două direcții, într-un dispozitiv perfect armonizat.

— Ura !

*
* *

...Turcii, care stau la taifasul de seară, aud primejdia. Nu le vine-a crede că, după un asemenea măcel, dușmanii mai au puterea de a ataca. Cu ghiaurii nu-i de glumă ! Sar cu toții într-acolo. E semiîntuneric. Nu văd bine să tragă. Pînă să se dezmeticească, batalioanele regimentelor 5 linie și 14 dorobanți Roman ajung la șanțuri. Trebuie să-i nimicească pe îndrăzneți. Întreaga putere turcească se concentrează în acea direcție. Cînd colo, din celelalte laturi ale tabiei se-aud răcnetele santinelelor care le dezvăluie pericolul. Rușii se avîntaseră la sud, iar pe la sud-est înconjurau reduta românii din batalionul vînătorilor munteni, laolaltă cu subunități ale regimentului 16 dorobanți Botoșani. Iscusită lovire de seară ! Otomanii intră în panică, fug în debandadă printre movilițele de pămînt ale tabiei Abdul-Kerim. Turbat, Hafim-bei țipă să-și ia fiecare locul. Îl aud numai cîțiva nizami. Ordinea se face cu greutate, după ce intervine generalul de divizie Adil-pașa. Dar atacatorii aruncă deja fascinele și scările de lemn. Roiuri-roiuri se-avîntă la parapete. Începe lupta înverșunată corp la corp. Securile taie în carne vie. Puștile se înroșesc de foc. Baionetele se implîntă nemilos. Iataganele sînt roșii de sînge. Paturile de arme izbesc în capete, zdrobindu-le. Cadavre. Muribunzi. Priveliște de infern, apocaliptică. Gorniștii sînt la parapete, slobozind cîntări războinice. Rezervele aliaților apar din pîcla serii cu alte scări și fascine. Răzbesc spre metereze, ca să-și ajute frații. Stînca se clatină.

Dorobanţii din Roman şi Bacău îşi înfig drapelul în parapetul redutei. E ora 19. Ruşii pătrund înăuntru, în frunte cu maiorul Kwitka. Vînătorii lui Candiano-Popescu, cei care intraseră primii în fortificaţii, zdrobesc cu sete tidvele păgîne. Zidul trupurilor otomane, zguduit de forţa păliturii, se retrage neputincios. Degeaba răcnesc Adil-paşa şi Hafim-bei. Teama de moarte e mai presus de orice poruncă. Grosul armiei turceşti fuge spre reduta Plevniţa.

În sfîrşit, după o bătălie crîncenă, puternica redută Griviţa e cucerită.

Măcinată de loviriile trecute, izbită de suprema opintire a valului, stînca se prăbuşeşte...

Prada de război e bogată. Sînt capturate trei tunuri de cîmp, două de munte, o grămadă de puşti, muniţii şi căngi, precum şi mulţi prizonieri. Cuceritorii se grăbesc să întoarcă brazdele spre tabia Plevniţa, de unde turcii dezlănţuie un iureş de artilerie. Fiind întuneric de-a binelea, tirul nu e eficace. Pitulaţi în adăposturile gata făcute, noii stăpîni sînt feriţi de obuzele otomane. Încep să licărească, la lumina palidă a serii felinare şi torţe, cuibărite prin galerii.

— Gata, sîntem stăpîni pe redută !

Candiano-Popescu păşeşte prin fortificaţie. Trupele stau rînduite în apărare, lîngă sergenţi şi ofiţeri. Brancardierii îşi transportă răniţii şi morţii. Tunurile sînt îndreptate spre Griviţa 2. Fulgerările de artilerie sporesc lumina din redută. Maiorul se arată curios de a cerceta întăritura formidabilă. Auzise adevărate legende şi acum o vede cu ochii lui. Un sergent din paza personală îi deschide drumul cu felinarul de campanie. E pe banchet şi priveşte în jos. Groapa are vreo 6 metri. Şanţul e adînc de 3 metri, iar parapetul încă 3 metri. Pe aici au urcat oare ? Trei rînduri de trăgători încap ! Te iau ca din oală. Cum de-au îndrăznit să-i atace ? Iată şi lăcaşurile pentru tunuri. Bine dosite. Le protejează cu gabioane, împletituri de nuiele umplute cu pămînt. Au fost

ei în stare să le cucerească ? Din parapet pornesc scările înguste, cu galerii de mină și ganguri tainice. Ingenioasă construcție ! Cei care reușesc, totuși, să căptușească șanțul cu fascine și să se urce sus, pe scări, pînă la coroana parapetului, găsesc o nouă capcană : un șanț imens, adînc de 10 metri și larg de 12 metri, cu escarpă și contraescarpă. Doamne, oare cum l-au trecut vînătorii și dorobanții ? Da, au sosit scările, groapa s-a umplut cu rînduri de leșuri și fascine, de parcă era furnicar. În șanț au sărit cu ușurință, însă la contraescarpă a fost greu, deoarece turcii îi potopeau cu gloanțe și securi, împingeau scările, le aruncau gabioane în cap. Dar flăcăii năzuiau spre înălțime, urcîndu-se unii pe spinările altora, prinzîndu-se cu degetele de mal, cu o dîrzenie nemaiîntîlnită. Viclean mijloc de apărare mai e și reduta asta !

Maiorul se plimbă ca un pașă prin propria lui casă. În centrul fortificației, unde fîlfîie umbra unui stindard românesc, aude glasuri de ofițeri. Se apropie. Lîngă locotenent-colonelul Voinescu și căpitanul Groza, îl vede pe generalul Cernat. Comandantul vînătorilor, care umblase năuc prin redută, se trezește din visare.

— Bravo, dragii mei ! — răsună cuvintele generalului. Ați dovedit azi că virtutea strămoșească n-a pierit în rîndurile ostașilor români. Sub focul cel mai viu al inamicului ați înfruntat moartea cu bărbăție, ați luat reduta Griviția, un drapel, trei tunuri de cîmp. Țara va fi recunoscătoare. Avem însă pierderi grele. Îi deplîng și eu pe bravii camarazi căzuți.Sîngele vărsat nu va fi în zadar ; dintr-însul va rodi mărirea și independența patriei. Domnitorul e fericit. Vestea victoriei cred că a ajuns și la împăratul rușilor. Reduta Griviția 1, în care ne aflăm, e singurul fort cucerit și păstrat. Doar la 400 de metri stăruie Griviția 2, căreia voi îi spuneți Plevniția, redută despre care nu știam nimic pînă astăzi. De-acolo, turcii pot năvăli în noaptea asta, sau, mai sigur, mîine în zori. Să păstrăm reduta cu dinții ! Un pas să nu dăm înapoi. Păziți parapetul, pînă la sosirea batalioanelor de întărire. Dacă dă dumnezeu și-o păstrăm, vom face un drum

acoperit pînă la redan. Artileriștii vor aduce aici tunuri. Vom sta ca un ghimpe stînjenitor în flancul păgînilor. Acum, toată lumea la parapete!

Generalul Cernat pune pîna pe drapelul tricolor, așa cum făcuse și-n redan, cu trei seri înainte. E cuprins de întrebări cardinale. Nimeni în jur nu vorbește. Cînd trage din lulea, i se profilează barba stufoasă. Privirile parcă-i ard. Pe umerii lui apasă grijile întregii oaste românești. Nu-i vine să creadă că se află în Abdul-Kerimtabia. Nici nu visa că flăcăii lui o să-i facă un asemenea dar. E de minune cum au cucerit-o. Nu cumva se pot lua redutele și prin asalt? Se pot, dar cu mari jertfe! Oare cîte mii de jertfe? Nimeni nu le știe numărul. Cîte mii de morți? Cîți răniți se vaietă prin noapte? I se pare că aude tînguirile lor. De lîngă redute izvorăște o vîlcea blestemată, care se prelinge spre Valea Bucovului. N-are nume vîlceaua asta, nici pe hărți nu-i trecută. Dar va rămîne de-a pururi în sufletul și istoria românilor. Divizia a 3-a s-a luptat voinicește prin găvanul acestei văi. Acolo au căzut Șonțu, Mărăcineanu, alți ofițeri și soldați. Cu sutele! Valea e plină de cadavre. Muribunzii varsă lacrimi, plîng de te săgeată la inimă și cer ajutor. Brancardierii caută să-i scoată de-acolo, dar sălbaticii baș-buzuci, hienele războiului, trag într-înșii fără milă, nerespectînd convenția Crucii Roșii de la Geneva. Ba mai mult, călăii au început să iasă din tranșee și-i batjocoresc pe bieții răniți. Crudă natie! Abia acum pricepe generalul taina cuceririlor Imperiului otoman!

Oștenii blestemă această vale a sîngelui și lacrimilor. I-au și pus un nume: Valea plîngerii. Au călătorit pe-un drum lung, plin de obstacole și vitregii, iar acum au aflat calvarul durerii în Valea plîngerii.

...Prin acea gură de iad, ieșise capul șarpelui. Cele două redute parcă erau ochii pitonului uriaș. Un ochi i s-a spart. Coada ascuțită, încovoiată prin Valea plîngerii, se arată pînă în coasta redutelor. Monstrul a înghițit atîtea amar de vieți și s-a săturat deocamdată de sînge. Trebuie să se odihnească...

*

* *

Sub baldachinul cortului său, cu ciucuri de aur, mușirul gusta din dulceața plăcerilor. Frumoasa cadînă, trimisă de Ali, îl desfăta cu felurite grații. Avea și motive de mulțumire. În sud, rușii lui Skobelev luaseră două redute, însă a venit el, temutul comandant al armatei otomane de vest, și i-a respins furtunos, reocupînd pozițiile pierdute inițial. După-amiaza aceea îi adusese dovada certă că planul său de apărare strictă, cu unele contraatacuri fulgerătoare, este strategia ideală a momentului. Se bucura de naivitatea inamicului care alesese atacul general în loc de împresurare. Spre seară, după victoria din Colinele Verzi, primise și depeșa ferikului Adil, care-l anunța că nici o redută estică n-a putut fi cucerită. Încă un argument în favoarea strategiei adoptate.

Aghiotantul său Ali abia îndrăzni să intre în cort. Nu-i plăcea să-și tulbure stăpînul. Dar vestea primită era prea importantă ca să nu i-o comunice în seara aceea. Păși în vîrful picioarelor pînă la catifeaua baldachinului.

— Excelență, iertare !

— Ce-i, Ali ?

Sfetnicul își frîngea degetele. Urmă o pauză supărătoare.

— Să-ți văd fața. Parcă s-a întîmplat ceva...

— Da, excelență.

Avea îngăduință să-și arunce ochii spre pat. Cadîna, cu părul răvășit, își acoperise goliciunea cu un pled.

— Hai spune, prietene !

— A căzut Abdul-Kerim-tabia...

Chipul lui Osman-pașa era gata să pălească. Ali se aștepta ca mușirul să sară ca un arc și să spumege de mînie. Trecură cîteva momente de așteptare. Osman se gîndea. Nu se înfuriase, nici nu țîșnise din așternut. Aghiotantul nu știa ce să creadă. Poate comandantul nu pricepuse adevărul. Repetă :

— Excelență, am pierdut reduta cea puternică. Românii au luat-o, ajutați de ruși.

— Am înțeles, dragul meu Ali. Încă n-am surzit.

— Ce facem ? Pregătesc garda ? Mergem acolo ?

— Of, ce prost ești ! Cum crezi c-o să-mi stric plăcerea nopții fără motiv temeinic ? ! Tu ești de vină, nemernicule. Cadîna ta îmi face farmece. Începe să-mi placă. Am s-o iau, după victorie, în seraiul din Istanbul. E ca o dulceață bulgărească.

— Lăsăm tabia în mîna ghiaurilor ? — îndrăzni Ali.

— Ți-am spus eu asta ?

— Cînd o contraatacăm ? În noaptea asta ?

— Nu, amice, nu !

— Atunci ?

Osman-pașa se încruntă. Se pomeni urlînd :

— În zori, Ali. Personal voi conduce atacul. Trebuie să recîștig Abdul-Kerim-tabia. Fă toate pregătirile. Să găsesc acolo regimentul de gardă, cu marele meu steag verde. Cu arabii o să-i măcelăresc pe ghiauri. Noapte bună, Ali !

Aghiotantul se înclină, își luă ochii de la stăpîn și ieși felin din cort.

*

* *

Erau două ceasuri după miezul nopții.

În bivuacul regimentului 13 dorobanți, aflat într-o văiugă, lîngă ambulanță, se dădea alarma. Trîmbița lui Petrea Păciucă sună numai odată, stricîndu-le curcanilor somnul cel dulce. Buimăciți, sărira în cizme, își îndreptau uniformele boțite, stăruiau mai ales spre arme.

— Ce-i, frate ?

— Trebuie să fie ceva. Fuga la companie !

Nu mai ploua. Printr-o crăpătură de nouri, pîlpîia carul mare. Și luna încerca să răzbească.

Peneș apăru, cu pușca-n mînă, lîngă căpitanul Grigore :

— Plecăm la luptă, dom' căpitan ?

— Plecăm! Generalul Cernat și-a amintit de făgăduință. Ne trimite să apărăm reduta Griviţa 1.

— Bine că ne-am hodinit. Am prins puteri.

— Spune oamenilor să ia cîte-un gît de rachiu. Să îmbuce ceva. Adunarea la batalion.

— Am înţeles, să trăiţi!

Regimentul 13 dorobanţi era pus sub arme în bivuacul său. Puii de lei care cuceriseră redanul, sîmbătă 27 august, fuseseră lăsaţi trei zile şi trei nopţi în rezerva generală. Săpaseră şanţuri prin ploaie şi frig, îşi rînduiseră armele şi muniţiile, fiind gata în orice clipă de marş spre avanposturi. Se aşteptau la goarna de alarmă, căci fiecare avea ştiinţă de promisiunea generalului.

Acum batalioanele, înarmate pînă-n dinţi, se puneau în mişcare spre linia frontului. Goarnele şi tobele rămîneau prin corturi. Marşul forţat trebuia să se desfăşoare fără larmă. Ca de obicei, ofiţerii păşeau în fruntea coloanelor, de data aceasta fără cai. Căciularii mergeau cuminţi, cu baionetele deschise, ţigările aprinse trecînd din gură-n gură. Doar cîte-un fum.

— Bine că ne-au scos din bîrlog! Credeam că putrezim.

— Ai să vezi, măi Culai, ce bucurie ne-aşteaptă! — trecu Anton mucul ţigării prietenului său. Generalul are încredere în noi. Ne bagă numai la greu. Şi greul a sosit iarăşi. Înseamnă că nu-i bună treaba.

— Ba e bună, Antoane. Ai noştri, ajutaţi pe stînga de muscali, au luat reduta cea mare. Cică-s două întărituri, nu una. Şi-au dat duhul, ieri după-amiază, mii de suflete. Români, ruşi, turci... Pămîntu-i năclăit de sînge.

Păşeau încet, prin noaptea cu lumină palidă, spre redan. Recunoşteau locul unde se bătuseră aprig. Înaintau mai departe spre tabia turcească. În adevăr, ţărîna era îmbibată de sînge. Păşeau pe lîngă mormane de leşuri. Ofiţerii le ordonaseră să vorbească numai în şoaptă. Nu trebuiau să zădărască tunurile din Plevniţa.

Iată şi labirintul redutei. Prin şanţuri şi la metereze picoteau de somn, unul lîngă altul, vînătorii şi dorobanţii

cuceritori. De patru ori asaltaseră fortul, cu înverşunare nemaipomenită. Simţeau o admiraţie deosebită faţă de aceşti viteji. Căpitanului Grigore îi venea să le strige „bravo, eroi !", dar îşi aminti că schimbul trupelor trebuia să se facă în perfectă liniște. Ar fi vrut să fie ziuă, să le vadă chipurile. Dar aveau înainte niște umbre, care ascundeau oboseală și dureri. Umbrele s-au pus uşurel în mişcare, ieşind din prima linie. Acolo, în tranşeele liniei de şoc, intrau dorobanţii din Iaşi şi Vaslui. Cei care primiseră, cu trei zile în urmă, botezul de sînge al pedestrimii românești, erau sortiţi iarăşi să stea ca un zid în faţa hoardei păgîne.

— Ne-au băgat în linia întîi — şopti Toader Burcel. Cineva se speriase că generalul o să ne uite. Nu ne-a uitat. Doar i-a spus domnitorului, taman în faţa noastră, că are nădejde în noi. Se vede...

— Liniştea asta nu-i a bună, dom' sergent. Parcă văd că, în zori, ne vizitează turcul.

În fundul şanţului, scosese aceste cuvinte unul din fraţii Călini. Peneş nu-şi dădea seama care. Apoi se distinse, tot încetişor, vocea asemănătoare a celuilalt frate geamăn.

— Nu mai pomeni, frate, de spurcaţi. Mai bine uite colea, pe cer. Cade o cometă.

— O să moară mulţi. Nu mai apucăm noi Crăciunul.

— Hei, nici nunţile toamnei. Mult a mai trecut de la plecare ! Abia înfrunzise via. Acum s-a copt poama. A ieşit vinul cel nou. Da, e vremea nunţilor. La noi în sat o fi început ?

— Mirii îs pe front. Cei mai mulţi..

— Cui îi mai arde oare de nunţi ? ! Poate fetelor...

— Nici lor. Multe-şi pun, în loc de voal alb, broboadă cernită...

Peneş îi asculta tăcut. Se uita şi el prin crăpătura de nouri, la stele şi comete. Peste puţin timp, avea să se lumineze zarea. Odată cu dimineaţa, putea să apară revărsarea fesurilor, duşmanii prinzîndu-se iarăşi în hora mă-

celului. Aveau dreptate curcănarii lui : liniștea de sihăstrie a nopții prevestea primejdie.

— Ce se aude ?

— Un vaiet...

— Poate-i o părere...

Nu era nici o părere. Sergentul Țurcanu auzise bine. Era un vaiet prelung. Sau puteau fi mai multe vaiete răzbite prin pîclă. Tînguitul sfîșietor le înghețа inimile. Au priceput îndată că vine ,pe boare de vînt, din hăul întunecat de lîngă reduta Plevniţa. Acolo era Valea plîngerii sau a lacrimilor sau a sîngelui. Muribunzii gemeau prin rîpe, învăluiți în mantia durerii. Cereau ajutorul sanitarilor. Dar numai temerarii se putuseră apropia de răniți, unii plătind cu prețul vieții. Nizamii trăgeau în brancardieri, fără să le pese de steagul alb și crucea roșie. Iar hienele de başbuzuci și cerchezi ieșiseră după pradă, cu iataganele pregătite. Spintecau morții și-i batjocoreau. Urechile lor erau ciulite mai ales după plînsetul muribunzilor. Urmașii sîngeroși ai vestiților ieniceri se izbeau ca fiarele spre răniți, împungîndu-i cu iataganele. De aceea, vaietele dureroase se transformau în jalnice strigăte din urmă.

— Parcă s-a auzit un țipăt...

— O fi vreo bufniță...

— Nu cred. Nici bufnițele nu mai sălășluiesc pe-aici...

Se crăpau zorile. Răcoarea-i făcea pe dorobanți să se înfășure bine-n mantale. Căciulile cu pene de curcan erau trase mai pe frunte.

— Ce-o fi făcînd Osman-pașa ?

— Doarme de rupe pămîntul.

Dar Osman-pașa nu mai dormea. Se sculase de lîngă frumoasa cadînă. Aghiotantul său Ali ,care nu închisese un ochi toată noaptea, îl aștepta cu armăsarii înșeuați. Smoliții harapi se mișcau ca panterele negre gata de pornit după pradă. Pe-un cal mai în față, se zărea marele drapel verde al mușirului, cu lance strălucitoare și pînză brodată în fir de aur, pe care se profila semiluna și steaua. Cînd gărzile primeau acest steag, era semn că intră în

cumpăna unei grele bătălii. Convoiul se puse în mișcare, prin umbra nopții, spre locul de adunare a trupelor. In faptul dimineții, cînd zarea se despica anevoie, pe o clină dosită a înălțimilor Janik-Bair, Osman-pașa făcea un ocol printre coloane. Nu zicea nimic, ca să nu răzbească vreo frămîntare de glasuri spre tabăra vrăjmașă. Arabii din garda sultanului stătea încremeniți. Ascultau numai copitele armăsarului și priveau la umbra mușirului. Știau bine ce au de făcut. Osman parcă le poruncea : „Copiii mei, să-mi dăruiți tabia pierdută ieri !" Apoi calul își duse stăpînul spre nizami, aproape de fortul Plevniței. Bătrînul ferik Adil-pașa, comandantul frontului nordestic, îl întîmpină pe Osman fără slugărnicie. Era și el vinovat de pierderea redutei mari, dar eroul din războiul Crimeii avea demnitatea de a nu-i cădea la picioare. În schimb, se prăvăli în tină cel care avusese în seamă paza tabiei Abdul-Kerim. Alungat din redută, în seara precedentă, cu steagul prăpădit, fără cinci tunuri și atîția luptători, colonelul Hafim-bei avea o înfățișare jalnică.

— Iar te umilești, Hafim-bei ? Mai bine scoală și promite-mi că vei păși primul în tabie. Astfel îți vei răscumpăra greșeala. Numai astfel !

Fostul stăpînitor al redutei Grivița îndrăzni să-și ridice capul :

— Făgăduiesc, în numele profetului, să reocup Abdul-Kerim-tabia. Îi voi alunga pe ghiauri.

— Și dacă nu ?

Întrebarea ducea cu precizie spre un singur răspuns.

— Dacă nu reușesc, îmi zbor creierii, excelență. Jur !

Nizamii rămaseră îngroziți de replica hotărîtă a dîrzului lor comandant. De aceea, fiecare și-a propus, în sinea sa, să se bată pînă la ultima picătură de sînge, pentru recucerirea redutei pierdute. Altfel, fanaticul Hafim-bei, viteazul lor colonel, își va pune capăt zilelor, fără șovăire.

Osman-pașa coborî de pe cal și intră, cu Adil-pașa și ofițerii din suită, în reduta Plevnița. Acolo-și fixase punctul de comandă. Începuse să se vadă binișor. Prin binoclu,

întăritura de la 400 metri depărtare își profila umbra în pîcla dimineții. Era momentul ideal pentru plănuitul contraatac prin surprindere. Mușirul făcu semnul de cuviință. Nici un tun nu bubui. Înștiințarea mușirului trecu din gură în gură pînă la ofițerii coloanelor turcești. Profitînd de negura zorilor, hoarda otomană se opinti odată din șanțuri, fără strigăte și zgomote, năvălind ca un val spre movila fortului. Patrulele românești din avanposturi căzură sub ascuțișul iataganelor. Țipătul oamenilor de veghe răzbi spre apărători. Batalioanele se aruncară la arme.

*
* *

...Brîul de fesuri, cîtă frunză și iarbă, reușește să azvîrle din reduta Griviția prima linie de dorobanți. Ochii sălbaticilor arabi lucesc. Surprinși, muscalii o iau la fugă, înfricoșați de uciderea turbată a pedestrașilor din față. Încă un moment de panică și reduta poate cădea.

Maiorul Macri, comandantul regimentului 13 dorobanți, se aștepta la acest contraatac. Generalul Cernat îl făcuse atent asupra posibilității de revenire a turcilor. Cel care cucerise redanul, cu ofițerii și dorobanții săi moldoveni, își păstrează sîngele rece și strigă :

— Nimeni nu fuge. La atac, băieții mei ! Înainte, fără teamă !

Cu ofițerii în frunte, dorobanții din Iași și Vaslui purced într-o misiune temerară, aproape de necrezut. Înaintea tăvălugului otoman, dezlănțuit furtunos, șansa de izbîndă e minimă. Dar curcanii nu se înspăimîntă. Se gîndesc la întrebarea aceea naivă a sublocotenentului „Dacă vin păgînii, unde ne retragem ?“ și la replica de pomină a maiorului Macri, care răspunsese laconic „Încolo !“, arătînd spre lagărul vrăjmaș. Asprul lor comandant e, ca de obicei, în fruntea șirurilor, cu sabia în dreapta și revolverul în stînga. Își mai îmbărbătează dorobanții maiorul Lecca, apoi căpitanii Botez și Grigore. Regimentul 13 ră-

sare din flancul stîng al redutei, iar un batalion din regimentul 14 din latura dreaptă. Armonizarea e perfectă.

Căciularii sergenților Anton Negru și Constantin Țurcanu se eșalonează în centru, cu baionetele îndreptate spre nizamii lui Hafim-bei.

— Acum să te văd, Peneș !

— N-am să mă las înfrînt, Antoane !

La stînga lor stă ca un zid prima companie, a căpitanului Botez. Într-o frîntură de ochire, Peneș îl vede alergînd pe camaradul său neînfricat, sergentul-major Gheorghe Țintilă. În dreapta e compania a patra, înapoi compania a cincea, iar în rezervă compania a doua, cu steagul victorios al regimentului.

Se dezlănțuie o luptă crîncenă. Răcnete neomenești. Împușcături înfundate. Străpungeri cu baionetele. Sînge. Securi care hăcuie ca-n vite. Sînge. Capete zdrobite cu patul puștii. Sînge. Junghiere împlîntate cu ură. Sînge. Țărîna cleioasă se umple cu sînge. Luptătorii se împiedică în leșuri, dar se găsesc unii pe alții cu dușmănie de moarte.

Flancurile dorobănțimii înaintează pas cu pas. Aripile se strîng ca un clește, amenințînd retragerea turcilor care pătrunseseră în redută. La mijloc, drept înaintea șanțurilor se întrec în luptă cei doi sergenți potrivnici. Jurămîntul lor vechi de a se înfrunta continuu nu se isprăvise nici după bătălia pentru redan.

Anton mînuie arma ca pe ciomag, cu o repeziciune nemaipomenită. În vine, simte o putere de zmeu, precum în poveștile prunciei. Culcă șiruri de păgîni. Lovește în fesuri. Iataganele care vor să-l străpungă sar cît colo. Aproape se ține fratele de cruce Culai.

— Dă, măi Culai. Așa ! Să răzbunăm strămoșii ! Na, pentru străbunii oropsiți !

Pălitură aspră.

— Na, pentru părinții Ludmilei, pentru batjocorirea fetei !

Pălitură năprasnică.

— Na, pentru Mogîldea.

Pălitură de baros.

Ultimul care căzuse era un imam. Îi zburase cealmaua și se prăbușise fără suflare. Turcii se înspăimîntă, bătînd în retragere.

— Ia uite, Culai. Cel cu turbanul sărit era popă de-al lor. Aleluia, părinţele !

— Lasă-l, Antoane ! — se alarmează Culai, feciorul primarului din Moara. Mai bine uită-te îndărăt. Un ofiţer turc.

Anton Negru se întoarce. Vede o căpetenie importantă, apărată de mai mulţi nizami. E Hafim-bei, colonelul care făgăduise lui Osman-pașa să recucerească Abdul-Kerim-tabia. Iscusitul mînuitor al iataganului, însoţit de cei mai vrednici războinici, pătrunsese ca trăsnetul în reduta Griviţa 1, călcase în picioare primele linii de apărători și ajunsese iarăși stăpîn pe jumătate din fortificaţie. Ar fi reușit să-și atingă scopul, dacă ar fi fost susţinut de unităţile din spate. Dar dorobanţii le gîtuiseră năvala, împiedicînd grosul coloanelor otomane să pătrundă în redută. Fără sprijin, cuceritorii de-o clipă nu mai aveau spor. Hafim-bei, care pusese totuși piciorul în tabie, era nevoit să dea înapoi. Războinicii lui fanatici se prăpădeau, unul cîte unul, sub baionetele dorobanţilor. Disperatul ofiţer turc, rămas cu o mînă de oameni, ieșise din redută, dar nu poate scăpa de cleștele dușman care se proţăpise înaintea șanţurilor.

— Haha ! — se bucură Anton, dînd cu ochii de Hafim-bei. Un efendi de rasă. Prea mulţi îl corcolesc. Ce-ar fi să punem mîna pe el ? !

Îi mijește așa un trofeu. L-ar duce pe tavă maiorului Lecca. Ar fi mulţumit și generalul Cernat.

— Peneș, ţine tu faţa, că eu găbuiesc o pasăre rară.

— Ce pasăre ?

— Un efendi !

— Du-te, Antoane.

— După mine, curcani !

Din coloană se desprinde o căprărie de căciulari. Anton se-avîntă peste șanţuri spre ceata lui Hafim-bei. Culai se ţine după dînsul. Sălbaticii nizami își croiesc vad

printre vrăjmaşi. Sînt gata să scape. Tocmai acum, răsare căprăria lui Anton, aşezată pe două rînduri, ca la coasă. Primul rînd, cu baionetele ameninţătoare, iar al doilea cu puştile întoarse după obiceiul cel rău al ghiogarilor. Năstruşnicul sergent născocise la iuţeală acest zid de trupuri, ţintuit în retragerea lui Hafim-bei. În felul acesta, ofiţerul turc e prins din două părţi. Dar războinicii acestuia nu-şi părăsesc iataganele. Urlă fioros, în limba lor. Lovesc cu sete. Mai speră să iasă din încercuire. Mulţi români cad sub ascuţişul oţelului, dar şi nizamii se răresc. Ultima lor sforţare : încearcă să străpungă zidul căprăriei lui Anton.

— Daţi într-înşii ! Nu-i lăsaţi !

Sergentul e ca focul. Păleşte în nizami, dar privirea şi-o aţine spre ofiţer. Se azvîrle spre Hafim-bei. Acesta dă să-l secere cu iataganul, dar Anton se fereşte sprinten. Poate să-şi lovească adversarul peste fes, adormindu-l pentru totdeauna, însă prada vie e mai de preţ. Aşa că îşi scapă stratul armei peste braţul ofiţerului turc. Hafim-bei geme. Iataganul îi cade din mînă. Anton îl nimerise peste bandaj şi i se redeschide rana făcută-n lupta de la redan. Braţul i se umflă şi amorţeşte. Ridică ochii spre român. Îşi dă seama că e prizonier. Nizamii sînt nevoiţi să arunce armele. Se lasă prinşi.

Durerea îl săgeată pe Hafim-bei. N-a reuşit să reocupe Abdul-Kerim-tabia, cum i-a făgăduit lui Osman-paşa. Ghiaurii l-au învins din nou. Şi doar venise cu cei mai buni războinici. Da, e învins ! Oare de unde au românii atîta putere ? De unde au răsărit asemenea duşmani cu braţe de fier ? Soldatul acesta înalt l-a răpus iute, ca un luptător de elită. Acum îi face semn să se ridice şi să-l urmeze. El, Hafim-bei, a ajuns de tot rîsul. Va fi dus înaintea căpeteniilor române, obligat să-şi plece fruntea şi să divulge taine ale armiei otomane. Ah, asta niciodată ! Mai bine moartea. E calea cea mai onorabilă. Tot i-a promis muşirului că, dacă nu recucereşte tabia, îşi zboară creierii. Sergentul care-l păzeşte e distrat. Se vede că rîde de dînsul faţă de dorobanţi. Cine ştie ce spune ? Pro-

babil se bucură de prinderea lui. Ei lasă, că n-o să se bucure prea mult. Trebuie să se ridice. Sub el, simte revolverul care-i scăpase din palmă. A sosit clipa potrivită pentru a-şi pune planul în aplicare. Se vaită prelung, ca să cîştige timp, se răsuceşte încetişor cu gîndul numai la revolver. Privirea şi-o îndreaptă spre coloanele turceşti, care sînt azvîrlite spre reduta Plevniţa. Contraatacul din zori a eşuat. Nimeni nu-l mai poate salva. Decît prizonier, mai degrabă să moară. Cu mîna teafără, apucă, deodată, revolverul şi-l pune la tîmplă. Apasă pe trăgaci...

Anton Negru nu ştie ce să creadă. Hafim-bei îşi zburase creierii.

— De ce a făcut una ca asta, dom' maior Lecca ?

— O fi ştiind nişte taine turceşti. Era colonel şi avea mare răspundere : paza redutei Griviţa...

Sergentul e impresionat de jertfa ofiţerului otoman. Iată că există oameni care pentru un ţel sînt în stare să-şi ia singuri viaţa ! Ce putere de sacrificiu suprem ! Nu s-a sinucis numai pentru a păstra nişte taine, cum zice maiorul. Nu. Cel care pierduse redanul şi reduta se simţea vinovat. Păşise în contraatac cu gîndul răscumpărării greşelilor. O fi făgăduit superiorilor că va izbîndi. Fiind înfrînt, se acoperise iarăşi de ruşine. Onoarea îi fusese încălcată. Hotărîrea de a-şi pune revolverul la tîmplă devenise singura cale de urmat. Şi o urmase fără şovăire...

Cînd se trezeşte din aceste cugetări adînci, Anton Negru îşi aruncă ochii spre cîmpul de luptă dintre redute. Turcii aleargă în debandadă spre Plevniţa. Înseamnă că încercarea lor eşuase. Griviţa rămîne în stăpînirea regimentului 13 dorobanţi.

Peneş se mai luptă cu înverşunare, ţinîndu-se scai pe urmele fugarilor. Curcanii lui trag după turci ca după iepuri. Nici nu observă că dorobanţii săi ajung, laolaltă cu oştenii din prima companie, pînă sub tabia stăpînită de Osman-paşa. Ar dori să năvălească în acel fort, însă nu e ordin de la divizie pentru această acţiune. Trîmbiţa sună retragerea îndrăzneţei coloane. Căpitanul Botez le porun-

ceşte să nu se avînte mai mult. De altfel, din Plevniţa porneşte o grindină de plumbi.

— Înapoi !

Curcanii lui Peneş abia se supun comenzii. Se strecoară îndărăt, printre moviliţele scurmate, printre leşuri şi răniţi. Tot platoul e stropit cu sînge. Sergentul Ţurcanu se fereşte după o grămadă de stîrvuri păgîne. Cînd colo, dă peste doi flăcăi din grupa sa, tăiaţi de iatagane.

„I-am prăpădit pe Bran şi Vlad. Au fost bravi băieţii mei. Ia uite cum au căsăpit în turcime. Au făcut un moviloi de leşuri musulmane. Alţi doi oameni pierduţi pentru veşnicie. Oare cîţi au mai rămas din grupă ? Am avut nouă, la plecarea din Vaslui. Cobuz a căzut la Dunăre. Unu ! Ţinteş, Toma şi Şoimanu şi-au dat duhul pentru luarea redanului. Patru de toţi ! Acum mi se sting Vlad şi Bran. Şase ! Ceilalţi trei oare sînt vii ? Unde-or fi fraţii Călini şi Toader Burcel ? Iată-i ! Slavă celui de sus ! Veniţi, fraţilor, să ne strîngem morţii. Sărmane Bran ! Sărmane Vlad ! Aţi căzut ca nişte pui de lei".

Buzunarul tunicii lui Vlad Axinte e tăiat de iatagan. De acolo curg plute, cîrlige, sfori. Paşnicul lucrător la topitoria de cînepă n-o să mai pescuiască niciodată...

*

* *

...Puii de lei deveniseră lei puternici. Regimentul 13 dorobanţi care recucerise reduta Griviţa în zorii lui 31 august şi-a împlîntat definitiv în parapet drapelul tricolor, cu pînza arsă la colţuri, străpunsă de plumbi, dar fîlfîind în vînt ca o ameninţare. În acel retranşament avea să fluture steagul pînă la isprăvirea războiului, deoarece turcii n-au mai îndrăznit să contraatace. Osman-paşa, participant neputincios la acea înfrîngere a unităţilor sale de elită, era nevoit să lase tabia în mîinile vrăjmaşilor. Pierderea Griviţei îi întărea convingerea de căpătîi că numai defensiva înverşunată îi poate aduce biruinţa finală. Săvîrşise o greşeală că se abătuse de la planul său, scoţîndu-şi luptătorii la contraatac. Avea pierderi grele, pe care

nu le mai putea recupera. Sultanul nu-i mai trimitea nici un om. Plecase amărît, fără să crîcnească, din observatorul Plevniței. Singura poruncă pe care o dăduse fusese limpede : rămînerea în strictă apărare. Încălecă și porni încet, cu capul în pămînt, spre cartierul său general de la Baș-tabia. Îl obseda moartea favoritului său Hafim-bei. Colonelul fusese un mahomedan fanatic și demn. Îi făgăduise că, dacă nu va recuceri reduta, își va zbura creierii. I-a fost imposibil să pună gheara pe fort și s-a ținut de cuvînt. Oare el, Osman-pașa, dacă va fi să piardă Plevna, va avea tăria să-și pună revolverul la tîmplă ?

Vreo două mii de oșteni mișunau prin reduta Griviția 1. Din zborul păsării, arăta ca un furnicar. Se foiau curioșii dorobanți prin întăritură, minunîndu-se de născocirea omenească.

— Ia uite, bre Culai, ce le-a mai trecut prin dovleac !

— Ce dovleac, Antoane ! Aici e cap de inginer deștept. Asemenea năzbîtie se înalță cu trudă mare. Ce mai !

— Ne-au lăsat-o nouă plocon. Poate-o luăm și pe cealaltă. Prea ne stă în coastă.

— Are el grijă generalul...

Țanțoșii dorobanți vasluieni se plimbau ca vodă prin lobodă. Era dimineață și vedeau totul pe îndelete. Pereții ajungeau pînă la șase metri adîncime. De jur împrejur, erau săpate două rînduri de șanțuri. Lăcașurile pentru gurile de tun stăteau bine pitite, cu ferestruici prin care se zărea pînă hăt departe. Au numărat curcănarii, după parapete, patru traverse enorme pentru cîte patru tunuri fiecare. Două traverse în față și două pe laturi. Artileriștii români se străduiau, chiar atunci, să vîre două baterii prin intrarea strîmtă, ca să înceapă uraganul de obuze spre Plevnița, tabia otomană de la numai 400 metri depărtare. Cică se găsea în movila lor întărită o garnizoană de patru batalioane. Hehei, și mai era ceva ! Reduta părea un labirint, cu ascunzișuri tainice. Uite, frățioare, despărțiturile seamănă cu niște odăi. Între pereții de pămînt sînt săpate galerii întortochiate, ca de cîrtiță. Acolo-i locul de refugiu la năvala obuzelor dușmane. Dacă

o să vină musafirii nepoftiţi, în bortele celea o să se ascundă. Nu-i rău ! În ganguri nu te ţintesc schijele, nu te plouă, poţi tăinui muniţia. Bună trebuşoară. Zic ofiţerii că există şi-o galerie, pe sub pămînt, care dă în şanţ, iar din şanţ pe cîmp. Multe le-au mai venit prin minte, frate dragă ! Te pui cu turcul ? !

—Dom' sergent, — îşi cîntărea vorbele zdrahonul de Toader Burcel, dorobanţul cu femeie focoasă — apoi am avut noroc. Aşa ne-a fost dat : să rămînem în viaţă şi să căscăm ochii. Al naibii întăritură !

— Adevărat, Toadere. Am avut noroc. S-ar spune că regimentul e norocos. Cu toate că are numărul 13. De două ori am atacat, de două ori am învins.

— Bine-ar fi să ne meargă astfel pîn' la capăt.

În acea dimineaţă victorioasă, începu construcţia drumului acoperit dintre redan şi redută. Săpătorii de la companiile de geniu şi infanterie parcă mîncau pămîntul. S-a lucrat trei zile şi trei nopţi, ca-n poveste. La 4 septembrie, era isprăvit şanţul de un kilometru lungime dintre redută şi originea Văii Bucovului. Scurmaseră pămîntul numai un metru adîncime şi-l aruncară drept pavăză la dreapta, ca să-i protejeze de obuzele turceşti dinspre Plevniţa. Era larg drumul, de vreo patru metri, încît treceau furgoanele cu muniţii ca pe uliţă. Caii mai trăgeau căruţele cu sacale de apă şi cu hrană.

Iar geniştii, ajutaţi de pedestraşi, porniră să sape şanţuri protectoare spre reduta duşmanilor. De la parapete, dorobanţii din Iaşi şi Vaslui vedeau cum înaintează scormonitorii. Deodată se auzi vînzoleală prin tranşee. Ofiţerii se întorseseră cu o comunicare importantă. Căpitanul Grigore le explica flăcăilor săi :

— Toată lumea trece la posturi, cu armele încărcate. Dar nimeni nu trage. Două companii din regimentul nostru au primit porunca să execute o cercetare prin luptă. Acuşica vor ataca. În faţă va fi compania 1 comandată de căpitanul Botez. O sprijină compania a patra, a căpitanului Irimia. Noi să fim gata de intervenţie.

— Ce vor să afle, dom' căpitan ?

— E o recunoaștere. Căpeteniile Armatei de vest vor să știe ce forțe turcești se mai află în Plevnița, ce lucrări au mai făcut păgînii. Dar iată-i pe-ai noștri cum pleacă. Atențiune, copiii mei ! Numai ochi și urechi !

Peneș se uita la companiile alese pentru al treilea atac al regimentului 13 dorobanți. Misiunea confraților era dificilă. Își simțea inima bătînd tare, de parcă participa și el la acțiune. Vedea totul ca-n palmă. Căciularii au ieșit fără șovăire din șanțuri, desfăcîndu-se în tiraliori. Bateria de la redan potopea cu obuze reduta vrăjmașă. Otomanii răspunseră cu tunurile lor, iar zăvozii de la metereze lătrau cu limbi de foc. Aleșii regimentului nu s-au speriat. Alergau spre retranșamentul inamic, ca să-și împlinească misiunea încredințată. Cînd primejdia era prea mare, căpitanul Botez le ordonă să se ascundă după dîmburi și să se apropie de-a bușilea.

Un singur om nu se supuse comandei. Peneș luase binoclul de la căpitanul Grigore și era martor la acest episod. Îl vedea pe prietenul său, sergentul-major Gheorghe Țintilă, cum mergea netemător, în fruntea companiei. Nu se ascundea după dîmburi ca ceilalți, nu înainta tiptil pe brînci. Mergea în picioare, sfidînd plumbii ucigași. Degeaba striga la el căpitanul Grigore, de lîngă Peneș, degeaba strigau ceilalți ofițeri din redută să se arunce la pămînt. Subcomisarul ieșean continua să înainteze în picioare. Peneș îl privea cu mîndrie, dar și cu teamă. Intuia bine gîndurile și simțămintele camaradului. Își reaminti, ca într-o fulgerare, de noaptea cînd l-a cunoscut în mahalaua Păcurarilor. Atunci polițistul îl luase drept răufăcător. Căuta casa unei gazde. Gheorghe Țintilă a făcut haz de confuzie și-au băut împreună toată noaptea. Era limbut și vesel subcomisarul. Și-avea un foc la inimioară : o fată din Sărărie, după care se topea, însă nu-l accepta de soț pînă nu se face ofițer. Apoi au venit zilele manevrelor din Vaslui. Își aduse aminte că a rămas surprins întîlnindu-l pe dealul Rediului, printre oamenii batalionului ieșean. L-a invitat atunci în căsuța modestă a părinților și-au făcut-o de oaie. Între ei se legase o prietenie ade-

vărată. Pe front, după aceea, se căutau unul pe altul, ca să vorbească fel de fel de lucruri. Constantin Ţurcanu avea să afle, la ultima lor discuţie, că sergentul-major n-a renunţat la ideea de a se face ofiţer şi a cîştiga astfel mîna îndărătnicei logodnice din Sărărie. Iar ofiţer se putea face — gîndea subcomisarul — numai printr-un mare act de bravură pe cîmpul de luptă. Acum se ivise prilejul. Toţi ofiţerii îl vedeau. Peneş îşi amintea în acele clipe de tensiune generală, de cuvintele camaradului, rostite în cort : „Dacă va fi să cad în luptă, vreau să fiu secerat din mers. Am să păşesc fără temere, ca la paradă. O clipă n-am să mă tîrăsc pe burtă ca fricoşii..." Şi iată că hotărîrea lui Gheorghe Ţintilă devenea faptă. Pentru toţi privitorii ascunşi în adăposturi era o vie pildă de neasemuit curaj.

Peneş înmărmuri. Prin binoclu, zări trupul prietenului fulgerat de gloanţe. Puşca îi sări din mînă, se zbătu prin aer şi-apoi căzu în ţărînă. Era foarte aproape de reduta turcilor. În acele clipe, recunoaşterea îşi atinse ţelul şi trîmbiţa suna retragerea. Dorobanţii se întorceau anevoie. Îşi transportau cu grijă răniţii. Printre aceştia se afla sergentul-major Gheorghe Ţintilă, despre a cărui faptă cutezantă grăiau dorobanţii cu adîncă admiraţie. Constantin Ţurcanu auzea vaietul camaradului întins pe patașca sanitarilor. Numai o clipă îl văzu. Mai apoi, avea să afle că temerarul său amic s-a stins la ambulanţă, tocmai în ziua cînd i s-a înmînat decretul de avansare la gradul de sublocotenent. În sfîrşit, visul său, răscolit de ambiţia fetei din Sărărie, se împlini : ajunsese ofiţer. Adormi pe veci cu un surîs de fericire pe buze. Efemeră fericire...

*

* *

La sfîrşitul lui răpciune, taberele s-au trezit, într-o dimineaţă, acoperite de un strat gros de zăpadă. Urîţenia pămîntului scormonit se ascunsese sub plapuma albă. Ziceai că redutele-s mai apropiate. Leşurile rău mirosi-

toare parcă dispăruseră din „ţara nimănui", cum numeau oştenii hotarul dintre beligeranţi. Solul iernii sosise în cîmpiile bulgăreşti. Pîndarii, care privegheau în şanţuri şi paralele, dîrdîiau în mantale. Bine că le luaseră de la garnizoane ! De-acum, aveau nevoie de straie din postav soldăţesc şi colţuni de lînă. Ofiţerii, simţind apropierea frigului, scriseseră nevestelor să-i grăbească pe croitori cu jiletcile şi pantalonii de iarnă, precum şi valtrapii pentru cai. Iată c-a nins de-un lat de palmă şi veşmintele comandate încă n-au venit.

Neaua n-a ţinut mult. S-a topit degrabă, tranşeele şi drumurile s-au umplut de glod, îngreunînd mişcarea trupelor. Peisajul devenise dezolant. Pînă atunci, se mai purtaseră lupte răzleţe, cu grele sacrificii, dar întreg arcul tabiilor rămase înţepenit, ca după al treilea asalt asupra Plevnei. Planul blocării lui Osman-paşa, hotărît pe 1 septembrie la consiliul de război de la Radeniţa, începea să prindă viaţă. În sectorul lor, românii săpară cu vrednicie o puzderie de şanţuri protectoare, paralele dibaci înfipte pînă sub redutele vrăjmaşe. Se adăugau redutele şi lunetele nordice, construite cu meşteşug într-un timp scurt. Chemat din Rusia, bătrînul general Todleben, inginer militar care în 1854 organizase iscusit apărarea Sevastopolului, avu cuvinte de laudă despre fortificaţiile românilor. Distinsul general devenise şeful statului major al Armatei de vest, sub ordinele principelui Carol. Odată cu Todleben începură să sosească mult aşteptatele corpuri de gardă imperială, care aveau să sporească trupele de asediere la 125.000 de oameni.

Cercul contraîntăriturilor se strîngea necontenit asupra unei armii de două ori mai mică. Oştenii români trudiseră ca nişte mucenici la pînza de tranşee şi redute, săpînd zi şi noapte, prin noroi şi apă pînă la genunchi. Răbdarea ajunsese la capăt. Oamenii ascunşi prin şanţuri voiau să iasă la lumină şi să dea piept cu duşmanul. Soldaţii cereau stăruitor ofiţerilor să-i ducă la asaltul Plevniţei. Acel cuib al morţii le stătea ca un ghimpe în talpă. Trebuia scos cu orice chip. Dorinţa de bătălie s-a răs-

pîndit pe cale ierarhică, pînă la domnitor. Căpetenia oastei apusene îngădui o nouă încercare de ocupare a Plevniței, cu condiția ca asaltul diviziei a patra să nu devină luptă generală, cu numeroase concentrări de trupe. Generalul Cernat duse răspunsul princiar colonelului Alexandru Angelescu, cel care fusese purtătorul de cuvînt al voinței diviziei sale. Își învinsese îndoielile și-i zise :

— Domnule colonel, alteța sa a cumpănit îndelung propunerea făcută. Pînă la urmă a aprobat acest atac parțial. Aveți libertatea dispozițiunilor și clipei de năvală asupra redutei Griviția nr. 2. Cu o condițiune : fără pierderi mari.

— În caz de neizbutire, voi cruța oamenii, sunînd retragerea. Făgăduiesc, domnule general.

— Foarte bine. Personal îți dau un sfat, colonele Angelescu. În momentul hotărîtor, aruncă în foc bravul regiment 13 dorobanți. Supraviețuitorii de la redan și redută sînt viteji care pot face iarăși minuni. Am nemărginită încredere în ei. Dacă nici cu dînșii nu reușești cucerirea fortului blestemat, înseamnă că nimeni nu-l poate lua prin atac frontal. Ne-ar rămîne numai soluția blocadei. Încearcă, dragul meu. Succes !

Divizia a 4-a s-a pregătit minuțios. Ofițerii și pedestrașii ardeau de nerăbdare să iasă din ascunzători. Venise brumărelul. Voiau să scape odată de nesfîrșitul război și să se întoarcă acasă. Se săturaseră de campanie. Trebuiau s-o termine într-un fel. Ori laie, ori bălaie !

La 7 octombrie, pe la vremea prînzișorului, tunarii dădură semnalul printr-o salvă de mortiere și izbiră violent reduta otomană, obuzele împroșcînd parapetul. Sus răsări uriașul brîu de fesuri și baionete. Părea un gigantic acar, pe care luceau o puzderie de suliți amenințătoare. Bateriile turcești scuipau bombe și șrapnele. Reîncepuse asurzitoarea canonadă.

Sergenții Anton Negru și Constantin Țurcanu priveau noua înaintare vijelioasă a confraților de arme, care escaladaseră parapetul ultimei paralele, săpată în coasta fortului turcesc. Atacul era viguros. Unii oșteni purtau ga-

bioane, pentru a le rostogoli în şanţuri, alţii scări de lemn. Un batalion de vînători şi altul de căciulari din regimentul 5 dorobanţi răzbeau prin torentul de foc. Curajoşii oşteni ajunseseră sub redută. Cei din faţă începuseră lupta corp la corp. Din clipă în clipă, curcanii vasluieni aşteptau comanda maiorului Lecca. Dar ordinul de la divizie întîrzia. Se vede că se aştepta efectul asaltului celei dintîi coloane. Apoi trebuia să iasă din paralele regimentul 13 dorobanţi.

Turcii îşi apărau cu străşnicie bîrlogul. Atunci şi-au dat seama românii că în reduta Plevniţa se afla o garnizoană suprapopulată, Adil-paşa ticsind-o cu trupe musulmane. Odată cu ploaia de gloanţe, s-a înteţit şi tragerea tunurilor de la Bucovu. Bateria otomană de la şosea pălea cu precizie asupra rîndurilor pedestre. Fiecare obuz culca la pămînt cîţiva dorobanţi şi vînători. Cîmpul de luptă era cuprins de spectrul morţii.

Atacatorii parcă se spălau în sînge... Roşu pe feţe şi mîini... Roşu pe baionete... Roşu pe gurile puştilor vrăjmaşe... Roşu brîul fesurilor de la parapet... Roşu soarele amiezii... Lui Peneş i se părea că totul se înveşmîntase în roşu...

Colonelul Angelescu, aflat în paralela dorobanţilor din Vaslui, asista la un adevărat măcel. Sute de soldaţi şi ofiţeri cădeau sub ochii lui. Generalul îi ordonase să nu sacrifice multe vieţi. Ar fi fost o nebunie să arunce în bătălie şi alte batalioane. Valul de pămînt nu putea fi cucerit în acele momente. Era mai bine să revină la căderea serii, cînd surprinderea ar avea mai mulţi sorţi de izbîndă. Strigă trompetiştilor să sune retragerea în ascunzătorile paralelelor.

Aşa cum plănuise, comandantul diviziei îndesi, pînă la amurg, trupele din paralele. Al 7-lea regiment de linie se strecură prin şanţuri, de la reduta Griviţa pînă la paralela a patra. Colonelul Angelescu hotărîse să-l împingă în prima linie. Batalionul de vînători şi dorobanţii regimentului 5 se strîngeau în flancuri, pentru a-i lăsa la mijloc pe căciularii din Iaşi şi Vaslui. Dîrzul comandant

al diviziei, priceput în ordonarea coloanelor, își amintise de sfatul generalului Cernat. La ivirea nopții, după primul șoc al regimentului 7 linie, avea să se folosească de bravura îndeobște recunoscută a regimentului 13 dorobanți.

Sosi momentul celui dintîi atac de noapte.

— Înainte, la asalt, șoimii Carpaților !

Era glasul locotenent-colonelului Ion Grigore de la 7 linie. Nu se auzi sunet de goarnă sau tobă. Nici o pușcă nu slobozi vreun glonț. Doar acel glas de ofițer viteaz anunța reînceperea luptei din 7 octombrie.

* * *

...Peneș vede umbrele infanteriștilor ieșind din paralele, alergînd spre reduta Plevniței. Știe de la căpitan că, de data asta, vor participa și ei la lupta de noapte. E a patra participare a regimentului lor moldovean la asaltul fortificațiilor turcești. Întunericul nu-i prea convine, căci nu-i poate oferi o luptă dreaptă, ca-n timpul zilei. Îi place să se bată față-n față cu dușmanul, să-l vadă bine și să se încaiere fără vicleșuguri.

— Cum o să fie, dom' sergent ? Nu vedem nimica.

— Țineți-vă unul lîngă altul, măi Burcel.

— Vai de noi ! O să ne căsăpim unii pe alții.

— Nu te teme, bre. Ai să poți deosebi fesul de căciulă.

Intervine gornistul Petrea Păciucă, prietenul dintotdeauna al lui Țurcanu :

— De frică, o să caști ochii ca mîța...

Nimeni n-are chef de rîs. Gluma se mistuie în tăcere.

Deodată, din întuneric răzbat uralele atacatorilor. Înseamnă că flăcăii locotenent-colonelului Ion Grigore au ajuns la șanțuri și năzuiesc spre parapete. E clipa cînd trebuie să plece coloana a doua. Iar centrul susținerii înseamnă regimentul 13 dorobanți.

— La atac, vitejii mei !

Îndemnul vine din partea maiorului Lecca.

— Companie, înainte !

Căpitanul Grigore, cu sabia în dreapta și pistolul în stînga, țîșnește în fruntea curcănarilor săi. Constantin Țurcanu îl simte alături pe Anton Negru. Prezența îndrăznețului sergent din Moara îl face, din nou, să-și umple făptura de ambiție înflăcărată. La rîndul lui, Anton este cuprins de vechea patimă a înfruntării. Dorește iarăși să-și arate puterea în bătălie, pentru a-l întrece pe Peneș. Oare ce se va întîmpla ? Care va ieși teafăr din iadul nopții ? Care va învinge ?

Plutoanele aleargă strîns, precum s-a poruncit. Îndată ajung la șanțul Plevniței. Trec printr-un țintirim de cadavre. Acum se vede mai bine, ca într-o noapte cu lună nouă. Luminația vine de la scînteierile armelor, de la zborul șrapnelelor fierbinți. Temerea lui Toader Burcel, că n-o să poată deosebi fesul de căciulă, se spulberă. Vrăjmașii se zăresc de-a binelea, pupilele se aprind în porniri ucigașe. Pumnalele și baionetele lucesc amenințător. Bezna dintîi se rărește sub flăcările lămpașelor și torțelor. Parcă cineva ar fi răscolit spuza din jarul unei imense vetre.

Se-ncinge cea mai crîncenă luptă din cîte se pomeniseră pe gura aceea de iad. Adormitul piton, monstru din poveste, sare din nou, cu o vigoare nemaipomenită, aruncîndu-se spre tigru.

Cei doi sergenți din compania căpitanului Grigore sînt în frunte. Ca de obicei.

— A venit înfruntarea cea mare, Peneș !

— Cel mai brav învinge, Antoane !

— Ca guzganii să moară ! Na !

— Să le turtim fesurile ! Na !

Turcii se poartă ca turbații. Tupilate prin noapte, cîngile lor ascuțite intră în funcțiune. Cîrligele morții îi agață pe năvălitori de mantale, se înfig chiar și-n trupuri, tîrîind victimele spre șanțuri și parapete. Cei prinși ... cîngile cad măcelăriți de securile nizamilor. Barbarul truc le reușește de minune. O mulțime de atacatori sînt uciși astfel. Ghearele vrăjmașe nu contenesc o clipă.

Iată că o cange îl agaţă pe unul din fraţii gemeni Călini. S-a întîmplat să fie Ion. Cîrligul s-a prins de poala mantalei şi-apoi de centură. Flăcăul din grupa lui Ţurcanu e trîntit la pămînt. Puşca îi sare din mînă. Nu ştie ce se întîmplă cu el. Are impresia că trăieşte un coşmar. Parcă se tîrîie prin tină, după un armăsar nărăvaş, agăţat în ştreanguri.

— Gheorghe ! Nu mă lăsa, frate ! Ajutor !

— Vin, Ioane.

De cînd se născuseră, cei doi gemeni nu se despărţiseră nici la bine, nici la rău. Se ajutau ca o mînă pe cealaltă ; se sprijineau ca un picior pe celălalt. Se deprinseseră să vieţuiască unul lîngă altul, ca două trunchiuri ieşite din aceeaşi rădăcină. Niciodată nu se certaseră, niciodată nu se bătuseră. Mîncaseră în pruncie din aceeaşi strachină. Cînd era bolnav primul, era şi cel de al doilea. Semănau ca două picături de apă. Rar se mai întîmpla asemenea armonie frăţească. Poate că aşa fusese dat : să răscumpere moartea mamei, la naşterea lor. Se ridicaseră copăcel în sărăcie, prin truda bunului tată Vasile Călin. A venit, după aceea, vremea oastei. Doar unul dintr-înşii trebuia să părăsească vatra părintească. Însă nici atunci nu s-au putut despărţi. Aşa că au plecat amîndoi la garnizoană, amîndoi în campanie, amîndoi la Plevna blestemată. Peneş le alcătuia, din cînd în cînd, epistole către tatăl lor vrednic şi cuminte, în care se vorbea într-una despre nunta comună din toamnă, cu cele două fete alese, Ileana şi Paraschiva, nuntă la care se prinsese naş chiar preotul Iraclie. Pînă acum, scăpaseră teferi din atîtea încleştări sîngeroase. Se bătuseră vitejeşte, alături de sergent, la redan ori pentru apărarea redutei cucerite. Acum se avîntaseră la atacul de noapte. Ca întotdeauna, se ţinuseră aproape, ajutîndu-se la nevoie unul pe celălalt.

De data asta, spurcăciunea de cange l-a agăţat pe Ion şi-l tîrîie spre şanţul otoman. Ţipătul lui disperat îl sfredeleşte pe Gheorghe drept în inimă. Degeaba răcnesc căciularii să nu se ducă, deoarece acolo îl aşteaptă — şi pe el — moartea sub secure. Se află într-un ceas de cum-

până, Ion e în primejdie. Trebuie să-i sară în ajutor. Cu orice risc. Neluîndu-i în seamă pe confraţi, aleargă prin noapte spre trupul prăvălit al fratelui geamăn. Vrea să-l scape din cange. Gheorghe se agaţă de mantaua lui Ion, pierde arma, încearcă să oprească înaintarea celui prins în cîrligul de fier. Greutatea fiind mai mare, mişcarea e mai înceată. Tocmai cînd e gata să-l desprindă din încleştare, turcii trag violent de cange şi prada nu le mai scapă. Vîrful ascuţit i se înfige lui Ion în şold. Vaietul dureros îl face pe Gheorghe să se înverşuneze. Nu-şi poate lăsa fratele singur. Se prinde desnădăjduit de cange, cu o îndărătnicie nemaiîntîlnită. Degeaba, însă! Sînt tăvăliţi amîndoi spre şanţul turcesc. Toporiştile nizamilor îi hăcuie ca pe vite.

Toader Burcel, zdrahonul cu inimă blajină, era cel mai apropiat camarad al fraţilor Călini. Două ţipete ale morţii, răzbite prin întuneric, îl rănesc în străfundul sufletului. Urlă ca leul şi se aruncă într-acolo. Peneş şi ceilalţi dorobanţi se iau după dînsul, cu baionetele desfăcute. Şanţul din faţa Plevniţei e înţesat de musulmani, dar nu le pasă. Moartea fraţilor gemeni i-a impresionat peste măsură. Trebuie răzbunaţi. Zidul curcanilor se prăvăleşte în coasta redutei. Toader Burcel loveşte cel mai aprig, făcînd brazde adînci printre duşmani. Aproape se bat oamenii lui Anton Negru, cu mare dispreţ de moarte. Mulţi turci plătesc cu viaţa pentru faptele lor barbare. E răzbunată astfel uciderea mişeleasca a fraţilor Călini, a celorlalţi pedestraşi. Îngroziţi de curajul românilor, nizamii o iau la sănătoasa spre intrarea în redută.

Peste şanţuri sînt rostogolite gabioane, pentru a prepara escaladarea. La fel, se aruncă sarcini de nuiele amestecate cu strujeni. Dorobanţii şi vînătorii, ajutînd regimentul 7 linie, năzuiesc cu scările spre parapete.

Toader Burcel plînge ca o fată. E în genunchi, aplecat spre trupurile nemişcate ale prietenilor lui buni.

— Vai de voi, ce v-au căsăpit, blestemaţii! Şi n-am lumînări, să le aprind...

— Lasă-i, Toadere — aude din spate vocea lui Peneș. Nu-i vreme de plîns și lumînări. Hai să-i răzbunăm !

— Bine zici, dom' sergent. Să-i răzbunăm !

Ridicîndu-se de lîngă prietenii răposați, Toader Burcel apucă arma ca pe o măciucă și se avîntă iarăși după fesuri. Le vede bine. Voinicul dorobanț, cu suflet blînd, își varsă amarul, cuprins de o nemiloasă poftă de răfuială. Zdrobește tîdvele păgîne, care se sfarmă ca ouăle izbite cu parul.

Peneș rămîne cîteva clipe lîngă leșurile fraților Călini :

„Sărmanii gemeni Ion și Gheorghe ! Rău v-au batjocorit păgînii. Și pe voi v-am pierdut. Mi-au murit opt oameni din grupă. Rînd pe rînd. Am rămas în viață numai Burcel... și cu mine. Pînă cînd ? Oare noi o să scăpăm ? O să scăpăm, ca să aibă cine povesti celor de-acasă ?... Mi-i acru sufletul... Opt dorobanți își dorm somnul de veci. Ion și Gheorghe sînt ultimii răposați. Ultimii ? ! Erau viteji și buni la suflet. S-au bătut aprig pentru țară. Să le fie țărîna ușoară ! Gîndul lor zbura numai acasă, la tatăl lor cu inimă de aur, la cele două fete cuminți, Ileana și Paraschiva, care-i mai așteaptă să se întoarcă de pe front și să întemeieze gospodării gemene în capătul grădinii părintelui. Acuma, în luna brumărelului, era rînduită nunta comună, naș prinzîndu-se popa Iraclie. Le știu viața din scrisori... Și iată că s-au logodit cu moartea. N-o să se întoarcă acasă niciodată. Bunul tată o să-i plîngă pînă la sfîrșitul zilelor. Odată le-a fost dat să se nască, alături au viețuit totdeauna, odată le-a fost dat să piară. Nu s-au despărțit nici în clipa cînd și-au dat duhul. Sărmanii Ion și Gheorghe ! Am să-i scriu tatălui vostru c-ați fost bravi și-ați murit pentru libertatea țării. Ca niște eroi... Să nu plîngi, tată Călin. Să nu-ți tulburi mințile. Băieții tăi au căzut la datorie. În loc de nuntă-n sat, cu fete vesele și flori albe prinse-n piept, cu lăutari pricepuți și sarmale moldovenești, ei s-au prins în nunta morții, departe de casă, împreunîndu-se cu veșnicia..."

Sergentul Constantin Țurcanu făgăduiește, în sinea lui, să aștearnă aceste gînduri atît într-o epistolă, cît și-n memorialul de campanie. Dacă va scăpa teafăr din crîncena luptă de noapte...

Larma din jur îl face să se trezească din cugetare. Trupurile fraților gemeni odihnesc alături, într-o baie de sînge. Au rămas încleștați unul lîngă celălalt, uniți pentru vecie. Într-adevăr, nici moartea nu-i poate despărți.

Peneș fuge după Toader Burcel. Îl găsește lîngă un moviloi de stîrvuri otomane. Și-a răzbunat camarazii, cu furie sălbatică. Prăpădenie a făcut în șirurile dușmane. Dar un iatagan i-a străpuns pîntecele. Durerea e ascuțită, însă voinicul dorobanț scrîșnește din dinți, își adună puterile și stă dîrz în picioare. Cu mîna stîngă își strînge rana, iar cu dreapta e gata să se apere.

— Ce-i cu tine, Toadere ?

— Un iatagan, dom' sergent... M-a împuns...

Abia acum cade în genunchi. Nu strigă, nu se vaietă. Suferința rămîne tăinuită în căușul ființei.

— Lasă-te pe spate. Așa, Toadere. O să chem sanitarii.

— Degeaba, Peneș. O să mor. S-au stins opt... eu îs al nouălea...

Peneș strigă lui Petrea Păciucă, trompetul batalionului, să aducă brancardierii. Nu poate crede că-l pierde și pe ultimul dorobanț din grupă. Înseamnă că-i vine și lui rîndul.

Toader Burcel e fierbinte. Ochii îi sclipesc în pîlpîirea luminilor. Întinde mîna și prinde strîns brațul sergentului. Simțindu-și apropierea sfîrșitului, dorește să se spovedească. Ultimele cuvinte au putere de testament.

— Atîta te rog, Peneș : să-i scrii Lucreției. Să-i spui c-am fost viteaz, că m-am bătut pentru patrie... iar cel din urmă gînd se îndreaptă către soața mea scumpă... Tare am iubit-o... Știu, e femeie aprigă... vrea să trăiască... Să facă ce vrea... dar să nu mă dea uitării... Lucreția... Lucre-ți-a...

Palma îi rămîne încleştată de mîneca mantalei camaradului. Peneş i-o desprinde cu greutate şi-i aşează mîna pe piept.

„Sărmanul Toader Burcel ! S-a dus şi el pe cealaltă lume. Toţi nouă s-au dus. Din Vaslui am plecat nouă şi cu mine zece. Primul s-a prăpădit Cobuz, în bivuacul din Valahia-Mică. La movila redanului, au căzut Ţinteş, Toma şi Şoimanu. Au murit Vlad şi Bran, la apărarea redutei Griviţa. În sara asta cernită, mi-au murit ultimii trei flăcăi : fraţii Călini şi Burcel. Parcă-i blestem. Chiar toţi nouă să piară ? Chiar şi muntele acesta de om, Toader Burcel, să fie secerat ? Nu-mi vine să cred. Cuvintele lăsate cu limbă de moarte m-au zguduit. Viaţa acestui om blajin a mocnit o mare patimă : iubirea neştearsă pentru femeia lui focoasă. M-a rugat să-i scriu Lucreţiei că ultima lui dorinţă este să nu-l dea uitării. Duce şi-n mormînt patima dragostei pentru această femeie, care i-a vînturat sufletul."

Petrea Păciucă aduce degrabă brancardierii cu targa. Burcel e ţeapăn.

La cîţiva paşi mai încolo, se petrece o altă nenorocire între nenorocirile nesfîrşite ale războiului. Culai, feciorul primarului din Moara, escaladase neînfricat o scară de lemn. Însă un harap ca tăciunele îl lovise cu toporişca. Fratele de cruce căzu la picioarele lui Anton Negru. Puştile otomane de la banchete slobozeau o cernere de plumbi. Atunci, sergentul îşi trase prietenul la loc ferit. Răcnise după sanitari.

Rana e adîncă. Trupul fără vlagă se sprijină de braţul vînjos al lui Anton. Culai abia mai răsuflă. Ca şi Burcel, simte că-şi trăieşte ultimele clipe :

— Antoane, eu mă duc... Vreau să mor însă împăcat... Rămîi tu, frate de cruce... Sînt sigur c-ai să te-ntorci acasă... la Moara... şi-ai să faci dreptate... Tata trebuie răzbunat... Oamenii trebuie răzbunaţi... Arendaşul trebuie pedepsit... Jură, Antoane.

Cu ochii bulbucați, Culai face suprema opintire, ca să cerșească ultima făgăduință înaintea sosirii umbrei eterne.

— Jur, Culai. Numai să pot scăpa de iadul Plevnei.

— Îți mulțumesc, frate de cruce... De-acum, mor cu sufletul împăcat...

Pe muribund îl cuprinde zguduirea unui fior, mai vrea să zică ceva, dar se înăbușă și rămîne moale în brațele lui Anton Negru. I-a fost lui dat să fie martor la obștescul sfîrșit al celor doi prieteni apropiați : Mogîldea, la casa pădurarului, în ziua încăierării cu başbuzucii, și-acum Culai, tăiat cu toporișca sub parapetul Plevniței. Mînia îi cuprinde iarăși făptura. De data asta, voia de răfuire sporește. La moartea lui Mogîldea, umilirea Ludmilei, căsăpirea oștenilor, se adaugă acum pierderea pentru totdeauna a lui Culai. Prietenul cu care hălăduise prin lume stă lîngă el fără suflare. Își amintește de plecarea lor la școala de meserii, de părăsirea internatului sub atracția drumului de fier, de bucuriile și necazurile vieții pribege. Visul lor comun era ca, după război, s-ajungă mecanici de locomotivă și să străbată țara de la un capăt la altul. Gîndul stăpînirii nărăvașilor armăsari de fier se duce pe apa sîmbetei pentru feciorul primarului din Moara.

Anton Negru spumegă de furie. Cînd aude goarna lui Petrea chemînd curcanii la noul asalt, își ciulește urechile spre locul de unde răzbate glasul maiorului Lecca :

— Flăcăii mei, încă odată la atac ! După mine ! Peneș, Antoane, unde sînteți voinicilor ?

Oștenii răzlețiți prin întuneric se regrupează în jurul comandantului de batalion. Sute de supraviețuitori, adunați lîngă maior, sînt îmbărbătați să năvălească prin pușcăreală spre valul de pămînt, pentru a forța parapetul.

— Înainte, copiii mei ! — se distinge și îndemnul căpitanului Grigore, cel care-și prăpădise în bătălie o puzderie de oameni.

Constantin Țurcanu și Anton Negru simt apropierea ajutoarelor din spate și prind curaj. Îi lasă pe răposați

să-și doarmă somnul de veci și se trezesc unul lîngă altul :

— Trăiești, Peneș ?

— Mai trăiesc, Antoane.

— Ai pierdut vreun om ?

— Trei.

— Cîți mai ai în grupă ?

— Niciunul...

Anton tresare. Înseamnă că potrivnicul său Peneș, omul cu care s-a înfruntat continuu, de la prima vedere pînă la bătălia pentru redute, e bătut de soartă mai rău decît dînsul. Credea că asupra lui, odată cu moartea fraților de cruce, se abătuse cea mai aprigă nenorocire. Și iată că suferința adunată, în adîncul sufletului, era doar un crîmpei minuscul din imensitatea grozăviilor războiului.

Peneș se apleacă spre umbra răposatului :

— Cine-i ?

— Culai.

— Sărmanul. O să se zguduie de plîns primarul Ilarion.

— Ilarion nu mai e primar.

Vestea îl surprinde pe Țurcanu.

— Cum ? ! Ce s-a întîmplat ?

— A răsculat satul contra arendașului.

E pentru prima oară cînd cei doi sergenți leagă o conversație. Pînă acum, s-au pîndit ca vrăjmașii, au fost gata să se încaiere, s-au lovit în hanul din Nicopole, și-au aruncat cuvinte de întărîtare. Doar la izbînda asupra baș-buzucilor, de la casa pădurarului, pornirile trufașe s-au muiat. Strîngerea călduroasă a palmelor fusese un gest trecător. Lupta apropiată din preajma forturilor turcești nu le-a înfrînt cerbicia.

Mîndrii sergenți sînt luați de puhoiul marelui val de dorobanți. Maiorul Lecca se bucură văzîndu-i nevătămați.

— Sus, la parapet ! Acu-i acu !

De data aceasta, Anton și Peneș luptă alături. Ambițiosul sergent din Moara se repede la o scară de lemn,

sfidînd puștile de la parapet, care scuipă flăcări. Din șanț apare un turc care-l împunge mișelește, pe la spate. Anton simte în șold tăișul iataganului, vrea să se întoarcă sprinten pentru a-l izbi pe nemernic cu cizma, dar piciorul nu-l mai ascultă. Parcă-l înțepenește un cîrcel. O fierbințeală i se infiltrează prin tot trupul. Sîngele curge năvalnic. Îl zărește pe turc cum ridică iarăși iataganul, însă n-are cum se apăra. Din clipă în clipă așteaptă lovitura decisivă. Moartea îi dă tîrcoale. Deodată însă, îi vine salvarea de unde se aștepta mai puțin. Potrivnicul său îi sare în ajutor. Peneș barează cu baioneta drumul iataganului ucigaș. La următoarea mișcare, turcul e răpus.

Anton Negru nu mai poate să se țină în mîini. Se prăvălește în șanț, lîngă binefăcătorul său.

— M-ai salvat, Peneș... Mulțumesc... Ai învins...

Cel lovit de iatagan leșină. Sergentul Țurcanu îl tîrîie spre marginea șanțului, pînă la maiorul Lecca.

— A căzut Anton ? !

— Un păgîn l-a împuns mișelește... Chemați sanitarii... Trăiește...

Peneș îl lasă la picioarele maiorului și dispare în vălmășagul bătăliei. Comandantul batalionului, care știe amănunțit toată rîca dintre sergenții vrăjmași, e impresionat de gestul omenesc al celui care-l salvase pe Anton. Categoric, se petrecuse o schimbare de neînțeles în relațiile dintre cei doi curcani făloși. Pe cîmpul de luptă își apropiaseră sufletele neînduplecate...

În vreme ce brancardierii îl cară pe Anton Negru spre ambulanță, Constantin Țurcanu se străduiește, printre torente de foc, să străpungă rezistența otomană de la parapet. Ceata de dorobanți își face loc prin turcimea îngrozită, începînd să pogoare în redută. Se încinge o încăierare feroce. În bezna gropilor, dușmanii se măcelăresc, se zgîrîie, se sugrumă în neștire.

Vîrful unui iatagan străpunge spatele lui Peneș. Lovitură mișelească ! Bravul sergent nu scapă de ceea ce se teme mai tare : atacul viclean. Lui îi place lupta

dreaptă, față-n față, la lumina zilei. Reușește să-și adune puterile, să uite usturimea tăieturii și să se întoarcă spre turcul care-l rănise. Patul armei se lasă ca fulgerul asupra fesului. Plesnitura e grea. Dușmanul se prăbușește ca un sac din căruță.

— Așa, Peneș !

Gornistul Petrea Păciucă nu știe de rana prietenului său. Se bate cu sabia lui scurtă, iar cînd nu-i vine la îndemînă mai dă în turci și cu trîmbița. E drept că s-au cam îndoit colțurile goarnei și pîlnia e perforată de-un glonte.

— Petrea !

Vocea lui Peneș e stinsă, aproape tînguitoare. Iscusitul trîmbițaș vasluian, cel care sunase pe toate drumurile de campanie ale batalionului, fuge spre sergent. Îl vede cum se clatină și-și dă seama că e lovit.

— Ce-i, frate ?

— Sînt rănit, Petrea... Spatele... Mîrșav m-a pălit, spurcăciunea...

Mantaua e îmbibată de sînge. Furnicarul din jur se învîrtește, întîi mai rar, apoi mai repede, apoi și mai repede, ca într-un carusel amețitor. Nu mai poate sta drept și se prăbușește în brațele gornistului. Cînd Petrea îl scoate din tumultul bătăliei sîngeroase, așezîndu-l pe patașca albă a sanitarilor, Peneș bîiguie la nesfîrșit aceleași vorbe în șir, ca o obsesie :

— ...Are dreptate generalul Cernat... Plevna... nu putem lua Plevna prin atac... niciodată... Degeaba ne căsăpim... Nu, niciodată nu cade Plevna prin asalt, ci numai prin blocare... Trebuie blocată Plevna, fraților... Are dreptate generalul...

Plutește în coșmarul unei băi de sînge. Valea plîngerii, care-i stăruie halucinant în priviri, e înveșmîntată în negru și roșu, oștenii înoată haotic prin cocleala aprinsă, cu fețele și degetele înroșite, fiecare căutînd să-și scape zilele. Pitonul uriaș din halimaua căpitanului Grigore iese prin gura aceea de iad, are un ochi de sticlă, celălalt i s-a spart, începe să înfulece oameni care țipă,

cai cu tot cu furgoane, suge lacom balta de sînge. Sătul, șarpele monstruos vrea să dormiteze, dar iată-l pe tigrul cu colți ascuțiți, felin gigant năzuind la ospățul tirîtoarei. Încleștarea e înfricoșătoare. Stăruie prelung, obsedant. Apoi, în învălmășeala vedeniilor, se profilează chipuri cunoscute, cu aureolă de fantasme. Sînt mărețe acele umbre de năluci. Au înfățișări de gheață, nu zîmbesc nici nu plîng, stau cu fețele încremenite îndreptate spre niște fesuri roșcate, desprinse din aburul băii de sînge. Fantomele dorobanților răposați, cu puștile țintuite în mîini, se înșiruie semeț prin vălurele de pîclă deasă. Cele nouă fantome au porniri războinice, apasă pe trăgace, amenință cu baionetele, pălesc cu stratul puștilor. Capetele înfășurate cu fesuri se crapă ca ouăle, amestecătura cleioasă se prelinge într-un aluat albicios, cu vinișoare grețoase, care se lipește de fumegările pîclei din jur. Spre nări, se înghesuie o putoare înțepătoare de trupuri descompuse.

— Plevna nu cade prin asalt... numai prin blocare... Generalul are dreptate... Prea mult sînge s-a vărsat... Unde sînteți voi, cei nouă ?... Dar ceilalți ?... Mii de suflete în gura monstrului... Doamne, strînge-mi durerea din spate... Ia-mă în lumea celor drepți...

Capitolul 16

RĂNILE SUFLETULUI

Trăsurile de ambulanță, cu coviltire brașovenești ca la chervane, înaintau anevoie spre Dunăre. Pe de lături, lumina palidă pătrundea prin niște ferestruici garnisite cu perdele. Lapoviţa albise acoperământul cu semnul Crucii Roșii și cușmele vizitiilor.

Iadul Plevnei rămînea în urmă. Răniţii purcedeau pe drumul întoarcerii. Un simţământ deosebit înfiora trupurile eroilor. Nu era o răsuflare de ușurare, deoarece scăpaseră de calvarul redutelor ucigașe, ci mai degrabă o anume părere de rău după fraţii care-și dormeau somnul de veci pe pământul bulgăresc. Aveau senzaţia unei familii care pleacă dintr-un ţintirim, după îngroparea unui vlăstar drag. Și-apoi, mai erau rănile necicatrizate, corpurile ciuntite, durerile și frigurile zguduitoare. Totul îi lega de acele locuri. Vitejii luptători părăseau fortificaţiile cu adînci răni în trupuri și în suflete...

Puteau spune că, la plecare, simţeau o părere de rău. Se obișnuiseră cu riscurile atacurilor, cu scurmarea de cîrtiţă a pămîntului, cu canonada tunurilor și bîzîitul gloanţelor. Fuseseră cuprinși, de la oșteni la ofiţeri, de o pornire patriotică înflăcărată, de credinţa în izbînda finală pentru onoarea și neatîrnarea ţării. Cei mai bravi, care aveau cugetul pătruns de necesitatea jertfei, jurau că vor reveni pe front îndată după înzdrăvenire.

Treceau prin Verbiţa, unde era cartierul general al armatei române de operaţii. Știau că acolo sălășluiește,

în puținele ceasuri ale odihnei de noapte, bărbatul cu barbă stufoasă, care are pe cap nesfîrșitele griji ale oastei sale. Dacă nu i-ar frige tăieturile, s-ar ridica spre ferestruici, ca să-l zărească pe generalul Cernat, să-i vadă ochii încercănați, plini de luminile răspunderii. La Verbița se mai afla divizia lor vitează, așezată în bivuac. Căpeteniile hotărîseră s-o retragă din prima linie, după ce-și făcuse cu prisosință datoria. Eroica divizie a 4-a, alcătuită în majoritate din moldoveni, păsise cea dintîi peste fluviu, își înfipsese steagul pe cetatea Nicopolei, înaintase vilejios spre Plevna, primise botezul sîngelui la 27 august, cînd luase redanul, îi smulsese lui Osman-pașa reduta cea mare a Griviței, la 30 august, o apărase cu strășnicie de contraatacurile otomane, în vremea lui răpciune și începutul brumărelului. La 7 octombrie, divizia de șoc a armatei românești încercase, la cererea soldaților, să cucerească și fortul Plevniței, pierzînd o mie de oameni. După nereușită, veni poruncă de la capul Armatei de vest ca divizia a 4-a, greu lovită în bătăliile de la amurgul verii, să se replieze în rezerva triunghiului armat, pentru odihna și refacerea de cuviință. Trebuia deci să se supună ordinului de retragere și regimentul 13 dorobanți, fala luptelor de pînă atunci, cel care și-a revărsat gloria asupra întregului corp românesc, gazetarii întrecîndu-se a-i lăuda virtuțile.

În timp ce răniții își mocneau durerile la ambulanțe, soldații scăpați teferi din gura iadului își cărară corturile și calabalîcul pe platoul Verbiței, unde-și rînduiră noul bivuac. Divizia a 2-a, pînă la acea dată în rezervă, își trimise brigăzile în dispozitivul făurit și apărat cu trudă de coloanele vitejilor diviziei a 4-a.

Intra în acțiune (tocmai în zilele cînd răniții noștri erau transportați spre nord) planul de împresurare a lagărului turcesc de la Plevna. În condițiile sosirii gărzilor imperiale rusești și a iscusitului general Todleben, varianta blocadei începea să prindă viață. Sectorul românesc deja era bine pregătit pentru asediu. Apărătorul Sevastopolului constatase cu satisfacție că tot fortul de

miazănoapte devenise o pînză deasă de întărituri dibaci săpate. Mult s-a minunat inginerul militar Todleben de sistemul forturilor românești, construite cu bună știință după planurile ofițerilor de la comanda unităților noastre de geniu, puse sub ordinele locotenent-colonelului Berindei. Erau formidabile. Nici el nu le-ar fi putut amplasa mai bine. În scurt timp, se făcuse o adevărată salbă de lucrări genistice, de la Griviţa pînă la Demirkioi, unde pontonierii așezaseră pod trainic peste rîul Vid. Redute. Redanuri. Lunete. Săgeți. O puzderie de retranșamente, care de care mai meșteșugit construite. Domneau trufașe redutele Alexandru, Riben, Calișovăţ, Verbiţa, cu traverse pentru baterii și cuiburi de adăpost. Prin această parte, tentativa turcească de ieșire din încercuire ar fi dat greș. Cercul de pămînt și de foc se strîngea asupra taberei mușirului Osman. Potcoava măreaţă sprijinită pe Vid se dublase, iar asediatorii năzuiau spre apus, cu tainicul gînd de a strînge gîtul retragerii otomane de pe drumul Sofiei.

Toate acestea rămîneau în urma trăsurilor de ambulanţă acoperite cu coviltire brașovenești ca la chervane. Trupurile rănite se legănau în tărgi. Numai gîndurile și simţămintele trăgeau spre vatra încinsă a Plevnei.

Lapoviţa sporea glodul răscolit de ultimele ploi. Prin drumul desfundat, cu făgașe și bălți, caii înaintau numai sub pălituri zdravene de harapnice. Vizitiii scoteau răcnete sinistre. Trăsurile se aplecau pe-o parte, se lăsau brusc în gropi, se zguduiau pe porţiunile unde anume se așezaseră crăci tăiate din tufișuri, ca să nu se înfunde roţile. Rănile de sub bandaje începură iarăși să sîngereze. Cicatricele se deschideau. Unii suferinzi se văietau, alţii își pierdeau cunoștința. Cei grav bolnavi nu rezistau la hurducăturile zilelor lungi de transport și se prăpădeau pînă la ambulanţa din Mecica ori după aceasta, pînă la Nicopole, nemaiapucînd să-și revadă pămîntul ţării.

Cătrăniţi de osteneala drumului infernal, de ridicarea cailor căzuți în noroaie, sanitarii își înăspriseră sufletele. Dacă vreun rănit era pe ducă, se repezeau să-l dea jos

din trăsură, ca să ușureze povara. Războiul leagă inimile, dar le și înrăiește.

— Hai să-l slobozim pe cel cu mustață. O fi murit!

— Bine zici. Mai răsuflă caii. Fără el, ar trage mai lesne.

— Trr, boală, că-ți fac un bine. Lepădăm un leș. Trr!

Trăsura se oprește într-o văgăună pustie, lîngă un puț părăsit. Corbii fac roată pe deasupra. Caii sînt murați de zloată. Strănută prelung, smucindu-se spre fîntînă.

— Vreți apă, urechiaților?

— *Nema!* — glumește celălalt vizitiu din corpul sanitar, folosind unul din cuvintele străine deprinse în campanie.

Rîd gălăgios.

Croncăniturile corbilor flămînzi le atrag atenția.

— Vreți *cușanie?*

— Acușica vine, nu mai cîriiți atîta. Avem haleală berechet. La noapte, pot să vină și lupii.

Rîsul îi încălzește. Se îndreaptă sprinteni spre intrarea din spate, cu hotărîrea de a-l sălta pe rănitul cu mustață, care le păruse țeapăn prin ferestruica dinspre capră. Urcă sub coviltir. Primul se apleacă spre fața nemișcată a ostenanului.

— Mai suflă, bre?

— Nu prea. Nici nu horcăie... nimic...

— E mort.

— Cred că da. Chiar dacă-i mai bate tic-tacul, n-o mai duce mult. Se stinge pe drum. Ce să-l mai tîrîim degeaba! Nu vezi ce huidumă e?

— N-o să mai omorîm caii. Să-l lăsăm în văgăună.

— Abia nu ne mai împute trăsura.

— Hai! *Cușanie* pentru corbi.

De data aceasta, rîsul le rămîne în gît. Tocmai cînd sînt pe cale de a-l apuca pe mustăcios, aud în spate țăcănitul piedicii unui pistol.

— Stați, ticăloșilor. Jos mîna de pe el. Repede, că vă fac de petrecanie.

Sanitarii se întorc spre targa cealaltă. Dau cu ochii de țeava pistolului, care le stă în coaste ca o amenințare. Sergentul are privirile încruntate, dovadă că nu șuguiește. E Anton Negru.

— Vreți să-l aruncați ?

— Mda... adică nu... Păi, credeam că-i mort... Poate chiar îi mort.

— Ba trăiește ! — răspunde flăcăul cu mijlocul plin de bandaje, fără să-și ia arma din direcția sanitarilor. Lăsați-l în pace. Altfel, aveți treabă cu mine. Trag fără milă. La Grivița, am răpus vreo douăzeci de turci. Nu vreau să am încă doi nemernici pe suflet. Haide, dați-i drumul !

Chipul lui Anton Negru era neînduplecat, iradiind teamă. Toate ca toate, dar cînd au auzit sanitarii de victimele vînjosului sergent, nu știau pe unde să-și scoată cămășile. Au sărit din vagonul ambulanței cuprinși de frica pistolului. S-au liniștit doar cînd sergentul lăsă arma pe targă.

— Ți-i frate ? — îndrăzni vizitiul mai scund.

— Nu.

— Neam ?

— Nu.

Cei doi sanitari se priveau nedumeriți.

— Dacă-l aperi așa, trebuie să-ți fie prieten bun.

— Nu mi-i prieten... Din contra...

Nimic nu pricepeau sanitarii cei înrăiți de cruzimile războiului.

— Atunci ?

— Mi-a salvat viața la Plevnița. Asta-i. Acum mișcați mai repede, că eu n-am fost de multe ori la biserică. Dați bici cailor. Dacă ajungem cu bine la Nicopole, plătesc o butelcă de vin la primul han. Acolo să mă duceți, șacalilor. Haideți !

Caii se opintiră. Trăsura părăsi văgăuna pustie, dominată de croncănitul corbilor. Prin ferestruica din față, Anton zărea ochii tălhărești ai unuia dintre sanitari. Îi

venea să îndrepte pistolul într-acolo și să-l miruiască drept în numele tatălui.

„Poate că spurcăciunile au dreptate. El nu mai dă nici un semn de viață. L-or fi dat gata hurducăturile. Orice-ar fi, bine că nu i-am lăsat să-l arunce ca pe-un stîrv de animal. Să scăpăm de pustietățile astea... Parcă mișcă... Nu. E legănatul trăsurii..."

Trebuie să se apropie de celălalt dorobanț. Vizitiul cu ochi tălhărești nu se mai uită înăuntru. Anton Negru știe că dacă se coboară din targă, o să-l apuce alte dureri nesuferite. Trage ușurel piciorul stîng, rana de la șold îl înțeapă. Începe să năduşească, dar nu se lasă. Și-a propus să ajungă dincolo. În sfîrșit, lasă pe duşumea și celălalt picior, deasupra căruia e tăietura de iatagan cusută de doctorul Russ-junior. Se teme să nu se prăbuşească, din pricina legănării trăsurii. Se apucă, totuși, de o bară și trece în partea cealaltă. Ia un bidon de apă, îl toarnă peste fața dorobanțului și-l plesnește cam tărișor. Abia se apleacă deasupra lui și-și lipește urechea pe piept. Inima parcă bate, parcă nu. Îl lovește din nou peste obraji, îl zguduie :

— Peneș ! Peneș !

Constantin Țurcanu deschide încet ochii.

Trăiește.

Lui Anton Negru îi răsare în suflet o floare de cactus...

*

* *

Dunărea e albastră. Zenitul albastru. Șalul fetei albastru. Ochii ei albaștri. Totul se înveșmîntează în culoarea de limpezire a cugetelor.

Copitele cailor tropăie pe podul de pontoane. Roțile sună pe pavajul de scînduri. Acum trec fluviul spre pămîntul străbun ! În sufletele suferinzilor, se strecoară un crîmpei de fericire vremelnică.

Anton Negru se uită magnetizat la chipul frumos al Ludmilei. Degetele ei catifelate îi mîngîie obrazul. E prima oară, după atîtea brutalități, cînd simte o apro-

piere tandră. Nu-i mai pasă de durerea rănii de iatagan, ci e cuprins de fiorul unei satisfacții supreme.

Fata are o inimă mare. I-a trimis pe front epistole, pachete de țigări, lămîi, zahăr. L-a așteptat. Cînd vizitiii cei înrăiți au tras trăsura de ambulanță în ograda hanului din Nicopole (ca să-și ia butelca de vin promisă de sergent), Ludmila s-a repezit spre el, cu lacrimi de soră bună, dîndu-i și lui ceva din căldura ei sufletească.

— Ai nevoie de îngrijiri. Vrei să te urmez la Turnu-Măgurele ?

— Da, Ludmila.

— Trebuie să stau de veghe... pînă te faci bine...

Nici plînsul matroanei nu i-a schimbat hotărîrea. Și-a luat geamantanul cu lucruri de preț și s-a suit iarăși în furgonul cu coviltîr al trăsurii sanitare. Pe capră, vizitiii sorbeau cu nesaț din butelcă, făcîndu-și cu ochiul.

Trăsura se urnise din loc, coborînd spre podul de vase. Între Nicopole și Turnu-Măgurele, deci în aval de gura Oltului, mutaseră pontonierii noștri podul de la Corabia, după trecerea întregii armate române pe celălalt tărîm. În urma pecetluirii alianței militare româno-ruse, la Gorni-Studen, se poruncise schimbarea liniei de comunicații mai spre vest, de pe valea Iskerului spre valea Vidului. În acest caz, trebuia lăsat și podul cu cîțiva zeci de kilometri mai în josul Dunării, ca să fie la îndemîna circulației spre Plevna. Pontoanele au fost desprinse dintre Siliștioara și Măgura, au plutit după șlepuri pînă la noul loc de așezare a podului. Acum, furgoanele de ambulanță huiau pe podini, lăfăindu-se pe deasupra apei.

Anton Negru nu se sătura de privirile fetei. Nu se așteptase la gestul ei mărinimos de a-l însoți peste Dunăre. În făptura aceasta chinuită, bătută de soarta cea rea, descoperise o undă de neasemuită bunătate. Caii tropoteau pe podul plutitor, iar el umbla cu gîndul prin viața zbuciumată a Ludmilei. Își amintea de ultima lor noapte de jar, cînd i-a destăinuit acea frîntură de dramă. Ludmila se născuse după o iubire înfocată. Tatăl ei fur-

tunos furase, într-o noapte cu lună nebună, o romîncă frumoasă de peste Dunăre și-o dusese cu luntrea în coliba bulgărească. Ludmila era rodul dragostei lor pătimașe. Peste fericirea căminului avea să se aștearnă însă valul tristeții. Grădinarul, care tăinuise niște răsculați, avea să intre în mișcarea de scuturare a asupririi otomane. Scăpînd de grozăviile din munții Balcani, unde se adunaseră răsculații în aprilie 1876, s-a întors teafăr în grădina sa de pe malul fluviului. Numai că, într-o noapte, başbuzucii i-au călcat casa, stăpînii au fost tăiați cu iataganele, iar fata siluită de musulmani.

Se uita la chipul aparent liniștit al Ludmilei. Scena crudă din pădure, reimaginată în acea frîntură de timp, pe podul de vase, ar fi trebuit să-i trezească în suflet un simțămînt de milă pentru această fată nenorocită, victimă a unei brutalități orientale. Dar Anton constată că nu mai e stăpînit de compătimire. Mila de pînă atunci se topea într-o dragoste adîncă. Ridică mîna și-i mîngîie fața. Zîmbeau amîndoi.

Fata era în al nouălea cer. Hotărîrea ei de a trece Dunărea, ca să-l îngrijească, izvorîse din gînduri curate. Bănuia că va da de greutăți, dar nu-i păsa. Alături îl avea mereu pe el și acest lucru o făcea fericită, încrezătoare. Fața i se îmbujorase de bucuria mîngîierii. Numai că acest chip aparent liniștit, ascundea o pasiune răscolitoare. Apele line sînt adînci...

— Te-ai trezit, Peneș ?

— Da.

— Știi ce se aude ?

— Un pod.

— Podul cel mare, de peste Dunăre.

Pe buzele uscate ale suferindului se strecură un surîs de mulțumire. După trei zile chinuitoare, cînd se zbătuse între viață și moarte, iată un prim zîmbet ușor, răsărit la vestea întoarcerii pe pămîntul românesc. În acea clipă, Ludmila își reaminti de unde-l știe pe celălalt rănit. E sergentul mustăcios care sosise la han, în seara petrece-

rii aiurite, pentru a-i ridica pe Anton și Mogîldea. Atunci cei doi sergenți potrivnici se loviseră aprig. Știindu-i dușmani, se minuna acum văzîndu-i laolaltă, într-un dialog cuminte.

— Ajungem la Turnu-Măgurele !

Tîrgul era cuprins de forfotă. Aici se statornicise nu numai nodul de comunicații cu frontul, dar și locul de primire a furgoanelor cu răniți. Ticsit de ambulanțe și spitale, capul liniei de evacuare de la Turnu-Măgurele găzduia vreo două mii de bolnavi, tratați de medici români și străini. Asociațiile filantropice europenești trimiseseră doctori francezi, germani, danezi, suedezi. Oamenii în halate albe se luptau cu frigurile, îndepărtau cangrenele, făceau operații complicate, pentru a salva cît mai mulți suferinzi din ghearele morții.

Trăsura înainta spre centrul așezării dunărene. Ludmila ridicase mușamaua din spate pentru ca sergenții să vadă clocotul străzii. Treceau într-una coloane de pedestrași. Curierii grăbiți dădeau pinteni cailor. Plăcintari, alvițari și negustori ambulanți făceau o larmă nemaipomenită, ca să-și vîndă marfa. Niște femei cu bote de lapte își căutau clienți. Oștenii fără nici o para în buzunare înghițeau în sec la vederea bunătăților. Molfăiau pesmeți uscați, întorcînd capetele în altă parte.

— Trr, am ajuns !

Vizitiul strînse hamurile. Se aflau în grădina publică, unde funcționa spitalul întreținut de Comitetul doamnelor din Iași. Anton cunoștea bine locul, deoarece aici fusese trimis de maiorul Lecca pentru a duce comisionul cu obiecte de preț. Se bucura că vor fi găzduiți de bunele surori de caritate din vechea capitală moldoveană, renumite pentru zelul cu care tămăduiau rănile oștenilor. Recunoștea corturile mari înșirate în jurul pavilionului de pe movilă, acolo unde discutase cu doamnele infirmiere. Se gîndea că, totuși, în corturi le va fi frig, căci se aflau în plină toamnă, după cîteva tentative de lapoviță și ninsoare.

Cei doi sanitari apucară tărgile și le lăsară pe iarba grădinii. Ludmila își coborî geamantanul. Îndată răsăriră îngrijitorii spitalului de campanie, ca să transporte brancardele. Surorile roiră împrejurul bolnavilor.

— De unde sînteți ?

— Din Vaslui.

— Regimentul 13 dorobanți ?

— Da.

Directrisa Eliza Liteanu dădu din cap cu admirație. Cel care-i răspunse la întrebări i se părea o figură cunoscută.

— Ai mai fost pe-aici ? — zise directrisa spitalului.

— Am fost, doamnă. Știți, am adus, în august, comisionul pentru soția maiorului Lecca.

— Aha, îmi amintesc. Ești sergentul cela limbut. Cum îți spune ?

— Anton Negru.

— Și celălalt ?

— Constantin Țurcanu. Noi îi zicem Peneș.

Doamna era năucită de numeroasele decorații din piepturile voinicilor.

— Ați fost bravi, nu glumă.

— Da, doamnă. Numai că ne ustură rănile.

— Vă ia în primire, acușica, domnul colonel Russsenior. Va pune balsam pe rănile voastre.

Sergenții știau că tatăl medicului Russ-junior, care le acordase primul ajutor în ambulanța Griviței, e chirurg cu mînă de aur și conduce serviciul sanitar al spitalului din Turnu-Măgurele.

Directrisa Eliza Liteanu o privea pe Ludmila din creștet pînă-n tălpi.

— Dar frumoasa asta de unde-i ?

— Are grijă de mine, doamnă directrisă — încercă Anton să explice.

— Grijă o să avem noi...

Femeia în halat alb se arăta supărată. Ținea cu mîna marginea brancardei și aștepta lămuriri detaliate. Anton se grăbi să i le ofere :

— E o victimă a războiului. O cheamă Ludmila. Tatăl ei era bulgar, iar mama românca...

— S-a întîmplat ceva cu ei ?

— Mare nenorocire, doamnă ! Başbuzucii i-au tăiat cu iataganele, primăvara trecută, pentru că tatăl a luat parte la răscoala contra păgînilor.

— Sărmana fată ! A rămas orfană.

Ludmila găsi momentul să intervină :

— Mă ofer, doamnă, să îngrijesc bolnavii.

— Avem personal suficient — răspunse acru directrisa.

— Nu trebuie să-mi plătiți nici un franc. Voi lucra benevol. Spăl, stau noaptea de veghe, fac tot ce doriți. Numai lăsați-mă să am grijă de Anton...

Doamna Liteanu era nehotărîtă. Atunci, fata adăugă :

— În nici un caz, doamnă, nu voi fi o povară pentru spital. Am bani ca să-mi plătesc masa și patul. Vă rog din suflet să-mi îngăduiți.

— Bine, fie !

Directrisa se înduplecase. Ludmilei îi venea să plîngă de bucurie. Era acceptată lîngă bărbatul pe care-l iubea. Anton îi prinse mîna și i-o strînse cu putere.

*

* *

Trecuseră cîteva săptămîni. Veșmîntul copacilor din grădina publică se făcu galben, ca fețele suferinzilor. Frunzele cădeau și deveniseră frig. Sanitarii și răniții au trebuit să-și lase corturile, îngrămădindu-se prin casele tîrgului.

Comitetul doamnelor din Iași organiză tombole, trageri cu artificii pe Copou și alte manifestări, pentru a strînge noi fonduri necesare spitalului mobil din Turnu-Măgurele. Toamna ploioasă silea personalul să se mute din corturile grădinii într-o casă închiriată. Ambulanța se aranjă în saloanele Hotelului Belfort.

Sergenții Anton Negru și Constantin Țurcanu tînjiseră mult, din pricina rănilor. Vîrstnicul doctor Russ-senior îi supuse unor noi intervenții chirurgicale, surorile de caritate pansîndu-le grijuliu tăieturile. Mîinile lor delicate le alinau suferințele. Zi și noapte vegheau la căpătîiul bolnavilor.

Ludmila era într-una lîngă crivatul lui Anton. Deoarece bîntuiau frigurile, scosese din geamantan niște chinină de mult tăinuită și-i dădu bărbatului pe care-l supraveghea ca pe ochii din cap. Pe front chinina se găsea cu mare greutate. Îi dărui o doză și lui Peneș, care stătea în patul alăturat. Flăcăii noștri scăpară de boala frigurilor, dar nu și de dureri. Pierduseră mult sînge și se simțeau slăbiți. Cel mai aprig fusese lovit Țurcanu. Numai robustețea și voința de a trăi l-au scos de pe pragul morții. El nu știa că vizitiii sanitari voiseră să-l lepede în drum, crezînd că se duce pe apa sîmbetei. Anton nu-i istorisise acel episod și nici n-avea de gînd s-o facă. Era fericit, în sinea lui, că-l salvase de la pieire, așa cum fusese și el salvat, de către Peneș, pe cîmpul de bătaie. Răspunsese la bine prin bine. Se răscumpărase față de dînsul.

În salonul mic al Hotelului Belfort era cald. Ludmila mai aruncă un butuc în jarul sobei, închise portița și veni între crivaturile sergenților. Pentru toți trei, zilele și nopțile trecute fuseseră prilejuri de istorisire domoală a vieții fiecăruia. Trei destine diferite se depănaseră pe-ndelete, cu durerile și bucuriile unor tinereți zbuciumate. Îndelungata convalescență, cu nopțile de nesomn din pricina rănilor încă necicatrizate, se scurgeau mai repede în compania povestirilor. Vechea distanță dintre flăoșii vasluieni, cerbicia nemăsurată, tăcerea hirsută a lui Peneș și veninul din vorbele lui Anton — toate se spulberaseră în paturile de suferință comună. La început, apropierea se făcuse anevoie. Căutăturile aveau ceva din împotrivirile de altădată. Dar cu timpul, mîndrii curcani își plecaseră frunțile, nu se mai priveau cu duș-

mănie. Limbuția lui Anton îl provocă la taifasul amintirilor și pe Peneș. Grăiseră, mai întîi, despre bătăliile de la Plevna, apoi despre cei de-acasă, detaliile curgînd ca mărgelele pe ață, pînă-și destăinuiră viețile intime, cu o mare sinceritate, de parcă erau prieteni de cînd lumea. Prezența fetei, care le ținea isonul pînă i se închideau pleoapele de truda muncii de peste zi, îi făcea pe amîndoi să nu-și mai oprească glasurile.

În acea zi ploioasă de toamnă, salonul arăta ca o farmacie. Împreună cu Ludmila, lucraseră din zori, cot la cot, toate infirmierele și surorile de caritate. Dușumeaua strălucea de curățenie, crivaturile erau învești mîntate cu cearșafuri noi, pe măsuțe leacurile, scama, cănile se rînduiau în ordine deosebită. Se anunța o vizită puțin obișnuită, care stîrnea curiozitatea suferinzilor. Nici pe principele domnitor nu l-ar fi întîmpinat cu atîta stimă ca pe regele poeziei, cel care trebuia să apară, din clipă în clipă, în clădirea spitalului. Vasile Alecsandri, ilustrul poet național, își părăsise Mircești și călătorise la Turnu-Măgurele, așezare de răspîntie unde se cuibăriseră nu numai rănile trupurilor sfîrtecate în focul războiului sud-dunărean, dar și rănile de necuprins ale sufletelor.

— L-ai văzut, Peneș, vreodată pe Vasile Alecsandri ? — își întoarse capul Anton Negru, după ce înghiți niște chinină.

— Da, l-am văzut !

Ludmila se așeză pe marginea crivatului, așteptînd ca cel întrebat să explice.

— Păi, eram încă plod și mă zbenguiam prin luncă. Oficialitățile tîrgului s-au adunat, într-o bună zi, la bariera Vasluiului. Puhoi de lume se îngrămădise. „Vine Cuza-Vodă !" — am auzit noi, copilandrii. „Și poetul Alecsandri, prietenul domnului. Se duc la Solești !" — mai vorbeau oamenii. Împreună cu băietanii, ne-am furișat mai în față. A venit o caleașcă numai în aur poleită. Atunci i-am văzut de-aproape pe Cuza și Alecsandri. Arătau mai frumos ca-n poze...

Povestirea se curmă deodată.

— Vine ! — răzbătu de pe culoar un glas de femeie.

În saloane se așternu liniștea. Răniții se ridicară în coate, proptindu-și capurile de pernele ridicate. Anton se urni singur. Ludmila îl ajută să se ridice pe Constantin Țurcanu, știindu-l cu tăieturile mai adînci.

Atunci se deschise larg ușa. Prima intră directrisa Eliza Liteanu, apoi distinsul musafir ținut de braț de bătrînul medic Russ-senior. Dorobanții pricepură, din prima clipă, că poetul se cunoaște îndeaproape cu șefii spitalului mobil. Se vede că se știau bine, încă de la Iași.

— Bun găsit, eroi moldoveni !

— Bun sosit, domnule Alecsandri.

Poetul își luase cușma de pe creștet. Surorile de caritate, împrăștiate prin salon, precum și răniții se uitau la noul venit cu admirație. Era așijderea ca-n tablourile cunoscute. Frunte lucitoare. Față rotundă, cu mustață ușor arcuită și ochi ageri, pătrunzători. Acest mare suflet de român, a cărui inimă bătuse pătimaș laolaltă cu evenimentele de răscruce ale istoriei neamului, Revoluția de la 1848 și Unirea de la 1859, își contopea acum ființa cu bravii eroi ai Războiului neatîrnării de la 1877. Simțise nevoia de a-i vedea, de a vorbi cu dînșii, de a le afla poveștile adevărate. Un an de zile trăise, la conacul său din Mircești, momente de apatie, cînd nu mai scrisese nimic. Războiul însă l-a scos din adormire. Gazetele istoriseau despre vitejia recruților luați de la coarnele plugului, ca să izbăvească țara de seculara asuprire. În jurul său, se vorbea numai despre război. Inima i se înflăcărase iarăși, ca-n vremea tinereții. Alecsandri se înviorase, după acea perioadă de inacțiune. Spunea prietenilor că oștirea românească, prin bravura dovedită, îi încălzea sîngele bătrîn. Îi părea rău că nu mai e tînăr — adăuga el — ca să se ducă să fie ucis la graniță. Căuta să iasă din apatia conacului și să devină folositor oastei. Așa că porni, fără șovăire, într-un lung turneu de conferințe, pentru a strînge fonduri necesare frontului. După aceea,

în pragul iernii, se învrednici să călătorească spre Dunăre, ispitit de gîndul cunoașterii apropiate a unor destine de luptători. Războiul îi dădea ghes să scrie ode pentru eroii țării. Intenționa să treacă fluviul și să ajungă sub redute, ca să vadă totul cu ochii săi. Dar drumul desfundat, vremea friguroasă, malaria și tifosul care bîntuiau la sudul Dunării l-au împiedicat să pășească dincolo de podul plutitor. În schimb, putea să grăiască pe îndelete cu flăcăii vrednici care se bătuseră zdravăn la zidurile de pămînt ale Plevnei.

Acum umbla prin salon, însoțit de doamna Liteanu și doctorul Russ-senior. Se așeza pe marginea paturilor și-i iscodea pe suferinzi. Îi întreba de dureri, cerea să i se povestească cele întîmplate pe cîmpul de luptă. Era numai ochi și urechi. Din fiecare vorbă putea să se nască un vers, așternut apoi pe hîrtie și răspîndit pretutindeni prin slovele tipărite. Febra creației îi cucerise făptura, ca-n epoca de glorie a avîntului patriotic.

Anton și Peneș auziră glasul directrisei spitalului, îmbrăcată și ea în șorț alb, cu banderola Crucii Roșii :

— Domnule Alecsandri, o să vă înfățișez doi sergenți din Vaslui. Toată lumea admiră faptele lor de neasemuită bravură. Drept să zic, s-a stîrnit o adevărată legendă.

— Despre ei îi vorba, distinsă doamnă ?

Vasile Alecsandri păși între paturile sergenților, le dădu bineț și se așeză lîngă Peneș. Din spate, gazda glăsuia :

— Marele nostru poet o să afle drama acestui sergent, care și-a prăpădit întreaga grupă. El singur a rămas în viață. O să vă povestească cum i-au murit, rînd pe rînd, cei nouă curcani.

Musafirul deveni foarte atent. Îl privea pe Constantin Țurcanu, care se cam fîstîcise, roșindu-se pînă-n vîrful urechilor. Atinse cu degetele mîna îngălbenită a suferindului.

— Ai o groază de decorații... Și celălalt, la fel... Adevărat ce spune doamna Liteanu ?

— Adevărat, domnule Alecsandri. Supărarea mă năpădește. Mi-a intrat, printre stejari, năprasnica secure. I-am prăpădit pe toți. Unul cîte unul...

Porni să povestească timid. După aceea, cuvintele se limpeziră, curgînd ca o apă de munte care întîlnește, din cînd în cînd, mici stăvilare de bîrne. La fiecare stăvilar pierea cîte-un voinic, cuprins de vîrtejul morții. Astfel se înșiruia legenda vitejească a curcanilor. Țurcanu se înfierbîntase și relata, cu puzderie de amănunte, toate întîmplările la care participase. De la curmarea cîntului fluierașului Cobuz, prima jertfă, pînă la cuvintele cu greutate de testament ale lui Burcel, ultima victimă de lîngă fortul Plevnița. Auzul bardului național se umplea de minunăția faptelor ca un ghioc magic. Se adunau acolo, în sipetul sufletului, povestiri eroice adevărate despre cei nouă curcani viteji, pieriți în floarea vîrstei, despre curajul nebunesc al camaradului Gheorghe Țintilă, care sfidase moartea în fața tuturor, cu tainicul gînd de a se face ofițer și a cîștiga astfel mîna logodnicei din Sărărie. La urmă, oaspetele îi strînse călduros palma și-l întrebă :

— Cum te numești, voinice ?

— Constantin Țurcanu.

— Noi îl poreclim Peneș — adăugă zimbind Anton Negru.

„Peneș Curcanul ! Potrivit nume. Trebuie reținut" — cugeta Vasile Alecsandri, privind la căciula făloasă, cu pană de curcan, afișată la marginea crivatului de fier. Apoi zise cu voce tare :

— Cum ați născocit, dragii mei, legenda curcanilor, despre care-mi amintea vrednica directoare a ambulanței ? Se pare că voi ați schimbat, lîngă Balcani, porecla în renume...

— Uitați-vă cum, domnule Alecsandri !

Îndrăznețul flăcău din Moara începuse să-i grăiască musafirului despre întîmplarea din bîlciul Vasluiului. Aminti de arena unde se mîncau crîncen doi curcani,

lupta lor aţiţînd patimile privitorilor. Cînd penele săreau sub muşcăturile ciocurilor, cuiva i-a venit în gînd să le aşeze, drept podoabă, prin capelele dorobanţilor. Ornamentul era frumos. Fetele au pornit să rîdă. Iar prietenul său Mogîldea (pe care avea să-l piardă în lupta cu baş-buzucii de la casa unui pădurar), un şolticar fără pereche, un hîtru bun de glume, le dăduse atunci nume de curcani. Aşa le-a rămas porecla. Din ziua aceea, lui Constantin Ţurcanu i s-a zis Peneş.

Alecsandri asculta cu admiraţie şiragul de vorbe iscusite ale celui de-al doilea sergent. Era meşter la povestit Anton Negru. Poetul privea în jur, la directrisa Liteanu şi medicul Russ-senior, după aceea la surorile de caritate, rînduite pe lîngă paturi. Toţi se arătau mişcaţi de naraţiunile emoţionante ale bravilor dorobanţi.

— Dragii mei şoimani, — vorbi bardul ridicîndu-se de lîngă Peneş — ce-o să faceţi după vindecarea rănilor ?

Lui Constantin Ţurcanu îi străluceau ochii.

— Dacă dă domnul şi-mi îndrept tăieturile, apoi n-am decît o singură dorinţă : să mă-ntorc iarăşi la luptă, ca să ajut pînă-n ultima suflare la izbăvirea ţării de şarpele otoman. În timpul nostru, nimic nu-i mai scump decît un nume de viteaz şi-o moarte vitejească.

Cuvintele acestea, ca şi celelalte, pătrundeau adînc în sipetul de suflet al bardului. Răsunau cu ecou prelungit în ghiocul magic. Întîlnirea cu cei doi sergenţi bravi îl vrăjise. Vorbele lor parcă se adunau în versuri vibrante, care cereau să fie aşezate pe hîrtie sub pana regelui poeziei. Faptele eroilor îşi căutau oglindirea grabnică în stihuri de ode veşnice...

*
* *

Ludmila avea bujori în obraji. În acea dimineaţă, venise de afară încărcată de omăt. Toată noaptea ninsese. În grădina publică din Turnu-Măgurele se aşternuse plapumă albă, care adusese primul pui de ger. După ce lăsă

panerul de lemne lîngă sobă, Ludmila își aruncă șalul albastru pe marginea crivatului lui Anton.

— Grozav a nins — își freca ea degetele înghețate. Ce vă pasă ? Aici e cald...

Anton o sorbea din priviri. Îi admirau frumusețea și ceilalți bolnavi, tînjind după fetele de-acasă, pe care nu le văzuseră din primăvară. Ludmila se mișca sprintenă. Trebăluia prin salon, aranja lucrurile pe masă și noptiere, îndrepta păturile. În același timp, îngîna un cîntecel bulgăresc de dragoste. Încăperea se umplu de voioșie. Fata dovedise, în săptămînile de cînd venise cu furgonul sergenților, o deosebită grijă față de răniți, ajutînd infirmierele la dereticatul odăilor și întreținutul focului, la pansament și servirea mesei. Cu toții o îndrăgiseră, iar directrisa Liteanu o lăudă în fața întregului personal sanitar.

Peneș se ridicase în capul oaselor și-ntoarse capul spre fereastră. Zărea copacii zugrăviți în albul stratului de zăpadă.

— Săracii noștri oșteni ! O să moară de frig prin corturi.

— Vai de ei ! Măcar de s-ar fi isprăvit spurcăciunea de război.

Îi răspunse Anton, care-și pusese halatul gros și făcuse cîțiva pași spre geam.

— Ți-ai găsit ! — exclamă supărat Peneș. Îndărătnicul Osman-pașa se ține bine în bîrlog. Nu dă înapoi o palmă.

— Cît o să reziste ? Aud că ai noștri, împreună cu rușii, au închis cercul de fier. Plevna e blocată. Fără hrană și muniții, mușirul o să dea de dracul.

— Pînă una-alta, ne mai face zile fripte. Omătul și frigul o să culce alte sute și mii de luptători. Cum mai suferă, peste Dunăre, camarazii noștri ! Acolo țara sîngerează prin mii de răni.

— Lasă, totul se va sfîrși, trebuie să se sfîrșească. Iarna grea o să limpezească lucrurile. Orice început are și-o încheiere. Vulpea va ieși din vizuină. Ai să vezi.

Intrară surorile de caritate, cu supa de dimineață. Aburea plăcut în castroane, lîngă bucățile mari de pîine neagră. În saloanele Hotelului Belfort, închiriat de spitalul mobil al Comitetului doamnelor din Iași, suferinzii se simțeau bine. Femeile le alinau durerile, îi îngrijeau necontenit, punînd balsam pe tăieturile încă necicatrizate. Pe zi ce trecea, Anton Negru învingea boala. Ludmila se ocupase îndeaproape de dînsul. L-a ținut strîns de mîini cînd medicul șef Russ-senior i-a curățat rana, l-a uns cu alifii, i-a aplicat într-una bandaje curate. Iar prezența ei lîngă flăcăul iubit parcă făcea miracole. Lunga ședere în spital, unul lîngă altul, sporise legătura lor sufletească și-i dădu un sens nou.

— Hai, mănîncă !

Se așezase lîngă el, urmărindu-i atent fiece mișcare. Acum, Anton își ținea singur castronul, dar cu o săptămînă înainte îl mai hrănise cu lingura. Sergentul se simțea protejat și acest fapt îl făcea să se umple de plăcere, ca și cum ar fi fost îngrijit de vrednica sa mamă. Orice atingere a Ludmilei îi producea un fior de dragoste nevindecată. Își amintea continuu de nopțile fermecate, petrecute în hanul matroanei. Cînd îi punea mîna pe frunte, ca să vadă dacă nu mai arde, cînd îl înfășura cu bandajele, cînd îi pipăia brațul, ca să-i afle bătaia pulsului, lui Anton i se părea că-l ating niște degete fierbinți, care caută apropiere trupească. Se adăuga la această senzație și aroma de levănțică, obsesie plăcută și învăluitoare. Uneori, îi venea să-i cuprindă fața între palme, s-o mîngîie în voie, ca altădată, și s-o sărute. Dar îi era rușine față de cei din jur, amînînd la nesfîrșit acest moment.

— Mănîncă, Anton !

Ludmila îl îndemna într-una. Își propusese să-l pună pe picioare cît mai repede. Din banii ei, cumpăra din tîrg tot felul de bunătățuri. Cașcaval, lămîi, ciocolată. Ba îi mai aducea și coniac tare, în șipuri cu etichete aurite. Și-acum, Anton trase un gît de băutură delicioasă, întinzîndu-i sticla și lui Peneș. Tocmai în acea clipă, prin ușa

întredeschisă se auzi zvon de musafiri. Niște cizme sunau cadențat pe culoarul cimentuit.

— Cine să fie ?

— O fi domnul doctor Russ, colonelul. Cizmele lui, cu blacheuri...

— Nu, sînt mai mulți. Ascultă !

Într-adevăr, se auzeau mai multe cizme. Răzbeau și glasuri de bărbați. În salon se făcu liniște deplină. Toți se uitau curioși spre ușă. Deodată, intră un ofițer de dorobanți, însoțit de-un sublocotenent și cîțiva gradați.

— Domnul căpitan Grigore !

Lui Peneș îi venea să plîngă de bucurie, să sară din pat și să-l îmbrățișeze. Învățătorul și povățuitorul său se întorsese de pe front. Oare ce se întîmplase ?

— Bun găsit, flăcăii mei !

— Să trăiți, dom' căpitan !

Anton se ridică în picioare, lîngă crivat, ca să-l salute, iar Țurcanu, deși nu se putea încă da jos din pat, își trase la iuțeală cușma pe cap și-l întîmpină cu mare respect ostășesc, înălțînd palma spre pana de curcan.

— Pe loc repaus ! — glumi noul venit, îmbrățișîndu-l călduros pe Peneș și strîngînd mîna lui Anton. Cum se face că voi, vajnicii neîmpăcați, ați nimerit laolaltă. Nu cumva v-ați împrietenit, băieții mei ?

Niciunul nu răspunse. Se uitau zîmbind la domnul Grigore, comandantul lor de companie, cu care înfăptuiseră acte mărețe de bravură, la porțile orientului. Văzînd sfiala din căutăturile mîndrilor sergenți, musafirul trecu la alt subiect de conversație.

— Îmi pare bine că sînteți sănătoși, șoimilor. Tare bine-mi pare ! Erați aprig străpunși de iatagane... Mă temeam să nu vă pierd. Cînd colo, iată-vă întregi și pe cale de vindecare. Nici nu știți ce fericit sînt !

— Și noi, domnule căpitan. Ne era dor de trupă... de dumneavoastră...

Peneș era vădit emoționat. Într-un tîrziu, observase că bunul său povățuitor, cel care-l atrăsese spre mește-

șugul armelor, purta galoane de maior. Fusese avansat, pe cîmpul de bătaie, pentru curajul dovedit în atacurile regimentului 13 dorobanți. Ofițerul se întoarse spre gradații cu care sosise și le făcu semn să scoată ceva din raniță.

— Șoimanii mei, — îi alintă iarăși pe cei doi sergenți — haideți să cinstim revederea. V-am adus delicatese, tutun, cafea și șampanie.

Ludmila și celelalte infirmiere se grăbiseră s-aducă niște ulcele pe-o tavă. Dopurile săriră pînă la abajururi și licoarea înspumată se revărsă prin cele căni soldățești. Salonul se însufleți se. Larma îi atrase acolo pe directrisa Liteanu și pe medicul șef Russ-senior. Supărarea lor inițială, din pricina deranjului cetei de musafiri gălăgioși, se spulberă în fața ulcelelor umplute cu șampanie.

— Vivat, pentru conducerea inimoasă a spitalului ! — toastă maiorul Grigore. Eroi sînt nu numai cei care luptă pe front, ci și bărbații și femeile din corpul medical. Vivat ! Sărut mînuțele, doamnă directoare.

— Sănătate și bun sosit ! Ce v-aduce pe la noi ?

Peneș îl văzu pe domnul Grigore cum dă șampania pe gît. După aceea, înainte de a răspunde la întrebare, porni să se scotocească prin buzunarul tunicii albăstrii. Scoase de-acolo două cutiuțe și grăi :

— Mai întîi, doamnă Liteanu, am ținut să-mi văd voinicii. Grație ambulanței ieșene, chirurgilor pricepuți, iată-i pe șoimani în afară de orice pericol. Mii de mulțumiri. Însă, oprirea mea aici, la spital, are și al doilea scop. Comandantul meu, domnul Lecca, înaintat recent la gradul de locotenent-colonel, mi-a încredințat frumoasa misiune de a prinde, în piepturile acestor voinici, cea mai înaltă distincție militară „Steaua României". Se înmînează numai oștenilor care s-au acoperit de glorie.

Urmă un moment emoționant. Toți ochii căutau spre musafir, cel care desfăcea ceremonios decorațiile din cutiuțele plușate. Maiorul Grigore prindea ordinele în piepturile vitejilor sergenți. Lui Constantin Țurcanu îi stră-

lucea „Steaua României“ peste bandajele albe, care-i înfășurau trupul.

— Vă doresc, băieții mei, să vă faceți degrabă sănătoși și să purtați decorațiile cu cinste. Vivat !

Din nou, se ciocniră ulcelele cu șampanie. Sergenții distinși se arătau fericiți. Băură cu sete din licoare, trăgînd cu coada ochiului spre noile lor decorații. Pe fața Ludmilei se rostogoliră două lacrimi de bucurie.

— Dacă Plevna a căzut, apoi la acest triumf aveți și voi părticica voastră de contribuție.

Răniții și oamenii în halate albe rămaseră trăsniți. Musafirul le aducea o nemaipomenită veste.

— Cum ?

— Plevna a căzut ?

— Osman-pașa a fost biruit ?

— I-am învins pe otomani ?

Bolnavii se foiră prin crivaturi, interesați de ultima noutate. Surorile de caritate, în frunte cu directrisa Liteanu, nu știau ce să creadă. Rămăsese cu ochii holbați și vîrstnicul chirurg Russ-senior, care în clipa aceea se gîndi la feciorul său, medicul Russ-junior, aflat încă la ambulanța Griviței. De cîteva zile, nu primise nici o veste de la dînsul, temîndu-se să nu se îmbolnăvească pe drumul de calvar al întoarcerii.

— Nu știați ? — se minună ofițerul, după care tună prelung, de se mișcară sticluțele colorate de la abajururi. A căzut Plevna ! Mușirul Osman n-a rezistat asediului. Românii și rușii l-au prins în capcană. S-a dat bătut, a capitulat fără condiții. Vulturul, cînd îi tai aripile, rămîne de batjocură. Osman biruitorul a fost biruit. S-a predat colonelului Cerchez. Totodată, ilustra căpetenie turcească i-a făcut semn bătrînului Adil-pașa, aflat în apropiere, să predea întreaga armie învingătorilor. Ambițiosul Osman nu mai putea rezista. Întreaga lui armată era încercuită și măcelărită. Cinci mii de musulmani căzuți într-o singură zi ! El însuși fusese rănit la picior,

pierindu-i sub el calul favorit, primit în dar de la sultan. Trebuise să curme măcelul. De aceea, ordonase capitularea. 45.000 de turci predară armele, devenind prizonieri. Epopeea sîngeroasă a Plevnei a luat sfîrşit. Cheia războiului a fost deschisă. S-a rupt ancora care strunea vasul armatei otomane din Balcani. Şoimilor din Carpaţi li se datorează cel puţin jumătate din rodul izbînzii. Calea spre victoria finală e bătătorită. Ruşii înaintează năvalnic spre sud, iar românii au misiunea de a mătura forturile turceşti din apusul Bulgariei, adică cele de la Vidin şi Belogragic.

— Regimentul 13 dorobanţi nu pleacă spre Vidin, domnule maior ? — întrebă Anton Negru, cugetînd că, după vreo săptămînă, va fi iarăşi în stare să lupte.

Chipul domnului Grigore se poleise în negura supărării.

— Din păcate, nu ! Se ştie că regimentul nostru, fala războiului, a avut cele mai grele pierderi. Bătăliile de la redan şi redute ne-au împuţinat peste măsură. Aşa că domnitorul, la propunerea generalului Cernat, a poruncit să fim trecuţi, cei dintîi, pe picior de pace. Ni s-a încredinţat misiunea de a escorta convoaiele turceşti, cam 7.500 de prizonieri, pînă la linia ferată, pentru a fi transportaţi în Rusia, pentru internare.

— Acum escortaţi convoaiele de prizonieri ?

— Da. Şi această încredinţare nu e cu nimic mai prejos decît participarea la luptă. Mai ales pe-o asemenea vreme spurcată. Ce-am văzut, cu ochii mei, nu pot uita cît oi trăi. Am suferit laolaltă, români şi turci. Frigul nu alege. Straşnic crivăţ s-a stîrnit, atacînd în turma otomană ca lupul stîna. Cei care ne-au căsăpit la Plevna, cei care au tăiat răniţii noştri cu iataganele, au ajuns într-o stare jalnică. N-au mantale şi haine de iarnă, cum avem noi. Sînt îmbrăcaţi în veşminte de vară. Mulţi prinşi şi-au prăpădit încălţările, înfăşurîndu-şi tălpile în cîrpe. Chiar dacă-s vrăjmaşi haini, din stirpea păgînilor care ne-au oropsit prin veacuri, te-apucă mila văzîndu-i

cum suferă și cad înghețați în volburile viscolului. Cu sutele au rămas în cîmpiile pustii, pradă lupilor și corbilor flămînziți. Inimile dorobanților noștri s-au mai muiat înaintea spectacolului de apocalips. Îndată după trecerea turmei peste Dunăre, nenorociții prizonieri au primit straie calde, hrană și adăpost în casele românilor, iar spitalele i-au primit pe cei înghețați ori cuprinși de felurite boale. De aceea, doamnă directrisă Liteanu, v-aș ruga și pe domnia-voastră, în numele umanitarismului, să primiți și suferinzi turci. Onoarea unui popor civilizat, spiritul de caritate peste patimile de seminție ne îndeamnă la acest gest omenesc. E o datorie de umanitate. Mergeți în grădina publică și-i vedeți cum arată. Priveliștea vă va înduioșa. Veți ridica bolnavii căzuți în genunchi, uitînd că-s musulmani.

În tot răstimpul cuvîntării patetice a maiorului Grigore, în salonul Hotelului Belfort amuțiră celelalte glasuri. Vorbele ofițerului îi zgîndăreau la inimă. Bunele sușori de caritate se înduioșară, ieșind grijulii în urma directrisei spitalului și a bătrînului doctor. Cu toții se îndreptau spre gloata prizonierilor turci. Musafirul mai rămase lîngă paturile sergenților, la un pahar de șampanie. Porniră să curgă povestirile cele adevărate, în ambianța moleșitoare a căldurii din odaia spitalului.

La sfîrșitul vizitei, ofițerul vasluian își aminti de rania lui Peneș, încredințată de sergent la ambulanța Griviței, după ce fusese adus cu targa de pe cîmpul de luptă. Domnul Grigore purtase rania lui Țurcanu pe oblîncul calului, știind că înăuntru se păstrează, ca într-un sipet de zestre sufletească, jurnalul intim al tînărului luptător. Cotrobăind prin rania adusă, fața galbenă a lui Peneș se rumeni în aburul unui simțămînt de supremă satisfacție. Crezuse că pierduse pentru totdeauna acel odor al inimii, unde picurase tainicele sale cugetări și credințe lumești.

Constantin Țurcanu avea în mînă caietele jurnalului, la care se uita încet, de parcă regăsise un giuvaer de aur.

Maiorul Grigore îi aruncă un zîmbet candid, înțeles numai de ei doi. Apoi îl îmbrățișă pe sergent și-i zise că-l așteaptă la Vaslui, ca să citească memorialul pe îndelete în odaia cea mare a casei, lîngă o butelcuță cu zghihară din podgoria Hușilor.

— Șoimanii mei, — adăugă el la ușa salonului — vă doresc însănătoșire grabnică și să ne revedem cu bine la cazarma tîrgului nostru.

Plecarea maiorului Grigore îi lăsă lui Peneș un gol în întreaga ființă. Un singur gînd îl mîngîia : că va răsfoi paginile jurnalului și va avea vreme să adune acolo povestea războiului, așa cum o văzuse cu ochii, așa cum o simțise pe pielea sa. Îl ardeau degetele să-și reia această îndeletnicire pașnică, după o pauză îndelungată. Multe pagini albe trebuiau umplute.

*
* *

Ludmila se întorcea voioasă din oraș. Îi cumpărase lui Anton o flanea groasă și colțuni de lînă. Se apropia ziua cînd iubitul ei trebuia să părăsească ambulanța. Nu-și dădea seama ce se va întîmpla cu dînșii după aceea, nu discutaseră niciodată despre asta. Ea se obișnuise cu Anton, se topea după frumosul sergent, năzuia să rămînă împreună, să-l urmeze oriunde, ca o umbră credincioasă.

Sub braț ținea strîns cadourile. Cu cealaltă mînă, căra pe scări panerul cu lemne. Ajunse pe culoar, lîngă ușa salonului. Gîfîia de osteneală. Lăsă coșul jos. Doar pentru cîteva clipe, ca să-și tragă sufletul. Prin ușa întredeschisă, răzbăteau hohotele bolnavilor. Îndată-și dădu seama că Anton istorisește ceva hazliu, iar ceilalți se distrează nevoie mare. Deveni atentă.

— Bre, Antoane, te cam lauzi.

— Pe cinstea mea, zău !

Cel care-l provoca se lăsă înduplecat.

— Bine, cu văduvioara din Bechet să zicem că-i adevărat. Fie ! Dar cu femeile din sat cum ai dus-o ? Tot așa ? Care te-a răsfățat mai tare ?

— Păi, m-am avut bine cu toată ograda.

Internaţii în salon izbucniră din nou, bătîndu-i în strună. Numai Peneş, cuibărit între perini, nu participa la tărăşenie. Citea o gazetă. Limbuţia şi îngîmfarea lui Anton Negru îi amintea de vechea lor rîcă. În adevăr, erau firi deosebite, se vrăjmăşiseră îndelung, dar întîmplările războiului îi apropiaseră. Lupta şi suferinţa comună le unise vremelnic destinele. Înzdrăvenindu-se, Anton îşi recăpăta aroganţa. Cel puţin aşa i se părea în momentele acelea, cînd îşi povestea iubirile trecute, în gura mare. Peneş înţelesese profund, în săptămînile de spital, că fata cu ochii albaştri se topea după flăcăul din Moara. Nu-şi închipuia că Ludmila auzea, de pe culoar, întreaga conversaţie.

— Cîte văduve te-au corcolit, Antoane ? — insista aceeaşi voce indiscretă.

— Cine le mai ştie numărul ? ! Una din ele, vălelică, era ca focul la pat. Ilinca-i spune. E cusătoreasă tare darnică. Are nişte aşternuturi albe şi-un trup ca neaua. Miroase a levănţică, măi fraţilor, de te vrăjeşte, nu alta. L-a ademenit şi pe arendaşul Păun, dar după mine se prăpădeşte muierea. Cînd mă-ntorc la vatră, zău că-i fac o noapte albă.

Soldaţii din salon rîdeau satisfăcuţi, în timp ce Ludmila suferea cumplit, neîndrăznind să păşească peste prag. Rămase încremenită.

—Toate ca toate, Antoane, însă un flăcău chipeş ca tine trebuie să fi lăsat acasă vreo fecioară cu lacrimi în ochi. Cred că oftează şi-acum de dorul tău.

— Ai dreptate, mă isteţule ! — răzbătu după o poticnire glasul sergentului. E o fată neprihănită, care se stinge după mine. Am primit veste din sat că m-aşteaptă cuminte.

— Cum o cheamă ?

— Margareta. I-am jurat, la plecare, c-o iau de soaţă.

Discuţia pacienţilor intrase pe un nou făgaş. Niciunul nu mai rîdea. Anton grăia fără undă de şagă. Vorbele uşuratice se spulberaseră sub această mărturisire.

Peneș lăsă gazeta pe pătură și-l căută cu privirea. Celălalt sergent avusese un moment de destăinuire. Se vede că oacheșa fată, pe care-o văzuse la iarmaroc și-n arena curcanilor, purta numele de Margareta. Ei îi făgăduise s-o ia de nevastă. Aceeași promisiune îi făcuse și el Rariței, fiica cizmarului Zaharia.

— Și ce ai de gînd... cu Ludmila ?

Se lăsă o liniște apăsătoare. Fiecare aștepta cu nerăbdare răspunsul lui Anton Negru. După ușă, inima fetei se zbătea ca o pasăre în colivie.

— Nu știu ce-am să fac — se auzi oftatul lui Anton. Amîndouă mi-s dragi... Margaretei i-am făgăduit... Pe Ludmila o iubesc nebunește... Am trăit cu ea și la bine, și la rău. M-a îngrijit ca o nevastă adevărată.

— S-apropie vremea. Trebuie să te hotărăști.

— Da, o să mă hotărăsc...

În aceeași zi de decembrie, doctorul Russ-senior stabili ca zece soldați în curs de însănătoșire să plece cu furgonul sanitar, duminică dimineața, pînă la prima gară, iar de-acolo cu trenul spre Moldova. Printre cei aleși, se afla și sergentul Anton Negru. Constantin Țurcanu încă nu se restabilise. Trebuia să mai rămînă la Turnu-Măgurele vreo două săptămîni, pînă după Crăciun.

Sîmbătă, cu o zi înainte de plecarea furgonului, stăruia în salon o atmosferă încordată. Nimeni nu bănuia ce hotărîse Anton. Fata se afla, ca de obicei, lîngă paturile bolnavilor, întreținea focul și deretica prin odaie. Straiele lui stăteau pe-un umeraș, agățate de cuier. Mantaua și uniforma de dorobanț, curățate de Ludmila și călcate la dungă, așteptau să-mpodobească statura atletică a sergentului. Se mai vedeau, acolo, cadourile primite, cușma făloasă, cu pană de curcan, iar jos cizmele de iuft, lucind precum oglinda. Avea să părăsească veșmintele spitalicești, halatul posomorît, îmbrăcîndu-se din nou cu uniforma militară, care-l prindea așa de bine. Toate acestea erau ademenitoare, numai gîndul la Ludmila îl răscolea în străfundul ființei. Ce-o să facă oare cu dînsa ? S-o ia

la Moara ? Bine-bine, dar acasă-l aştepta Margareta. Să plece împreună undeva, prin ţară, în căutare de lucru ? Pe ce drum s-apuce ? Frămîntat de asemenea gînduri contradictorii, Anton Negru căzu într-o stare de melancolie, iar spre seară făcu febră. Sudoarea-i curgea şiroaie. Blînda lui prietenă îi puse comprese reci pe frunte şi-i mai dădu o doză de chinină, crezînd că l-au luat frigurile. Stătu la căpătîiul lui pînă după miezul nopţii, cînd Anton adormi.

Peneş nu avea somn şi vorbea în şoaptă cu dînsa.

— Pînă dimineaţă, o să se facă bine. Ai să vezi, Ludmila.

— Poate mai rămîne la Turnu-Măgurele... O să-i spun doctorului că-i bolnav şi drumul o să-l întoarcă pe dos...

Ludmila spera să-l mai reţină în spital. Se obişnuise cu viaţa de infirmieră, aproape de Anton.

— Colonelul Russ-senior n-o să îngăduie — continuă Ţurcanu. Furgonul aşteaptă în faţa Hotelului Belfort. Zece oameni trebuie să plece. În locul lor, vor veni bolnavi turci.

Fata era mîhnită peste măsură. Nu se îndupleca să plece la culcare. Acea noapte putea fi ultima alături de omul îndrăgit. Ce-o să se întîmple după aceea ? Zorile o să limpezească oare ceea ce atîta vreme nu limpezise ? Nu mai credea în miracole. Aşadar, îi răsări în minte un gînd. Simţea nevoia să se confeseze cuiva, să se sfătuiască. Peneş i se arătase, în săptămînile de şedere în spital, un bărbat cumpătat, în stare să cîntărească bine situaţia.

— Ce mă sfătuieşti să fac ? — şopti ea, ştiind că Anton n-o aude.

— Aşteaptă pînă dimineaţă, Ludmila. S-ar putea să te ia... cu furgonul.. Este-o vorbă : n-aduce anul ce-aduce ceasul...

— Şi Margareta ?

Întrebarea îi lovi urechile lui Peneş ca o măciucă. Iată că Ludmila cunoştea dragostea lui Anton pentru fata din Moara.

— De unde ştii ?

— Știu tot... știu de făgăduință... Am auzit într-o zi, cînd se lăuda... Eram după ușă. Aduceam lemne... Îmi trăgeam sufletul...

Nu plîngea. Murmura cuvintele, rostindu-le rar. Peneș nu-i mai putea da nici o replică.

— ...I-a jurat credință... Ea îl așteaptă... Sînt o stavilă în calea bucuriei lor... Îmi dau seama... Așadar, e mai bine să hotărăsc singură... L-am îngrijit cu credință, s-a făcut sănătos... De-acum, trebuie să mă retrag. Ce-am avut de împlinit, am împlinit...

— Ce ai de gînd să faci, Ludmila ?

— Mă întorc în Bulgaria. Chiar în noaptea asta trec podul...

Peneș se sperie.

— Fără să-i spui ?

— Fără.

— Mai bine-ar fi să-l scoli.

— Nu, Peneș ! Te rog să-l lași să doarmă. Somnul îl va înzdrăveni.

Ea se ridicase încetișor de pe crivat. Făcu doi pași șovăitori, apoi se opri și se întoarse spre Anton. Prin lumina palidă a salonului, Peneș văzu umbra acestei fete minunate aplecîndu-se spre sergentul care dormea. Nu-l sărută, ci-i atinse numai obrazul cu degetele ei catifelate. Era o mîngîiere. Atît.

— Rămîi cu bine, Peneș !

Fata își aruncă șalul albastru peste buclele bălaie și dispăru din salon pentru totdeauna. Făptura lui Peneș vuia ca o cascadă.

A doua zi dimineață, cînd clopotele bisericii chemau la slujbă, Anton Negru arăta ca un oștean gata de paradă. Lîngă centuron stăteau agățate armele nedespărțite, pistolul și pumnalul. Se minuna că n-o zărește pe Ludmila.

— N-a fost pe-aici ? N-ați văzut-o ?

— Nu.

Constantin Țurcanu era dator să-i spună adevărul. După lungi frămîntări, se trezi vorbind.

— Antoane, află că Ludmila a plecat.

— Cum ? — sări sergentul în uniformă de dorobanţ.

— A trecut Dunărea, în Bulgaria.

— Nu se poate !

Se îngălbenise şi-i tremurau mîinile.

— A auzit de Margareta, de făgăduinţă. Din gura ta a auzit. Astă noapte, cînd asudai şi grăiai prin somn, ţi-a stat la căpătîi. Te-a îngrijit, ca întotdeauna. Eu eram treaz. Mi-a destăinuit că pleacă. Nu vrea să-ţi stea în calea fericirii.

— Şi de ce nu m-ai trezit ?

Anton se repezise fioros spre Peneş, îl apucase de piept şi-l zguduia puternic. Feşele se mişcară şi suferindul simţi usturimea rănii de iatagan.

— De ce ?

— Am vrut să te scol. Ea nu m-a lăsat.

Anton parcă înnebunise. Îi venea să-l lovească pe Ţurcanu,căci întreaga lui fiinţă se reumplu de vechea ură. Dacă l-ar fi zdruncinat mai tare, era pericolul să redeschidă cicatricele camaradului de companie. Atunci, săriră ceilalţi dorobanţi şi-l traseră de-acolo. Striga la Peneş ca un disperat :

— Te urăsc, sergent Ţurcanu. Pentru că nu m-ai sculat, te urăsc. Credeai că dacă mi-ai salvat viaţa la Plevniţa, trebuie să-ţi fiu recunoscător pîn' la mormînt ? Nu ! Duşmănia noastră veche nu se şterge niciodată. Niciodată ! De ce nu m-ai trezit, nenorocitule ? De ce-ai lăsat-o să plece ? Ce i-ai spus ? Voiam s-o iau cu mine, în Moldova. Asta hotărîsem să fac ! Iar tu ai tăcut. Vrăjmaş îmi eşti. Totdeauna mi-ai fost vrăjmaş. Mai bine mă lăsai să mă taie păgînul. Se sfîrşeau toate rănile sufletului. (Furia îl făcea să vorbească pătimaş, să dea în vileag taina întîmplării din trăsura de ambulanţă) Ce ? Dacă m-ai scos de la moarte, trebuia să mă închin la tine ca la icoană ? Află, Peneş, că m-am răscumpărat. Pe drum, sanitarii credeau c-ai crăpat. Doreau să te arunce din trăsură, ca pe-un stîrv. Lupii şi corbii te-ar fi păpat. Dar

eu i-am amenințat cu pistolul. Nu i-am lăsat să te arunce. Vezi ? M-am răscumpărat. Și eu ți-am salvat viața. Întreabă-i pe sanitari, cînd s-or întoarce...

Se smulse, deodată, din încleștarea oștenilor și țîșni pe ușă. Plecarea neașteptată a Ludmilei dezlănțuise acea pornire furibundă, încărcată de necugetare și violență. Ieși din spital și străbătu orașul în fugă. Apoi trecu peste podul de pontoane și nu se opri decît la hanul matroanei, întrebînd năuc de dragostea sa. Matroana îl întîmpină cu ochi speriați și-i spuse că nu știe nimic de Ludmila. Anton umblă hai-hui prin Nicopole, o căută prin piațetă și dughene, pe drumeagul dinspre cetate. Nici urmă ! Alergătura prin ninsoase și ger îl goli de puteri. Rana din șold îl frigea. Cu greu se tîrî pînă la Turnu-Măgurele. Ajunse la furgon tocmai cînd vizitiii se pregăteau să dea bici cailor...

În acea duminică de iarnă viforoasă, Constantin Țurcanu zis Peneș scoase din raniță jurnalul intim. Ultima înfruntare se cerea istorisită. Începu să scrie :

„17 decembrie 1877. Cugetul mă îndeamnă să însemn în memorial cele petrecute în ultima vreme. Anton Negru mi-a făcut azi o mare destăinuire, la care nu mă așteptam. Iată că legăturile între mine și dînsul intră pe un nou făgaș. Dacă stau bine și-mi amintesc, ne-am vrăjmășit de cînd ne-am cunoscut, în crîșma lui Max din Moara. Pe-atunci lucram la drumuri și scoteam oamenii la muncă. Am simțit, din prima înfruntare, că sîntem făcuți ca să ne dușmănim. Rîca noastră a sporit mai apoi, pe drumul campaniei, pînă la încleștarea de la hanul din Nicopole, cînd ne-am bătut. După aceea, comandanții ne-au trimis să stîrpim o ceată de băsbuzuci. În lupta de la casa pădurarului, durerea pierderii unui prieten bun l-a înfuriat pe Anton Negru, năvălind curajos spre cuibul păgînilor și făcîndu-i să se predea. Cutezanța lui m-a uimit. Mi-am înfrînt mîndria și i-am întins mîna. Țin minte ca acum. Atingerea palmelor a fost vremelnică, pentru că pe front, în bătăliile crîncene pentru redan și redute, am conti-

nuat să ne înfruntăm ca niște curcani. Dorința de întrecere, care se născuse între noi, ne-a îndemnat la măreţe acte de bravură. Am fost amîndoi viteji în numele mumei patria, cum se zice. Rînd pe rînd, ne-am prăpădit camarazii și ne-am trezit în luptă unul lîngă altul. Acolo, sub zidurile de pămînt, în focul încleștării cu osmanlîii, vrăjmășia noastră veche parcă s-a spulberat. Anton Negru, cu putere de tînăr și curaj de nebun, ca-n proverbul rostit generalului Cernat, făcea suprema opintire ca să se azvîrle pe scară spre parapetul Plevniţei. Cît oi trăi, n-am să uit îndrăzneala aceea nemărginită. Dar un turc, răsărit din șanț, l-a pălit cu iataganul, pregătindu-se să-l nimicească. Ce era să fac ? A doua lovitură l-ar fi dus pe Anton Negru la pierzanie. Potrivnicul meu ar fi căzut. Dar i-am sărit în apărare și i-am salvat viaţa. Nu-i venea să-și creadă ochilor. Fapta mea l-a făcut să-și aplece făloșenia și să se apropie de mine. S-a întîmplat să nimerim amîndoi sergenții în aceeași trăsură de ambulanţă. Eu zăceam pe targă, între viaţă și moarte, din cauza unei haine tăieturi de iatagan. Eram leșinat, așa că n-am știut ce se petrece în jurul meu. S-a întîmplat totuși ceva care mă răscolește acum. În atîtea săptămîni de ședere în spitalul din Turnu-Măgurele, Anton Negru n-a zis o vorbuliță despre încercarea sanitarilor de a mă arunca din trăsură, crezînd că-s pierdut. Oare de ce nu mi-a povestit ? Ar fi fost de așteptat ca lăudărosul să-și povestească fapta în gura mare. Că a pus mîna pe pistol și i-a amenințat pe vizitii. Că mi-a salvat viaţa, răsplătindu-se astfel față de mine. Săptămîni în șir n-a spus nimic. Abia astăzi, cînd furia l-a scos din pepeni din pricina plecării Ludmilei, a dezvăluit totul. Strașnic m-a certat. Cu dușmănie mi-a grăit. Nemilos m-a zguduit, în patul suferinței, sîngerîndu-mi rănile încă nevindecate. Însă durerile și răutatea lui nu m-au înverșunat, cum era de așteptat. Deloc. În inima mea nu s-a redeschis flacăra urii trecute. Nu, nu ! Din contra, trebuie să scriu aici, fără pătimire, că Anton

Negru nu mi-e potrivnic, nu-l mai dușmănesc nici cît negru sub unghie, ci-l socotesc prieten apropiat. Numai un bun prieten putea să-mi apere viața, așa cum a făcut-o el, în furgonul ambulanței. Degeaba a plecat mînios, împroșcînd venin. După ce m-oi însănătoși, am să-l caut prin părțile noastre și-am să-i mulțumesc. Trebuie să-l găsesc pe camaradul meu Anton Negru..."

Peneș trebui să se oprească. O infirmieră îi aduse o scrisoare de-acasă. Afla că mama-i plecase pe ultimul drum. Ar fi trebuit să plîngă, dar războiul îi secase lacrimile...

*
* *

Se-ntorcea la Moara într-o noapte. Pășea singur prin pustietățile cîmpului, năzuind s-ajungă în sat. Omătul scîrțîia sub cizme. Vedea bine poteca de care, sub sclipirea de gheață a feliei de lună. Urmele duceau spre povîrniș și-apoi coborau în hăul rîpelor. Împrejurimile albe luceau de-a binelea în lumina palidă a astrului. Vîntul parcă intrase în căușul pămîntului, pe întinderea nopții clare neauzindu-se nici urmă de crivăț.

Frămîntat de gîndurile întoarcerii, Anton Negru nu lua seama la natura stranie, care înghețase în calea sa. Totul se arăta neclintit, fără nici un semn de viață. Răsuna numai și numai scîrțîitul monoton al cizmelor, în atingere cu pojghița zăpezii bătătorite.

Deodată, în sihăstria rîpelor, răzbătu glas de vietate. La colțul pădurii, se auzi urlet de lup. Drumețul se uită într-acolo și distinse umbra fiarei. Altădată, părul i s-ar fi făcut măciucă, teama cuprinzîndu-i întreaga făptură. De data aceasta, nu-i tremura bărbia, nu se repezi la primul copac, ca să se suie cît mai sus, ci mergea liniștit înainte, ca și cum nu s-ar fi ivit nici un pericol. Omul care văzuse amarnice grozăvii ale războiului nu se speria acum de-o biată jivină care-i dădea tîrcoale. Crîncenele bătălii îi împietriseră inima. Era deprins cu primejdia morții.

Dar urletul se amplifică. Dintr-un hău răspunse amenințător altă sălbăticiune. În spate, se foia altă fiară. Era învăluit de un urlet sinistru, care-l împresura ca un ecou înfricoșător. Abia acum își pipăi pumnalul și-și încărcă pistolul. N-avea însă de gînd să se aburce prin copaci, ca puii de lele. Continua să înainteze spre marginea satului, cu sînge rece.

Lupii au forfotit la oarecare distanță, mușcîndu-se între dînșii, dar n-au îndrăznit să dea la drumeț. Lumînările ochilor de jivină l-au însoțit pe Anton Negru pînă la moara arendașului. Dorobanțul se opri calm la poarta așezării adormite, întoarse capul spre umbrele profilate pe zăpada dealului și-și vîrî pistolul în tocul de piele. Își aprinse o țigară. Sugînd adînc dintr-însa, luminița îi profilă un rînjet neomenesc.

Păși pe ulița principală. Satul era pustiu. Se simțea ca un strigoi care năzuiește, la miez de noapte bizară, spre sălașul sufletelor.

Nu se distingea nici prezență de om, nici de altă vietate. Pînă și ciinii se cuibăriseră, pe-acel pui de ger, prin grajduri și stoguri de fîn.

„Ajung acasă ! De opt luni am plecat de-aici, dar se pare c-a trecut o veșnicie. Multe s-au petrecut de la părăsirea cuibului. În primăvară, mergeam fălos, alături de Mogîldea, Culai și ceilalți dorobanți de-ai noștri. Tot satul ne însoțea spre poarta țarinei. Și-acum ? Acum, mă întorc singur, ca un huhurez. Poate că-i mai bine așa. Am de împlinit o făgăduială făcută la buza redutelor. Un jurămînt ! În noaptea asta tainică trebuie să-mi pun planul în aplicare. Da, da ! Fără nici o șovăire".

Se opri o clipă în dreptul conacului și se gîndi la arendașul Păun. Aruncă mucul țigării și-l strivi cu talpa cizmei. După aceea, păși prin fața crîșmei lui Max. Obloanele erau lăsate și dinăuntru nu scînteia nici o lumină. Îi trecură prin minte imagini din serile de sporovăială, la un pahar cu vin, cînd băutorii povesteau felurite întîmplări din lume. Iată și casa primarului Ilarion, cuprinsă de umbra întunericului. Oare fusese eliberat

omul care răsculase plugarii împotriva hrăpăreţului arendaş ? Era acasă sau mai zăcea prin zămnicele prefecturii ? Fecioru-său Culai, frate de cruce cu Anton, se bătuse voinicește pentru izbăvirea ţării. În clipa morţii, sergentul îi făgăduise să împlinească jurămîntul răzbunării. Sosise clipa sfîntă a răfuielii !

Singuraticul înaintă pe-o uliţă întortocheată, străjuită de salcîmi. Nici un cîine nu-l simţi. Rămase locului la fîntîna din faţa casei lui Mogîldea. Șolticarul mărunţel rămăsese în ţărîna cîmpurilor bulgărești. Anton ar fi vrut să deschidă portiţa, să-i trezească pe părinţii prietenului nedespărţit și să le istorisească isprăvile celui răposat. Însă se abţinu, în ultimul moment, de la una ca asta, deoarece proiectase ca nimeni să nu afle de întoarcerea sa. Așa că părăsi fîntîna și merse mai departe. Locuinţa vadanei Ilinca îl făcu să-și întoarcă privirile la stînga. În acele frînturi de cugetare, își aminti de nopţile fierbinţi petrecute în odaia primitoare a cusătoresei. Sîngele îi clocotea. I se păru că de acolo răzbate o mireasmă de levănţică și-i venea să sară pîrleazul grădinii, pentru a reînnoda firul vechii iubiri. Vrerea se spulberă sub frîna cugetului. Se redeștepta într-însul dorul după Ludmila. Așa adînc îl răscoli, încît porni să alerge spre casa părintească. Peste puţin timp, se suia pe prispa de lut. Ciobul de lună se oglindea în geam. Rămase înţepenit, ca o statuie de gheaţă. Nu știa ce să facă. Să intre sau nu ? Își revăzuse căsuţa, la care jinduise într-una pe front. De-acum, putea să plece. Dorul de vatră se spulberase. Era bine să nu intre. Chibzuia să străbată iarăși satul pînă la conac, să-și îndeplinească datoria faţă de fraţii de cruce și să dispară pentru o vreme, ca nimeni să nu-l bănuiască. Dar înăuntru se găsea buna sa mamă, cea care vărsase nesfîrșite lacrimi după fecior. Nu mai era în stare să reziste. Bătu în geam încetișor, ca să n-audă vecinii.

— Băiatul, băieţelul mamei ! Vino să te îmbrăţișez ! Nici nu știi, Antoane, ce fericită sînt. Băiatul meu !

Îl îmbrăţișa ca pe-un copil și-l săruta pe obraji, pe frunte. Avea ochii umeziţi de bucuria întoarcerii unicu-

lui fecior. Îndată și-i șterse cu pestelca, repezindu-se s-aprindă focul, să pună de mămăligă și să topească niște carne din gavanos. Feciorul însă o opri :

— Mamă, nu pot mînca...

— Vai de mine ! Cum ? !

— N-am vreme de mîncare... Trebuie să plec...

— Să pleci ?

Femeia rămase uluită, scăpînd surcelele din poală.

— Da, mamă. Am de împlinit o făgăduială.

— Ce vrei să spui, Antoane ? Te-aștept de-atîta amar de timp și, cînd vii, trebuie să pleci iarăși ? Ce-i asta, fiule ?

Anton nu putea să-i destăinuie planul răzbunării. Se temea să nu-l împiedice, să nu trezească neamurile. Totul ar fi fost dat peste cap.

— Te rog, mamă, să stai colea pe laviță și să asculți. Bine ?

— Sigur că te ascult. Spune.

Ea se așează cuminte lîngă sobă și-l privi cu ochi disperați.

— Vreau să aflu, de la matale, dacă s-a întors nea Ilarion.

— Nu ! Nu s-a întors, săracul ! Stă sub zăvor, la închisoare. Fiu-său Culai s-a jertfit pe pămînt străin, iar primarul nostru suferă la pușcărie. Pentru că s-a zbătut pentru oamenii din comună. Ce pacoste ! Cine l-a pus să facă răzmeriță contra conului Păun ? Cine ?

— Bine-a făcut, mamă. Trebuia să lupte cineva pentru nenorociții noștri plugari. Bravo lui ! Culai, înainte de moarte, se arăta mîndru de el...

Mama începuse să verse alt rînd de lacrimi, căci își amintise de ultima nenorocire petrecută în sat. Îi venea greu, deosebit de greu, să-i mărturisească lui Anton.

— Plîngi pentru nea Ilarion ? Lasă !

— Și pentru el plîng... De-ai ști tu, Antoane, ce s-a întîmplat, te-ai da cu capul de pereți... Altă năpastă s-a abătut asupra noastră. Mare nenorocire...

Se zguduia cămaşa de pe dînsa. Pestelca era umedă şi mama tremura toată, neîndrăznind să-i spună adevărul.

— A murit careva ? Zi, mamă !

— Da.

— Cine ?

— Vai de mine şi de mine, ce năcaz...

— Spune odată !

— Biata Margareta, ea a murit...

Vestea îl lovi în creştetul capului. Căzu în scaun, cu palmele la tîmple. Mama venise lîngă dînsul şi-i mîngîia părul, văietînd-se. Anton nu-şi putu reţine un geamăt dureros. Ar fi dorit să plîngă şi el, să se elibereze de durere, însă căile lacrimilor se-nfundaseră la Plevna, aşa cum păţise şi Peneş. Suferea cumplit din pricina pierderii fetei. Începu să se învinovăţească, în sinea sa, să-şi reproşeze iubirea pentru Ludmila. Se vede că Margareta bănuia că el îşi călcase jurămîntul credinţei, din seara despărţirii.

— Povesteşte, mamă. Cum s-a întîmplat ?

— ...Feteleul de arendaş pusese de mult ochii pe fată. Umblă zvon prin sat că Păun a mai încercat odată s-o siluiască.

— A siluit-o ? — sări de pe scaun Anton, cu priviri încruntate.

— Nu-ţi ieşi din minţi, fiule ! Fii tare şi-ascultă. Blestematul arendaş s-a înfruptat din multe neveste ale celor plecaţi la război. În cele din urmă, a ademenit-o pe Margareta. A necinstit-o şi pe dînsa.

— Şi ?

Mama lui Anton bocea jalnic.

— Fata şi-a pus capăt zilelor. Au găsit-o într-o fîntînă. De două zile au îngropat-o, sărmana copilă.

Anton părea un ţăruş în mijlocul odăii. Avea ochii întredeschişi şi-i apăruse pe chip rînjetul neomenesc care de obicei îl însoţea în preajma unor momente de primejdie. Acelaşi rînjet ca-n luptele pentru fortificaţii ori ca-n noaptea aceea, cînd haita de lupi îi dăduse tîrcoale.

Mama se sperie de această înfățișare a feciorului, care iradia simțăminte de teamă.

— Ce ai de gînd să faci, Antoane ?

— Să nu iert, mamă.

Hotărît, păşea spre uşă, pipăindu-şi armele de la brîu. Cuprinsă de griji, mama se agăță de mantaua feciorului, rugîndu-se printre lacrimi :

— Nu, să nu-l ucizi, Antoane.

— Trebuie să...

— Mare păcat să omori. Nu fă una ca asta. Să nu pățești ca taică-tu...

— Mulți păgîni am străpuns, fără milă. Vreau să scap satul de viperă. Pe toți îi răzbun. Pe nea Ilarion, pe Margareta, pe toți. Duc la capăt ce-a început Mogîldea. El l-a împuns atunci cu furca, eu am să-l tai în bucățele, ca pe-o vită. Aşa cum făceau başbuzucii cu răniții noştri...

Mama-şi încleştase mîinile de centura lui Anton, căutînd să-l oprească. Nu voia ca fiul ei să-şi mînjească palmele de sînge.

— E păcat. Te roagă în genunchi maică-ta să nu ucizi. Jură ! Fă orice vrei, numai lasă-l în viață. Hai, fiul meu, jură !

Ea se ținea, în continuare, agățată de centură şi cerşea îngăduință. Niciodată nu se rugase cu atîta stăruință. Trebuia să cedeze.

— Bine, mamă, te ascult. Dar să ştii că-i dau foc conacului, întregii averi. Praf şi pulbere să se aleagă.

În sfîrşit, femeia îşi desprinse degetele din încleştare şi se linişti.

— Dacă ai să încalci făgăduiala, am să te blestem toată viața. Ține minte.

— Mă țin de cuvînt. Păcat că i-am pierdut, în Bulgaria, pe Culai şi Mogîldea. Află că, dacă ne-ntorceam tustrei, băgam plugurile în moşia arendaşului. Am fi împărțit-o frățeşte oamenilor. Cu puşca în mînă. Boierii n-au de gînd să ne dea pămînt. Ar fi fost bine să ne facem singuri dreptate. Dar fără ajutor nu pot duce la capăt

această voință. Nu-mi rămîne decît să spulber sub foc toată bogăția viperei.

— Ai grijă să nu te prindă.

— Iar matale, mamă, să nu scoți o vorbuliță că m-am întors acasă. Va fi o taină a noastră. Eu o să mă duc, o vreme, departe de sat și-o să mă sui pe-un armăsar de fier. Cîndva am să mă întorc... Cînd s-or limpezi lucrurile...

Mama rămase pe laviță, lîngă soba rece. Nu apucase să aprindă focul și să-i facă mîncare feciorului venit de la Plevna. Privea cu ochii în gol, iar izvorul lacrimilor îi secase de-atîta plînset. Anton luă bidonul cel mare de gaz și străbătu ulițele satului adormit.

După miezul nopții, conacul și acareturile arendașului Păun ardeau ca iasca. Pălălaia stogurilor se ridica spre înalturi, luminînd din depărtare. Oamenii, treziți din somn, alergau năuciți ca să stingă focul cumplit. Dar nu mai era nici o scăpare.

Anton Negru își privea fapta de pe muchia unui deal. Se eliberase de făgăduiala făcută fraților de cruce. Nimeni nu știa că el este făptuitorul. Păși în țintirim, unde nici țipenie de om nu intra în timpul nopții. Acolo se simțea la adăpost. Felia de lună îi călăuzea calea printre șirurile de cruci. Ajunse la capăt și dădu peste un mormînt proaspăt, încă neacoperit de zăpadă, înveșmîntat de lumînări stinse și coroane de hîrtie colorată. Se aplecă pios asupra mormîntului Margaretei, fata care trebuia să-i fie soață. Parcă voia să-i ceară iertare.

Într-un tîrziu, părăsi țintirimul și ieși în țarina pustie. Cugeta că prin hăurile rîpoase sălășluiește haita lupilor, dar asta nu-l înfiora. Trebuia să fugă departe de locul faptei. Se mai uită odată, de pe clina povîrnișului, la văpaia conacului încendiat și coborî într-o vale sihastră. Nu mai dorea să privească în urmă, ci numai înainte. Medita asupra drumurilor pe care putea să se avînte. Să se ducă înapoi pe front? Poate că, în cale, i-ar răsări iarăși Ludmila. Auzise că, după căderea Plevnei, oastea română avea misiunea de a lichida fortificațiile otomane

de la Vidin și Belogragic. Era acum sănătos, cicatricea de la șold se închisese și nu-l mai supăra. Și-ar pune decorațiile pe piept și s-ar prezenta în fața generalului Cernat, ca să-l reprimească în trupele de ofensivă, acolo unde-i era locul. Dar dacă nu-i va îngădui ? Regimentul său fusese trecut pe picior de pace. În caz de eșec, ce-ar putea face ? Întoarcerea la Moara nu era posibilă. Și atunci ? Va lucra la drumul de fier. Soluția aceasta îl făcea pe Anton Negru să se agațe de ultima speranță. Își aduse aminte, pe dată, de tăcutul tunar, cu care luptase cot la cot. Mutulică, cum îl poreclea el, era mecanic de locomotivă la un depou bucureștean. Îi promisese, în preajma redutelor, să-l ia fochist pe locomotiva lui. Visul încălecării armăsarului de fier, cu care ar bate țara-n lung și-n lat, îl făcu pe drumeț să surîdă.

Se îndrepta, în puterea nopții, spre prima gară. În pustietatea cîmpului, nu mai întîlni haita lupilor. Natura se arăta încremenită, fără crivăț și vietăți.

Era o frumusețe de vrajă. Se auzea tăcerea cerului și a pămîntului. Numai o cometă de jar lăcrima pe obrazul bolții veșnice...

SUMAR

Capitolul 1 — Zvon de război 7
Capitolul 2 — Jurnalul cantonierului 25
Capitolul 3 — Rang de dorobanț 40
Capitolul 4 — Fantasme de demult 55
Capitolul 5 — Cei zece 65
Capitolul 6 — Așa s-a născut legenda 74
Capitolul 7 — Cuibul părăsit 92
Capitolul 8 — Bivuac la Dunăre 102
Capitolul 9 — Sfatul ofițerilor 125
Capitolul 10 — Un tigru și-un piton 136
Capitolul 11 — Dincolo de fluviu 149
Capitolul 12 — Epistole de pe front 170
Capitolul 13 — Isprăvile lui Anton 182
Capitolul 14 — Botezul de sînge 213
Capitolul 15 — Pui de lei 236
Capitolul 16 — Rănile sufletului 300

Lector : VICENȚIU DONOSE
Referent științific : LEONID BOICU
Tehnoredactor : MIHAI BUJDEI

Apărut 1980. Bun de tipar 16.06.1980.
Coli tipar : 19.

Tiparul executat sub cd. 5 097/980,
la Întreprinderea poligrafică Bacău,
str. Eliberării nr. 63.

Lucrarea este tipărită pe hîrtie
fabricată de C.C.H. Brăila.

JUNIMEA
IAȘI-ROMÂNIA

„...Plutește în coșmarul unei băi de sînge. Valea Plîngerii, care-i stăruie halucinant în priviri, e înveșmîntată în negru și roșu, oștenii înoată haotic prin cocleala aprinsă, cu fețele și degetele înroșite, fiecare căutînd să-și scape zilele. Pitonul uriaș din halimaua căpitanului Grigore iese prin gura aceea de iad, are un ochi de sticlă, celălalt i s-a spart, limba lui ascuțită se alungește prin vîlceaua cu fantasme, începe să înfulece oameni care țipă, cai cu tot cu furgoane, suge lacom balta de sînge. Sătul, șarpele monstruos vrea să dormiteze, dar iată-l pe tigrul cu colți ascuțiți, felin gigant năzuind la ospățul tiritoarei. Încleștarea e înfricoșătoare..."

Lei 9,50